LIETUVOS TEISĖS AKADEMIJA

JANINA JUŠKEVIČIŪTĖ

SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMAS TIRIANT NUSIKALTIMUS: BŪKLĖ IR PERSPEKTYVOS

DAKTARO DISERTACIJA
Socialiniai mokslai, teisė (01S)

Inv. Nr. 29055
BIBLIOTEKA
LIETUVOS TEISĖS AKADEMIJA

Vilnius, 1998

Darbas parengtas Lietuvos teisės akademijos Kriminalistikos katedroje

Doktorantūros teisė suteikta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 03 17 nutarimu Nr. 175, pratęsta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 04 14 nutarimu Nr.457

Doktorantūros studijų komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas:

prof. habil. dr. Samuelis Kuklianskis (Lietuvos teisės akademija, socialiniai mokslai, teisė, 01S);

nariai:

prof. habil. dr. Vytautas Piesliakas (Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas, socialiniai mokslai, teisė, 01S);

prof. habil. dr. Antanas Garmus (Valstybinė teisės medicinos tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos, biomedicinos mokslai, medicina, 07B);

doc. dr. Egidijus Kurapka (Lietuvos teisės akademija, socialiniai mokslai, teisė, 01S);

doc. dr. Jurgis Rinkevičius (Lietuvos teismo ekspertizės institutas, socialiniai mokslai, teisė, 01S);

prof. habil.dr. Pijus Zigmantas Pošiūnas (1993-1996)

TURINYS

Įžanga 4

I. Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus teoriniai aspektai 11

1.1. Specialių žinių sampratos raida ir teoriniai pagrindai 11

1.2. Specialių žinių panaudojimo formos 32

1.3. Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus principai 49

II. Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus būklė bei vystymosi perspektyvos 58

2.1. Specialių žinių panaudojimo atliekant tardymo veiksmus praktikos apžvalga 58

2.2. Specialių žinių panaudojimas kitomis formomis 101

2.3. Specialių žinių panaudojimo problemos ir perspektyvos 117

III. Apibendrinimai ir išvados - pasiūlymai 128

Literatūros sąrašas 131

Priedai 165

Mokslinių publikacijų sąrašas 186

ĮŽANGA

1990 m. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę bei 1992 m. priėmus naują Konstituciją, paskelbusią teisinės valstybės kūrimą, Lietuvos Respublika išgyvena sudėtingą reformų laikotarpį.

Po Nepriklausomybės paskelbimo Lietuvoje įvyko esminių socialinių bei ekonominių pokyčių, susidarė kokybiškai nauja socialinė - politinė situacija. Perėjimą į naujus ekonominius rinkos santykius lydi didėjantys kriziniai reiškiniai. Tai daro neigiamą poveikį kriminogeninei šalies padėčiai. Teisinės sistemos netobulumas, pradėta ir dar tebevykstanti teisinė ir teisėsaugos institucijų reforma greta kitų veiksnių neleidžia stabilizuoti augančio nusikalstamumo.

Per pastaruosius dešimt metų Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų skaičius nuolat augo. 1988 m. buvo užregistruoti 20 037 nusikaltimai, 1997 m. - 75 816, tai yra šalyje nusikaltimų padaugėjo daugiau nei trigubai. Ypač ryškiai nusikalstamumas išaugo per pastaruosius septynerius metus. 1997 m. užregistruotų nusikaltimų skaičius palyginti su 1991 m., padidėjo beveik du kartus (1991 m. užregistruoti 44 984 nusikaltimai). Ypač daugėja sunkių nusikaltimų, didėja latentinių nusikaltimų skaičius. 1997 m. šalyje 10.000 gyventojų tenka 204,5 nusikaltimų[1]. Per paskutinius metus kas ketvirtas šalies pilietis yra tapęs sunkesnio ar lengvesnio nusikaltimo auka, įvyko rimtų kokybinių nusikalstamumo struktūros pokyčių, atsirado naujos pavojingos nusikaltimų rūšys, pvz., turto prievartavimas; išsiplėtojo organizuotas nusikalstamumas ir kt[2].

Taigi nusikalstamumas Lietuvoje sparčiai didėja, keičiasi jo struktūra, daromi vis sunkesni, labiau apgalvoti ir kvalifikuotesni nusikaltimai, jiems padaryti naudojamos naujausios technikos priemonės, padarymo būdai tampa vis labiau apgalvoti ir sudėtingesni.

Didėjantis nusikalstamumas, kaip socialinis reiškinys, ne tik daro neigiamą poveikį teisinės valstybės principų įgyvendinimui, mažina kiekvieno visuomenės nario saugumą, bet ir stabdo vykdomas ekonomikos reformas, daro šalį nepatrauklią užsienio investitoriams.

---

[1] Vidaus reikalų ministerijos 1997 m. ataskaita.
[2] Kuklianskis S. Nusikaltimų išaiškinimo problemos // LPA mokslo darbai. V., 1994, T.2. P.81-82.

Tokia nusikalstamumo būklė kriminogeninę padėtį Lietuvos Respublikoje leidžia apibūdinti kaip labai sudėtingą, keliančią pavojų valstybės stabilumui.

Taigi šiuo metu viena aktualiausių ir aštriausių Lietuvos valstybės problemų yra nusikalstamumo kontrolė ir jos socialinių, ekonominių, baudžiamųjų teisinių, kriminalistinių, prevencinių, operatyvinių ir kitokių priemonių bei būdų tobulinimas ir plėtojimas. Juo labiau, kad paskutiniais metais išaiškinama apie 35 - 40 proc. užregistruotų nusikaltimų. Daugiausia išaiškinama vadinamųjų "buitinių" nusikaltimų, kur nusikaltėlis daugeliu atvejų iškart yra beveik žinomas ir dažniausiai jis pats prisipažįsta padaręs nusikaltimą.

Taigi išvardytos priežastys verčia kritiškai ištirti pagrindines kovos su nusikalstamumu ir teisėsaugos institucijų pertvarkymo bei jų darbo kryptis. Juolab, kad, remiantis visuomenės apklausų rezultatais, Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų reitingas labai žemas.

Nusikaltimą padariusių asmenų greitas išaiškinimas, teisėtas ir pagrįstas jų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn ir teisingas nuteisimas - vienas iš pagrindinių būdų kontroliuoti nusikalstamumą, siekti jį stabilizuoti, o ateityje - ir sumažinti.

TEMOS AKTUALUMAS.

Tarp prioritetinių nusikaltimų tyrimo krypčių ypatinga vieta turėtų būti skiriama specialių žinių panaudojimui tiriant nusikaltimus.

Šiuolaikiniam visuomenės raidos etapui būdingas aukštas mokslo ir technikos progreso lygis. Tai turi ne tik teigiamų, bet ir neigiamų pasekmių, viena iš kurių - vis sudėtingesni nusikaltimų padarymo būdai, jų padarymui naudojami naujausi mokslo ir technikos laimėjimai. Pastarojo meto nusikaltėlis - tai dažniausiai skrupulingai nusikaltimui pasiruošęs žmogus (arba žmonių grupė), ginkluotas, išsilavinęs. Tai ne tas nusikaltėlis, kuris veikė V-VI dešimtmetyje. Šios priežastys verčia teisėsaugos institucijas savo veikloje plačiau ir giliau panaudoti mokslo ir technikos laimėjimus, siekiant bent neatsilikti nuo nusikaltėlių, nekalbant jau apie tai, kad teisėsaugos institucijų tikslas turėtų būti bent vienu žingsniu pralenkti nusikaltėlius.

Šiuo metu yra ne tik žemas nusikaltimų išaiškinimo lygis, bet ir prasta jų ištyrimo kokybė. Visa tai rodo esminius nusikaltimus tiriančių institucijų veiklos trūkumus. Vieną

šių trūkumų grupę sudaro priežastys, susijusios su specialių žinių nepakankamu panaudojimu renkant ir tiriant įrodymus.

Dabar jau neįmanoma įsivaizduoti, kad galima nusikaltimą ištirti bei jį atskleisti nesiremiant mokslo ir technikos laimėjimais. Specialių žinių panaudojimas nusikaltimų tyrimo institucijų praktinėje veikloje, į nusikaltimų tyrimą diegimas naujausių kriminalistikos mokslo rekomendacijų ir šiuolaikinių mokslo ir technikos priemonių - tai pagrindinis būdas efektyvinti nusikaltimų tyrimą.

Kita priežastis, kuri verčia į nusikaltimų tyrimo praktiką veiksmingiau diegti naujausius mokslo ir technikos laimėjimus, yra pastaraisiais metais paplitusi neigiama tendencija - liudytojų rato siaurėjimas. Tuomet vieninteliais tyrėjo pagalbininkais tampa daiktiniai įrodymai - tie "nebylūs liudytojai", kuriuos prakalbinti galima tik panaudojus specialias žinias.

Lietuvoje specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus problemos nebuvo tiriamos kompleksiškai. Faktiškai neturime didesnių mokslinių monografinio pobūdžio tyrimų šia tema.

Tarpukario Lietuvoje po Antrojo pasaulinio karo ir po Nepriklausomybės atkūrimo šiai problemai buvo skiriama nepakankamai dėmesio. Tarpukario Lietuvoje buvo paskelbta atskirų straipsnių apie tam tikras specialių žinių panaudojimo problemas. Dažniausiai tai buvo tik bendro ar praktinio pobūdžio straipsniai. Šiais klausimais rašė ne tik kriminalistai, bet ir teismo medikai.

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje atskirus specialių žinių panaudojimo aspektus tiriant nusikaltimus nagrinėjo teisininkai B.Augustinas, G.Berliandas, P.Kuconis, S.Kuklianskis, E.Kurapka, E.Palskys, P.Pošiūnas, J.Rinkevičius, K.Stungys, B. Škliaras ir kiti teisininkai bei teismo medikai, ypač A.Garmus, A.Zakaras. Atskirais specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus klausimais buvo apgintos kandidatinės disertacijos: P.Pošiūno "Specialių buhalterinių žinių panaudojimas tiriant baudžiamąsias bylas" (1970 m.), K.Stungio "Specialių autotechninių žinių panaudojimas tiriant ir nagrinėjant bylas dėl eismo taisyklių pažeidimo ir transporto priemonių eksploatacijos" (1973m.) bei P.Pošiūno habilituoto daktaro disertacija "Moksliniai teismo revizijos ir teismo ekonominės ekspertizės pagrindai" (1989 m.).

Tačiau šie specialių žinių panaudojimo moksliniai tyrimai buvo atlikti palyginti seniai, kai dar Lietuvoje nebuvo galimybės plačiai analizuoti pozityviosios išsivysčiusių užsienio šalių praktikos bei jų norminės bazės, nebuvo pakankamai plačiai

analizuojama ir šių šalių mokslinė literatūra. Dabartinio specialių žinių panaudojimo lygio nei kiekybiniai, nei kokybiniai rodikliai neatitinka praktikos reikalavimų. Viena vertus, tai nepakankamas naujų mokslo ir technikos laimėjimų įdiegimas į kriminalistikos praktiką, kita vertus - jau turimų žinių nepakankamas panaudojimas.

Šiuolaikinių nusikaltimų padarymo ypatumai daro sudėtingesnį ir darbą su įrodymais. Autorės nuomone, ypač turėtų būti plėtojama ir gilinama specialių žinių panaudojimo sfera, o dėl šios priežasties gerokai išauga specialių žinių, kaip objektyvių žinių apie nusikaltimą, šaltinio reikšmė.

Tačiau, kaip rodo mūsų ir S.Kuklianskio, H.Malevskio, A.Žurausko bei kitų mokslininkų atlikta baudžiamųjų bylų tyrimo analizė, specialios žinios visai arba nepakankamai panaudojamos tiriant konkrečius nusikaltimus.

Apibendrinant tai, kas jau išdėstyta, galima teigti, kad temos aktualumą lėmė šios aplinkybės:

- specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus yra pati veiksmingiausia priemonė ištirti nusikaltimą ir įvardyti nusikaltėlį;
- mokslo ir technikos (tarp jų ir kriminalistikos technikos) aukštas lygis bei spartūs augimo tempai leidžia ir įpareigoja mokslininkus iš naujų pozicijų spręsti specialių žinių panaudojimo problemas;
- nepakankamas specialių žinių panaudojimas tiek renkant įrodymus, tiek ir juos tiriant, praktiškai mažai panaudojamos specialių žinių taikymo galimybės;
- pasireiškiantys prieštaravimai tarp praktikos poreikių ir realių galimybių (technikos bei specialistų trūkumas ir pan.) jas panaudoti tiriant atskirų rūšių nusikaltimus.

Temos aktualumui įtakos turi ir vykdoma teisinė reforma. Labai svarbu kaip naujajame Baudžiamojo proceso kodekse bus reglamentuotas specialių žinių panaudojimas, kokiomis formomis įstatymas leis naudoti specialias žinias tiriant nusikaltimus.

Kitos svarbios problemos - tai specialių žinių turėtojo (specialisto, eksperto) teisių bei pareigų ir ekspertų kvalifikacijos reikalavimų reglamentavimas, klausimų, susijusių su ekspertų rengimu ir jų kvalifikacijos kėlimu, sprendimas.

TYRIMO OBJEKTAS IR DALYKAS. Šio disertacinio tyrimo objektas yra santykiai, susidarantys naudojant specialias žinias tiriant nusikaltimus. Tai santykiai tarp

baudžiamojo proceso dalyvių, praktiškai ir tiesiogiai naudojant specialias žinias, santykiai, susidarantys naudojant kriminalistikos ir kitas mokslines technikos priemones, santykiai, susidarantys skiriant ir darant teismo ekspertizes ir pan..

TYRIMO DALYKAS. Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus Lietuvoje ir užsienyje praktika, kriminalistikos literatūra, įstatymai, reglamentuojantys specialių žinių panaudojimą, teisėsaugos institucijų specialių žinių panaudojimo baudžiamajame procese statistikos duomenys.

Tačiau visų nurodytų problemų viename darbe išsamiai aptarti neįmanoma, todėl savo tyrimus apribojome tiksliai apibrėžtu tikslu ir uždaviniais.

DARBO TIKSLAS. Pagrindinis darbo tikslas yra patikslinti šiuolaikinius specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus pagrindus ir kartu pagrįsti specialių žinių panaudojimą tiriant nusikaltimus nauju, kokybiškai aukštesniu lygiu.

TYRIMO UŽDAVINIAI:

- išnagrinėti specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus koncepcijos raidą Lietuvoje;
- ištirti specialių žinių panaudojimo koncepciją užsienio šalių įstatymuose ir teisės literatūroje;
- išaiškinti specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus trūkumus bei jų priežastis;
- ištirti bei patikslinti specialių žinių panaudojimo kriminalistinius pagrindus;
- pateikti konkrečius siūlymus specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus tobulinimui.

TYRIMO ŠALTINIAI IR METODAI. Tyrimo bazė buvo Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių įstatymai bei poįstatyminiai aktai, kriminalinės justicijos institucijų veiklos duomenys, Teismo ekspertizės instituto bei Valstybinės teisės medicinos ir Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybų duomenys, teisinės patirties ir minties šaltiniai, kriminalistikos, baudžiamojo proceso ir kitų mokslo šakų literatūra.

Tyrimo metu buvo išanalizuota 250 baudžiamųjų bylų, apklausta 94 Kriminalistinių ekspertizių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnai ir

200 kriminalinės policijos inspektorių bei kvotėjų. Taip pat buvo išanalizuoti ir Lietuvos teismo ekspertizės įstaigų pastarųjų šešerių metų veiklos duomenys.

Tyrimas atliktas taikant istorinį loginį, lyginamąjį teisinį, sisteminės analizės, sintezės, anketavimo, apklausos, statistinius ir kitus metodus.

Atliekant tyrimą, be teisinės kriminalistinės bei baudžiamojo proceso, buvo remiamasi su disertacijos tema susijusia filosofijos, logikos, psichologijos, teismo statistikos ir kita literatūra.

Disertaciją rengiančiai autorei labai padėjo ekspertės trasologės asmeninė praktinio darbo patirtis.

DARBO MOKSLINIS NAUJUMAS. Pirmą kartą Lietuvoje bandoma kompleksiškai monografiniu lygiu išnagrinėti specialių žinių naudojimo tiriant nusikaltimus teorinius bei praktinius klausimus, gilinantis į Lietuvos valstybės teisėsaugos institucijų istorinę patirtį bei Lietuvos Respublikos ir kitų šalių įstatymų bazę, siejant tyrimą su tebesitęsiančia teisinės sistemos reforma ir kriminalinės justicijos įstaigų pertvarkymu.

PRAKTINĖ DARBO REIKŠMĖ. Lietuvos praktikos analizės, užsienio šalių patyrimo pagrindu pateikiami siūlymai, kaip Lietuvoje reikėtų organizuoti ir praktiškai įgyvendinti specialių žinių panaudojimą tiriant nusikaltimus, o tai turėtų labai pagerinti nusikaltimų tyrimą.

Tyrimo duomenys ir išvados (nurodytos specialių žinių panaudojimo perspektyvos) galėtų būti realizuojamos rengiant naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą bei atskirus įstatymus, reglamentuojančius specialių žinių panaudojimą tiriant nusikaltimus, taip pat rengiant kriminalistines rekomendacijas bei efektyvinant teismo ekspertizės veiklą, tobulinant kriminalistinių įstaigų struktūrą.

Tyrimo rezultatai gali būti panaudoti tolesniems šios problemos tyrinėjimams, taip pat dėstant baudžiamąjį procesą bei kriminalistiką teisės specialybės studentams, keliant praktinę teisėsaugos institucijų darbuotojų kvalifikaciją.

TYRIMO REZULTATŲ APROBAVIMAS Darbas apsvarstytas Lietuvos teisės akademijos Kriminalistikos katedroje, pagrindiniai darbo rezultatai apsvarstyti mokslinėje konferencijoje, svarstant mokslo programos "Nusikalstamumas ir kriminalinė

justicija", kurios vykdytoja buvo ir autorė, baigiamąją ataskaitą ir tarptautinėje konferencijoje "Kriminalinės justicijos ir nusikalstamumo prevencijos strategija".

Pasiūlymai, susiję su specialių žinių panaudojimu, autorės buvo skelbti moksliniuose pranešimuose, teisiniuose seminaruose, moksliniuose straipsniuose, išspausdintuose Lietuvos teisės akademijos "Mokslo darbuose". Kai kurie disertacijoje suformuluoti siūlymai panaudoti rengiant šiuos darbus:

- Lietuvos teisės akademijos naują kriminalistikos kurso programą;
- Lietuvos teisės akademijos laisvai pasirenkamų dalykų "Trasologinė ekspertizė" ir "Ekonominių nusikaltimų tyrimai" programą;
- VRM Kriminalistinių ekspertizių departamento ekspertų kriminalistų kvalifikacijos kėlimo programą;
- mokymo leidinį "Kriminalistikos technikos praktikumas" teisės specialybės studentams.

Autorės tyrimo rezultatai taip pat buvo panaudoti dėstant kriminalistikos kursą ir vedant pratybas, mokant ekspertus kriminalistus kvalifikacijos kėlimo kursuose. Tyrimo rezultatai bei naujosios koncepcijos praktinio realizavimo perspektyvos apsvarstytos Lietuvos teisės akademijos Kriminalistikos katedroje ir Kriminalistinių ekspertizių departamente prie VRM, joms pritarta.

DARBO STRUKTŪRA. Disertacija susideda iš įžangos, dviejų dalių, šešių skirsnių, tyrinėjimo rezultatų apibendrinimo, išvadų bei siūlymų. Darbo pabaigoje yra literatūros bei disertacijos tema publikuotų mokslinių darbų sąrašas.

I. SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMO TIRIANT NUSIKALTIMUS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Specialių žinių sampratos raida ir teoriniai pagrindai

Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus problemas - tiek teorines, tiek ir praktines, mūsų nuomone, tikslingiausia pradėti nagrinėti nuo specialių žinių sąvokos apibrėžimo. Terminas "specialios žinios" šiuo metu gana plačiai vartojamas baudžiamojo proceso ir kriminalistinėje mokslinėje literatūroje bei praktinėje nusikaltimų tyrimo veikloje. Šis terminas vartojamas ir galiojančiame Baudžiamojo proceso kodekse, tačiau iki šiol dar Lietuvos teisinėje literatūroje nėra duotas išsamus šio termino apibrėžimas.

Antra, išnagrinėjus ir aiškiai apibrėžus specialių žinių sąvoką, taps aiškesnis ir tyrimo dalykas.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 84^2, 84^3, 85 bei 87 straipsniuose, kuriuose nurodoma, kada šaukiamas specialistas ar ekspertas bei daroma revizija, yra vartojamas specialių žinių terminas. Tačiau BPK 25 str., kuriame duoti pagrindinių kodekse vartojamų terminų paaiškinimai, termino "specialios žinios" išaiškinimas nepateikiamas. Neduodamas specialių žinių termino išaiškinimas ir 1989 m. išleistame Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentare[3].

Specialių žinių terminas kai kurių Europos šalių baudžiamojo proceso kodeksuose vartojamas jau nuo XIX amžiaus: tai 1808 m. Prancūzijos baudžiamojo tardymo kodekse[4], 1864 m. carinės Rusijos baudžiamojo proceso statute[5] bei 1873 m. Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse[6].

---

[3] Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V., 1989.

[4] Боботов С.В. Правосудие во Франции. М., 1994. С.168.

[5] Махов В.Н. Сущность и понятие специальных знаний в советском уголовном процессе // Вопросы борьбы с преступностью. Вып.44. М., 1986. С.61.

[6] Jessnitzer K. Sachverstandigengutachten vor Gericht // Der Sachbeweis im Strafverfahren. Band 24 der BKA-Schriftenreihe. Wiesbaden. 1979. S.50.

Nuo XIX amžiaus vidurio specialių žinių terminas jau gana dažnai randamas baudžiamojo proceso ir kriminalistinėje mokslinėje literatūroje[7]. Tikėtina, mūsų nuomone, kad jis plačiai buvo vartojamas ir praktinėje nusikaltimų tyrimo[8] veikloje. Specialių žinių panaudojimą tiriant nusikaltimus XIX amžiaus pabaigoje labai plačiai aprašė austrų mokslininkas H.Grosas veikale "Teismo tardytojo vadovas" ("Handbuch fur Untersuchungsrichter"[9]). Specialių žinių termino apibrėžimas XIX amžiuje dar nebuvo duotas nei H.Groso[10], nei kituose to meto literatūriniuose šaltiniuose.

Kad geriau galėtume suprasti šiandieninį specialių žinių sąvokos apibrėžimą, pasinaudosime istoriniu metodu ir visų pirma paanalizuosime, kaip tarpukario Lietuvoje buvo suprantamas specialių žinių terminas.

Tarpukario Lietuvoje galiojusiame Baudžiamojo proceso įstatyme buvo vartojamas specialių žinių terminas. Šio įstatymo 325 str. nurodoma, kad "ekspertai kviečiami tais atvejais, kada kuriai bylos aplinkybei tiksliau pažinti yra reikalinga turėti SPECIALINIŲ ŽINIŲ* ar prityrimo iš mokslo, meno, amato, verslo arba kito kurio darbo"[11].

Tačiau Baudžiamojo proceso įstatymo komentare, redaguotame V.Kavolio, specialių žinių termino apibrėžimas neduodamas[12].

Išanalizavus išlikusią tarpukario Lietuvos teisinę literatūrą, galima teigti, kad to meto teisinėje literatūroje bei periodinėje spaudoje nebuvo kompleksiškai nagrinėjama specialių žinių sąvoka. Tik atskiruose straipsniuose ir tik kai kuriais aspektais buvo analizuojami atskiri specialių žinių panaudojimo tiriant konkrečius nusikaltimus klausimai[13]. Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus klausimais yra pasisakę ir

---

[7] Žr. plačiau: Dilcher. Der Beweis durch Sachverstandige in der Geschichte // Der Sachverstandige. 1975.
Haberlein. Die Sachverstandigen im deutschen Recht. 1911.
Obermeyer. Die Lehre von den Sachverstandigen im Zivilprozess. 1880.
Perlewitz. Das Sachvestandigenwesen. 1915.
[8] Žr. plačiau: Handel. Gutachter und Sachverstandige. Almanach. 1971.
Hepner. Richter und Sachverstandiger. 1966.
Manasse. Der Sachverstandige. 1932.
Praktischer Leidfaden fur Kriminalistische Tatbestandsaufnahmen. Munchen, 1921.
Zumbansen. Das Recht der offenlich angestellten und beeidigten Sachverstandigen. 1926.
[9] Žr. plačiau: Gross H. Handbuch fur Untersuchungsrichter. 1Teil. Munchen, 1922.
[10] Gross H. Encyclopadie der Kriminalistik. Leipzig, 1901.
* Kalba netaisyta.
[11] Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais /Red. M.Kavolis. K., 1933.
[12] Ten pat.
[13] Žr. plačiau: Grafologinės ekspertyzos reikalu // Policija. 1935. Nr.1.P.14-15.
Rub. Apie mokslinę teismo ekspertyzą // Policija. 1935. Nr.2. P.36-37.
V.R. Ekspertyzos vaidmuo // Teisininkas. 1937. Nr.4. P.101-106.

teismo medikai P.Veteikis[14] ir V.Viršila[15].

1940 m. žurnale "Teisė" P.Veteikis straipsnyje "Teismo medicinos ekspertyzė*" nurodė, kad "ekspertyzė, kaip atskiras teismo įrodymas, su juridine klausimo puse nieko bendro neturi, todėl juridinio pobūdžio klausimai ekspertams negali būti duodami"[16]. Kadangi kitų teisininkų ir teismo medikų mokslininkų bei praktikų pasisakymų apibrėžiant specialias žinias nepavyko rasti, manome, kad tarpukario Lietuvoje specialioms žinioms nebuvo priskiriamos teisinės žinios.

Po Antrojo pasaulinio karo kai kuriuos specialių žinių panaudojimo aspektus tiriant nusikaltimus nagrinėjo S.Kuklianskis[17], E.Kurapka[18], E.Palskys[19], J.Rinkevičius[20], G.Berliandas[21], P.Kuconis[22], B.Škliaras[23] ir kiti teisininkai. Ypač daug dėmesio šiems klausimams skyrė P.Pošiūnas[24]. Atskirus specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus aspektus nagrinėjo teismo medikai A.Garmus[25], A.Zakaras[26] ir kiti mokslininkai.

---

[14] Veteikis P. Teismo medicinos ekspertyzė // Teisė. 1940. Nr.50. P.8-25.

[15] Viršila V.Teismo medicina. K., 1922.

* Kalba netaisyta.

[16] Veteikis P. Teismo medicinos ekspertizė // Teisė. 1940. Nr.50. P.13.

[17] Kuklianskis S. Nusikaltimų išaiškinamumo problemos // LPA mokslo darbai. V., 1994. T.II. P.81-88. Kuklianskis S., Žurauskas A. Aktualios procesinės ir kriminalistinės nusikaltimų išaiškinamumo problemos // LPA mokslo darbai. V., 1993. T.I. P.54-61.

[18] Kurapka E., Pošiūnas P. Dėl kriminalistikos mokslo ir technikos panaudojimo tiriant nusikaltimus bei nagrinėjant bylas teisme // Kriminalinė justicija.LPA mokslo darbai. V., 1997. T.IV. P.65-68.

[19] Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Soc. teisė. 1968. Nr.3. P.21-28. Palskys E. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso raida 1990-1994 metais // Kriminalinė justicija. mokslo darbai. V., 1995. T.IV. P.94-114.

[20] Rinkevičius J. Specialisto atliekamas tyrimas ir ekspertizės darymas // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkričio 12-13 d.). V., 1991. P.9-10.

[21] Берлянд Г.С. Место заключения эксперта в системе доказательств // Сборник научных трудов. Вып.3. Вильнюс, 1968. С.130-138.
Берлянд Г.С. Понятие использования доказательств в советском уголовном процессе // Экспертиза при расследовании преступлений. Вып.9. Вильнюс, 1971. С.22-32.

[22] Kuconis P. Specialių žinių panaudojimas kai kurių nusikaltimų rūšių tyrimo metodikos struktūroje // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos " tezės (1991 m. lapkričio 12-13 d.). V., 1991. P.50-51.

[23] Шкляр Б.М. Почему некоторые квартирные кражы остаются нераскрытыми // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Сб. науч. тр. Вып.3. Вильнюс, 1988. С.95-104.

[24] Pošiūnas P. Didinti ekspertizės vaidmenį baudžiamajame procese // Teisės apžvalga. V., 1991. Nr.1. P.3-8.
Pošiūnas P. Teismo ekspertizės pagrindai. V., 1994.
Pošiūnas P. Ekspertizė naujajame baudžiamojo proceso įstatyme // Teisės problemos. V., 1994. Nr.1. P.76-80.

[25] Garmus A. Problems of the Person's Identification from Pelvis Bones // Medicina Legalis Baltica. 1992. Nr.1-2. P.22-31.

[26] Zakaras A. Identification of the Instrument in the Cases of Stabbing-cutting Wounds made to Alive Persons // Medicina Legalis Baltica. 1992. Nr.1-2. P.85.

Atskirais specialių žinių panaudojimo tiriat nusikaltimus klausimais buvo apgintos šios kandidatinės disertacijos: 1970 m. P.Pošiūno "Specialių buhalterinių žinių panaudojimas tiriant baudžiamąsias bylas"[27], 1973 m. K.Stungio "Specialių autotechninių žinių panaudojimas tiriant ir nagrinėjant bylas dėl eismo taisyklių ir transporto priemonių eksploatacijos pažeidimo"[28] ir kitos bei viena habilituoto daktaro disertacija - 1989 m. P.Pošiūno "Moksliniai teismo revizijos ir teismo ekonominės ekspertizės pagrindai"[29].

Paanalizuosime, kaip kai kurie Lietuvos teisininkai apibrėžia specialias žinias.

1968 m. E.Palskys straipsnyje "Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme" nurodo, kad "specialiomis žiniomis laikomos mokslinės žinios, pagrįstos giliu kokios nors mokslo, technikos, meno ar amato srities pažinimu"[30].

P.Pošiūnas 1977 m. išleistoje monografijoje "Specialių buhalterinių žinių taikymas tiriant ir įspėjant nusikaltimus" nurodo, kad "baudžiamajame procese specialios žinios yra žinios iš gamtos, techninių, ekonominių bei kitų mokslų, kurių neturi (kaip taisyklė) asmenys, įgiję teisinį profesinį pasirengimą"[31].

1976 m. išleistame "Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentare" aiškinant, kada skiriama ekspertizė, nurodoma, kad "ekspertizė yra skiriama, kai būtina tirti daiktinius įrodymus, dokumentus, lavoną, žmonių sveikatos būklę bei fizines savybes ir kt., taikant specialias (ne teisines) žinias tam, kad būtų galima nustatyti byloje naujus faktus"[32].

1989 m. išleistame "Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentare", kaip jau buvo minėta, specialių žinių apibrėžimas visai neduodamas.

Apibendrinant Lietuvos teisininkų duotus specialių žinių apibrėžimus, galima daryti išvadą, kad specialiomis žiniomis buvo laikomos neteisinės žinios.

Nors "specialių žinių" terminas jau seniai vartojamas kai kurių Europos šalių bei Lietuvos baudžiamojo proceso kodeksuose ir baudžiamojo proceso bei kriminalistinėje

---

[27] Žr.: Пошюнас П. Применение специальных бухгалтерских познаний при расследовании уголовных дел. Автореф. Ленинград, 1970.

[28] Žr.: Сунгис К.-Ю.А. Применение специальных автотехнических знаний в расследовании и судебном рассмотрении дел о нарушении правил безопасности движении и эксплуатации автотранспорта. Автореф. Канд. дисс. М., 1973.

[29] Žr.: Пошюнас П. Научные основы судебной ревизии и судебно-экономических экспертиз. Автореф. Ленинград, 1989.

[30] Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Soc. teisė. 1968, Nr.3. P..23.

[31] Пошюнас П. Применение бухгалтерских познаний при расследовании преступлений Вильнюс, 1977. С.10.

[32] Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V., 1976. P.77.

literatūroje, tačiau iki šiol nebuvo nė vienos lietuvių kalba parašytos studijos, kurioje bandoma būtų atskleisti šio termino turinį.

Nagrinėdami užsienio šalių literatūrą kriminalistikos bei baudžiamojo proceso klausimais, gana dažnai susiduriame su "specialių žinių" terminu ir jo interpretacija. Tai ir paskatino mus visų pirma atlikti teisinės literatūros lyginamąjį tyrimą, kad galėtume nustatyti šio termino turinį užsienio šalių kriminalistikoje.

Analizei buvo pasirinkta penkių šalių - Jungtinių Amerikos Valstijų ir Didžiosios Britanijos, Lenkijos Respublikos, Rusijos Federacijos bei Vokietijos Federacinės Respublikos - teisinė literatūra (atskirais klausimais analizuojami ir atitinkami Austrijos bei Prancūzijos baudžiamojo proceso kodekso straipsniai). Šios šalys buvo pasirinktos dėl kelių priežasčių. Pirma, Lietuvos teisinė sistema ilgą laiką buvo susijusi (o tiksliau - absoliučiai priklausė) su Rusijos (iš jų ir carinės) teisine sistema. Šiuo metu Lietuvoje yra teisinės literatūros, daugiausia išleistos rusų kalba. Dar labai svarbu, ši literatūra yra gerai prieinama Lietuvos teisinei visuomenei kalbiniu požiūriu (visi teisininkai ir ne tik jie, drįstame manyti, laisvai skaito rusiškai). Dėl aukščiau išvardintų priežasčių buvo pasirinkta Rusijos Federacijos teisinė literatūra.

Antra, Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Didžiojoje Britanijoje galioja anglo - saksų teisinė sistema, o Vokietijos Federacinėje Respublikoje - kontinentinė.

Trečia, Lenkijos Respublika, kaip ir Lietuva, pergyvena visoms postkomunistinėms šalims būdingus pereinamojo laikotarpio sunkumus, tai yra, kai išlikusi teisinė sistema neatitinka naujai besiformuojančių ekonominių santykių su juos lydinčiu staigiu nusikalstamumo augimu. Nuo 1997 m. Lenkijoje įsigaliojo naujas Baudžiamojo proceso kodeksas.

Atlikome šių šalių teisinės literatūros, parašytos specialių žinių klausimais, apžvalgą bei baudžiamojo proceso kodeksų, reglamentuojančių specialių žinių panaudojimą, analizę.

Specialių žinių termino apibūdinimo užsienio literatūroje analizę reikėtų pradėti, mūsų nuomone, nuo jo išaiškinimo, duoto teisinių terminų žodynuose.

Taigi visų pirma išsiaiškinsime, ar yra duotas specialių žinių termino apibrėžimas šių šalių teisinių terminų enciklopedijose bei žodynuose. Deja, šiuo metu Lietuvoje dar nėra išleisto teisinių terminų žodyno. Reikia pastebėti, kad nei 1984 m., nei 1995 m. Rusijoje išleistuose teisiniuose enciklopediniuose žodynuose ("Юридический

энциклопедический словарь")[33], nei 1991 m. JAV išleistame teisės terminų žodyne (Blak`s Law Dictionary)[34] šio termino apibrėžimo nėra.

Tik 1987 m. Vokietijoje išleistame itin dideliame teisinių terminų žodyne (Munchener Rechts - Lexikon) nurodyta, kad terminas specialios žinios "Sachkunde" yra vartojamas verslo bei baudžiamojo proceso teisėje[35], tačiau ir šiame žodyne šio termino apibrėžimas nepateikiamas.

1993 m. Rusijoje išleistoje "Trumpoje kriminalistikos enciklopedijoje" (Криминалистика. Краткая энциклопедия), sudarytoje R.Bielkino, duotas "specialių žinių" termino apibrėžimas. Specialios žinios - tai profesinės žinios moksle, technikoje, mene ar amate, būtinos išspręsti klausimus, iškylančius tiriant ir nagrinėjant teisme konkrečias bylas[36].

Neduodamas specialių žinių termino apibrėžimas ir 1996 m. Vokietijoje išleistame Kriminalistikos žodyne (Kriminalistik Lexikon)[37].

Termino išaiškinimo nebuvimas daugelio šalių teisinių terminų žodynuose dar nereiškia, kad šis terminas nėra žinomas tų šalių procesualistams ir kriminalistams. Mūsų nuomone, tai tik rodo, kad šis terminas yra vartojamas labai siauroje teisinės veiklos sferoje, ir atskleidžiant šio termino turinį visada tai reikia turėti omenyje.

Paanalizuosime, ar dabar galiojančiuose baudžiamojo proceso kodeksuose vartojamas specialių žinių terminas.

Susipažinus su aukščiau išvardintų šalių baudžiamojo proceso kodeksais, galima konstatuoti, kad dabar praktiškai visų šalių baudžiamojo proceso kodeksuose yra vartojamas specialių žinių terminas. Pavyzdžiui, terminai "wiadomosci specjalnych"- Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 193 str., kuriame nurodoma, kada kviečiami žinovai "biegli"; "сведущие лица" - Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodekso 78 str., kuriame nurodoma, kada skiriama ekspertizė, "besondere Sachkunde" - Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 85 str., kuriame nurodoma, kada kviečiami žinovai "Sachverstandige Zeugen".

---

[33] Юридический энциклопедический словарь. М., 1987.
Юридическая энциклопедия. М., 1995.
[34] Blak's Law Diktionary. St. Paul, 1991. P.401.
[35] Žr. plačiau: Munchener Rechts-Leksikon in 3 Banden. Band 3. Munchen, 1987.S.195.
[36] Криминалистика. Краткая энциклопедия. Автор-составитель Р.С.Белкин. М., 1993. С.80.
[37] Kriminalistik-Lexikon. Heidelberg, 1996.

Reikia pažymėti, kad nė viename šių trijų šalių baudžiamojo proceso kodeksų neduodamas specialių žinių termino apibrėžimas.Taigi šiuo klausimu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas nėra išimtis.

Amerikos enciklopedijoje (Encyclopedia Amerikana)[38] bei 1991 m. JAV išleistame Teisės terminų žodyne ("Blak's Law dictionary")[39] specialių žinių "special knowlege" terminas vartojamas apibūdinti ekspertą.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad "specialių žinių" terminas šiuo metu yra žinomas praktiškai visų šalių baudžiamajame procese bei kriminalistikoje ir vartojamas baudžiamojo proceso kodeksuose.

Taigi, jeigu jau žinome, kad specialių žinių terminas yra vartojamas daugelio šalių baudžiamajame procese, tai, mūsų nuomone, reikėtų išanalizuoti, kaip šis terminas apibrėžiamas kiekvienos iš šių keturių šalių baudžiamajame procese bei kriminalistikoje. Ar yra esminių šio termino apibūdinimo skirtumų tarp skirtingų šalių (taip pat ir skirtingų teisinių sistemų) teisininkų.

Manome, kad didžiausią dėmesį reikia skirti Rusijos Federacijos, o tiksliau - buvusios Sovietų Sąjungos teisininkų mokslininkų bei teisininkų praktikų pasisakymams specialių žinių turinio klausimu. Ir tam yra, mūsų nuomone, svarbių priežasčių. Lietuvos teisinei minčiai paskutinius penkiasdešimt metų tiesioginės įtakos turėjo Rusijos teisinė mintis. Rusijos teisininkų mokslininkų "specialių žinių" termino supratimas darė tiesioginę įtaką Lietuvos procesualistų bei kriminalistų šio termino supratimui. Juolab, kad šiuo metu Lietuvoje, kaip ir tarpukario laikais, su tam tikrais pataisymais galioja sovietinis baudžiamojo proceso kodeksas, kuris su nedidelėmis išlygomis yra Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodekso kopija.

Didžiausią indėlį atskleidžiant specialių žinių termino turinį padarė tokie Rusijos teisininkai mokslininkai, kaip A.Vinbergas[40], R.Bielkinas[41], V.Šikanovas[42], V. Arsenjevas

---

[38] Žr. plačiau: Encyclopedia Amerikana. St. Paul, 1991. T.10. P.206.

[39] Žr. plačiau: Blak's Law Diktionary. St. Paul. 1991. P.401.

[40] Винберг А.И. Специалист в процессе предварительного расследованияю // Проблемы судебной экспертизы. Сборник. Нр.1. М., 1961. С.41-49.
Винберг А.И. Проблемы совершенствования уголовно-процессуального законодательства в облости применения научно-технических средств // Теоретические и методические вопросы судебной экспертизы. М., 1985.С.12-20.

[41] Белкин Р.С. Ленинская теория отражения и методологические проблемы советской криминалистики. М., 1970.

[42] Шиканов В.И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства в условиях современного научно-технического прогресса. Иркутск, 1978.
Шиканов В.И. Использование специальных познаний при расследовании убийств. Иркутск, 1976.

ir V.Zablockij[43], V.Lisičenko ir V.Cirkalis[44], G.Gramovič[45], A.Eismanas[46], I.Sarokotiaginas[47], P.Iščenko[48], E.Melnikova[49] ir kiti.

Išanalizavus šių teisininkų monografijas bei straipsnius, skirtus specialių žinių sąvokos studijoms, tenka pastebėti, kad klausimai, susiję su termino "specialios žinios" apibūdinimu, vis dar yra šios šalies mokslininkų diskutuojami. Rusijos teisininkai šiuo klausimu neturi vieningos nuomonės. Tačiau, reikia pastebėti, kad jų apibrėžimai yra labai panašūs, skiriasi tik detalėmis - kas labiau akcentuojama. Dalis autorių išskiria specialias žinias pagal du požymius - tai ne visuotinai žinomos ir ne teisinės žinios. Šiuos reikalavimus specialioms žinioms savo monografijoje, išleistoje 1964 m., jau iškėlė E.Melnikova. Ji nurodė: pirma, šios žinios neturi būti visuotinai žinomos ir, antra, neturi priklausyti teisės sričiai. Autorė iškart duoda visuotinai žinomų žinių išaiškinimą - tai žinios, išplaukiančios iš bendragyvenimiškos patirties[50].

V.Šikanovas pritaria šiems reikalavimams, bet dar labiau detalizuoja antrąjį E.Melnikovos iškeltą reikalavimą. Jis nurodo, kad terminas "specialios žinios" vartojamas apibrėžti bet kokią galimą visumą žinių (praktinės patirties, įgūdžių), išskyrus visuotinai žinomas bei teisines žinias, o būtent, neatsižvelgiant į paruošimą ir praktinius įgūdžius, susijusius su faktinių bylos aplinkybių baudžiamuoju teisiniu įvertinimu bei procesinio charakterio klausimų išsprendimu. Visuotinai žinomos žinios, kaip teigia V.Šikanovas, yra tokios, kurios įeina į piliečių bendrojo išsilavinimo programą[51]. Tokios pat nuomonės yra ir A.Eismanas[52]. Mūsų nuomone, orientavimasis į bendrojo išsilavinimo programą yra labai abstraktus, turint omenyje šiuolaikinius mokslo bei technikos vystymosi tempus. Mes matome, kaip greitai šiandien keičiasi bendrojo išsilavinimo programa. Jeigu prieš penkerius metus kompiuterinės žinios

---

[43] Арсенев В.Д., Заблотский В.Г. Использование специальных познаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. Красноярск, 1986.
[44] Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. Киев, 1987.
[45] Грамович Г.И. Тактика использования знаний в расскрытии преступлений. Минск, 1987.
[46] Эйсман А.А. Эксрпертология в системе научного знания // Сборник научных трудов. Нр.42. М., 1980. С.64-73.
[47] Сорокотягин И.Н. Использование специальных познаний при расследовании преступлений. Свердловск, 1978.
Сорокотягин И.Н. Специальные познания в расследовании преступлений. Ростов, 1984.
[48] Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М., 1990.
[49] Мельникова Э.Б. Участие специалистов в следственных действиях. М., 1964.
[50] Мельникова Э.Б. Участие специалистов в следственных действиях. М., 1964 С.11-12.
[51] Шиканов В.И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. Иркутск, 1978. С.22-23.

neįėjo į bendrojo išsilavinimo programą, tai šiandien kompiuterinių žinių turi jau daugelis pradinukų.

V.Šikanovas pabrėžia, kad termino "specialios žinios" prasmė yra siauresnė nei jo etimologinė[53] reikšmė, nes bet kokio teisinio pobūdžio klausimo sprendimas kiekvienu atveju reikalauja teisinių žinių, o jos taip pat yra specialios. Todėl įstatymų leidėjas, kaip pažymi V.Šikanovas, terminą "specialios žinios" vartoja būtent siaurąja prasme[54]. Čia, reikia pastebėti, V.Šikanovas nėra originalus, nes panašios nuomonės laikosi ir kitų šalių (Lenkijos, Vokietijos) įstatymų leidėjai.

Kita grupė teisininkų, apibrėždami specialių žinių terminą, akcentuoja tokį jų bruožą, kaip ryšys su profesiniu pasirengimu. Šios nuomonės laikosi B.Zotovas[55] bei A.Goldmanas[56]. Jie nurodo, kad specialios žinios - tai nevisuotinai prieinamos, ne visiems žinomos žinios, tai žinios, įgytos specialaus išsilavinimo bei profesinės veiklos dėka. Šio požiūrio laikosi ir G.Nadgornij[57].

Specialių žinių termino apibrėžimą siejant tik su jų įsigijimu, V.Serovas mato tris trūkumus: pirma, specialios žinios gali būti įgytos ne tik profesinio pasirengimo dėka, o kartais tik darbinės patirties kurioje nors srityje dėka. Be to, kai kurios ypač gilios žinios susiformuoja tik praktinės veiklos dėka. Antra, laikantis tokios nuomonės, už sąvokos "specialios žinios" ribų lieka teorinės ir praktinės žinios, kurios įtraukiamos į specialaus profesinio parengimo programas dažniausiai praėjus tam tikram laiko tarpui, dažnai gana ilgam po jų gavimo. Trečia, toks apibrėžimas parodo tik specialių žinių gavimo būdą, bet faktiškai neatskleidžia jų esmės[58].

Mūsų nuomone, apibrėžiant specialias žinias yra gana svarbu akcentuoti jų įgijimą profesinio išsilavinimo keliu. Bazines profesines žinias asmuo įgyja išsilavinimo dėka. Vėliau darbinėje veikloje tos žinios yra nuolat atnaujinamos ir papildomos. Po žinių įgyjimo svarbus momentas yra tolesnė darbinė veikla, nes jeigu asmuo nedirba

---

[53] Эйсман А.А. Заключение эксперта (структура и научное обоснование). М., 1967. С.89-90.
[54] Etimologija- tikroji pirmykštė žodžio reikšmė. Tarptautinių žodžių žodynas. V., 1985. P.146.
[55] Шиканов В.И. Актуальные вопросы уголовного судапроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. Иркутск, 1978. С.23.
[56] Žr. plačiau: Зотов Б.Л. Идентификация и криминалистика. М., 1973.
[57] Žr. plačiau: Гольдман А. Вопросы экспертизы в работе защитника. М., 1970.
[58] Žr. plačiau: Надгорный Г.М. Гносеологические аспекты понятия специальные знания // Криминалистика и судебная экспертиза. Респ.межведомств. науч.-метод сб. Вып.21. Киев. С.37-41.
[59] Серов В.А. Специальные познания и формы их использования при расследовании и рассмотрении уголовных дел // Социальное развитие и право. М., 1980. С.68-73.

toje srityje, išsilavinimo dėka įgytos žinios greitai sensta, jos jau nebeatitinka šiuolaikinį žinių lygį, tai ypač aktualų šiuo metu.

Trečią grupę sudaro teisininkai mokslininkai, kurių apibrėžimus apibendrinantis požymis yra specialių žinių baudžiamoji procesinė specifika. Šios nuomonės laikosi tokie teisininkai mokslininkai, kaip P.Iščenko[59], V.Lisičenko ir V.Cirkalis[60], I Sorokotiaginas[61] ir kiti.

P.Iščenko apibrėžia specialias žinias kaip bet kokias profesines žinias, kurios gali padėti surasti, užfiksuoti ir paimti įrodymus[62]. Mūsų nuomone, netikslinga, bent kriminalistikos moksle, taip stipriai pabrėžti specialių žinių procesinį aspektą. Tikslingiau, mūsų nuomone, būtų akcentuoti dėmesį į specialių žinių informacinį aspektą.

I.Sorokotiaginas nurodo, kad specialios žinios baudžiamąja - procesine - prasme tai visuma žinių moksle, technikoje, mene ar amate, kurios įgytos specialaus pasiruošimo arba profesinės patirties dėka ir naudojamos gauti įrodomąją, operatyvinę arba kitą informaciją, būtiną nusikaltimui ištirti ir išnagrinėti[63]. Mūsų nuomone, I.Sorokotiagino pozicija yra labiausiai argumentuota, nes jis specialias žinias apibrėžia vadovaudamasis ne tik grynai procesinėmis nuostatomis.

R.Bielkino sudarytoje ir 1993 m. išleistoje Trumpoje kriminalistikos enciklopedijoje (Криминалистика. Краткая энциклопедия) specialios žinios apibrėžiamos kaip profesinės žinios moksle, technikoje, mene arba amate, būtinos išspręsti klausimus, kylančius tiriant ir nagrinėjant konkrečias bylas[64]. Įdomumo dėlei reikėtų pasakyti, kad taip plačiai Rusijoje (o anksčiau ir pas mus) vartojamas specialių žinių, kaip žinių moksle, technikoje, mene arba amate, apibūdinimas neatitinka savo pirminio turinio, nes menas tame kontekste buvo suprantamas kaip meistriškumas, profesionalus praktinis mokslo ir technikos žinių panaudojimas[65].

---

[59] Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М., 1990.

[60] Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. Киев, 1987.

[61] Сорокотягин И.Н. Специальные познания в расследовании преступлений. Ростов, 1984.

[62] Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М., 1990.

[63] Сорокотягин И.И. Специальные познания в расследовании преступлений. Ростов, 1984.

[64] Криминалистика. Краткая энциклопедия. Авт.-сост. Р.С.Белкин. М., 1993. С.80.

[65] Žr. plačiau: Махов В.Н. Сущность и понятие специальных знаний в советском уголовном процессе // Вопросы борьбы с преступностью. Вып.44. М., 1986. С.56-66.

Kaip pažymi G.Nadgornij[66], pažinimo teorijoje specialiųjų žinių termino nėra. Tai yra dirbtinai sukurtas specialus terminas, vartojamas tik baudžiamajame procese ir kriminalistikoje. Šio teiginio teisingumą patvirtina ir tas faktas, kad šio termino nėra beveik visuose teisinių terminų žodynuose, išskyrus itin didelius žodynus, koks, pavyzdžiui, ir yra 1987 m. Vokietijoje išleistas teisinių terminų tritomis žodynas (Munchener Rechts - Lexikon). Tačiau netgi jame neduotas šio termino apibrėžimas, o tik nurodytos teisės šakos, kuriose jis vartojamas.

Jungtinėse Amerikos Valstijose specialių žinių termino klausimu rašė teisininkai N.Kuzmack[67], J.Starrs[68], kriminalistai mokslininkai Peter R.De Forest ir R.E.Gaensslen[69], kriminalistai praktikai Henry C. Lee[70], W.Willis[71] bei kiti. Atskirais specialių žinių panaudojimo klausimais pasisako ir neteisininkai, kaip antai chemikas B.Fisher[72].

Išanalizavus šių teisininkų pasisakymus, galima daryti išvadą, kad JAV literatūriniuose šaltiniuose terminu "specialios žinios" apibrėžiama tokia informacija (žinios), kurios neturi "vidutinis pilietis" ("the average layman"). Specialios žinios - tai specifinio mokslo, amato ar užsiėmimo žinios, įgytos išsilavinimo, specialaus studijavimo arba asmeninės patirties dėka. Specifinis mokslas - tai kokia nors atskira mokslo sritis (pvz., chemija, biologija). Be šių žinių dar yra būtinas praktinis įgudimas bei specializuota patirtis. Specialių žinių panaudojimo pagrindinis tikslas - padėti teismui suprasti atskirus konkrečiose bylose iškylančius faktus.

Mūsų nuomone, amerikiečiai, būdami pragmatikai, jau nebediskutuoja specialių žinių apibrėžimo klausimu. Diskusija vyksta kitomis dviem kryptimis. Pirma, kaip geriau panaudoti specialias žinias tiriant konkrečias bylas, ir antra, diskusijos objektu tapo tų specialių žinių turėtojas. Labai plačiai diskutuojama specialių žinių turėtojo kvalifikacijos klausimu bei kreipiamas dėmesys į jo moralines nuostatas. Tai apspręsta tuo, kad JAV baudžiamajame procese plačiai įgyvendintas rungtyniškumo principas. Asmuo, panaudojęs savo specialias žinias, yra beveik kiekvienu atveju kviečiamas į teismo

---

[66] Žr. plačiau: Надгорный Г.М. Гносеологические аспекты понятия специальные знания. // Криминалистика и судебная экспертиза. Респ. межв. науч.метод.сб. Вып.21. Киев, С.37-41.
[67] Forensic Science handbook. Volume I. Regents, 1988. p.1-27.
[68] Forensic Science handbook. Volume II. Regents, 1988. p.1-37.
[69] Forest P., Gaensslen R. Forensic Science: An Introduction to Criminalistics. New York, 1983.
[70] Lee H.C. Advances in Finger technology. New York, 1991.
[71] Willis W. The Expert Witness // Journal of Forensic Identification. 1993, No.2. P.166-173.
[72] Fisher B. Techniques of crime scene investigation. 1993. P.5-129.

posėdį, kur prisiekusiesiems didelę įtaką daro žinių turėtojo kvalifikacija, tai yra išsilavinimas, jo parengti moksliniai darbai ta tema bei darbo patirtis konkrečioje srityje. Dėl to JAV baudžiamajame procese yra net atsiradęs "nekvalifikuoto eksperto" ("unqualified experts") terminas[73].

Lenkijos Respublikoje, kaip ir Lietuvoje, specialių žinių sąvokos nagrinėjimas nesusilaukė išsamesnio (monografinio pobūdžio) tyrimo, nors šis terminas dažnai vartojamas kriminalistinėje ir baudžiamojo proceso literatūroje. Dauguma mokslinių darbų, kuriuose minimos specialios žinios, yra skirta ekspertizės bei žinovo klausimams. Tokiu aspektu apie specialias žinias rašė T.Chrustowski[74], T.Hanausek[75], S.Kalinowski[76], T.Tomaszewski[77] bei kiti.

Išanalizavus šių autorių pasisakymus specialių žinių apibrėžimo klausimu, galima teigti, kad Lenkijos baudžiamojo proceso bei kriminalistikos specialistai, apibrėždami specialias žinias, akcentuoja šiuos du momentus: pirma, tai yra ne visuotinai žinomos žinios, antra, tai ne teisinės žinios, išskyrus žinias kriminalistikoje.

1996 m. Ščytnos aukštosios policijos mokyklos išleistame Kriminalistikos technikos vadovėlyje (Technika kryminalistyczna) nurodoma, kad specialios žinios - tai tokios žinios, kurios vienu požiūriu viršija žinių apimtį vidutiniškai išsilavinusio ir inteligentiško žmogaus, o kitu yra būtinos esminių faktų ir aplinkybių konkrečioje byloje konstatavimui. Specialių žinių sfera yra nustatoma procesinio organo[78].

Vokietijos teisinėje literatūroje "specialių žinių" (besondere Sachkunde) terminas turi netgi keletą sinonimų. Tai "spezielle Sachkunde" bei "Speziellewissen", kurie dažniausiai vartojami verstuose į vokiečių kalbą tekstuose.

Specialių žinių klausimais yra pasisakę tokie vokiečių mokslininkai ir praktikai,

---

[73] Willis W. The Expert Witness // Journal of Forensic Identification. 1993. No.2. P.168.
[74] Chustowski T. Postepowanie pzygotowawczeze ze stanoviska procedury karnej kryminalistyki. Warszawa, 1990.
[75] Hanausek T. Zarys taktyki kryminalistycznej. Warszawa, 1994. P.29-126.
Hanausek T. Kryminalistyka zarys wykladu. Krakow, 1996.
[76] Kalinowski S. Biegly i jego opinia. Warszawa, 1994.
[77] Tomaszewski T. Postanewienie o powezaniu bieglego w teorii i praktyce // Problemy krimynalistyki. 1984. Nr.163. P.102-136.
[78] Technika kryminalisyczna. T.1. Szcrytno, 1993. P.118.

kaip K.Jessnitzer[79], H.Clages[80], W.Klocke[81], E.Kube[82], H.Kruger[83], U.Sanner[84] ir kiti. Išanalizavus minėtų mokslininkų pasisakymus apibrėžiant specialių žinių terminą, galima teigti, kad Vokietijos baudžiamajame procese bei kriminalistikoje šiuo terminu apibūdinamos "neeilinės žinios" (uberdurchschnittliche Kenntnisse), tai yra žinios, kurios nėra žinomos kiekvienam piliečiui. Tai žinios iš kokios nors mokslo srities, amato ar užsiėmimo. Šių žinių bei kompetencijos toje srityje trūksta teisėjui bei kriminalinės tarnybos darbuotojams[85].

Vokietijos kriminalistai, kalbėdami apie specialias žinias, omenyje turi ne tik teorines žinias, bet ir pragmatinį, praktinį ar profesinį jų pradą. Dėl to akcentuojama, kad tai yra ir kompetencija tam tikroje srityje.

Aiškinant specialių žinių terminą, dažnai vartojama sąvoka "žinios įvairiose specialiose srityse" ("Kenntnisse auf den verschiedensten Spezialgebieten"). Sąvoka "specialios sritys" apibūdinama kaip kokios nors specialybės žinios. Ši sąvoka labai glaudžiai siejama su specialybe.

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentare akcentuojama, kad specialios žinios - tai ne teisinės žinios "keine Rechtskenntnisse"[86].

Taigi apibendrinant reikia pažymėti, kad "specialių žinių" terminas vartojamas daugelio šalių baudžiamajame procese bei kriminalistikoje. Šiuo terminu siekiama atriboti, pirma, visuotinai žinomas, išplaukiančias iš bendragyvenimiškos patirties, "vidutiniam piliečiui" žinomas žinias; antra, teisines žinias, įgytas specialaus išsilavinimo dėka. Daugelio šalių baudžiamojo proceso kodeksų komentaruose specialios žinios yra apibūdinamos kaip neteisinės žinios (pvz., Vokietijos).

Jeigu nuosekliai laikysimės nuostatos, kad teisinės žinios yra ne specialios žinios, tai, kaip teisingai pastebi P.Iščenko[87], baudžiamajame procese negalima naudotis paslaugomis tų Vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių ekspertizių skyrių

---

[79] Jessnitzer K. Der gerichtliche Sachverstandige. Ein Handbuch fur Praxis. Koln, 1980. Jessnitzer K. Sachverstandigengutachten vor Gericht // Der Sachbeweis im Strafverfahren. Band 24 der BKA-Schriftenreihe. Wiesbaden, 1979. S.49-52.
[80] Clages H. Kriminalistik fur Fachhochschulen. Stuttgart, 1983.
[81] Klocke W. Der Sachverstandige und seine Auftraggeber. Wiesbaden, 1987.
[82] Kube E. Polizeibeamte als Zeugen und Sachverstandigen. Wiesbaden, 1977.
[83] Kruger H. Rechtscharakter Behordegutachten // Lehr uns Studienbriefe. 1989.Nr.6. P.40-48.
[84] Sanner U. Ein Bild des Sachverstandigen in Geschichte und Gegenwart. Kippenheim, 1982.
[85] Hamacher H. Naturwissenschaftliche Kriminalistik // Lehr und Studienbriefe. 1989. Nr2. S.85.
[86] Kleinknecht/Meyer Strafprozessordnung. Munchen, 1991. P.249.
[87] Žr. plačiau: Иценко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М., 1990. С.6.

ekspertų, kurie turi teisinį išsilavinimą, nes laikantis šios nuostatos seka, kad jie neturi specialių žinių. Praktika rodo kaip tik priešingai: dažniausiai kaip specialių žinių turėtojai kviečiami įvairių kriminalistinių padalinių darbuotojai.

Ar kriminalistinės žinios yra specialios žinios procesine prasme? Šį klausimą pagrįstai ir argumentuotai iškelia rusų teisininkai mokslininkai: V.Arsenjevas[88], G.Gramovičius[89], P.Iščenko[90] ir kiti. Tačiau reikia pastebėti, kad šis klausimas nekyla nei amerikiečių, nei vokiečių teisininkams.

"Kriminalistika yra mokslas, rengiantis nusikaltimų atskleidimo, jų išaiškinimo ir prevencijos metodus, nusikaltimo pėdsakų ir kitų įrodymų rinkimo, tyrimo ir panaudojimo taktinius bei techninius būdus ir priemones"[91]. Kriminalistika yra specialus teisės mokslas (nors ir tai yra diskutuotina), ji netyrinėja atskiros teisės šakos. Kriminalistika greičiau yra sandūroje tarp šakinių teisės ir gamtos techninių mokslų. Dėl to kriminalistinės žinios yra glaudžiai susijusių teisinių ir gamtos - techninių mokslinių žinių, kurios aplamai yra teisinės žinios, sistema. V.Gončerenkos nuomone, atsižvelgiant į šių žinių sistemos sudėtingumą, jų pagalba sprendžiamų uždavinių įvairovę, galima išskirti gamtos mokslų žinias, naudojamas objektų pažinimui tiriant nusikaltimus. Šią visumą V. Gončerenko ir vadina specialiomis techninėmis - kriminalistinėmis žiniomis baudžiamąja procesine prasme[92].

V.Arsenjevas ir V.Zablockij išsakė nuomonę, kad specialioms žinioms reikia priskirti ne tik kriminalistines žinias, liečiančias įrodymų suradimą, jų paėmimą bei ištyrimą, bet ir kitas teisines žinias, kurios yra atitinkamų ekspertizių dalykas - tai autotechninės, buhalterinės, darbo saugos[93]. Šiam požiūriui nepritaria G.Gramovičius. Mes sutinkame su jo požiūriu, kad saugumo technikos, transporto vairavimo bei buhalterinės apskaitos vedimo taisyklės -tai atitinkamuose dokumentuose įtvirtintas optimalaus veikimo būdas profesionaliai pagal kurią nors specialybę paruošto asmens.

---

[88] Арсеньев В.Д. Специальные знания и научно-технические средства в уголовном процессе // Криминалистические и процессуальные проблемы расследования.Межвуз. сб. Барнаул, 1983. С.38-46.

[89] Грамович Г.И. Тактика использования знаний в раскрытие и расследовании преступлений. Минск, 1987. С.9-11.

[90] Ищеико П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты).- М., 1990.- 21-23с.

[91] Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. V., 1985. P.6.

[92] Гончаренко В.И. Вопросы использования средств криминалистической техники в уголовном судопроизводстве // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.19. Киев, 1979. С.16-23.

[93] Арсеньев В.Д., Заблотский В.Г. Использование специальных познаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. Красноярск, 1986. С.10-11.

Jų nesilaikymas sudaro sąlygas taikyti drausminę, administracinę ar baudžiamąją atsakomybę. Tačiau šių taisyklių žinojimą vargu ar galima priskirti teisinėms žinioms, nes jos nėra kurios nors teisinės disciplinos dalykas. Šiomis taisyklėmis vadovaujasi siauras profesine veikla užsiimančių asmenų ratas. Klausimo dėl šių taisyklių pažeidimo teisininkas išspręsti negali, jam reikia kreiptis į atitinkamos srities specialistus, kas ir verčia skirti ekspertizę.

Reikia pastebėti, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose, Didžiojoje Britanijoje bei Vokietijoje išleistoje kriminalistinėje literatūroje neteko rasti, kad būtų diskutuojama klausimu - ar kriminalistinės žinios yra specialios žinios ? Mūsų nuomone, taip yra todėl, kad Jungtinių Amerikos Valstijų ir kitose angliškai kalbančių šalių teisėje labai dažnai vietoje "kriminalistikos" ("criminalistic") sąvokos vartojamas jos sinonimas "Forensic Sciense"[94]. Terminas "Forensic Sciense" yra suprantamas plačiau nei kriminalistika buvo suprantama buvusioje Sovietų Sąjungoje, taip pat ir Lietuvoje. Terminu "Forensic Sciense" apibrėžiamos žinios iš įvairių gamtos, technikos bei kitų mokslų, naudojamos įrodymams surasti, paimti ir ištirti bei įvairiems faktams konkrečioje baudžiamojoje byloje paaiškinti. Mūsų nuomone, terminas "Forensic Sciense" daugiau atitiktų ne kriminalistikos, o kriminalistikos technikos prasmę.

Kita priežastis,mūsų nuomone, yra ta, kad JAV mokslo sistema gana žymiai skiriasi nuo šiuo metu Lietuvoje esančios mokslo sistemos, todėl žmogus, baigęs teisę, tai yra įgijęs teisininko specialybę, nebūtinai privalo turėti kriminalistinių žinių.

Todėl ir nekyla diskusija, ar kriminalistinės žinios yra specialios žinios, nes kriminalistinės žinios įeina į platesnę specialių žinių sistemą, tai yra į "Forensic Sciense" sistemą.

Vokietijos kriminalistinėje literatūroje dažnai vartojamas gamtamokslinės kriminalistikos ("naturwissenschaftliche Kriminalistik") terminas, kuriuo siekiama pabrėžti kriminalistikos (o iš tikrųjų kriminalistikos technikos) ryšį su gamtos ir technikos mokslais. Toks kriminalistikos apibūdinimas, be abejo, priskiria ją prie specialių disciplinų. Dėl to vokiečių, kaip ir JAV, mokslinėje kriminalistinėje literatūroje nėra specialių žinių ir kriminalistinių žinių kolizijos. Tuo labiau, kad vokiečių kriminalistai neišskiria kriminalistinės metodikos kaip savarankiškos kriminalistikos mokslo dalies[95],

---

[94] Žr. plačiau: Forest P. Gaensslen R., Lee H. Forensik Science: An Introduction to Criminalistics. New York, 1983. P.4-8.

[95] Žr. plačiau: Weihmann R. Kriminalistik. Hilden, 1994.

nagrinėjančios atskirų nusikaltimų rūšių tyrimo specifines problemas. Todėl visai nuoseklus yra Vokietijos teisininko H.Kruger teiginys, kad specialias žinias nuo kitų galima atriboti tuo, kad jų trūksta teisėjui ir kriminalinės tarnybos darbuotojui[96].

Teisininkai mokslininkai bei teisininkai praktikai, kalbėdami apie kriminalistines žinias kaip specialias žinias, omenyje turi tai, kas Lietuvos, Lenkijos bei Rusijos teisėje suprantama kaip kriminalistinės technikos žinios; Didžiojoje Britanijoje bei JAV tai suprantama terminu "Forensic Sciense", o Vokietijoje taip suprantama kriminalistikos dalis, apibūdinama terminu "naturwissenschaftliche Kriminalistik". Mūsų nuomone, kriminalistinės žinios yra specialios žinios.

Mūsų nuomone, specialios žinios - tai gilios mokslo, technikos ar bet kurios kitos žmogiškosios veiklos srities žinios, įgytos išsilavinimo ir specialaus parengimo arba profesinės veiklos dėka, naudojamos gauti įrodomajai arba kitai informacijai, būtinai nusikaltimui ištirti.

Kai kurie rusų ir vokiečių teisininkai mokslininkai nesutinka su teiginiu, kad žinios būtinai turi būti "gilios". E.Palskys, apibrėždamas specialias žinias, akcentuoja, kad šios "...žinios pagrįstos giliu kokios nors mokslo, technikos, meno arba amato srities pažinimu"[97]. Ar būtinai šios žinios turi būti "gilios"? Gal visai pakanka ir paviršutiniškų žinių. Būdvardis "gilus" nėra griežtai apibrėžtas. Jeigu Jungtinėse Amerikos Valstijose ekspertui parengti reikia mažiausiai dviejų metų[98] (pvz., kad galėtų daryti daktiloskopines ekspertizes), tai Lietuvoje asmuo kartais gauna teisę daryti ekspertizes net po 3-6 mėn. pasiruošimo. Manome, jog klausimas, kad žinios nebūtinai turi būti gilios, po šių pateiktų pavyzdžių netenka prasmės, nes žinių gilumo klausimas yra subjektyviai vertinamas. Tai priklauso nuo šalyje priimtos vertinimo sistemos ir susiklosčiusios praktinės situacijos. Pavyzdžiui, JAV šiuo metu labai akcentuojama, kad asmuo, išstojantis teisme kaip ekspertas, būtų paskelbęs straipsnių apie savo tyrinėjimus toje srityje, iš kurios jis pateiks paaiškinimus teismui[99]. Mūsų nuomone, jo žinios turi būti tikrai gilios, nes į gynybos užduodamus klausimus atsakyti vargu ar užtektų paviršutiniškų žinių. Manome, kad įgyvendinus rungtyniškumo principą baudžiamajame procese, šios problemos bus labai aktualios ir Lietuvoje.

---

[96] Kruger H. Rechtscharakter/Behordegutachten // Lehr und Studienbriefe Kriminalistik. Nr.6. 1989. S.46.
[97] Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Soc. teisė. 1968. Nr.3. P.23.
[98] Advances in Fingerprint Technology. New York, 1991. P.241-250.
[99] Willis W. The Expert Witness // Journal of Forensic Identification. 1993. Nr.2. P.171-173.

Disertacijoje analizuojamų šalių procesualistų ir kriminalistų nuomonės sutampa, kad specialios žinios yra sudėtinis terminas. Jis susideda iš dviejų komponentų: žinių ir įgūdžių. Lietuvos Respublikos BPK 25 str. specialisto procesinė figūrą apibrėžiama taip: "specialios žinios ir įgūdžiai". Baudžiamojo proceso kodekso 84^2, 84^3 bei 85 str., kuriuose nurodoma, kada šaukiamas specialistas, skiriama revizija bei šaukiamas ekspertas, vartojama tik "specialios žinios". Įgūdžių būtinumą nurodo ir kitų šalių kriminalistai.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodoma, kad "žinios yra mokėjimo, išsilavinimo turinys, informacija"[100]. Mūsų nuomone, "žinios" yra labai susijusios su specialybės įgijimu. Žmogus, įgydamas tam tikrą specialybę, įgyja ir žinių, atitinkančių tos specialybės turinį. Manome, kad santykyje žinios ir įgūdžiai, žinios yra pirminės. Kad susiformuotų įgūdžiai, žmogui reikia bent minimalių žinių, ypač šiais laikais.

Kitas specialių žinių komponentas yra įgūdžiai. Įgūdžiai - veiksmai, kurie, ilgai kartojami, tampa automatiški[101]. Tai yra jų atlikimo sąmoninga kontrolė tampa minimali. Tai pasiekiama to paties veiksmo daugkartiniu atlikimu. Tam tikrų veiksmų atlikimo peraugimas į įgūdį leidžia atpalaiduoti sąmonę, sukaupti dėmesį sudėtingesnių, dar įgūdžiu netapusių veiksmų atlikimui. "Aukščiausia įgūdžių forma yra tie žmogaus įgūdžiai, kurių komponentai iš anksto suvokiami, sąmoningai skaidomi ir jungiami į sistemas, atitinkančias apibendrintas objektyvios įgūdžių formavimosi situacijos ypatybes. Tokiu atveju įgūdžių automatizavimo ir funkcionavimo procese žmogus gali sąmoningai kontroliuoti savo veiksmus ir prireikus palyginti lengvai juos pertvarkyti"[102].

G.Gramovičius[103], P.Iščenko[104], I.Sorokotiaginas[105] ir kai kurie kiti rusų teisininkai mokslininkai į specialių žinių sąvoką įtraukia dar vieną komponentą - mokėjimą.

G.Gramovičius mokėjimu vadina elementarų veiksmų atlikimo lygį, kada dar nėra automatizmo ir tam tikru mastu yra būtina sąmoninga kontrolė. Mokėjimu jis taip pat supranta ir žmogaus meistriškumą tam tikroje veikloje, galimybę efektyviai veikti

---

[100] Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. V., 1993. P.959.
[101] Žr. plačiau: Filosofijos žodynas. V., Mintis, 1975. P.173.
Psichologijos žodynas. V.,1993. P.109-110.
[102] Filosofijos žodynas. V., 1975. P.173.
[103] Грамович Г.И. Тактика использования знаний в раскрытии и расследовании преступлений. Минск, 1987. с.20-22.
[104] Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М., 1990. С.7.
[105] Сорокотягин И.Н. Специальные познания в расследовании преступлений. Ростов, 1984. С.5.

įvairiomis sąlygomis atitinkamai su iškeltais tikslais. Mokėjimas negalimas be turimos patirties ir tam tikrų žinių. Be žinių nėra mokėjimo[106].

Jeigu mokėjimą suprasime kaip elementarių veiksmų atlikimo lygį, kol dar nėra jų atlikimo automatizmo, manome, kad tuomet mokėjimas yra tik pradinė įgūdžių formavimosi stadija. Jeigu mokėjimą suprasime kaip žmogaus tam tikrų veiksmų atlikimo meistriškumą, tai čia, mūsų nuomone, labiau tiktų kvalifikacijos terminas. Psichologijos žodyne mokėjimas apibūdinamas kaip individo išmokto veiksmo atlikimo būdas, pagrįstas įgytomis žiniomis ir įgūdžiais[107]. Dėl to, mūsų įsitikinimu, specialių žinių apibūdinimui visai pakanka anksčiau išvardintų dviejų komponentų: žinių ir įgūdžių.

Baudžiamojo proceso kodekso 25 str. vartojama "specialių klausimų" sąvoka, o 87 str. nurodoma, kad ekspertu gali būti asmuo, turintis "reikiamų žinių specialiais klausimais". Įstatymo leidėjas šių sąvokų išaiškinimo neduoda. Taigi kas tie specialūs klausimai, į kuriuos gali atsakyti specialistas bei ekspertas, tai yra asmenys, kurie, kaip nurodo kiti BPK straipsniai, turi specialių žinių. Mūsų nuomone, šiuo atveju sąvoka ,,specialūs klausimai" yra vartojama ta prasme, kad tai yra klausimai, kylantys tiriant bylas, į kuriuos gali atsakyti tik asmenys, turintys specialių žinių. Mes manome, kad tik šia prasme klausimai vadinami specialiais. Nors, mūsų nuomone, įvedimas į BPK sąvokų, galinčių sukelti nesibaigiančias diskusijas, kaip tai rodo Rusijos Federacijos teisininkų mokslininkų patirtis specialių žinių termino apibrėžimo klausimu, nėra teigiamas reiškinys. Mūsų įsitikinimu, kodekse turėtų būti kaip galima mažiau neaiškių arba galimų daugiaprasmiškai vartoti sąvokų.

Kai apibrėžėme, kas yra specialios žinios, reikėtų paanalizuoti, kokių sričių specialių žinių panaudojimą tiesiogiai nurodo įstatymas.

Visų pirma paanalizuosime, kokių sričių specialių žinių panaudojimas buvo numatytas tarpukario Lietuvoje veikusiame Baudžiamojo proceso įstatyme. Specialių žinių sritis, kuri buvo išskirta įstatyme, tai medicinos žinios. Įstatymo III perskyrimas taip ir pavadintas "Ažiūrėjimas ir ištyrimas per gydytojus". Baudžiamojo proceso įstatymo 336 str. sakoma, kad kai reikia apžiūrėti ir ištirti negyvus kūnus, įvairius sužalojimus,

---

[106] Грамович Г.И. Тактика использования знаний в раскрытии и расследовании преступлений.- Минск, 1987.С.8.

[107] Žr. plačiau: Psichologijos žodynas. V., 1993. P.174.

smurto pėdsakus ir nukentėjusio arba paties kaltinamojo sveikatą, tad teismo tardytojas kviečia teismo gydytoją.

Tarpukario Lietuvos Baudžiamojo proceso įstatymas tiesiogiai numatė ir dar vienos specialių žinių srities panaudojimą - pedagogines žinias. Įstatymo 356[5] str. nurodoma, kad "jei Teismui kyla abejojimų dėl nepilnamečio nusimanymo, bedarant jam nusikaltimą, arba jei reikalauja Prokuroras ar prašo nepilnamečio tėvai, ar globotojai, tad į teismo posėdį šaukiami ekspertais gydytojai, auklėtojai, mokytojai ir, bendrai, asmens, kurie dirba arba dirbo jaunuomenės auklėjimo srity"[108].

Apibendrinant galima konstatuoti, kad tarpukario Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymas išskyrė dvi specialių žinių sritis - medicinos ir pedagogikos.

Kokias specialių žinių sritis išskiria šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas?

Reikia pažymėti, kad Lietuvos baudžiamojo proceso kodekse išskirtos specialių žinių sritys yra nepasikeitusios. Tai medicinos žinios (201 str., 202 str.), atskirai išskiriamos dar teismo medicinos žinios (201 str.), ir pedagoginės žinios (179 str.).

Paanalizuosime, kokios specialių žinių sritys yra išskirtos kitų Europos šalių baudžiamojo proceso kodeksuose. Prancūzijos baudžiamojo proceso kodekse išskiriama tik viena specialių žinių sritis - medicinos žinios (164 str.). Reikia pastebėti, kad šiame kodekse atskirai neišskiriamos specialios teismo medicinos žinios.

Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodekse yra išskirtos šios specialių žinių sritys: medicinos (180 str., 181 str.), iš jų atskirai paminėtos teismo medicinos žinios (108 str.), pedagoginės žinios (159 str.).

Vokietijos baudžiamojo proceso kodekse numatytos šios specialių žinių sritys: medicinos (87 str. 1 dalis), atskirai dar įstatymas išskiria ir teismo medicinos žinias (87 str. 2 dalis), chemijos (91 str.) ir raštotyros (93 str.). Reikia pažymėti, kad nė vienos mums žinomos šalies baudžiamojo proceso kodekse nėra išskirtos būtent šios dvi paskutinės specialių žinių sritys. Mūsų nuomone, taip yra todėl, kad Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas yra vienas seniausių Europoje. Jis buvo priimtas 1877 m. vasario 1 dieną ir šiuo metu Vokietijoje galioja šio įstatymo 1987 m. balandžio 7 d. redakcija. Tikėtina, mūsų nuomone, kad kai kurių straipsnių redakcija yra nepakitusi

[108] Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais /Red. M.Kavolis. K.,1933.

nuo jų pirminės redakcijos[109]. Nereikia pamiršti ir to fakto, kad raštotyros specialios žinios yra viena seniausių specialių žinių panaudojimo sričių[110].

Išanalizavus Europos šalių baudžiamuosiuose kodeksuose atskirai išskirtų specialių žinių sritis galima konstatuoti, kad beveik visose šalyse yra išskiriamos medicinos srities žinios, o kai kurių šalių kodeksuose dar atskirai išskiriamos teismo medicinos žinios. Kokios kitos srities specialios žinios bus išskirtos ir ar aplamai jos bus išskirtos, mūsų nuomone, daugiausia priklauso nuo tos šalies baudžiamojo proceso kodekso vystymosi istorijos, kaip tai akivaizdžiai atsispindi Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodekse. Taigi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas specialių žinių išskirimo požiūriu neišsiskiria iš kitų Europos šalių baudžiamojo proceso kodeksų.

Tačiau yra dar viena specialių žinių sritis, taip pat nurodyta beveik visų šalių baudžiamojo proceso kodeksuose. Tai filologinės žinios, kurių panaudojimas pasireiškia vertėjo dalyvavimu baudžiamajame procese. Vertėjas, kaip tam tikros srities specialių žinių turėtojas, yra išskirtas beveik visų šalių baudžiamojo proceso kodeksuose: 199 str. Lenkijos Respublikos BPK, 344 str., 345 str. Prancūzijos BPK, 134 str. Rusijos Federacijos BPK, 259 str. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodekse.

Apibendrindami tai, kas išdėstyta apie specialių žinių terminą, galime akcentuoti šiuos momentus:

- specialių žinių terminas baudžiamojo proceso kodeksuose (Prancūzijos, Rusijos, Vokietijos) vartojamas jau nuo XIX amžiaus;
- šiuo metu specialių žinių terminas yra vartojamas beveik visų šalių baudžiamojo proceso kodeksuose, procesinėje ir kriminalistinėje mokslinėje literatūroje bei praktinėje veikloje;
- specialios žinios - tai nekasdienės žinios;
- specialios žinios - tai mokslo, technikos ar bet kurios kitos žmogiškosios veiklos srities žinios, įgytos išsilavinimo, specialaus studijavimo arba profesinės veiklos dėka, naudojamos įrodomajai arba kitai informacijai, būtinai nusikaltimui ištirti, gauti;

---

[109] Žr. plačiau: Уголовно-процессуальный кодекс ФРГ. Перевод с немецкого и предисловие Филимонова Б.М. М., 1994. С.3-14.

[110] Žr. plačiau: Michel L. Gerichtliche Schriftvergleichung. Berlin, 1982. S12-15.

- specialios žinios - tai neteisinės žinios, išskyrus kriminalistikos žinias;
- specialių žinių terminas susideda iš žinių ir įgūdžių.

1.2. SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMO FORMOS

Siekiant atskleisti specialių žinių termino sampratą nepakanka tik apibrėžti, kas yra tos žinios. Kitas svarbus klausimas - kaip specialios žinios panaudojamos tiriant nusikaltimus, tai yra specialių žinių panaudojimo forma. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas žodį "forma" apibūdina kaip reiškinio reiškimosi būdą[111].

Kriterijus, pagal kurį specialių žinių panaudojimas baudžiamajame procese skirstomas į formas, yra įstatymo leidėjo santykis su specialiomis žiniomis. Specialių žinių panaudojimo formos, numatytos Baudžiamojo proceso kodekse, vadinamos procesinėmis specialių žinių panaudojimo formomis, o tos specialių žinių panaudojimo formos, kurios tiesiogiai nenumatytos baudžiamojo proceso kodekse, - neprocesinėmis specialių žinių panaudojimo formomis. Šios abi formos yra glaudžiai susijusios, jas sieja bendras tikslas - padėti ištirti konkretų nusikaltimą.

Specialių žinių panaudojimo procesinių formų problemos yra gana aktyviai nagrinėjamos Lietuvos teisinėje literatūroje[112]. Nuolat besikeičiantis Baudžiamojo proceso kodeksas ir jame reglamentuota specialių žinių panaudojimo procesinė bazė vis iškelia naujų problemų[113]. Be to, yra įdomu palyginti dabar galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse reglamentuotas specialių žinių panaudojimo procesines formas su jų reglamentacija kitų šalių baudžiamojo proceso kodeksuose.

Kad galėtume geriau suprasti šiandieninę specialių žinių panaudojimo procesinių formų įvairovę, pasinaudosime istoriniu metodu ir visų pirma apžvelgsime, kaip Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymuose keitėsi reglamentuotos procesinės specialių žinių panaudojimo formos. Siekdami pateikti išsamią specialių žinių

---

[111] Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. V., 1993. P.157-158.

[112] Žr. plačiau: Pošiūnas P. Didinti ekspertizės vaidmenį baudžiamajame procese // Teisės apžvalga. V., 1991. Nr.1. P.3-8.
Pošiūnas P. Ekspertizė naujajame baudžiamojo proceso įstatyme // Teisės problemos. V., 1994. Nr.1. P.76-80.
Pošiūnas P. Revizijos skyrimas ir darymas // Teisės problemos. V., 1994. Nr.4. P.77-90.
Palskys E. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymų raida 1990-1994 metais // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.IV. V., 1995. P.94-114.

[113] Pvz., Prancūzijos ir Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksų straipsniai, reglamentuojantys specialių žinių panaudojimo formas, nebuvo keičiami nuo jų priėmimo. Prancūzijos BPK buvo priimtas 1808 m., dabar galioja 1958 m. BPK redakcija. Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas buvo priimtas 1877 m., dabar VFR galioja šio kodekso 1987 m. redakcija.

panaudojimo procesinių formų raidos analizę, pradėsime nuo specialių žinių panaudojimo reglamentavimo tarpukario Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymuose. Tuo tikslu paanalizuosime, kokias procesines specialių žinių panaudojimo formas reglamentavo tuo metu galiojęs Baudžiamojo proceso įstatymas.

1918 metais atkūrus Lietuvos valstybę, su tam tikrais pataisymais liko galioti carinės Rusijos baudžiamojo proceso įstatymas. 1930 metais J.Byla prakalboje, skirtoje Baudžiamojo proceso įstatymo neoficialiam leidimui, rašė: "Lietuvos Teismai žengia į tryliktuosius savo gyvenimo metus, vadovaudamiesi darbe svetima kalba parašytais įstatymais. Tas nenormalus reiškinys, kolei visi teisininkai mokėjo rusų kalbą, praktikoje neturėjo reikšmės. Bet šiandien jau ateina į Teismą dirbti žmonės, kurie rusų kalbos nemoka, nes jos mokėjimas gimnazijoj bei Universitete nebuvo privalomas. To maža, 1929 metais lapkričio 12 d. išėjo "Baudž. Proceso įstatymo pakeitimas", kuris suteikė policijai ir kitiems administracijos organams teisę daryti kvotas tomis pačiomis taisyklėmis kaip ir rengiamąjį tardymą, prilygindamas kvotas rengiamojo tardymo veiksmams. Tokiose sąlygose yra svarbu ir būtina turėti Baudž. Įstatymo vertimas į lietuvių kalbą"[114].

Dar 1924 metais Vyriausiojo Tribunolo Pirmininkas A.Kriščiukaitis buvo parengęs Baudžiamojo proceso įstatymo projektą, tai yra Rusijos baudžiamojo proceso įstatymo vertimą į lietuvių kalbą. Šio projekto penkto skyriaus pirmo poskyrio B dalis pavadinta "Apžiūrėjimas ir ištyrimas su žinovais (ekspertais) apskritai"[115]. Visuose šio Baudžiamojo proceso kodekso projekto straipsniuose, kur kalbama apie "žinovą", skliausteliuose nurodoma ir "ekspertas" (335 str., 341 str. ir kiti).

1933 metais pasirodė Vyriausiojo Tribunolo Valstybės Gynėjo padėjėjo M.Kavolio suredaguotas Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais. Šio Įstatymo penkto perskyrimo[116] antrasis poskyris pavadintas "Apžiūrėjimas ir ištyrimas per ekspertus aplamai"[117]. Poskyryje reglamentuotas specialių žinių panaudojimas - ištyrimas per ekspertą ir žinovą. Įstatymo 325 str. nurodoma, kad "ekspertai kviečiami tais atvejais, kada kuriai nors bylos aplinkybei tiksliau pažinti yra reikalinga turėti specialių žinių ar prityrimo iš mokslo, meno, verslo arba kito kurio darbo", o "žinovai"

[114] Baudžiamojo proceso įstatymas. Neoficialus leidinys. K., 1930. P.4.
[115] Baudžiamojo proceso įstatymas. Projektas./Red. M.Kriščiukaitis. K., 1924. P.71-73.
[116] Kalba netaisyta.
[117] Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais. /Red. M.Kavolis. K., 1933. P.282-285.

yra kviečiami, kada yra "daiktai, kuriuos reikia ištirti per žinovus" (330 str.). Tačiau kokie tai daiktai, atsakymo į šį klausimą nei įstatymas, nei komentaras neduoda.

Kitas klausimas - tai ar "eksperto" ir "žinovo" veiklos dėka gautus rezultatus įstatymas pripažino savarankiškais įrodymais. Baudžiamojo proceso įstatymo 73 str. komentare išvardintos įrodymų rūšys, kur kaip antra įrodymų rūšis nurodyta "ekspertai arba žinovai"[118]. Lietuvių kalboje jungtuku "arba" jungiami lygiaverčiai veiksniai. Detaliai išanalizavus Baudžiamojo proceso įstatymą bei jo komentarą, mūsų nuomone, galima teigti, kad įstatymas jokių skirtumų tarp "eksperto ir žinovo" nenumatė. Tikėtina, kad faktiškai tai buvo viena procesinė figūra, kuri atskiruose Baudžiamojo proceso įstatymo straipsniuose buvo skirtingai pavadinta.

Mūsų nuomone, "žinovo" ar "eksperto", o kartais ir šių abiejų terminų vartojimas Baudžiamojo proceso įstatyme priklausė tik nuo įstatymą iš rusų kalbos vertusio ir jį redagavusio asmens valios. Reikia turėti omenyje, kad 1918 metais paskelbus Lietuvos Respubliką, liko galioti carinės Rusijos 1864 metų Baudžiamojo proceso įstatymas ("Устав уголовного судопроизводства). Lietuvos teisininkai pagrindu paėmė šio įstatymo 1914 metų redakciją[119]. Išstudijavus šį įstatymą, galima tvirtinti, kad to meto Rusijos baudžiamojo proceso įstatyme nebuvo vartojami nei "eksperto", nei "ekspertizės" terminai. Atitinkamuose įstatymo straipsniuose, kur lietuviškame variante vartojami "eksperto" (327 str.) arba "žinovo" (330 str.) terminai, Rusijos baudžiamojo proceso įstatyme vartojamas vienas terminas "žinovai"- (сведущие лица).

Rotatoriumi išleistose A. Kriščiukaičio paskaitose nurodyta, kad "ekspertyza[120] - tai yra ištyrimas reikalingos bylai medžiagos nusimanančių žmonių - žinovų, tam tikrų specialistų, kurie turi pasakyti teismui šiuo ar kitu klausimu savo kompetentingą nuomonę"[121]. Studijuojant tarpukario Lietuvos teisinę literatūrą, skirtą specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus klausimams, visada minima tik eksperto procesinė

---

[118] Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais /Red. M.Kavolis. K., 1933. P.77.
[119] Устав уголовного судопроизводства. Петербург, 1914. с.68-69.
[120] Kalba netaisyta
[121] Profesoriaus [A.Kriščiukaičio] peržiūrėtos baudžiamojo proceso paskaitos. K., 1928. P.40.

figūra[122].

1939 m. išleistoje Lietuviškoje enciklopedijoje nurodyta, kad "ekspertas - kurio nors dalyko žinovas, šaukiamas į teismą ar kitur pareikšti tuo dalyku savo nuomonės". Ten pat ekspertizė apibrėžta kaip "tam tikras įrodymų ar šiaip teisinės reikšmės turinčių aktų konstatavimo ir patikrinimo metodas, vartojamas kai reikia specialių žinių ir prityrimo, kurių teismas pats neturi, ištyrimas bylai reikalingos medžiagos daromas nusimanančių žinovų, kurie turi pasakyti teismui šiuo arba kitu klausimu savo kompetentingą nuomonę"[123].

Mūsų nuomone, tikėtina, kad tarpukario Lietuvoje žmogus, gerai išmanantis savo profesiją arba tam tikrą darbą, "buitinėje" kalboje buvo vadinamas "žinovu". Pakviestas dalyvauti procese, jis buvo vadinamas "ekspertu", tuo parodant, kad jis įgyja su šia veikla susijusias teises ir pareigas. Tai, mūsų nuomone, patvirtina ir tas faktas, kad Lietuviškoje enciklopedijoje sąvokos "žinovas" nėra.

Apibendrinant galima teigti, kad tarpukario Lietuvoje galiojęs Baudžiamojo proceso įstatymas numatė tik vieną specialias žinias taikančią procesinę figūrą - ekspertą. Plačiai apie ekspertizę tarpukario Lietuvoje rašė E.Palskys[124].

Nors įstatymas numatė tik vieną procesinę figūrą, turinčią specialių žinių-ekspertą, tačiau, mūsų nuomone, jo veikla pasireiškė dviem formom: dalyvavimu tardymo veiksmuose ir ekspertizės darymu. Baudžiamojo proceso įstatymo 315 str. nurodoma, kad "apžiūrėjimus ir ištyrimus prie kviestinių daro arba teismo tardytojas pats, arba su ekspertais". To meto literatūroje, skirtoje įvykio vietos apžiūrai, nurodoma, kad "labai dažnai tenka prašytis specialistų - ekspertų pagalbos. Nėra reikalo aiškinti, kokią svarbią reikšmę turi kvalifikuotas apžiūrėjimas nužudymo bylose, kur dalyvauja ne tik ekspertas - gydytojas, bet ir mokslinės-kriminalistinės technikos ekspertas"[125].

Po to, kai Lietuva tapo Sovietų Sąjungos sudėtine dalimi, veikė SSSR

---

[122] Žr.: Viršila V. Teismo medicina. K., 1922.
Rub. Apie mokslinę teismo ekspertyzą // Policija. 1935. Nr.2. P.36-37.
Grafologinės ekspertyzos reikalu // Policija1935. Nr.1. P.15-16.
V.R. Ekspertyzos vaidmuo // Teisininkas. 1937. Nr.4. P.103-104.
[123] Lietuviškoji enciklopedija. T.VII. P.646.
[124] Žr. plačiau: Palskys E. Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos /1918-1940/. Monografinė studija. V., 1995.
Palskys E. Mokslinė teismo ekspertizė prieškario Lietuvoje // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.IV. V., 1995. P.35-63.
[125] Alfa. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas // Policija. 1931. Nr.6. P.109.

Baudžiamojo proceso kodeksas. 1958 m. buvo priimti "Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos ir Sąjunginių Respublikų baudžiamojo proceso pagrindai", kuriuose buvo reglamentuota tik viena specialių žinių panaudojimo forma - ekspertizė. Tai buvo atkartota ir nuo 1961m. rugsėjo 1d. įsigaliojusiame Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekse.

Reikšmingi Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimai bei papildymai, reglamentuojantys specialių žinių panaudojimą, buvo padaryti Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1967 m. spalio 27d. įsaku "Dėl Lietuvos TSR Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimų ir papildymų"[126]. Šiuo įsaku buvo nustatytos pagrindinės specialisto teisės ir pareigos parengtiniame tardyme ir teisme, pateikta bendroji specialisto sąvoka, išplėstas ratas tardymo veiksmų, kuriuos atliekant gali dalyvauti specialistas.

Į Baudžiamojo proceso kodeksą įvedus "specialisto" procesinę figūrą, jo apibrėžimas buvo duotas 25 str. 7 "a" punkte, kuriame išdėstyti pagrindinių kodekse vartojamų pavadinimų paaiškinimai. Taigi specialistu buvo laikomas asmuo, turintis specialių žinių ir įgūdžių, pakviestas dalyvauti byloje, kad kodekse nustatyta tvarka padėtų surasti, įtvirtinti bei paimti įrodymus ir duotų paaiškinimus specialiais klausimais, kylančiais atliekant tardymo veiksmą arba teisminį tardymą.

E.Palskys, apibūdindamas specialistą, pažymėjo, kad "specialistas ne tik turi mokslinių, techninių ar kitokių specialių žinių, bet ir turi mokėti jas praktiškai taikyti bei turėti tokio taikymo įgūdžių. Dalyvauti tardymo veiksmuose gali būti kviečiami įvairiausi mokslo, technikos ir kitų sričių atstovai: teismo medikai, kitokie gydytojai, chemikai, fizikai, inžinieriai, agronomai, zootechnikai, prekių žinovai, pedagogai, autotechnikai, farmakologai, juvelyrai, buhalteriai ir kt.. Tačiau praktika rodo, jog, darant tardymo veiksmus, dažniausiai prireikia kviesti trasologus, teismo balistikos specialistus, autotechnikus ir kitus specialistus... Visi jie kuria, ruošia ir tobulina mokslines - technines nusikaltimų tyrimo, jų prevencijos priemones ir būdus. Dalyvaudami tardymo veiksmuose kaip specialistai, jie padeda įdiegti šias priemones į praktiką bei efektyviau jas panaudoti"[127].

Specialisto padėtį parengtiniame tardyme plačiai analizavęs E.Palskys pabrėžė,

---

[126] "Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės Žinios". 1967. Nr.30. Įsakas į BPK įvedė naujus straipsnius: 152^1, 152^2, 275^1, 305^1.

[127] Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Soc. teisė. 1968. Nr.3. P.23.

kad "specialistas nuo eksperto skiriasi ne specialių savo žinių apimtimi, ne jų taikymo būdais, bet tais procesiniais rėmais, kuriuose veikia ekspertas ir specialistas, taip pat ir įrodomąja jų veiklos rezultatų reikšme"[128].

Ekspertizės darymo tikslas buvo objektyvios išvados, pagrįstos specialiais tyrimais, gavimas (LTSR BPK 85, 88 str.). Panaudodamas savo specialias žinias, ekspertas darė išvadas, kurios buvo savarankiškas įrodymų šaltinis (BPK 74 str. 2 dalis). Taigi ekspertas buvo savarankiška baudžiamojo proceso figūra.

Pagal BPK 152^1, 275^1 str. specialistas buvo kviečiamas, kai reikia surasti, įtvirtinti pėdsakus bei paimti įrodymus ir duoti paaiškinimus specialiais klausimais, kylančiais atliekant tardymo veiksmus arba teisminį tardymą. Specialistas turėjo padėti tardytojui atlikti tardymo veiksmus: surasti pėdsakus, juos fiksuoti, filmuoti, fotografuoti, daryti garso įrašus, sudaryti planus, schemas, tai yra atlikti techninio padėjėjo funkcijas. Visa specialisto veikla atsispindėjo tardymo veiksmo protokole. Jis negalėjo atlikti savarankiškų tyrimų ir jų rezultatų išdėstyti atskirame dokumente. Taigi jis nebuvo savarankiška procesinė figūra.

Dėl šių priežasčių praktikoje po specialisto apžiūros reikėjo skirti ekspertizę ir tirti tuos pačius objektus. Pavyzdžiui, suradus rankų pėdsakus, buvo skiriama daktiloskopinė ekspertizė, nors specialistas galėtų pirma ištirti ir nustatyti, ar jie tinka asmens identifikavimui. Suradus batų pėdsakus, specialistas ir be trasologinės ekspertizės galėtų pasakyti, kokių batų tie pėdsakai - vyriškų ar moteriškų, nustatytų jų dydį, kitus požymius, kurie itin reikalingi pirminėje nusikaltimų tyrimo stadijoje. Tam nereikėtų skirti ir trasologinės ekspertizės. "Teismai, vidaus reikalų skyriai dažnai nukreipia asmenis pas teismo medikus, kurie, apžiūrėję asmenį, nustato kūno sužalojimo pobūdį, laipsnį ir surašo požymius, o po bylos iškėlimo, tais pačiais klausimais skiriamos teismo medicininės ekspertizės"[129].

Taigi po 1967 metų papildymo Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekse buvo numatytos dvi specialių žinių panaudojimo formos.

Specialisto ir eksperto procesinės figūros- tai, P.Pošiūno nuomone, "aiškiai dirbtinis vienos procesinės figūros-eksperto funkcijų išskaidymas, nes ekspertas ne tik galėtų, bet ir turėtų padėti tardytojui rasti, įtvirtinti ir paimti pėdsakus ar daiktinius

---

[128] Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Soc. teisė. 1968. Nr.3.p.25.
[129] Pošiūnas P. Didinti ekspertizės vaidmenį baudžiamajame procese // Teisės apžvalga. V., 1991 Nr.1. p.5.

įrodymus. Minėtas dirbtinis eksperto funkcijų išskaidymas buvo pagrįstas TSRS VRM ir TSRS teisingumo ministerijos žinybiniais interesais"[130]. Tokią padėtį sąlygojo istorinės aplinkybės.

Atkūrus Nepriklausomybę, susidarė galimybė atsisakyti sovietinio palikimo ir atsižvelgti į realius praktikos poreikius. Įstatymo leidėjui nesiryžtant iš karto atsisakyti specialisto procesinės figūros, buvo žengtas tik mažas žingsnis- išplėstos specialisto funkcijos.

1991 m. gruodžio 10 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo"[131], kuris išplėtė specialisto teises atliekant tardymo veiksmus. Šis Įstatymas specialistui pirmą kartą suteikė teisę, atliekant tardymo veiksmus ar nagrinėjant bylą teisme, tirti asmenis, dokumentus, daiktus ar įvykio vietą ir, remiantis šių tyrimų duomenimis, pateikti išvadą, kai tam reikėjo specialių žinių. Specialisto išvada galėjo būti įrašoma į tardymo veiksmo arba teismo posėdžio protokolą. Po išvada, parašyta tardymo veiksmo protokole, specialistas turėjo pasirašyti. Jeigu tardymo veiksmo atlikimo metu ar teisiamajame posėdyje specialistas išvados pateikti dar negalėjo, jis ją privalėjo parašyti per kvotėjo, tardytojo ar teismo nustatytą terminą atskirame dokumente ir pasirašyti (BPK 84^2 str.). Tokiu būdu šis įstatymas specialisto išvadą pripažino įrodymu.

Po 1991 metų gruodžio 10 d. BPK papildymo buvo sudaryta teisinė bazė operatyviau ištirti pėdsakus, daiktinius įrodymus bei asmenis. Pvz., specialistas, dalyvaudamas įvykio vietos apžiūroje ir radęs rankų pėdsakus, galėjo jau ištirti ir nustatyti jų tinkamumą asmens identifikavimui. "Apžiūrėjęs lavoną, gali nurodyti kūno sužalojimo pobūdį ir atsakyti į daugelį kitų klausimų, dėl kurių anksčiau būdavo skiriamos ekspertizės ir bereikalingai tęsdavosi bylos tyrimas[132].

Nors 1991 m. gruodžio 10 d. Įstatymu buvo padaryti esminiai pakeitimai ir papildymai, priartinantys specialisto funkcijas prie eksperto, tačiau nebuvo atsižvelgta į tą faktą, kad ekspertas tiria jam pateiktus daiktus nepriklausomai nuo to, kokio tardymo veiksmo metu jie buvo paimti. Specialistui įstatymas suteikė teisę tirti daiktus tik

---

[130] Pošiūnas P. Ekspertizė naujajame baudžiamojo proceso įstatyme // Teisės problemos. V., 1994. Nr.1. P.76.

[131] Žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr.3.

[132] Pošiūnas P. Ekspertizė naujajame baudžiamojo proceso įstatyme // Teisės problemos. V., 1994. Nr.1. P.77.

atliekant tardymo veiksmus, todėl prireikus ištirti asmenis ar daiktinius įrodymus po to, kai atlikti tardymo veiksmai, tardytojas jau nebeturėjo teisės pasinaudoti specialisto pagalba. Tai neatitiko tardymo organų praktinių poreikių, nes, pavyzdžiui, prireikus nustatyti, ar objektas, rastas kratos metu, priskirtinas prie nešaunamųjų ginklų, kratoje nedalyvavęs specialistas jau negalėjo atlikti tyrimo ir duoti išvados. Tardytojas privalėjo skirti ekspertizę.

Šią problemą išsprendė Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 10 d. įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo"[133], kuris papildė 84^2 straipsnį ketvirtąja ir penktąja dalimis: "Specialistas teisėjo, tardytojo ar kvotos organo raštišku pavedimu gali pateikti išvadą ne tik atliekant tardymo veiksmus, bet ir kitais atvejais, jeigu reikia specialių žinių nusikaltimo aplinkybėms nustatyti. Specialistas gali duoti išvadą ir iki baudžiamosios bylos iškėlimo". Taigi dabar specialistas, kaip ir ekspertas, gali pateikti išvadą kada tik į jį yra kreipiamasi. Jo tyrimas jau neberibojamas dalyvavimu tardymo veiksme.

Po šio BPK papildymo, išplėtusio specialisto funkcijas, tarp procesualistų bei kriminalistų iškilo daug diskusijų dėl specialisto procesinės figūros. Dabar galiojančio Baudžiamojo proceso kodekso 25 str. specialistą apibrėžia kaip asmenį, turintį specialių žinių ir įgūdžių, pakviestą dalyvauti byloje, kad šio kodekso nustatyta tvarka padėtų surasti, įtvirtinti bei paimti įrodymus ir duotų paaiškinimus arba išvadą specialiais klausimais. Mūsų nuomone, jau šiame apibrėžime yra užkoduota dviprasmiška specialisto padėtis. Iš šio apibrėžimo seka, kad tiek paaiškinimų davimas, tiek išvados yra lygiaverčiai veiksmai.

Ar yra šiuo metu tarp dviejų specialių žinių panaudojimo formų - specialisto išvados bei ekspertizės- esminių skirtumų? Mūsų įsitikinimu, reikia sutikti su P.Pošiūno[134] nuomone, kad šiuo metu tarp specialisto ir eksperto panaudojimo neliko esminių skirtumų: ir specialistas, ir ekspertas kviečiami pateikti išvadą, kada, tiriant nusikaltimus ar nagrinėjant baudžiamąsias bylas, reikia specialių žinių. Specialistas gali būti kviečiamas dalyvauti tardymo veiksmuose tikslu padėti surasti, įtvirtinti ir paimti įrodymus. Ekspertas gali dalyvauti procesiniuose veiksmuose, tačiau tik susijusiuose su

[133] Žr.:Valstybės žinios. 1993. Nr.26.
[134] Pošiūnas P. Ekspertizė naujajame baudžiamojo proceso įstatyme. // Teisės problemos. V., 1994. Nr.1. P.78.

ekspertizės darymu. Be to, specialistas teisėjo, tardytojo ar kvotos organų raštišku pavedimu gali pateikti išvadą ne tik atlikdamas tardymo veiksmus, bet ir kitais atvejais, jeigu reikia specialių žinių nusikaltimo aplinkybėms nustatyti.

Taigi tarp specialisto ir eksperto procesinių figūrų praktiškai nebeliko esminio skirtumo, išskyrus tai, kad tik ekspertas turi teisę nustatyti mirties priežastį ir kaltinamojo psichinę būklę (BPK 86 str.). Specialistas į šiuos klausimus atsakyti negali. Tačiau dar išliko ekspertų ir specialistų paskyrimo ir jų tyrimo rezultatų įforminimo skirtumų.

Mūsų nuomone, procesiniu požiūriu nėra visai gerai, kad tarp eksperto ir specialisto žinių panaudojimo nebeliko esminio skirtumo. Jeigu anksčiau specialisto funkcijos buvo pakankamai tiksliai nustatytos, tai dabar, mūsų nuomone, jo padėtis yra dviprasmiška dėl šių priežasčių. Pirma, specialistas tapo savarankiška baudžiamojo proceso figūra (74 str.). Įstatymas numato, kad specialistas išvadą gali pateikti tardymo veiksmo atlikimo metu, kada išvada įrašoma į tardymo veiksmo atlikimo protokolą. Po šia išvada specialistas pasirašo. Jis gali pateikti savo išvadą raštu atskirame dokumente dėl objektų, nesusijusių su jo dalyvavimu tardymo veiksmo atlikime, tyrimo. Specialistui įstatymas suteikia teisę duoti išvadą ir iki baudžiamosios bylos iškėlimo (84[2] str). Taigi įstatymas numato tris atvejus, kada specialistas gali pateikti savo išvadą. Tačiau 152[1] str. numato specialisto, kaip tardytojo padėjėjo, dalyvavimą tardymo veiksme. Jis turi, naudodamasis savo specialiomis žiniomis bei įgūdžiais, padėti surasti, įtvirtinti ir paimti įrodymus, padėti tardytojui naudoti technines priemones (filmuoti bei fotografuoti) ir kita. Šie specialisto veiklos rezultatai atsispindi tik tardymo veiksmo protokole, jie nėra savarankiški įrodymai.

Tiriant nusikaltimus tyrėjo padėjėjai yra numatyti daugelyje šalių: Jungtinėse Amerikos Valstijose[135] tai kriminalistinės techninės tarnybos (Forensic Science Service) darbuotojai; Vokietijos Federacinėje Respublikoje - kriminalistai technikai (Kriminaltechniker)[136], Lenkijoje - specialistai. Tačiau tiek JAV , tiek VFR, tiek Lenkijos baudžiamajame procese jų veiklos rezultatai nelaikomi savarankiškais įrodymų šaltiniais. Jų veiklos reglamentavimo baudžiamajame procese klausimas sprendžiamas dviem būdais: veikla reglamentuojama baudžiamojo proceso kodekse

[135] Žr. plačiau: Fisher B. Techniques of crime scene investigation. 1993.
[136] Žr. plačiau: Kriminalistik-Leksikon. Heidelberg, 1996. S.188.

(Lenkijos BPK) arba ji nereglamentuojama BPK (Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas kriminalistų technikų kaip procesinių figūrų nenurodo[137]).

Kad tyrėjui yra reikalingas pagalbininkas šiandien niekam nekelia abejonės. Klausimas yra tik tai, ar jo veikla turi būti reglamentuojama BPK. Kiekviena šalis šį klausimą sprendžia remdamasi savo BPK tradicijomis. Mūsų nuomone, specialisto veikla turi būti reglamentuota BPK, suteikiant jam teisę dalyvauti, tyrėjo kvietimu atliekant bet kurį tardymo veiksmą.

Tarp specialisto išvados ir ekspertizės nėra esminių skirtumų, todėl reikėtų panaikinti specialisto išvadą.

Po Nepriklausomybės atkūrimo buvo ne tik išplėstos specialisto funkcijos, bet ir į Baudžiamojo proceso kodeksą buvo įvestos naujos specialių žinių panaudojimo formos – revizija ir patikrinimas.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. įstatymu "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo"[138] pirmą kartą Lietuvos baudžiamojo proceso istorijoje revizija buvo pripažinta procesiniu veiksmu, reglamentuota jos skyrimo tvarka, o revizijos aktas buvo pripažintas savarankišku įrodymu.

Pagal BPK 84^3 str. revizija skiriama tais atvejais, kai atliekant kvotą, parengtinį tardymą ar nagrinėjant bylą, teisme reikia specialių žinių įmonių, įstaigų bei organizacijų, taip pat piliečių ūkinei - finansinei veiklai patikrinti ir bylai reikalingiems dokumentams surinkti. P.Pošiūno[139] nuomone, revizija nuo ekonominės ekspertizės skiriasi tuo, kad revizorius taiko faktinės kontrolės metodus (dalyvauja atliekant inventorizacijas ir kitus faktinius patikrinimus, kurių neatlieka ekspertas).Dėl šios priežasties jis reviziją laiko procesiniu veiksmu. Tačiau juk ir specialistas renka įrodymus (tardymo veiksmo atlikimo metu padėdamas tyrėjui), po to, tyrėjo pavedimu jis gali tirti tuos objektus ir pateikti savo išvadą, kurią įstatymas pripažįsta savarankišku įrodymu. Taigi, mūsų nuomone, revizorius yra toks pat specialistas, kaip, pavyzdžiui, ir specialistas kriminalistas ar specialistas teismo medikas. Terminu "revizorius"

---

[137] Žr. plačiau: Kleinknecht T. Strafprozeßordnung. Mit GVG und Nebengesetzen. München, 1991. S.59-1482.

[138] Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr.3.

[139] Pošiūnas P. Teismo ekspertizės pagrindai. V., 1994. P.11-16.

apibrėžiama tik žinių sritis- ekonomikos-finansų srityje. Mūsų nuomone, revizijos aktas yra tolygus specialisto išvadai, tik čia jau nurodyta specialių žinių sritis.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. įstatymu "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo"[140] į BPK buvo įvesta nauja specialių žinių panaudojimo forma- patikrinimo aktas (84^1 str.), kurį įstatymas pripažino savarankišku įrodymu (74 str.). Straipsnyje skelbiama, kad patikrinimas atliekamas tais atvejais, kai pagal Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 37 straipsnį reikia patikrinti įmonių, įstaigų bei organizacijų, taip pat piliečių ūkinę-finansinę veiklą. Ši įstatymo norma, numatanti atvejus, kuriems esant turi būti atliekamas patikrinimas, yra blanketinė, nes ji duoda nuorodą į kito įstatymo straipsnį- Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 37 str.. Šiame straipsnyje išdėstytos policijos pareigūnų teisės. Šio straipsnio 3 punkte nurodoma,kad policijos pareigūnas, turėdamas duomenų, kad buvo padarytas, daromas ar rengiamas nusikaltimas arba kitokio pobūdžio teisės pažeidimas, gali tikrinti visų rūšių įmonių, įstaigų bei organizacijų ūkinę-finansinę ar kitokią veiklą. Tam jis gali skirti inventorizacijas ir revizijas, taip pat pasitelkti atitinkamus specialistus[141].

Mūsų nuomone, šiuo metu galiojančiame Baudžiamojo proceso kodekse yra reglamentuotos šios procesinės specialių žinių panaudojimo formas: specialisto dalyvavimas tardymo veiksmuose, specialisto išvada, ekspertizė, revizija ir patikrinimas.

Apžvelgsime, kaip specialių žinių panaudojimas reglamentuojamas kai kurių užsienio šalių Baudžiamojo proceso kodeksuose.

Paanalizuosime, kaip specialių žinių panaudojimą reglamentuoja Austrijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas[142]. Šio kodekso 11 skyrius pavadintas "Apie apžiūrą ir ekspertus". Austrijos baudžiamojo proceso kodeksas nenumato ekspertizės darymo kaip savarankiško procesinio veiksmo. Ekspertizė traktuojama kaip apžiūros sudėtinė dalis, kuri, esant tam tikroms teisinėms ir faktinėms sąlygoms, transformuojasi į ekspertizę. Apžiūroje [įstatymas nekonkretizuoja apžiūros, išvardija tik objektus, kurie gali būti apžiūrėti (116 str.)] gali dalyvauti ekspertas, jeigu tardymo

---

[140] Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr.3.
[141] Lietuvos Respublikos policijos įstatymas 1991. 12. 11. Nr.1-851.
[142] Analizuodami remsimės: Kazlauskaitė D. Kazlauskas M. Eksperto dalyvavimas apžiūroje pagal Austrijos baudžiamojo proceso kodeksą // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkričio 12-13 d.). V., 1991. P.11-12

teisėjas mano, kad apžiūros metu nustatytoms aplinkybėms paaiškinti gali būti reikalingos specialios žinios, numatoma atlikti ekspertizę. Tardymo teisėjas šaukia du ekspertus tuomet, kai iškyla "stebėjimo ar ekspertinio tyrimo sunkumų" (BPK 118 str. 2d.).

Apžiūros metu tardymo teisėjas, atsižvelgdamas į prokuroro, kaltinamojo arba gynėjo pateiktus pasiūlymus, nurodo objektus, kuriuos ekspertas turi ištirti, ir pateikia klausimus, į kuriuos turi būti atsakyta. Ekspertai gali reikalauti, kad jiems būtų pateikta bylos medžiaga, taip pat gauti liudytojų parodymus, kurie liečia ekspertizės dalyką. Tokia medžiaga ekspertui gali būti pateikta, jeigu nėra rimtų abejonių, ar tai tikslinga daryti (BPK 123 str.).

Pagal Austrijos baudžiamojo proceso kodekso 124 str. eksperto, dalyvaujančio apžiūroje, nustatyti duomenys procesiškai fiksuojami dvejopai: pirma, jeigu ekspertas stebėjimo (tyrinėjimo) eigoje daro galutines išvadas dėl tam tikrų bylos aplinkybių, tai šias išvadas kartu su jų pagrindimu tardymo veiksmo sekretorius nedelsdamas surašo į protokolą. Lyginant BPK 117 str. ir 124 straipsnių prasmę, galima manyti, kad tai yra apžiūros protokolas; antra, jeigu reikia atlikti ilgesnius tyrimus ar bandymus, tardymo teisėjas paskiria ekspertui atitinkamą terminą, per kurį šis privalo atlikti ekspertizę ir pateikti eksperto išvadas raštu. Manytume, kad pagal Lietuvos baudžiamojo proceso kodeksą tai atitiktų dvi specialių žinių panaudojimo formas: specialisto dalyvavimą tardymo veiksme, kurio metu jis ištyręs daiktus duoda išvadą (LR BPK 84^2 str.), ir ekspertizę (LR BPK 85 str.).

Eksperto išvados pagal Austrijos BPK yra vienas iš įrodymų šaltinių, kuris turi būti vertinamas kartu su kitais įrodymais, nesuteikiant jam jokios pirmenybės prieš kitus įrodymus. Tačiau praktikoje šiam įrodymų šaltiniui suteikiama pirmenybė. Su tuo sutinka daugelis Austrijos procesualistų. V.Platcgumeris tiesiai pareiškia, kad techniniai įrodymai yra patikimesni nei kaltinamojo ar liudytojo parodymai[143].

Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso[144] 21 skyrius vadinasi "Ekspertai". Čia išdėstyti visi reikalavimai, keliami ekspertui. BPK 178 str. ekspertus suskirsto į dvi rūšis: pirma, teismo ekspertai ir, antra, tai bet kuris asmuo, apie kurį žinoma, kad jis turi tam tikros reikiamos srities atitinkamų žinių. BPK 176 str. skelbia:

Бутов В. Уголовный процесс Австрии. Красноярск. 1988.

[143] Бутов В. Уголовный процесс Австрии. Красноярск, 1988. с.123.

[144] Kodeks postepowania karnego. Warszawa. 1997.

įjeigu esminėms bylos aplinkybėms nustatyti reikia specialių žinių, kreipiamasi dėl išvados į mokslo, mokslo tiriamąjį institutą arba į specializuotą, arba tam skirtą įstaigą. Taigi įstatyme išvardintos įstaigų rūšys, kuriose gali būti daromos ekspertizės. Tokio įstaigų išvardijimo neduoda nė vienas mums žinomas Baudžiamojo proceso kodeksas. BPK 177 str. reglamentuoja tų įstaigų išvadų pateikimą, nurodydamas, kad jas turi pasirašyti tyrimą darę asmenys.

Prancūzijos baudžiamojo proceso kodekso[145] 9-tas skyrius pavadintas "Apie ekspertizę"(151). Bet kuris tardymo ar teismo organas, iškilus techninio pobūdžio klausimams, gali reikalaujant prokuratūrai ar savo iniciatyva, arba tarpininkaujant šalims, nurodyti padaryti ekspertizę, tačiau įstatymas numato ir ekspertizės fakultatyviškumą. Jos darymas priklauso nuo pareigūno, atliekančio tyrimą, nuožiūros. Jeigu tyrimo teisėjas nemato reikalo patenkinti reikalavimą dėl ekspertizės atlikimo,tai jam šiuo klausimu reikia tik surašyti motyvuotą nutarimą (BPK 156 str.).

Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas[146] numato dvi specialių žinių panaudojimo formas: ekspertizę (BPK 78 str.) ir specialisto dalyvavimą atliekant tardymo veiksmus (BPK 131, 170, 174, 180, 186 str.). Tačiau įrodymu įstatymas pripažįsta tik eksperto išvadą (BPK 69 str.).

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodekso[147] septintame skyriuje, kuris vadinasi "Ekspertas ir apžiūra" (Sachverstandige und Augenschein), numatytos dvi specialių žinių panaudojimo formos: ekspertai (Sachverstandige) (72 str.) ir žinovai (sachverstandige Zeuge) (85str.). Kaip įrodymus įstatymas pripažįsta tik ekspertus bei liudytojus. Žinovų, kaip savarankiško įrodymo šaltinio, įstatymas nenumato. BPK 85 str. nurodoma, kad jeigu buvusiems faktams įrodyti ar asmens būklei nustatyti reikia specialių žinių, tai gali būti apklausti žinovai pagal liudytojų apklausos taisykles. Taigi Vokietijos baudžiamajojo proceso kodekse yra išskiriama ypatinga liudytojų rūšis - žinovai. Jie atsakymus į tyrimą dominančius klausimus pateikia teisme apklausos metu. Mūsų nuomone, tai yra atsarginis variantas, jeigu tiriant nusikaltimus kiltų poreikis specialių žinių, kurių negalėtų pateikti specialiai parengti ekspertai.

---

[145] Уголовно-процессуальный кодекс Франции. Перевод Боботова С.В.- Мюб 1967.- 322с.
[146] Уголовно-процессуальный кодекс РСФСР с приложением. М., 1996.
[147] Kleinknecht T. Strafprozeßordnung. Mit GVG und Nebengesetzen. München, 1991. S.59-1482.

Mūsų atlikta analizė parodė, kad šiuo metu ekspertizė, kaip specialių žinių panaudojimo forma, numatyta daugelio šalių baudžiamojo proceso kodeksuose. Kai kuriose šalyse (Austrijoje, Prancūzijoje) tai yra vienintelė procesinė specialių žinių panaudojimo forma.

Ekspertizė, kaip procesinė specialių žinių panaudojimo forma, pripažįstama ir šalyse, kuriose galioja anglo-saksų teisės sistema. Jungtinėse Amerikos Valstijose tai "expert witness"[148] (ekspertas liudytojas arba liudytojas, turintis specialių žinių ar specialų patyrimą[149]). Jungtinėse Amerikos Valstijose dažnai vartojamas toks terminas kaip eksperto parodymai (Expert testimony)[150].

Taigi ekspertizę įrodymu pripažįsta beveik visų šalių baudžiamasis procesas.

Terminas "ekspertizė" kilęs iš lotynų kalbos žodžio "expertus"- prityręs, įgudęs. Ekspertas yra mokslo, meno ar kt. sričių žinovas, kviečiamas atsakyti į klausimus, reikalaujančius specialių žinių. Ekspertizė – tai klausimo, specialių žinių, tyrimas ir sprendimas, atliekamas specialistų, žinovų[151]. Ekspertizės terminas plačiai vartojamas žmonių veikloje. Ekspertizės, daromos teismo tikslams, siekiant jas atriboti nuo kitose veiklos sferose daromų ekspertizių, vadinamos teismo ekspertizėmis. Teismo ekspertizės nuo ne teismo ekspertizių skiriasi tam tikrais požymiais, kuriuos rusų teisininkas J.Orlovas[152] suformulavo taip:

1. Teismo ekspertizė daroma tik tuo atveju, kai reikia specialių mokslo, technikos ar kitų sričių žinių atitinkamoms bylos aplinkybėms (faktams), turinčioms reikšmę bylai, nustatyti. Ekspertams negalima pavesti spręsti teisinių ar kitokių klausimų, kuriems nereikia specialių žinių (pvz., atlikti aritmetinius skaičiavimus ir pan.);

2. Teismo ekspertizė daroma siekiant nustatyti aplinkybes, turinčias reikšmę bylai, atlikus ekspertinį tyrimą. Ekspertizės tikslas – išaiškinti aplinkybes, kurias galima nustatyti tik ekspertui atlikus specialų daiktinių įrodymų, dokumentų, pėdsakų ir kitos medžiagos tyrimą. Kada tyrėjui iškyla klausimų iš atitinkamos mokslo ar technikos srities, nereikalaujančių specialaus tyrimo (pavyzdžiui, kokie nors bendri mokslo teiginiai), ekspertizė nedaroma;

---

[148] Forensic Science Handbook. Volume I. Regents, 1982. P.5.
[149] Žr.: Bitinaitė V. Mokomasis anglų-lietuvių kalbų teisės terminų žodynas. V., 1998, P.81.
[150] Blak"s Law Dictionary. St.Paul, 1991. P.401.
[151] Žr.: Tarptautinių žodžių žodynas. V., P.130.
[152] Орлов Ю.К. Заключение эксперта и его оценка по уголовным делам. М., 1995. с.4-5.

3. Teismo ekspertizę daro specialus ekspertizės subjektas, asmuo, kuriam tai pavedama. Ekspertas – asmuo, turintis specialių žinių, be kurių negalima atlikti tyrimo: jis turi būti kompetentingas, nesuinteresuotas bylos baigtimi, turėti tam tikras procesines teises ir pareigas, būti savarankiškas ir nepriklausomas darydamas ekspertizę, duoti išvadą savo vardu tvirtai įsitikinęs ir asmeniškai atsakyti už išvadą;

4. Teismo ekspertizė daroma laikantis baudžiamojo proceso kodekse reglamentuotos tvarkos. Įstatymo laikymasis – būtina sąlyga, kad ekspertizės aktas būtų pripažintas įrodymu;

5. Ekspertinio tyrimo eiga ir rezultatai įforminami specialiame procesiniame dokumente – ekspertizės akte, kuriame išdėstoma eksperto išvada.

Taigi teismo ekspertizė yra procesinis veiksmas, kuriuo, siekiant nustatyti turinčias bylai reikšmę aplinkybes (faktus), tyrėjo pavedimu bei įstatymo numatyta tvarka asmuo, turintis specialių žinių, atlieka specialius tyrimus ir šio tyrimo rezultatus fiksuoja ekspertizės akte.

Ekspertai yra seniausi specialių žinių nešėjai baudžiamajame procese. Jų dalyvavimas jau minimas ir inkviziciniuose procesuose[153].

Daug diskusijų keliantis klausimas yra tyrėjo santykis su specialiomis žiniomis. Ar jis turi tų žinių, kurias įstatymo leidėjas pripažįsta specialiomis, ar jo turimos žinios gali būti laikomos specialiomis žiniomis? Reikia pastebėti, kad šiuo klausimu diskutuoja tik buvusios Sovietų Sąjungos teisininkai mokslininkai. Mūsų nuomone, diskutuojant šiuo klausimu turima omenyje kriminalistinės technikos srities žinias. Lietuvos procesualistai ir kriminalistai nėra išsakę savo nuomonės šiuo klausimu. Pasisakymų šiuo klausimu nepavyko rasti nei amerikiečių, nei vokiečių teisinėje literatūroje. Mūsų nuomone, tai yra todėl, kad turimų specialių žinių kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai tose šalyse žymiai skiriasi nuo buvusios Sovietų Sąjungos, deja, ir Lietuvos tyrėjo padėties. Pavyzdžiui, JAV įvykio vietoje dirba trys darbuotojų grupės[154]. Pirma grupė tai techniniai darbuotojai, kurie atlieka visą darbą, susijusį su daiktinių įrodymų paieška, jų paėmimu bei užfiksavimu ir jų pasiuntimu, esant reikalui, tolesniam tyrimui, taip pat įvykio vietos užfiksavimu nuotraukose, planuose ir schemose. Kita darbuotojų grupė ieško liudytojų, juos apklausia. Trečia grupė tai organizaciniai darbuotojai. Taigi

[153] Žr. plačiau: Sanner U. Ein Bild des Sachverstandigen in Geschichte und Gegenwart.
[154] Fisher B. Techniques of crime scene investigation. 1993. P. 425-427.

darbas, labiausiai reikalaujantis specialių žinių, yra pavedamas tam specialiai paruoštiems darbuotojams.

Vokietijoje įvykio vietose taip pat dirba kriminalistai - technikai, kurie atsako už visapusišką įvykio vietos ištyrimą. Tardytojas ne visada dalyvauja įvykio vietos apžiūroje. Mūsų nuomone, tai visai priimtina praktika, nes tyrėjas, dalyvavęs įvykio vietos apžiūroje, juk ne visada po to tiria tą bylą.

Tyrėjas turi tik vienos srities specialių žinių. Tai kriminalistinės technikos žinios. Jeigu tyrėjas jų neturėtų, jis apskritai negalėtų vykdyti savo tiesioginių funkcijų, tirti nusikaltimų. Kitas klausimas yra tas, kad tyrėjo turimų specialių kriminalistinių techninių žinių negalima pripažinti giliomis.

Tyrėjas naudoja specialias žinias atlikdamas atskirus tardymo veiksmus. Jo specialių žinių naudojimas pasireiškia techninių priemonių valdymu, turint tikslą surasti, užfiksuoti ir paimti kriminalistinės informacijos šaltinius. Tyrėjo specialių žinių panaudojimo rezultatas - daiktiniai šaltiniai arba materialiai užfiksuoti jų atvaizdai (nuotraukos, schemos, atliejos ir kt.), kurie, pridėti prie tardymo veiksmo protokolo, tampa įrodymo priemone.

Tyrėjas specialias žinias gali panaudoti dviem formomis: tiesiogiai ir netiesiogiai. Tiesiogiai naudodamas specialias žinias, jis nesukuria savarankiško įrodymų šaltinio, tačiau tai labai svarbu taktiniu ir pažintiniu požiūriu. Tyrėjas turi teisę savarankiškai naudoti technines priemones, skirtas įrodymams surasti , apžiūrėti, pvz., apžiūrėti dokumentus ultra violetiniuose spinduliuose, t. y. be ekspertizės skyrimo apžiūros metu gali išspręsti daug klausimų, o rezultatus užfiksuoti apžiūros protokole.

Tyrėjas, skirdamas ekspertizę, pats objektų tiesiogiai netiria, o paveda šį darbą ekspertui. Vėliau pats vertina tyrimo rezultatus. Tyrėjo vadovaujantis vaidmuo nesumažėja, nes, skirdamas nutarimą daryti tam tikros rūšies ekspertizę, praneša pradinius duomenis, t. y. išvardina bylos aplinkybes ir būsimo tyrimo objektus, formuluodamas klausimus vadovauja tolimesnei pažintinei eksperto veiklai "užprogramuodamas" ekspertų tyrimą. Šiuose tyrėjo nustatytuose veiklos rėmuose ekspertas, kaip specialių žinių nešėjas, projektuoja jas į pateiktą objektą ir gauna nuo tyrėjo paslėptą informaciją. Tyrimo metu gautus duomenis ekspertas apdoroja ir perkoduoja, o susistemintą šio pažinimo rezultatą - eksperto išvadą pateikia tyrėjui.

Tyrėjo specialių žinių naudojimas skiriasi nuo jų panaudojimo kitomis formomis savo baudžiamuoju-procesiniu ir kriminalistiniu kryptingumu, skirtu surasti, surinkti,

fiksuoti , ištirti ir panaudoti faktinius duomenis apie nusikaltėtį procesine tardymo veiksmų atlikimo tvarka. Tyrėjas panaudoja pagrindinai savo profesines kriminalistines žinias, būdus, metodus, mokslines technines priemones tikslu surasti, užfiksuoti ir paimti įrodymus. Jų panaudojimo rezultatai detaliai aprašomi atitinkamuose tardymo veiksmo protokoluose, fiksuojama fotojuostose, schemose. Visa tai kartu su protokolu turi įrodymo priemonės reikšmę.

Apibendrinant šiame skirsnyje išdėstytą medžiagą galima padaryti šias išvadas:

- ekspertas yra seniausiai baudžiamajame procese žinomas specialių žinių nešėjas;
- šiuo metu ekspertizę, kaip procesinę specialių žinių panaudojimo formą, pripažįsta beveik visų šalių baudžiamojo proceso kodeksai;
- ekspertizė, kaip procesinė specialių žinių panaudojimo forma, pripažįstama šalyse, kuriose veikia precedentinė teisės sistema;
- tyrėjo techninio pagalbininko veiklos daugelio šalių baudžiamojo proceso kodeksai nelaiko savarankiška procesine figūra ir jų veiklos nereglamentuoja baudžiamojo proceso kodekse;
- revizijos, kaip procesinės specialių žinių panaudojimo formos, nepripažįsta nė vienos mums žinomos šalies baudžiamojo proceso kodeksas;

Galiojančiame Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytos šios specialių žinių panaudojimo formos: specialisto dalyvavimas tardymo veiksmuose, specialisto išvada, ekspertizė, revizija, patikrinimas.

Rengiant Baudžiamojo proceso kodeksą jame reikėtų, mūsų nuomone, reglamentuoti šias specialių žinių panaudojimo formas: specialisto dalyvavimą tardymo veiksmuose ir ekspertizę.

1.3.SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMO TIRIANT NUSIKALTIMUS PRINCIPAI

Naudojant specialias žinias tiriant nusikaltimus svarbu laikytis baudžiamojo proceso principų.

Principas (lot. principium - pradžia, pagrindas) - pagrindinė, kurios nors teorijos, koncepcijos idėja, pradinis teiginys[155]. "Baudžiamojo proceso teisės sistemoje, jos normų hierarchijoje principai užima centrinę, svarbiausią vietą. Tai viso proceso, procesinės procedūros pagrindas, pamatinės normos. Jos turi būti organiškai susijusios tarpusavyje ir su visais kitais baudžiamojo proceso institutais. Principai formuluojami kaip fundamentalūs, konceptualūs pirminiai, visiems privalomi teisiniai reikalavimai[156].

Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus yra vienas iš baudžiamojo proceso institutų, jam būdingi visi baudžiamojo proceso principai. Tačiau greta to, mūsų nuomone, išsiskiria ir kriminalistiniai principai. Jeigu baudžiamojo proceso principai daugiau išryškina specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus formą, tai kriminalistiniai principai - jų turinį (specialių žinių panaudojimo procesą).

Iki šiol literatūroje nesame radę publikacijos, kurioje būtų suformuluoti specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus principai.

Mūsų nuomone, kriminalistiniai specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus principai galėtų būti tokie: teisėtumas, mokslišKumas, betarpiškumas, saugumas, tiriamojo objekto išsaugojimas.

Iš čia paminėtų principų - teisėtumo principas turiniu sutampa su baudžiamojo proceso analogišku principu, nes jis yra universalus.

Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus aspektu teisėtumas pasireiškia tuo, jog visų baudžiamojo proceso dalyvių, įtrauktų į jį, ryšium su įrodinėjimu, veikla turi visiškai ir tiksliai atitikti įstatymo reikalavimus. Specialių žinių panaudojimas teisėtas tik tada, kai tai tiesiogiai numatyta įstatyme arba pagal savo esmę įstatymui neprieštarauja. Bendrieji specialių žinių, tarp jų ir mokslinių techninių priemonių, panaudojimo pagrindai kyla iš reikalavimų, numatytų baudžiamojo proceso uždaviniuose. Nors Baudžiamojo proceso kodekso normose tiesiogiai ir nenurodytos

---

[155] Tarptautinių žodžių žodynas. V., 1985. P.399.

[156] Palskys E. Baudžiamojo proceso principai naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso projekte // Teisė/- 1993, T.26, p.178.

mokslinės techninės priemonės, kurios gali būti panaudotos tyrimo procese, tačiau baudžiamojo proceso uždavinių išsprendimas, konkretaus nusikaltimo tyrimas reikalauja panaudoti visas įmanomas, neprieštaraujančias įstatymui priemones ir metodus.

Eilė Baudžiamojo proceso kodekso straipsnių (200 str.) tiesiogiai numato galimybę ir būtinimą panaudoti technines priemones, tačiau šios priemonės skirtos daugiau fiksavimui.

Kai kurie rusų teisininkai buvo išsakę nuomonę, kad įstatyme būtų išvardintos visos mokslinės techninės priemonės ir metodai, kurie gali būti panaudoti tiriant nusikaltimus. Tačiau, ar įmanoma ir ar tikslinga įstatyme numatyti visus būdus ir priemones skirtus darbui su įrodymais, nes jie pastoviai tobulinami ir atnaujinami. Juk mokslo ir technikos progreso dėka atsiranda nauja įranga, tinkama įrodymams surasti, paimti, ištirti. Be to, tyrėjui reikia suteikti laisvę pasirinkti taktinius ir techninius būdus atliekant atskirus tardymo veiksmus bei bendrai panaudojant specialias žinias tiriant nusikaltimus.

Atrodytų, kad baudžiamojo proceso įstatyme galima būtų apsiriboti nuoroda apie būtinumą plačiau taikyti specialias žinias tiriant nusikaltimus, pabrėžiant tai, ko negalima daryti atliekant atskirus tardymo veiksmus bei darant kriminalistinius tyrimus. Galima pažymėti tai, kad nei Prancūzijos, nei Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksuose nėra nurodyta jokių konkrečių mokslinių priemonių.

Baudžiamojo proceso kodekse aiškiai apibrėžtos eksperto ir specialisto teisės: atvykti kviečiant tyrėjui, asmeninė atsakomybė už duotą išvadą, atvykti apklausai dėl duotos išvados ir duoti teisingus parodymus, neskleisti tyrimo duomenų, pranešti apie negalėjimą duoti išvados, pranešti apie nusišalinimą esant įstatyme nurodytiems pagrindams (122 str). Panašias teises ir pareigas ekspertams suteikia ir Prancūzijos bei Vokietijos baudžiamjo proceso kodeksai.

Įstatymas suteikia šiems proceso dalyviams ir teises: susipažinti su bylos aplinkybėmis, dėl ekspertizės dalyko, reikalauti, kad būtų pateikta papildoma medžiaga, būtina duoti teisingą išvadą; duoti išvadas ir parodymus gimtaja kalba, jeigu nemoka kalbos, kuria vyksta procesas; gauti išlaidų kompensaciją, susijusią su iškvietimu ir ekspertizės darymu.

Literatūroje yra išsakyta nemažai ir kitų problemų, ryšium su teisėtumo principu taikant specialias žinias baudžiamajame procese.

Antai rusų teisininkas I.Sorokotiaginas[157], kalbėdamas apie teisėtumo principą, kaip atskiras jo dalis išskiria žinovo specializaciją ir kompetentingumą bei jo objektyvumą ir bešališkumą. Mūsų nuomone, I.Sorokotiaginas išplečia teisėtumo principo ribas, specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus aspektu jo išskirti komponentai yra iš esmės eksperto specializacija ir kompetencija. Jie sudaro specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus sampratos elementus (gilios žinios apibrėžtoje žmogiškosios veiklos srityje).

Tarptautinių žodžių žodyne specializacija [pranc. specialisation< lot.] apibrėžiama kaip kurios nors srities žinių įsigyjimas[158]. Tai labai glaudžiai siejasi su baziniu specialių žinių turėtojo išsilavinimu. Mūsų nuomone, specialių žinių turėtojo specializaciją apibūdina šie komponentai - tai bazinis išsilavinimas, specializacijos laipsnis konkrečioje (dažniausiai labai siauroje) žinių srityje. Tiriant nusikaltimus iškyla klausimai į kuriuos atsakyti ne visada gali asmenys, turintys tos srities bazinį išsilavinimą, tai dažniausiai klausimai iš labai siauros žinių srities. Atsakyti į juos gali tik labai siauros srities specialių žinių turėtojai.

Kitas I. Sorokotiagino išskirtas aspektas - tai kompetencija, kuri Tarptautinių žodžių žodyne apibūdinta kaip klausimų ar reiškinių sritis su kuriom asmuo yra gerai susipažinęs[159]. Taigi specialių žinių turėtojo kompetentingumas tai geras nusimanymas kurioje nors srityje, kuris remiasi išsilavinimu. I.Sorokotiaginas apibrėždamas specialių žinių turėtojo kompetentingumą teigia, kad ši sąvoka turi objektyvią ir subjektyvią pusę[160]. A.Ratinovo teigimu asmeninė specialių žinių turėtojo kompetencija nevisada atitinka bendrą specialių žinių turinį, bendrai priimtą supratimą apie atsiros ekspertizės dalyką[161]. Mūsų nagrinėjamos problemos aspektu būtina, kad ekspertas būtų gerai susipažinęs ir turėtų įgūdžius atskiroje žmogiškosios veiklos srityje, o taip pat būtų įpareigotas (įstatymo nustatyta tvarka pakviestas) taikyti savo turimas žinias tiriant nusikaltimus. Tuo pačiu ekspertas įgyja visas įstatyme numatytas teises bei pareigas. Tačiau praktikoje specialių žinių turėtojo kompetencija suprantama labai siaurai ir formaliai.

---

[157] Сорокотягин И.Н. Специальные познания в расследовании преступлений. Ростов, 1984. С.44-45.
[158] Tarptautinių žodžių žodynas. V., 1985. P.459.
[159] Ten pat. P.255.
[160] Сорокотягин И.Н. Специальные познания в расследовании преступлений. Ростов, 1984. С.44.
[161] Ратинов А.Р. Судебная психология для следователей. М., 1967.

Todėl nusikaltimo tyrėjas pasirinkdamas specialių žinių turėtoją, pvz. ekspertą, turi būtinai atsižvelgti į jo kompetentingumą būtent toje srityje. Tačiau to dar nėra. Tai daro ekspertinių įstaigų vadovai. Kompetencija keičiasi kaupiant žinias ir darbo patirtį. Eksperto kompetentingumas - tai galėjimas atsakyti į klausimus, sudarančius ekspertizės dalyką. Specialisto kompetencija - suteikti tyrėjui konkrečią pagalbą atliekant procesinius veiksmus.

Kita būtina sąlyga užtikrinanti teisėtumą panaudojant specialias žinias - tai žinovų objektyvumas bei bešališkumas. Objektyvumas tai daiktų bei reiškinių vertinimas be išankstinio nusistatymo, aparatūros, leidžiančios teisingai suvokti bei suprasti objektų savybes naudojimas, tik moksliškai pagrįstų metodų taikymas, siekiant užkirsti kelią klaidoms.

Ekspertas turi teisę susipažinti su bylos medžiaga liečiančia ekspertizės dalyką (89 str.) ribose, kurias nustato tyrėjas. Pavyzdžiui, kada yra skiriama daktiloskopinė ekspertizė, tyrėjas pateikia tik objektus, ant kurių gali būti rankų pėdsakų, arba daktiloskopines plokšteles ant kurių užfiksuoti rankų pėdsakai, ir daktiloskopines korteles su tikrinamų asmenų eksperimentiniais rankų pėdsakais. Tačiau darant teismo medicininę ekspertizę, tyrėjas gali supažindinti teismo medicinos ekspertą su kai kuriomis įvykio aplinkybėmis, o skiriant teismo - psichiatrinę arba teismo - psichologinę ekspertizę tyrėjas siunčia ekspertui, kaip taisyklė, visą baudžiamąją bylą. Dauguma kriminalistų mano, kad eksperto teisė susipažinti su bylos medžiaga, liečiančia ekspertizės dalyką, yra numatyta įstatymo ir todėl nediskutuotina. Tačiau, kai kurie mokslininkai, pvz. A.Šliachovas[162], mano, kad eksperto bylos medžiagos žinojimas gali prisidėti prie jo išvadų neobjektyvumo. I.Vertelio[163] įsitikinimu, pavojus, kad ekspertų išvadų turinys gali būti apspręstas ne tik atlikto tyrimo rezultatais, bet ir ekspertui praneštomis žiniomis apie įvykio aplinkybes, egzistuoja ir yra visai reali. Iš tikrųjų, eksperto asmenybei gali padaryti atitinkamą psichologinį poveikį išankstinės žinios apie įvykį, o ypač tokios, kaip kaltinamojo pripažinimas tam tikrų faktų (padarius šūvį, įvykdžius įsilaužimą ir kt.), žinios neigiamai charakterizuojančios įtariamąjį, kaltinamąjį ir kitos įvairios aplinkybės, galinčios sudaryti nepalankias eksperto darbo sąlygas.

---

[162] Шляхов А.Р. Судебная экспертиза: организация и проведение. М., 1979.

[163] Вертель И.Г. Пределы и условия обстоятельств дела в судебном медицинском исследовании // Актуальные проблемы судебной психологии и экспертизы на предворительном следствии. Свердловск, 1981.С.24.

Svarbu, kaip teigia I.Sorokotiaginas, kad informacija gauta iš tyrėjo, nedarytų įtakos ekspertinio tyrimo rezultatams, eksperto išvadų formavimui[164].

Su objektyvumo reikalavimu glaudžiai susijęs tyrimo visapusiškumas bei pilnumas: neleistinas kaip nepagrįstas ekspertizės dalyko susiaurinimas taip ir per didelis išplėtimas. Pagal šį principą ekspertas privalo padaryti jam pateiktų objektų tyrimus panaudojant visas savo turimas specialias žinias, siekiant išspręsti visus jam pateiktus klausimus. Įstatymas suteikia ekspertui teisę susipažinti su bylos medžiaga, liečiančia ekspertizės dalyką, reikalauti pateikti papildomą medžiagą, dalyvauti apklausiant ir užduoti klausimus. Jeigu tyrimas atliktas nepilnai arba neišsamiai, įstatymas numato galimybę atlikti pakartotiną ir papildomą ekspertizę. Siekiant kad specialių žinių panaudojimas būtų visapusiškas bei pilnas BPK 214 str. nurodoma, kad jeigu ekspertas , darydamas ekspertizę, nustato turinčius bylai reikšmės aplinkybes, dėl kurių jam nebuvo pateikta klausimų, jis turi teisę nurodyti jas savo akte.

Lietuvoje kai kurie mokslininkai tvirtina, kad šiuo metu teisėtumo principas panaudojant specialias žinias tiriant nusikaltimus yra pažeidžiamas. S.Kuklianskis[165] teigia, kad ekspertinių įstaigų, o būtent Kriminalistinių ekspertizių departamento, priklausomumas Vidaus reikalų ministerijai negali užtikrinti teisėtumo. Jo muomone, negali būti bešališkumo bei nesuinteresuotumo, kai vienoje žinyboje yra sukoncentruotas tardymas ir ekspertizių darymas., o tai negali užtikrinti teisėtumo.
Iš kitų pozicijų šį klausimą nagrinėja P.Pošiūnas ir E.Kurapka[166]. Jų nuomone, sudėtingas teismo ekspertizės turi būti daromos teismo ekspertizės institute.

Nors tiek S.Kuklianskio, tiek P.Pošiūno ir E.Kurapkos pasiūlymų esmė yra panaši, tačiau skiriasi jų pagrindimas. P.Pošiūnas ir E.Kurapka abejoja ar Kriminalistinių ekspertizių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos padaliniai pagal savo profesines galimybes gali užtikrinti sudėtingiausių ekspertizių kokybišką darymą, ir galų gale, ar racionalu dubliuoti visus ekspertinius tyrimus.. Mūsų nuomone, ne profesionalumo lygis lemia tam tikros įstaigos pavaldumą, nes tai priklauso ne nuo profesionalaus pasiruošimo, o nuo principinės nuostatos, ar tas priklausomumas užtikrina teisėtumą.

---

[164] Сорокотягин И.Н. Специальные познания в расследовании преступлений.- Ростов, 1984. С.46.
[165] Kuklianskis K. Nusikalstamumo kontrolės koncepcija Lirtuvoje. V., 1996. P.21.
[166] Pošiūnas P., Kurapka E. Dėl kriminalistikos mokslo ir technikos panaudojimo tiriant nusikaltimus bei nagrinėjant bylas teisme // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T6. V., 1997. P.65-68.

Specialių žinių panaudojimas turi būti ne tik teisėtas, bet ir moksliškai pagrįstas, nes kitaip negalima gauti patikimų žinių apie tiriamą objektą. Taigi kitas specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus principas - moksliškumo.

Moksliškumas paprastai suprantamas, kaip tam tikros, patikimos žinios apie gamtos reiškinių dėsningumus. Mūsų nagrinėjamos temos aspektu - tai tam tikros, pagrįstos žinios siauroje mokslo srityje, kuri rūpi nusikaltimo tyrėjui.

Moksliškumo principas panaudojant specialias žinias tiriant nusikaltimus turėtų atitikti šias sąlygas:

- šiuolaikinį mokslo ir technikos išsivystymo lygį,

- būdai ir priemonės, įgalinančios ištirti nusikaltimo tyrėjui rūpimus klausimus, turi būti patikimi,

- pakankamas nusikaltimų tyrėjo žinių lygis (mokslo ir technikos galimybių žinojimas),

- gilios specialisto ir eksperto žinios,

- moralumas (etiškumas) taikant atskirus mokslo ir technikos pasiekimus tiriant nusikaltimus[167]

Apsistosime ties dviem problemom -mokslo ir technikos patikimumo bei etinių reikalavimų laikymosi, taikant atskiras priemones.

Gamtos ir technikos mokslų pasiekimų pagrindu nuolat pasipildo ir tobulėja kovoje su nusikalstamumu naudojamų mokslinių techninių priemonių ir būdų arsenalas. Todėl iškyla labai svarbus klausimas - šių priemonių mokslinio pagrįstumo patikrinimas.

Techninių priemonių mokslinis pagrįstumas patikrinamas praktikoje, tačiau aprobuoti praktikoje galima tik tas mokslines technines priemones, kurių eksperimentinis patikrinimas buvo sėkmingas. Ryškiausias moksliškai nepagrįstos metodikos pavyzdys buvusioje Tarybų Sąjungoje yra B.Rozanovo ir A.Igolnikovo pasiūlyta metodika. Jie išspausdino pranešimą apie galimybę panaudoti magnitometrinį metodą šūvio senumui nustatyti. Šie mokslininkai išaiškino vamzdžio magnetinių savybių pasikeitimus ir jo pradinės būklės "atsistatymą" 5 - 15 parų laikotarpyje. Tačiau jie nenustatė "atsistatymo" priežasčių. Buvusios Sovietų Sąjungos Teisingumo ministerijos teismo ekspertizės mokslinio tyrimo institute organizavus eksperimentinį patikrinimą paaiškėjo, kad dėl šūvio, ištikrųjų įvyksta vamzdžio magnetinių

[167] Kriminalistinėje literatūroje kai kurie autoriai, pvz., I.Sorokotiaginas, tai išskiria kaip savarankišką teisinumo principą.

charakteristikų pasikeitimas, tačiau jokio pradinės būklės "atsistatymo" per sekančias 6 - 18 parų nebuvo nustatyta[168].

Pasiūlytas metodas pasirodė moksliškai nepagrįstas, nes nebuvo aiškiai pagrįstos vamzdžio magnetinių savybių po šūvio pasikeitimo fizikinės priežastys. Metodas nebuvo patvirtintas eksperimentiniais tyrimais panaudojant šiuolaikinę mokslinę aparatūrą.

Teisinėje literatūroje buvo išsakyta pagrįsta nuomonė, kad tikslinga nustatyti griežtas taisykles, pagal kurias techninės priemonės būtų įdiegiamos į tardymo praktiką tik remiantis specialiu atitinkamo kompetentingos institucijos leidimu.

Atrodytų, kad ne tik naujos kriminalistinės priemonės turėtų būti atitinkama tvarka aprobuotos, bet tokie reikalavimai būtų taikomi ir mokslinėms metodikoms, naudojamoms tiriant nusikaltimus, turi būti sudarytas tokių aprobuotų ir rekomenduotų taikyti praktikoje metodikų registras.

Nagrinėjant mokslo ir technikos priemonių panaudojimo tiriant nusikaltimus etinę pusę, reikėtų akcentuoti, kad specialių žinių panaudojimas turi atitikti ne tik įstatymo reikalavimus (teisėtumą), bet ir etikos normas. Pavyzdžiui, neleistina tiriant bylas naudoti farmacines priemones, veikiančias tardomojo psichiką, turint tikslą gauti teisingus parodymus, nes tai yra psichinė ir fizinė prievarta asmeniui, neleistina naudoti įvairios aparatūros ne pagal tiesioginę paskirtį, o dėl psichologinio spaudimo turint tikslą įbauginti įtariamąjį ir pan..

Eksperto dalyvavimas tiriant nusikaltimą ne tik pakelia tardymo kokybę, bet ir leidžia jį atlikti aukštesniame kultūriniame lygyje, daro moralinį - auklėjamąjį poveikį. Tikras specialių žinių panaudojimo etiškumas randa savo konkretų pasireiškimą moraliai pateisintais tikslais, kurie turi tarnauti progresyviam ir humaniškam mokslo techninių priemonių panaudojimui. Moralinės normos daro tam tikrą įtaką specialių žinių panaudojimo pilnumui. Tyrėjas neturi daryti spaudimo žinovams, įsiūlydamas jiems savo nuomonę, reikalaudamas nedelsiant atsakyti į klausimus.

Plačiau panalizuosim tyrėjo ir specialių žinių turėtojo betarpiškumo principą, kuris literatūroje nėra išnagrinėtas. Šio principo esmė yra tai, kad tarp nusikaltimo tyrėjo ir specialių žinių turėtojo negali būti tarpininkų, jie bendradarbiauja tiesiogiai. Mūsų nuomone, šis principas yra pažeidžiamas panaudojant specialias žinias

---

[168] Громович Г.И. Научно-технические средства: современное состояние, эффективность использования в расскрытии и расследовании преступлений. Минск, 1989. С.33.

ekspertizės forma. Manytume, kad visos tarpinės grandys tarp tyrėjo ir eksperto, taikant specialias žinias nusikaltimo tyrimo procese (nors ir praktikuojamos ekspertinėse įstaigose), neturi įstatyminio pagrindo. Ekspertinių įstaigų vadovai negali vadovauti specialistams (ekspertams) jų procesinėje veikloje, jie gali vadovauti tik darbo organizavimo klausimais. Deja, Lietuvoje šis principas yra pažeidžiamas, stengiantis tai pateisinti ir net tai yra įteisinta BPK 211 str. padarius papildymus, kur nurodyta, kad ekspertizės įstaigose ekspertizės atliekamos laikantis šiose įstaigose galiojančių nuostatų tvarkos. Ekspertizių darymo teismo ekspertizių institute nuostatų[169] 7p., kur išdėstytos instituto vadovybės teisės nurodoma, kad "instituto direktorius ir jo pavaduotojai:

1.tikrina, ar gauta ekspertizei medžiaga atitinka BPK reikalavimus; jeigu medžiaga tų reikalavimų neatitinka ir ekspertizės daryti neįmanoma, nedelsdamas praneša apie tai tyrėjui; gavęs medžiagą, paveda daryti ekspertizę vienam ar keliems ekspertams;

2. susipažįsta su ekspertų daromų tyrimų eiga ir rezultatais, teikia jiems reikalingą mokslinę-metodinę pagalbą, kontroliuoja ekspertizių kokybę ir atlikimo terminus.

3. Jeigu ekspertizės įstaigos vadovas tikrindamas tyrimo eigą ar radęs ekspertizės akte radęs jog tyrimas atliktas neišsamiai ar nesilaikyta ekspertizės metodikos ir pan., grąžina ekspertui ekspertizę padaryti reikalingus pakeitimus ar pataisymus. Šie teiginiai verčia prieštarauja BPK normai,kuri reglamentuoja ekspertų savarankiškumą ir asmeninę atsakomybę už duotas išvadas. Taip niveliuojamas specialisto (eksperto) savarankiškumas. Mūsų nuomone, už eksperto išvadas atsako ne ekspertinio padalinio ar institucijos vadovas, o pats ekspertas, kurio kompetenciją apsprendžias turimos specialios žinios.

Dabar panagrinėsime dar du principus: saugumo ir tiriamojo objekto išsaugojimo.

Iš pradžių gali atrodyti, kad šie principai yra grynai techninio pobūdžio, tačiau taip nėra. Šių principų nepaisymas gali neigiamai atsiliepti specialių žinių panaudojimo rezultatams.

---

[169] Ekspertizių Lietuvos teismo ekspertizės institute nuostatai" patvirtinti 1994 m. gruodžio 29 d. Teisingumo ministro įsakymu Nr.85 // Valstybės žinios. 1995. Nr.4.

Iš saugumo principo reikalavimo seka, kad naudojant specialias žinias tiriant nusikaltimus reikia sudaryti tokias sąlygas, kurios būtų nepavojingos (nekenktų) nei tyrėjui, nei dalyvaujantiems asmenims.

Mūsų nuomone, tiriant nusikaltimus saugumą turi užtikrinti nusikaltimo tyrėjas bei specialistas (ekspertas) kiekvienas savo kompetencijos ribose. Nusikaltimo tyrimo tyrėjas saugumą užtikrina taikant specialias žinias atliekant tardymo veiksmus (pvz., tardymo eksperimento, patikrinimo metu), o ekspertas - atliekant ekspertinius tyrimus.

Tiriamojo objekto išsaugojimo principas apima kelis momentus:

- tyrimus daryti taip, kad vėliau būtų galima daryti kitus tyrimus ar pakartoti darytus.

- tiriamojo objekto išsaugojimas po tyrimo.

Šie momentai svarbūs užtikrinant tyrimo pilnumą ir visapusiškumą, nes tokių poreikių - pakartotinai tirti objektus, praktikoje tiriant nusikaltimus dažnai pasitaiko, ypač pastaraisiais metais.

Apie tiriamo objekto išsaugojimą tenka galvoti dar prieš skiriant ekspertizę tyrimą, ypač tais atvejais, kada atliekant tyrimą yra galimas objekto sunaikinimas. Įgyvendinus baudžiamajame procese rungtyniškumo principą, šio kriminalistinio principo reikšmė dar labiau padidės, nes objektus gali tekti tirti abiejų šalių ekspertams.

Apibendrinus, tai kas išdėstyta šiame skirsnyje reikia pabrėžti, kad visi specialių žinių panaudojimo principai sudaro vieningą sistemą.

Baigiant dėstyti esminius pirmos dalies bruožus, reikėtų pabrėžti štai ką. Kiekviename skirsnyje nagrinėjama problema yra autonomiška, tačiau susieta vidiniais ryšiais su problemomis nagrinėjamomis kituose skirsniuose, ir sudaro organinę visumą. Neišnagrinėjus teorinio pobūdžio problemų, išdėstytų pirmoje darbo dalyje, negalima būtų pereiti prie antroje dalyje nurodytų klausimų.

2. SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMO TIRIANT NUSIKALTIMUS BŪKLĖ BEI VYSTYMOSI PERSPEKTYVOS LIETUVOJE

2.1. SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMO ATLIEKANT TARDYMO VEIKSMUS PRAKTIKOS APŽVALGA

Išnagrinėjus teorinius specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus klausimus ir išanalizavus galiojančius įstatymus bei poįstatiminius aktus, reglamentuojančius specialių žinių panaudojimą, logiška būtų nagrinėjant tokią temą, išanalizuoti ir esamą specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus praktinę būklę.

Siekdami objektyviai ir visapusiškai išnagrinėti specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus praktinę būklę, mes išanalizavome šias specialių žinių panaudojimo formas: tyrėjo turimų specialių žinių panaudojimą, specialisto dalyvavimą tardymo veiksmuose, specialisto ir ekspertinį tyrimą bei revizijos darymą. Kiekviena specialių žinių panaudojimo forma tiriant nusikaltimus yra labai svarbi.

Manytume, kad specialių žinių panaudojimo praktikos apžvalgą reikia pradėti nuo jų panaudojimo atliekant atskirus tardymo veiksmus, nes tai yra pirminis, o kai kuriais atvejais ir vienintelis specialių žinių panaudojimo etapas. Jis nusikaltimų tyrimo praktikoje turi būti plačiai naudojamas. Nuo to, ar šio etapo metu buvo panaudotos visos būtinos specialios žinios ir ar teisingai jos buvo panaudotos, priklauso viso nusikaltimo tyrimo proceso efektyvumas. Atliekant atskirus tardymo veiksmus surandami, užfiksuojami, paimami bei preliminariai ištiriami pėdsakai bei kiti daiktiniai įrodymai, kuriems vėliau, esant reikalui, bus paskirtas tyrimas. Pirmame etape labai svarbus yra ir teisingas pėdsakų bei kitų daiktinių įrodymų paėmimas bei jų išsaugojimas laikantis kriminalistikos mokslo reikalavimų.

Taigi atskiro tardymo veiksmo atlikimo metu, nepanaudojus specialių žinių ir dėlto neradus bei nepaėmus pėdsakų ir kitų daiktinių įrodymų arba juos neteisingai paėmus, labai susiaurėja, o daugeliu atvejų tampa ir visai nereikalinga ekspertizė ar specialisto išvada.

Kai kuriais atvejais specialių žinių panaudojimas įmanomas tik atliekant atskirą tardymo veiksmą, pvz., nustatant nusikaltimo padarymo mechanizmą ar gaisro židinį; kai kurie paimti daiktai apskritai nereikalauja tyrimo.

Norėdami objektyviau įvertinti specialių žinių panaudojimą praktikoje tiriant konkrečius nusikaltimus, jų panaudojimą išanalizavome keliais aspektais. Pirma, pagal specialiai paruoštą anketą (anketos pavyzdys pridedamas) atlikome 250 baudžiamųjų bylų analizę. Antra, pagal specialiai paruoštą klausimyną apklausėme 200 kriminalinės policijos pareigūnų (inspektorių bei kvotėjų) ir 94 Kriminalistinių ekspertizių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnus (anketų pavyzdžiai pridedami)[170]. Trečia, išanalizavome Lietuvos Respublikos teismo ekspertinių įstaigų (Kriminalistinių ekspertizių departamento prie VRM, Lietuvos Teismo ekspertizės instituto, Valstybinės teisės medicinos tarnybos, Valstybinės teismo psichiatrijos ir narkologijos tarnybos bei Lietuvos prekių ekspertizės įmonių asociacijos) 1992-1997 m. veiklos duomenis.

Specialių žinių panaudojimo darant atskirus tardymo veiksmus praktikos apžvalgą pradėsime nuo mūsų atliktų baudžiamųjų bylų analizės ir, visų pirma, nuo tokio svarbaus tardymo veiksmo, kaip įvykio vietos apžiūra, nes, tiriant kriminalinius nusikaltimus, įvykio vietos apžiūra dažniausiai yra tas tardymo veiksmas, kuris lemia visą bylos tyrimo eigą, būtent, ar bus nustatytas nusikaltimą padaręs asmuo. Literatūroje aprašyta daug pavyzdžių, kai kruopšti įvykio vietos apžiūra padėjo atskleisti daugelį sunkių nusikaltimų, tarp jų žmogžudysčių ir išžaginimų[171]. Kartu praktika rodo, kad tais atvejais, kai įvykio vieta neapžiūrima arba apžiūrima nekokybiškai, negaunama įrodomosios arba prarandamas didelis kiekis įrodomosios informacijos, ir tai dažnai yra ta priežastis, dėl kurios neatskleidžiamas nusikaltimas[172].

Mūsų atlikta 250 baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad 10 proc. baudžiamųjų bylų įvykio vieta nebuvo visai apžiūrėta. Taigi mūsų nagrinėtose bylose buvo daryta tik 90 proc. įvykių vietų apžiūrų.

---

[170] Žr.: 1-3 priedus.

[171] Информационные письма прокуратуры Литовской ССР "О расследовании уголовных дел об умышленных убийствах" 1966, Нр.11-1974, 1980 г.об успешном расследовании уголовного дела по убийству Б.Маркайтиса.

[172] Недостатки использования возможностей экспертизы по уголовным делам о нераскрытых убийствах. (Информационное письмо). Вильнюс, 1980.

Kitų tyrėjų duomenys dar mažiau džiuginantys. S.Kuklianskis ir A.Žurauskas, nagrinėję vagysčių, atvirųjų vagysčių, plėšimų tyrimo būklę, nurodo, kad pirminiai tardymo veiksmai tiriant šiuos nusikaltimus paprastai yra įvykio vietos apžiūra. Jie pažymi, "kad yra daug vagysčių, atvirųjų vagysčių ir plėšimų tyrimo (jeigu tai galima pavadinti tyrimu) atvejų, kai įvykio vieta visai nebuvo apžiūrėta. Jau pačioje nusikaltimo tyrimo pradžioje prarandama galimybė surasti bei įtvirtinti svarbią, o kartais ir lemiamą nusikaltimui išaiškinti informaciją. Neatlikus įvykio vietos apžiūros, buvo tiriama 23,4 proc. nusikaltimų, tai yra beveik kas ketvirtas nusikaltimas. Kai kuriuose policijos komisariatuose padėtis dar blogesnė. Yra komisariatų, kur tiriant vagystes, atvirąsias vagystes ir plėšimus buvo apžiūrėta tik kas antro nusikaltimo įvykio vieta"[173].

Mūsų atlikto tyrimo metu nustatėme, kad tarp tų 10 proc. baudžiamųjų bylų, kuriose nebuvo daryta įvykio vietos apžiūra, 0,5 proc. sudaro įvykio vietos sunkių nusikaltimų, kaip antai iššaginimai[174] ir plėšimai[175].

Šiai grupei, mūsų nuomone, galima priskirti ir tas įvykio vietų apžiūras, kada, iškart po įvykio pranešus apie nusikaltimą, įvykio vieta apžiūrima tik praėjus ilgesniam laikui. Deja, tai galima pasakyti ir apie sunkių nusikaltimų įvykio vietos apžiūrą[176].

Kaip anksčiau buvo pažymėta, beveik visi mokslininkai, taip pat ir praktikai, pripažįsta, kad įvykio vietos apžiūra yra labai svarbus tardymo veiksmas, daugeliu atvejų lemiantis tiesos nustatymą.

Visų pirma paanalizuosime, koks mūsų tirtose baudžiamosiose bylose buvo ryšys tarp įvykio vietos apžiūros ir sprendimo, priimto baudžiamojoje byloje.

Tyrimo metu nustatėme, kad mūsų išanalizuotose baudžiamosiose bylose tarp įvykio vietos apžiūros darymo ir sprendimo, priimto baudžiamojoje byloje buvo tokia priklausomybė: iš baudžiamųjų bylų, kuriose priimtas kaltinamasis nuosprendis, 34

---

[173] Kuklianskis S., Žurauskas A. Aktualios procesinės ir kriminalistinės nusikaltimų išaiškinimo problemos // LPA mokslo darbai. V., 1993. T.1. P.54-61.

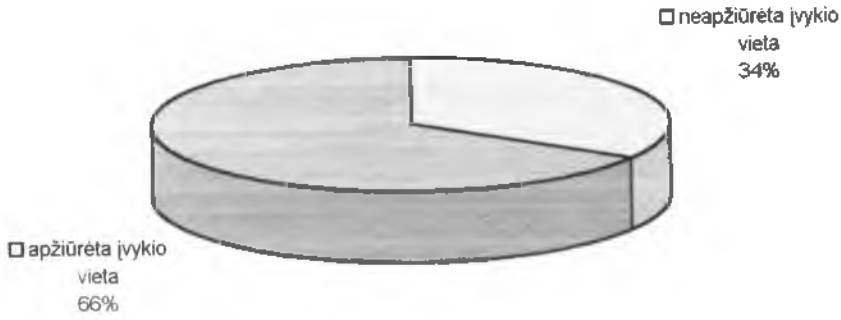
[174] Nepilnametės J.Š. iššaginimo baudžiamojoje byloje įvykio vieta nebuvo apžiūrėta. Baudžiamoji byla Nr.73-2-023-93 AT.

[175] 1993m. gegužės 4d. 16val. kelyje Vilnius - Trakai poilsio aikštelėje, esančioje prie Trakų - Vilniaus rajono ribos trys vyriškiai, panaudodami šaunamąjį ginklą ir gumines lazdas, užpuolė G.Fejertą, sustojusį aikštelėje prisipilti benzino. "Sustojau pailsėti. Po 15min. iš miško pusės priėjo 3 vyrai su pistoletu."Nukentėjęs pats atvyko į Trakų rajono policijos komisariatą. Komisariato kieme buvo apžiūrėta nukentėjusiojo mašina. Į įvykio vietą, tiksliau į nusikaltimo padarymo vietą, tyrėjas apskritai nebuvo nuvykęs. Baudžiamoji byla Nr.87-1-185-93 AT.

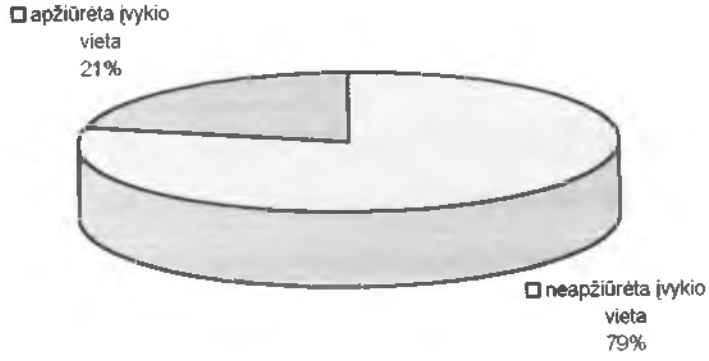
[176] Pvz., G. L. iššaginimo byloje įvykio vieta apžiūrėta tik praėjus 10 parų. Per tą laiką buto savininkai suremontavo išlaužtas duris, išmetė suplėšytą patalinę bei kitus daiktinius įrodymus. Dėl to apžiūrint šią įvykio vietą, nebuvo paimta jokių pėdsakų bei kitų daiktinių įrodymų. Baudžiamoji byla Nr.20-2-070-90 AT.

proc. sudaro bylos, kuriose nebuvo daryta įvykio vietos apžiūra; iš sustabdytų bylų 79 proc. sudaro bylos, kuriose irgi nebuvo daryta įvykio vietos apžiūra; ir iš nutrauktų bylų 55 proc. sudaro baudžiamosios bylos, kuriose nebuvo daryta įvykio vietos apžiūra. Šie skaičiai rodo, kad yra tiesioginis ryšys tarp įvykio vietos apžiūros darymo ir sprendimo, priimto baudžiamojoje byloje (žr. 1 diagramą).

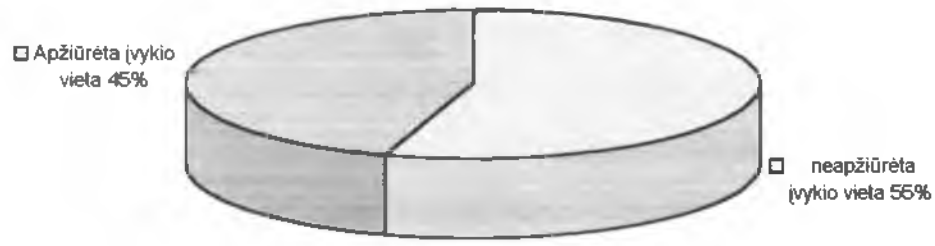
1 diagrama. RYŠYS TARP ĮVYKIO VIETOS APŽIŪROS IR SPRENDIMO, PRIIMTO BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE

PRIIMTAS KALTINAMASIS NUOSPRENDIS

BYLA SUSTABDYTA

BYLA NUTRAUKTA

Istoriškai susiklostė, kad specialių žinių panaudojimo srityje vyrauja jų taikymas darant įvykio vietos apžiūrą. H.Groso "Teismo tardytojo vadove" ("Handbuch fur Untersuchungsrichter"[177]) plačiausiai aprašomas specialių žinių panaudojimas apžiūrint įvykio vietas.

Tarpukario Lietuvoje iš visų kvotos ir tardymo veiksmų apžiūrai buvo teikiama išskirtinė reikšmė[178]. Kaip rašė tuometinis Lietuvos kriminalinės policijos viršininkas K.Budrevičius, "nė viena iš priemonių, leistų naudotis policijai aiškinant nusikaltimus, nėra tokia svarbi, kaip apžiūrėjimas, jei jis atliktas sąmoningai ir prityrusio šiame darbe asmens. Todėl į apžiūrėjimą reikia itin kreipti dėmesį"[179]. To meto spaudoje, skirtoje policijos mokslinimui, pažymima, kad "nusikaltimo vieta gali duoti gražios medžiagos nusikaltimo vaizdui susidaryti. Iš pagrindų apžiūrėjus nusikaltimo vietą, galima sudaryti net atskirų nusikaltimo momentų vaizdą. Taigi nusikaltimo vietos apžiūrėjimas gali nušviesti tuos klausimus, kurie kyla aiškinant nusikaltimą. Jokie liudininkų parodymai negali pakeisti nusikaltimo vietos apžiūrėjimo"[180].

Tenka konstatuoti, kad praėjus daugiau nei pusei amžiaus yra beprasmiška bandyti paneigti šiuos teiginius. Įvykio vietos apžiūra svarbi ir dabar[181]. Ypač vertingas yra teiginys, kad "liudininkų parodymai negali pakeisti nusikaltimo vietos apžiūros". Tai tapo ypač aktualu dabar, kai plačiai įsigalėjo tokia neigiama praktika, kaip parodymų keitimas teisme.

---

177 Žr. plačiau: Gross H. Handbuch fur Untersuchungsrichter.

178 Žr. plačiau: Palskys E. Apžiūra tarpukario Lietuvos baudžiamajame procese ir kriminalistikoje // Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. T.VI. 1997. P.45-64.

179 Budrevičius K. Apžiūrėjimas // Policija. 1927. Nr.11. P.21.

180 Alfa. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas // Policija. 1931. Nr.6. P.108.

181 Pvz., Vokietijoje per paskutinį dešimtmetį atskirais įvykio vietos apžiūros klausimais buvo paskelbta daugiau nei šimtas mokslinių darbų. Šiais klausimais rašė R.Dick, B.Giesel, E.Kube, B.Scholz, G.Schulze ir kiti.

Todėl vieta kur plačiausiai turėtų būti panaudojamos specialios žinios, kaip ir prieš pusę amžiaus, pasilieka įvykio vieta.

Kaip dabar nusikaltimų tyrimo praktikoje naudojamos specialios žinios apžiūrint įvykio vietą?

Atlikę bylų analizę nustatėme, kad 45 proc. bylų įvykio vietą apžiūrėjo vienas tyrėjas, tai yra asmuo, kuriam įstatymas tiesiogiai ir paveda atlikti šį darbą.

Pirmoje disertacinio darbo dalyje aptarėme(žr. 47 psl.), kad specialias žinias gali taikyti tiesiogiai pats tyrėjas arba jis kviečiasi pagalbininką-specialistą.

Paanalizuosime, kaip tyrėjas panaudoja turimas kriminalistines žinias. Koks yra šių žinių panaudojimo efektyvumas, tai yra kokie pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai yra paimami apžiūrų metu.

Kaip parodė mūsų atlikto tyrimo rezultatai, net 75 proc. įvykio vietų apžiūrų, kurias atliko vienas tyrėjas, nebuvo paimti pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai. Tačiau 5 proc. šių įvykio vietų apžiūrų protokoluose rašoma apie pėdsakų buvimą[182] (nors jie ir nepaimti).

Susipažinę su nukentėjusiųjų parodymais ir juos apibendrinę nustatėme, kad 2 proc. įvykio vietų apžiūrų patys nukentėję parodo bei atkreipia tyrėjo dėmesį į nusikaltimo pėdsakus (dažniausiai tai yra įspaustiniai avalynės pado pėdsakai), tačiau reikia pažymėti, kad tie pėdsakai ne tik kad nebūna paimti, bet net ir neaprašomi[183].

Kaip parodė mūsų atlikto tyrimo rezultatai, 25 proc. įvykio vietų apžiūrų, kurias atliko vienas tyrėjas, buvo paimti kokie nors pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai. Atlikę šių objektų analizę, nustatėme, kad dažniausiai tai yra:

- nusikaltimo įrankiai, pvz., peiliai, kiti daiktai;
- objektai, ant kurių yra matomi kraujo pėdsakai;
- daiktai, ant kurių gali būti nusikaltėlio paliktų rankų pėdsakų.

Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad vieniems tyrėjams apžiūrint įvykio

---

[182] Pvz., vagystės iš Vilniaus rajono urėdijos sandėlio įvykio vietos apžiūros protokole rašoma: "viduje esančios durys išlaužtos kietu daiktu, matomi įspaustiniai pėdsakai". Protokolo skiltyje paimti daiktai rašoma: "pėdsakų nerasta". Baudžiamoji byla Nr.57-1-877-92 Vilniaus rajono policijos komisariatas. Pvz., Apžiūros protokole rašoma: "Matosi pėdsakai nuo spynos laužimo", tačiau šie pėdsakai nebuvo paimti. Baudžiamoji byla Nr.57-3-205-93. Vilniaus raj. policijos komisariatas.

[183] Pvz., liudytojo apklausos protokole rašoma: "Prie namo buvo švieži avalynės pėdsakai, eglutės piešinio. Išmiera 40". Įvykio vietos apžiūros protokole nėra nurodyta apie avalynės pėdsakų išėmimą, nėra net jų aprašymo. Baudžiamoji byla Nr.57-3-205-93 Vilniaus raj. policijos komisariatas.

vietas dažniausiai paimami pėdsakai bei kiti daiktiniai įrodymai, kuriems paimti nereikia panaudoti jokių mokslinių techninių priemonių.

Tyrimo metu nustatėme, kad tik 10 proc. baudžiamųjų bylų, kuriose įvykio vietos apžiūroje nedalyvavo specialistas, buvo panaudotos mokslinės techninės priemonės. Kokia tai technika? Išanalizavus įvykio vietų apžiūroje naudojamas mokslines technines priemones paaiškėjo, kad ta technika yra tik "fotoaparatas". Koks yra šios technikos panaudojimo efektyvumas, bus kalbama vėliau.

Mokslo ir technikos progresas dabar pasiekė tokį lygį, kad vienas žmogus negali turėti tiek nusikaltimo tyrimui reikalingų žinių. Iš esmės čia turimos omenyje mokslinės techninės priemonės, naudojamos tiriant nusikaltimus. Tuo metu tyrėjui į pagalbą ateina (ar jau bent taip turėtų būti) įvairių sričių specialistai. Pavyzdžiui, JAV tai yra kriminalistinės tarnybos (Forensic Science Service) darbuotojai, VFR kriminalistai technikai (Kriminaltechniker). Mūsų nuomone, specialisto procesinės figūros įvedimas į Baudžiamojo proceso kodeksą buvo susijęs su vis įvairesnių techninių priemonių panaudojimu tiriant nusikaltimus, ypač apžiūrint įvykio vietas.

Tyrėjo pagalbininkų dalyvavimas apžiūrint įvykio vietą jau buvo numatytas ir tarpukario Lietuvoje galiojusiame Baudžiamojo proceso įstatyme, kurio 315 str. nurodoma, kad "apžiūrėjimus ir ištyrimus prie kviestinių daro arba teismo tardytojas pats, arba su ekspertais"[184].

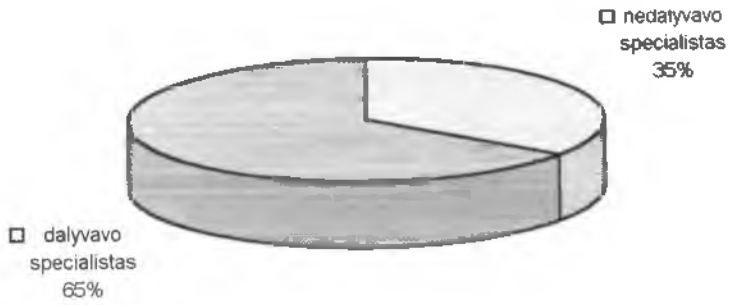
Manytume, kad jeigu daugiau kaip prieš pusę amžiaus įstatymų leidėjas jau numatė, kad vienam tyrėjui be pagalbininkų neįmanoma kvalifikuotai apžiūrėti įvykio vietos, tai pagalbininko dalyvavimas dabar įvykio vietos apžiūroje, mūsų nuomone, yra tiesiog būtinas. Be jo pagalbos tyrėjas negalima kokybiškai apžiūrėti įvykio vietos.

Tyrimo metu nustatėme, kad mūsų analizuotose baudžiamosiose bylose ryšys tarp specialisto dalyvavimo atliekant įvykio vietos apžiūrą ir sprendimo, priimto baudžiamojoje byloje, buvo toks: 65 proc. bylų, kuriose priimtas kaltinamasis nuosprendis, apžiūrint įvykio vietą dalyvavo specialistas; sustabdytos bylose specialistas dalyvavo apžiūrint 51 proc.įvykio vietų; o nutrauktose bylose specialistas dalyvavo apžiūrint 25 proc. įvykio vietų (žr. 2 diagramą).

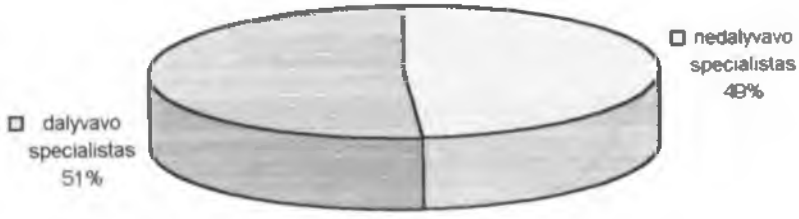
---

[184] Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais / Red. M.Kavolis. K., 1933. P.281.

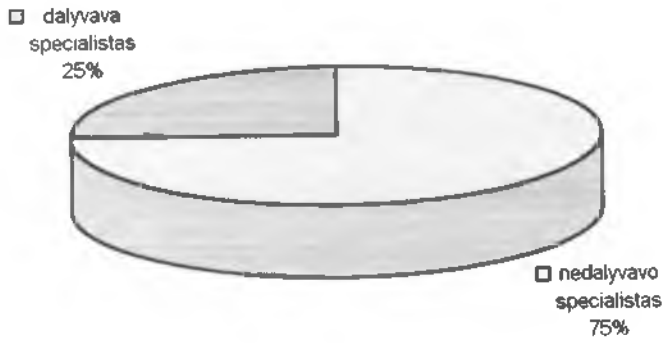
2 diagrama RYŠYS TARP SPECIALISTO DALYVAVIMO ĮVYKIO VIETOS APŽIŪROJE IR SPRENDIMO, PRIIMTO BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE

PRIIMTAS KALTINAMASIS NUOSPRENDIS

BYLA SUSTABDYTA

BYLA NUTRAUKTA

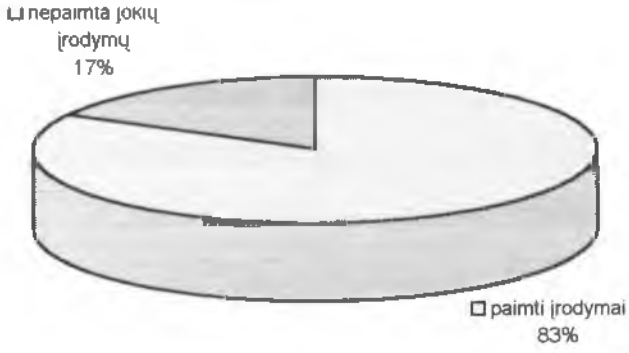
Tyrimo metu taip pat nustatėme, kad net 30 proc. įvykio vietų apžiūrų, kuriose dalyvavo specialistas, nebuvo paimti jokie pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai, nors pagal daiktinės aplinkos aprašymą protokole ir nusikaltimo pobūdį jų buvo galima rasti.

Tik kokybiška įvykio vietos apžiūra, tai yra, kai randami pėdsakai bei kiti daiktiniai įrodymai, kai išsamiai aprašoma daiktinė aplinka, turi įtakos bylos teisingai baigčiai.

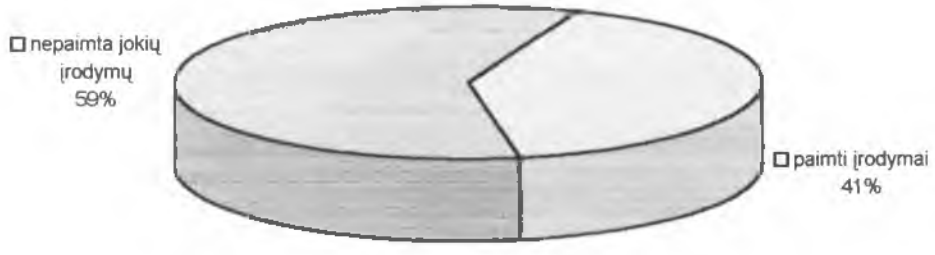
Duomenys, kurie labiausiai atspindi įvykio vietos apžiūros kokybę, yra paimti pėdsakai bei kiti daiktiniai įrodymai. Analizuosime, koks buvo mūsų tirtose baudžiamosiose bylose ryšys tarp sprendimo, priimto baudžiamojoje byloje, ir pėdsakų bei kitų daiktinių įrodymų, paimtų apžiūrint įvykio vietas.

Tyrimo metu nustatėme, kad tik 83 proc. baudžiamųjų bylų, kuriose įvykio vietų apžiūroje buvo paimti daiktiniai įrodymai ar kiti pėdsakai, buvo priimtas kaltinamasis nuosprendis. Sustabdytose bylose šis santykis buvo toks: 59 proc. bylų nebuvo paimti jokie pėdsakai ir 41 proc. - paimti pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai. 75 proc. nutrauktų bylų apžiūrint įvykio vietas nebuvo paimti jokie pėdsakai. (žr. 3 diagramą).

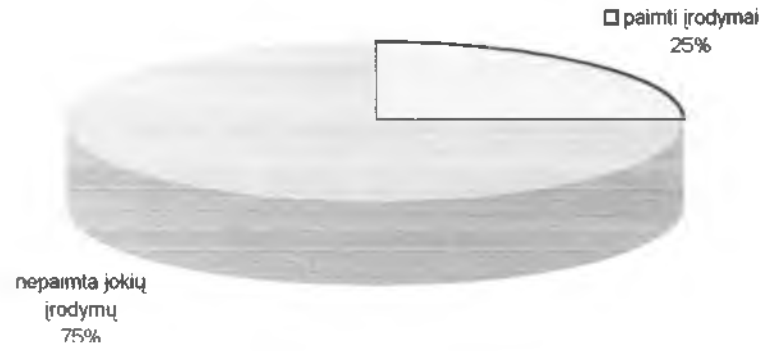
3 diagrama. RYŠYS TARP PĖDSAKŲ, PAIMTŲ ĮVYKIO VIETOJE, IR SPRENDIMO, PRIIMTO BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE

PRIIMTAS KALTINAMASIS NUOSPRENDIS

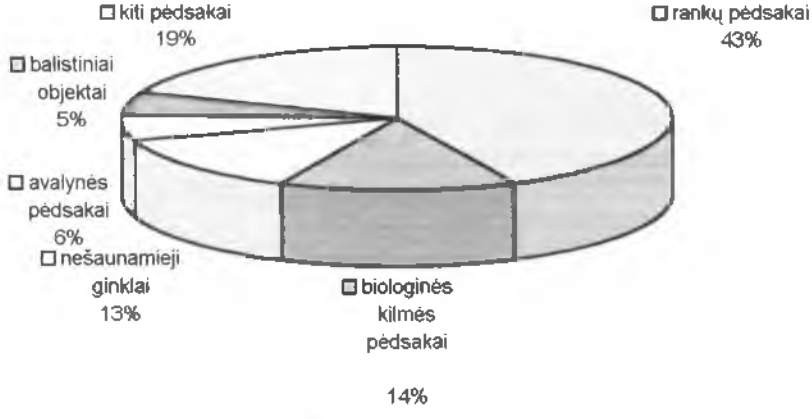
BYLA SUSTABDYTA

BYLA NUTRAUKTA

Panagrinėsime, kokie pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai buvo dažniausiai paimti mūsų analizuotų baudžiamųjų bylų įvykio vietų apžiūrose, kuriose dalyvavo specialistas. Kaip parodė mūsų atlikta paimtų pėdsakų bei kitų daiktinių įrodymų analizė, dažniausiai įvykio vietoje išimami, kaip ir įvykio vietų apžiūrose, atliktose vieno tyrėjo, rankų pėdsakai (10 proc.sudaro pėdsakai ir 33 proc.- daiktai, ant kurių vėliau ieškoma rankų pėdsakų), tai sudaro net 43 proc. visų įvykio vietose paimamų pėdsakų. 14 proc. paimamų pėdsakų sudaro biologinės kilmės pėdsakai. 13 proc. paimamų objektų sudaro nešaunamieji ginklai (91 proc. sudaro pjaunamieji-duriamieji); 6 proc. įvykio vietoje paimamų pėdsakų sudaro avalynės pėdsakai, iš jų 88 proc. yra paviršiniai avalynės pėdsakai. Balistiniai objektai (šaunamieji ginklai, kulkos, tūtelės) sudaro 5 proc. paimamų objektų (žr. 4 diagramą).

4 diagrama. Pėdsakai bei kiti daiktiniai įrodymai, paimti specialistui dalyvaujant įvykio vietų apžiūrose

Tiek tiek įvykio vietas apžiūrint vienam tyrėjui, tiek įvykio vietų apžiūroje dalyvaujant specialistams, apie 70 proc. išimamų pėdsakų bei kitų daiktinių įrodymų

sudaro pėdsakai, kuriems paimti praktiškai nereikia jokių mokslinių techninių priemonių arba tos priemonės yra labai nesudėtingos, kaip antai rankų pėdsakų paieškai skirti daktiloskopiniai milteliai (deja, tam dažniausiai naudojami tik vienos rūšies) bei daktiloskopinės plėvelės, skirtos rankų bei paviršinių avalynės pado pėdsakų užfiksavimui.

Taigi, apibendrinant nagrinėtų baudžiamųjų bylų įvykių vietų apžiūras reikia konstatuoti, kad ir dabar, praėjus daugiau nei šimtui metų nuo kriminalistikos kaip mokslo atsiradimo pradžios, įvykio vietų apžiūrose dažniausiai išimami tik rankų pėdsakai bei kiti daiktiniai įrodymai, kuriems paimti nereikia jokių mokslinių techninių priemonių. Mūsų giliu įsitikinimu, specialisto procesinės figūros įvedimas į Baudžiamojo proceso kodeksą bei jo funkcijų išplėtimas[185] faktiškai netapo tuo veiksniu, turėjusiu užtikrinti aukštesnę įvykio vietų apžiūrų kokybę.

Tyrimo metu nustatytų įvykio vietų apžiūrų (tai padaryta remiantis protokolų aprašymais) trūkumus būtų galima suskirstyti į šias grupes:

- 3 proc. įvykio vietos apžiūra apsiriboja tik įvykio registravimu[186];
- 35 proc. labai susiaurinamas įvykio vietos apžiūros plotas (dėl tokio aplaidumo prarandami netgi akivaizdūs pėdsakai[187];
- 41 proc. neapžiūrimi nusikaltėlių atvykimo bei pasitraukimo keliai;
- 7 proc. ne visada atsispindi bendras įvykio vietos vaizdas, neduodamas tikslus daiktinės aplinkos aprašymas;

---

[185] Žr.: 1991 12 10 Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo" ir 1993 06 10 Lietuvos Respublikos įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo".

[186] Pvz.,1994 04 03 Vilniaus rajono Danilovos kaime iš ūkinio pastato pavogus vištas, kvotėjas surašė tokio turinio pranešimą: " Pranešu, kad įvykio vietos apžiūros protokolo nebuvo galimybės surašyti todėl, kad jokių nusikaltimo pėdsakų nebuvo. Baudžiamoji byla Nr.57-1-331-94 Vilniaus raj. policijos komisariatas.

[187] Pvz., Nukentėję asmenys dažnai patys nurodo tyrėjams, kad reikėtų praplėsti apžiūrimą teritoriją, Tačiau dažniausiai į tai nekreipiama dėmesio, netgi apžiūrint itint sunkių nusikaltimų vietas. Pavyzdžiui, V.Žižliauskaitės nužudymo byloje nebuvo apžiūrėtas tolėliau nuo įvykio vietos buvęs stalas bei suoliukas. Vėliau, darant įtariamojo parodymų patikrinimą vietoje, ant stalo bei suoliuko buvo rasti pėdsakai (plaukai, kraujo dėmės). Netgi turint omenyje tai, kad nuo nusikaltimo padarymo praėjo nemažai laiko. Baudžiamoji byla Nr.63-2-013-92 AT.

- 69 proc. neaprašoma tiksli pėdsakų radimo vieta bei jų tarpusavio išsidėstymas[188];
- 48 proc. detaliai neaprašomi išimti daiktai, nenurodomi jų matmenys bei individualūs požymiai[189];
- 81 proc. nenurodomos, kokios mokslinės techninės priemonės buvo naudojamos pėdsakų paieškai.

Atskirą nepakankamo specialių žinių panaudojimo grupę sudaro kriminalistinės fotografijos žinių nepanaudojimas ir elementarių kriminalistinės fotografijos rekomendacijų nesilaikymas. Kriminalistinės fotografijos specialių žinių panaudojimas turi padėti užfiksuoti daiktinės aplinkos vaizdą, tačiau prie 18 proc. įvykio vietos apžiūros protokolų pridėtos nuotraukos neleidžia susidaryti aiškaus įvykio vietos aplinkos vaizdo.

Sukuriama naujų fotoaparatų, kurie įgalina jau ir lauko sąlygomis fotografuoti mažus objektus, tačiau šis technikos progresas nepasiekia Lietuvos nusikaltimų tyrimo praktikos. Nė prie vieno mūsų analizuoto įvykio vietos apžiūros protokolo nėra pridėtos įvykio vietoje išimtų rankų pėdsakų nuotraukos. 85 proc. išnagrinėtų baudžiamųjų bylų net nenurodoma kokia buvo panaudota fototechnika, nors BPK į tai duota tiesioginė nuoroda.

Kiti specialių kriminalistinės fotografijos žinių panaudojimo trūkumai:

- 89 proc. nesilaikoma kriminalistinės fotografijos bendro įvykio vietos fiksavimo reikalavimų (padrikos įvykio vietos nuotraukos nepadeda susidaryti bendro vaizdo);
- 6 proc.bloga nuotraukų kokybė[190];
- 3 proc. nėra prie objektų mastelinės liniuotės;
- 15 proc. nėra išimtų daiktų nuotraukų.

Apibendrinant specialių žinių panaudojimą apžiūrint įvykio vietas, galima kategoriškai teigti, kad šiuo metu jos nepakankamai panaudojamos. Tai patvirtino mūsų atlikto tyrimo metu nustatyti faktai. 30 proc. baudžiamųjų bylų nenaudojamos jokios

---

[188] Išnagrinėtų baudžiamųjų bylų, kuriose įvykio vietų apžiūrų metu buvo paimti rankų pėdsakai, protokoluose nebuvo nurodyta tiksli jų radimo vieta. Įvykio vietos apžiūros protokolo skiltyje " išimti daiktai " parašyta:" išimtos 3 daktiloskopinės plokštelės", tačiau nėra jokio nurodymo į tai, nuo kokių daiktų nuimti šie pėdsakai ; paimti 5 vnt.pirštų atspaudų"BB Nr.171-1489-93. "Išimtos dvi daktiloskopinės plėvelės su rankų pėdsakais. Baudžiamoji byla Nr.20-2-104-91.

[189] Č.Čeidos nužudymo byloje išimtas peilis nebuvo detaliai aprašytas, nenurodyti net jo matmenys. Aprašant jį protokole apsiribojama tik "peilis kruvinas su medinėm rankenom".Nėra ir jo nuotraukos. Baudžiamoji byla Nr.20-2-104-91 AT.

[190] Pvz., mašinos nuotraukoje negalima net įžiūrėti mašinos numerio. Baudžiamoji byla Nr.20-2-104-91.

techninės priemonės, neišimami jokie pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai. Daiktinė įvykio vietos aplinka nefiksuojama ją fotografuojant.

Įstatymas numato specialių žinių panaudojimą atliekant ir kitus tardymo veiksmus. Kaip tai yra realizuojama praktikoje? Išanalizavus 250 baudžiamųjų bylų, nustatyta, kad specialistai retai kada dalyvauja atliekant kitus tardymo veiksmus.

Tardymo veiksmas, kurio metu dažniausiai dalyvauja specialistas, yra parodymų patikrinimas vietoje. Šio tardymo veiksmo atlikimas reglamentuotas BPK 205 str., kurio atlikime numatytas platus specialių žinių, susijusių su fiksavimo techninėmis priemonėmis, panaudojimas. Tačiau reikia pažymėti, kad įstatymo leidėjas atliekant būtent šį veiksmą nenumato specialisto dalyvavimo.

Kaip rodo atlikta baudžiamųjų bylų analizė, 20 proc. analizuotų bylų buvo atliktas parodymų patikrinimas, kurių metu 80 proc. dalyvavo specialistas. Jo dalyvavimas buvo susijęs su techninių priemonių panaudojimu: 90 proc. sudarė fotografavimas, 10 proc. - videofilmavimas. Tačiau, jeigu tardymo veiksmo atlikimo protokole yra parašyta, kad buvo fotografuota, tai 3 proc. prie tokių protokolų nebūdavo pridėta nuotraukų; priežastys - "nesigavo dėl techninių nesklandumų". Tai, mūsų nuomone, galima paaiškinti tuo, kad dažniausiai atliekant šį tardymo veiksmą, kaip specialistai dalyvauja kriminalinės policijos inspektoriai, kurie vis dėlto turi nepakankamai specialių kriminalistinės fotografijos žinių.

Išanalizavę baudžiamąsias bylas, kuriose buvo atliktas parodymų patikrinimas, nustatėme, kad 3 proc. baudžiamųjų bylų parodymų patikrinimo metu buvo rasti nauji pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai, dažniausiai nusikaltimo įrankis. Priežastis, dėl kurios jie dažniausiai nebuvo rasti įvykio vietos apžiūros metu, - labai susiaurinta įvykio vietos apžiūros teritorija[191].

Baudžiamojo proceso kodekso 185 str., reglamentuojančiame parodymo atpažinti tvarką, numatytas techninių priemonių panaudojimas - fotografavimas. Straipsnyje numatytas priemonių naudojimas nėra kategoriškas, nes galima alternatyva - tai kviestinių dalyvavimas, kurio metu galima nefotografuoti.

Išanalizavę baudžiamąsias bylas, nustatėme, kad parodymo atpažinti metu dažniau naudojamasi techninėmis priemonėmis nei kviestiniais: 70 proc. parodymų atpažinti metu buvo fotografuojama. Išanalizavę nuotraukas, esančias prie šio tardymo

[191] Žr.: baudžiamoji byla Nr.63-2-013-92 AT.

veiksmo atlikimo protokolą, nustatėme šiuos dažniausiai pasitaikančius šio veiksmo atlikimo trūkumus: daiktas parodomas atpažinti ne tarp vienarūšių daiktų[192]; kriminalistikos reikalavimų nesilaikymas - daiktai fotografuojami be mastelinės liniuotės.

Baudžiamojo proceso kodekso 189 str. numato reikiamo specialisto dalyvavimą darant poėmį ir kratą. Išanalizuotose baudžiamosiose bylose neradome nė vieno poėmio bei kratos protokolo, kuriame būtų nurodyta, kad atliekant šiuos tardymo veiksmo dalyvavo specialistas. Poėmio metu nebuvo naudojamos techninės priemonės, nebuvo fotografuojama. Išnagrinėję poėmio protokolus nustatėme, kad net 83 proc. poėmio protokolų labai paviršutiniškai aprašomi išimtieji daiktai, nenurodomi individualūs jų požymiai, susidėvėjimo laipsnis.

12 proc. nagrinėtų baudžiamųjų bylų buvo atlikta daiktų ir dokumentų apžiūra. Tik 5 proc. tokių apžiūrų dalyvavo specialistas. 8 proc. apžiūrų buvo panaudotos mokslinės techninės priemonės. 25 proc. apžiūrų reikėjo panaudoti techninės priemones (dažniausiai daktiloskopinius miltelius). Išnagrinėję daiktų ir dokumentų apžiūros protokolus, nustatėme, kad 78 proc. protokolų daiktai aprašyti labai paviršutiniškai, nenurodyti jų individualūs požymiai. Tik prie 22 proc. protokolų yra pridėtos daiktų nuotraukos.

Atlikta praktikos analizė rodo, kad šiuo metu praktikoje yra nepakankamai naudojamos specialios žinios atliekant tardymo veiksmus. Tai patvirtina ir kitų mokslininkų surinkta statistika bei tyrimų metu padarytos išvados, kurios sutampa su mūsų padaryta išvada, jog specialios žinios atliekant atskirus tardymo veiksmus naudojamos nepakankamai.

Norėdami visapusiškai ir objektyviai išanalizuoti specialių žinių panaudojimą atliekant atskirus tardymo veiksmus, išnagrinėsime ir specialisto dalyvavimą tardymo veiksmuose, remdamiesi įstaigų, kurių darbuotojai dažniausiai dalyvauja tardymo veiksmuose kaip specialistai, statistinėmis ataskaitomis.

Tardymo veiksmuose kaip specialistai dažniausiai kviečiami dalyvauti teismo ekspertinių įstaigų darbuotojai.

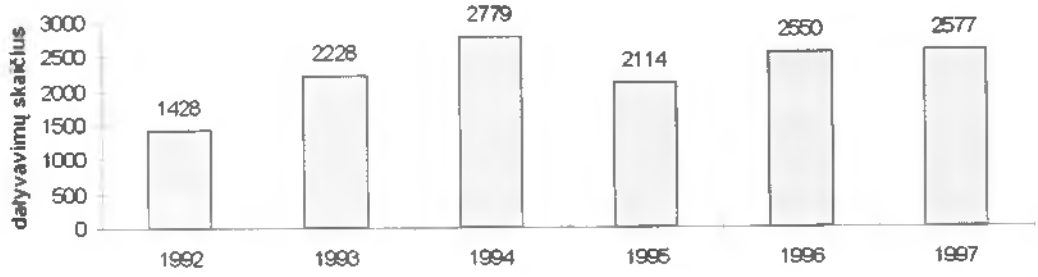
Valstybinės teisės medicinos tarnybos, Teismo ekspertizės instituto darbuotojai bei Gaisrų tyrimo centro pareigūnai tardymo veiksmuose dalyvauja kaip tam tikros

[192] Pvz., baudžiamoje byloje Nr.20-2-123-92 prie parodymo atpažinti protokolo pridėta bendra parodytų atpažinti daiktų nuotrauka, kurioje užfiksuotos 5 grandinėlės ir vienas laikrodis. Nukentėjęs turėjo atpažinti laikrodį ir grandinėlę.

srities specialistai, pvz., teismo medikai, trasologai, balistai, biologai ar kt.. Kriminalistinių ekspertizių departamento pareigūnai dažniausiai tardymo veiksmuose dalyvauja kaip specialistai kriminalistai.

Valstybinės teisės medicinos tarnybos darbuotojai tardymo veiksmuose, dažniausiai įvykio vietų apžiūrose, dalyvauja kaip specialistai-teismo medikai. 1992 m. šios tarnybos darbuotojai buvo išvykę į 1428 įvykio vietas, o 1997 m. jie išvyko į 2577 įvykio vietas. Taigi specialistų teismo medikų išvykimas į įvykio vietas per šešerius metus padidėjo daugiau nei du kartus (žr. 5 diagramą).

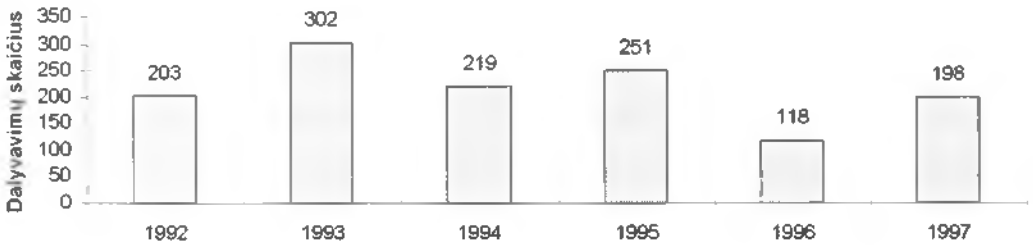
5 diagrama. VALSTYBINĖS TEISĖS MEDICINOS SPECIALISTŲ DALYVAVIMO ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪROSE DINAMIKA 1992-1997 METAIS

Valstybinės teisės tarnybos statistinėse ataskaitose registruojami visi iškvietimai nepriklausomai nuo to, ar tai susiję su nusikaltimo padarymu. Palyginus kiek Lietuvoje per metus yra nužudytų asmenų ir kiek specialistai-teismo medikai išvyko į įvykio vietas turėtų atrodyti, kad jau apžiūrint nužudymų įvykio vietas visada dalyvauja specialistas, tačiau kaip parodė atrankinė analizė 1995 m. Vilniaus apygardoje apžiūrint 20 nužudymų įvykio vietas nedalyvavo specialistai-teismo medikai.

Teismo ekspertizės instituto darbuotojų, kaip tam tikros srities specialistų dalyvavimas tardymo veiksmuose per pastaruosius šešerius metus kasmet smarkiai svyravo. 1992 m. instituto darbuotojai dalyvavo 203 kartus tardymo veiksmuose. Žemiausiais specialistų dalyvavimo tardymo veiksmuose lygis buvo užregistruotas 1996 m., kada instituto specialistai tardymo veiksmuose dalyvavo tik 118 kartų (žr. 6 diagramą).

6 diagrama. TEISMO EKSPERTIZĖS INSTITUTO DARBUOTOJŲ DALYVAVIMO ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪROJE DINAMIKA 1992-1997 METAIS

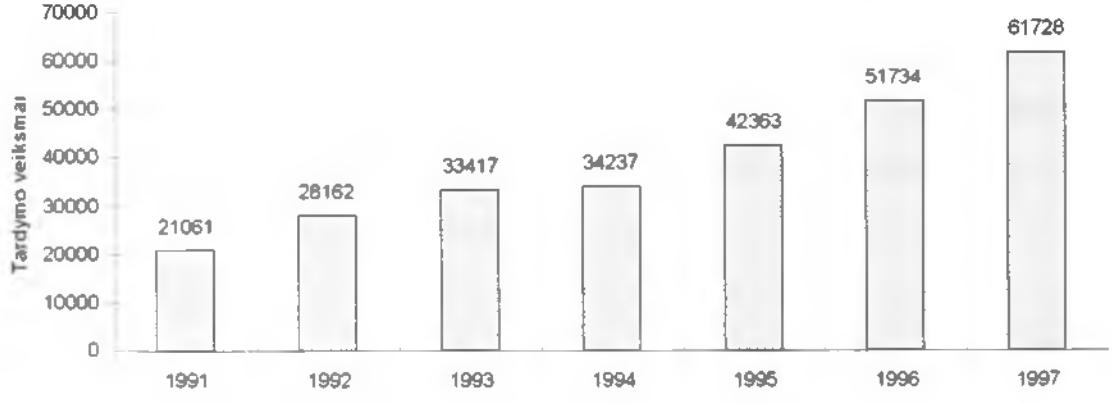
Manytume, kad šie skaičiai dar kartą įrodo, kad specialios žinios silpnai panaudojamos atliekant tardymo veiksmus.

Išanalizavę kokių skyrių darbuotojai dažniausiai kviečiami dalyvauti kaip specialistai tardymo veiksmuose nustatėme, kad 1997 m. dažniausiai tardymo veiksmuose dalyvavo autotechninių ekspertizių skyriaus specialistai, tai sudarė 43 proc..Cheminių ir biologinių tyrimų skyriaus specialistų dalyvavimas tardymo veiksmuose sudarė tik 13 proc..

Kadangi Kriminalistinių ekspertizių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos veiklos nuostatuose nurodyta, kad viena iš pagrindinių šios tarnybos veiklos krypčių yra užtikrinti specialių žinių panaudojimą atliekant tardymo veiksmus, šios tarnybos veiklą per pastaruosius septynerius metus išanalizuosime detaliai.

Kriminalistinių ekspertizių departamento specialistų kriminalistų dalyvavimas tardymo veiksmuose kasmet didėjo (žr. 7 diagramą).

7 diagrama. KRIMINALISTINIŲ EKSPERTIZIŲ DEPARTAMENTO SPECIALISTŲ KRIMINALISTŲ DALYVAVIMAS TARDYMO VEIKSMUOSE 1991-1997 METAIS

Specialistų dalyvavimo tardymo veiksmuose rodiklius geriau atspindi ne absoliutūs skaičiai, o santykis su nusikaltimais (žr. 1 lentelę).

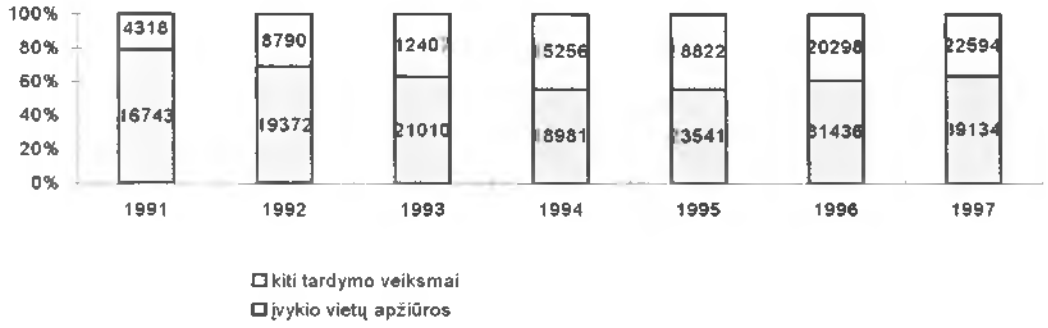
1. lentelė. Kriminalistinių ekspertizių departamento specialistų dalyvavimas tardymo veiksmuose 1991-1997 metais.

Metai	Užregistruoti nusikaltimai	Nusikaltimų išaiškinamumo proc.	Specialistų dalyvavimas tardymo veiksmuose	Vienam nusikaltimui tenka specialisto dalyvavimo tardymo veiksmuose
1991	44984	37,4	21061	0,47
1992	56615	35,5	28162	0,50
1993	60378	36,8	33417	0,55
1994	58634	40,8	34237	0,57
1995	60819	40,0	42363	0,70
1996	68053	41,3	51734	0,76
1997	75816	42,8	61728	0,81

Šie skaičiai rodo, kad specialistų dalyvavimas tardymo veiksmuose tenkantis vienam nusikaltimui per septynerius metus nežymiai padidėjo. Jeigu 1991 m. vienam nusikaltimui teko 0,47 specialisto dalyvavimo tardymo veiksme, tai 1997 m. vienam nusikaltimui teko 0,81 specialisto dalyvavimo. Šioje lentelėje pateikti duomenys akivaizdžiai parodo, kaip nepakankamai panaudojamos specialios žinios-specialisto dalyvavimo tardymo veiksmuose forma, tiriant nusikaltimus.

Išanalizavę specialistų kriminalistų dalyvavimą tardymo veiksmuose, nustatėme, kad jie dažniausiai dalyvauja įvykio vietų apžiūrose. Jų dalyvavimas įvykio vietose sudaro apie 60 proc. (žr. 8 diagramą).

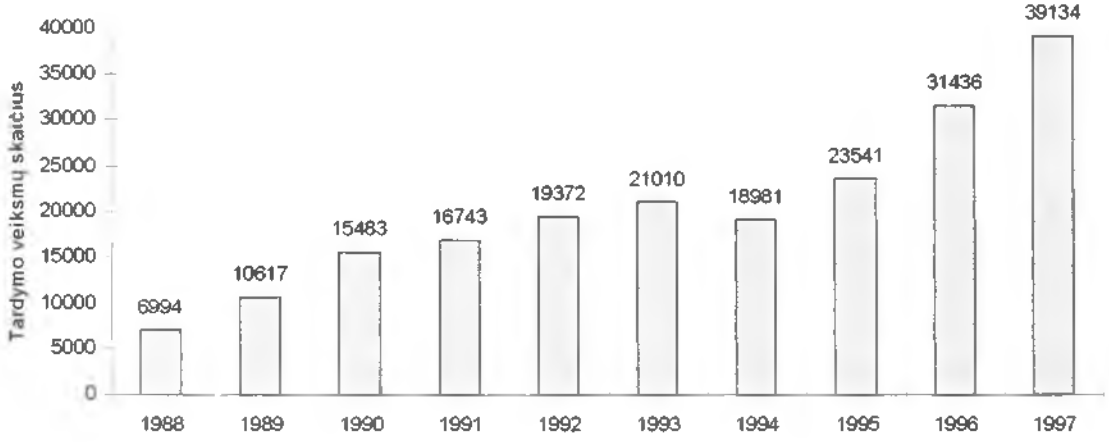
8 diagrama. KRIMINALISTINIŲ EKSPERTIZIŲ DEPARTAMENTO SPECIALISTŲ KRIMINALISTŲ DALYVAVIMO TARDYMO VEIKSMUOSE STRUKTŪRA 1991-1997 METAIS

Plačiausia dirva specialių žinių panaudojimui, kaip anksčiau jau nurodėme, yra įvykio vietos apžiūra, todėl detaliai išanalizuosime specialistų kriminalistų dalyvavimą apžiūrint įvykio vietas.

Kriminalistinių ekspertizių departamento pareigūnų dalyvavimas įvykio vietų apžiūrose kasmet didėjo. 1988 metais specialistai kriminalistai dalyvavo apžiūrint 6994 įvykio vietas, 1992 metais - 19372, o 1997 metais - jau net 39134 įvykio vietas. Taigi specialistų dalyvavimas įvykio vietų apžiūrose per dešimt metų padidėjo daugiau kaip penkis kartus (žr. 9 diagramą).

9 diagrama. KRIMINALISTINIŲ EKSPERTIZIŲ DEPARTAMENTO SPECIALISTŲ KRIMINALISTŲ DALYVAVIMAS ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪROSE 1988-1997 METAIS

Rodiklis, objektyviau atspindis specialių žinių panaudojimą tiriant nusikaltimus, yra įvykio vietų apžiūrų, kuriose dalyvavo specialistas, procentas nuo užregistruotų nusikaltimų skaičiaus. Išanalizavus šiuos rodiklius galima daryti išvadą, kad per paskutinįjį dešimtmetį šis rodiklis svyravo nuo 37 proc. 1991 m. iki 51 proc. 1997 m.

Žemiausias specialisto dalyvavimo įvykio vietų apžiūrose procentas buvo užregistruotas 1994 metais, jis buvo lygus 32 proc.. Palyginę atitinkamų metų nusikalstamumo išaiškinamumą, matome, kad 1992-1993 metais buvo žemiausias nusikalstamumo išaiškinamumas; jis siekė 35,5 proc. 1992 m. ir 36,8 proc. 1993 metais. Specialistų dalyvavimas apžiūrint įvykio vietas nuo 1995 m. pradėjo didėti. 1994 m. specialistai dalyvavo apžiūrint 32 proc. įvykio vietų, 1995 m. - 39 proc., o 1997 m. šis skaičius pasiekė 51 proc. (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Kriminalistinių ekspertizių departamento specialistų dalyvavimas įvykio vietų apžiūrose 1991-1997 metais

Metai	Nusikaltimų skaičius	Nusikaltimų išaiškinamumas (proc.)	Specialistų dalyvauta įvykio vietų apžiūrose	Specialistų dalyvavimo įvykio vietų apžiūrose procentas nuo nusikaltimų skaičiaus (proc.)
1991	44984	37,4	16743	37
1992	56615	35,5	19372	34
1993	60378	36,8	21010	35
1994	58634	40,8	18981	32
1995	60819	40,0	23541	39
1996	68053	41,3	31436	46
1997	75816	42,8	39134	51

Statistinis rodiklis, kuriuo objektyviau būtų galima apibūdinti specialių žinių panaudojimo įvykio vietų apžiūrose efektyvumą, yra įvykio vietų apžiūrų rezultatyvumas (kai paimami pėdsakai bei kiti daiktiniai įrodymai).

Įvykio vietų apžiūrų rezultatyvumas per pastaruosius septynerius metus nuolat didėjo. 1991 m. rezultatyviai buvo apžiūrėta 71,5 proc. įvykio vietų, o 1997 m. - 75, 7 proc. Žemiausias įvykio vietų apžiūrų rezultatyvumas buvo 1996 m. Jis sudarė tik 71,3 proc.. Išanalizavę ryšį tarp nusikaltimų išaiškinamumo ir įvykio vietų apžiūrų

rezultatyvumo galime teigti, kad ne visuomet stebimas tiesioginis ryšys tarp įvykio vietų apžiūrų rezultatyvumo didėjimo ir nusikaltimų išaiškinamumo augimo[193] (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Kriminalistinių ekspertizių departamento specialistų kriminalistų apžiūrimų įvykio vietų rezultatyvumas 1991-1997 metais

Metai	Nusikaltimų išaiškinamumas	Įvykio vietų apžiūrų kiekis su pėdsakų paėmimu	Įvykio vietų apžiūrų rezultatyvumas (proc.)
1991	37,4	11997	71,5
1992	35,5	13849	72,9
1993	36,8	15317	72,9
1994	40,8	13907	73,3
1995	40,0	17323	73,1
1996	41,3	22404	71,3
1997	42,8	29632	75,7

Atskirai panagrinėsime specialisto dalyvavimą apžiūrint atskirų nusikaltimų rūšių įvykio vietas. Didžiausias specialistų dalyvavimo įvykio vietų apžiūrose procentas yra apžiūrint nužudymų įvykio vietas. Pavyzdžiui, 1990 m. specialistai dalyvavo apžiūrint 61, 6 proc. nužudymo įvykio vietų. Tačiau tais pačiais metais specialistai dalyvavo apžiūrint tik 33,5 proc. vagysčių įvykio vietų bei 8 proc. plėšimų įvykio vietų. Mūsų nuomone, tai ir yra viena iš priežasčių, kodėl toks žemas šių nusikaltimų išaiškinamumas.

Panagrinėsime specialistų dalyvavimą nužudymų bei vagysčių įvykio vietų apžiūrose. Žemiausias specialistų dalyvavimo apžiūrint įvykio vietas procentas per pastaruosius dešimt metų buvo užregistruotas 1990 m. Specialistai dalyvavo apžiūrint tik 61,6 proc.nužudymo įvykio vietų. 1992 m. specialistai dalyvavo apžiūrint visas nužudymų įvykio vietas. Tačiau 1997 m. specialistai dalyvavo apžiūrint 89,7 proc. nužudymų įvykio vietų[194].

[193] Šias priežastis plačiai nagrinėjo H.Malevskis daktaro disertacijoje "Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis".

[194] Kriminalistinių ekspertizių departamento prie Vidaus reikalų ministerijo 1990-1997 m. veiklos ataskaita.

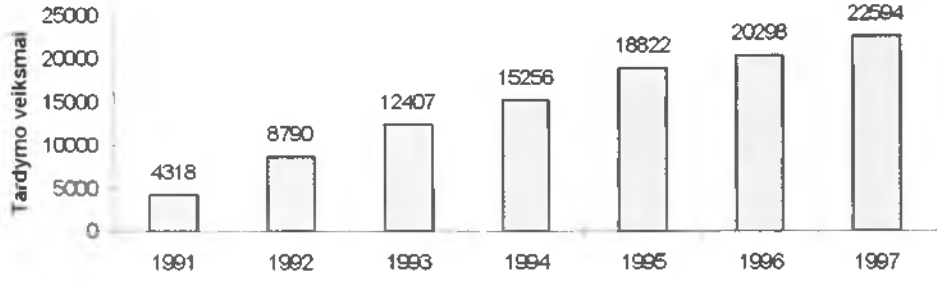
Svarbus rodiklis yra įvykio vietų apžiūrų rezultatyvumas. Rezultatyviausiai yra apžiūrimos nužudymų įvykio vietos. Šių įvykio vietų apžiūrų rezultatyvumas per 1988-1997 m. svyravo nuo 89,1 proc. iki 100 proc.. Vagysčių įvykio vietų apžiūrų rezultatyvumas 1988 m. sudarė 85,6 proc., o 1997 m. -77,4 proc..

Visų rūšių pėdsakų paėmimas absoliučiais skaičiais per pastaruosius dešimt metų labai padidėjo. Pavyzdžiui, rankų pėdsakų paėmimas įvykio vietose per dešimt metų padidėjo daugiau nei tris kartus, o mikroobjektų - daugiau nei devynis kartus[195] .

Įvykio vietų apžiūrų metu paimamų pėdsakų struktūroje didžiausią dalį sudaro rankų pėdsakai (žr. 10 diagramą).

Kriminalistinių ekspertizių departamento pareigūnai dalyvauja atliekant ir kitus tardymo veiksmus. Jų dalyvavimas didėjo. 1991 m. specialistai kriminalistai dalyvavo 4318 kartų atliekant kitus tardymo veiksmus. 1997 m. šis skaičius padidėjo iki 22594. Tai rodo, kad specialistų dalyvavimas, tardymo veiksmuose, padidėjo daugiau nei penkis kartus (žr. 11 diagramą).

11 diagrama. KRIMINALISTINIŲ EKSPERTIZIŲ DEPARTAMENTO SPECIALISTŲ KRIMINALISTŲ DALYVAVIMO TARDYMO VEIKSMUOSE (IŠSKYRUS ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪRĄ) DINAMIKA 1991-1997 METAIS

Rodiklis ,kuris objektyviau atspindi specialistų kriminalistų dalyvavimą tardymo veiksmuose, yra kiek vienam nusikaltimui tenka specialisto dalyvavimo tardymo veiksmuose. Šis rodiklis nuo 1991 m. iki 1995 m. didėjo. 1991 m. specialistas dalyvaudavo tik kas dešimto nusikaltimo tardymo veiksme. Nuo 1996 m. šis rodiklis yra pastovus ir sudaro 0,3 specialisto dalyvavimo tardymo veiksme. Jis rodo, kad specialistas dalyvauja kas trečio nusikaltimo viename tardymo veiksme (žr.4 lentelę).

[195] Kriminalistinių ekspertizių departamento prie Vidaus reikalų ministerijo 1990-1997 m. veiklos ataskaita

4 lentelė. Nusikaltimų skaičius ir ED specialistų dalyvavimas tardymo, išskyrus įvykio vietų apžiūrą, veiksmuose 1991 - 1997 metais.

Metai	Nusikaltimų skaičius	Tardymo veiksmuose dalyvavo specialistų	Vienam nusikaltimui tenka dalyvavimo tardymo veiksmuose
1991	44984	4318	0,10
1992	56615	8790	0,12
1993	60378	12407	0,21
1994	58634	15256	0,26
1995	60819	18822	0,31
1996	68053	20298	0,30
1997	75819	22594	0,30

Priešgaisrinės apsaugos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos gaisrų tyrimo centro specialistai dalyvauja apžiūrint gaisravietes. Šios tarnybos specialistų dalyvavimas apžiūrint gaisravietes išaugo nuo 60 apžiūrų 1995 m. iki 585 apžiūrų 1997 m. (žr.5 lentelę).

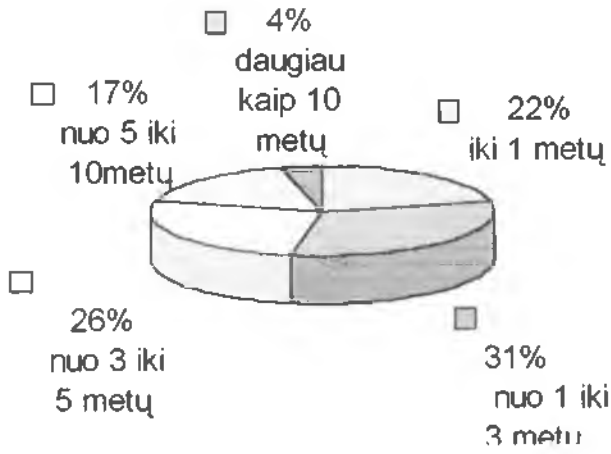
5 lentelė. Gaisrų tyrimo centro specialistų dalyvavimo apžiūrint gaisravietes dinamika 1995-1997 metais.

Metai	Užregistruota gaisrų	Išvykimai į gaisravietes
1995	9211	60
1996	11611	48
1997	11393	585

Norint visapusiškai išanalizuoti specialių žinių panaudojimą, buvo apklausta (atsakė į anketos klausimus) 174 kriminalinės policijos inspektoriai ir kvotėjai (toliau jie bus vadinami pareigūnais), turintys tokį darbo stažą: iki 1 metų - 22 proc., nuo 1 iki 3

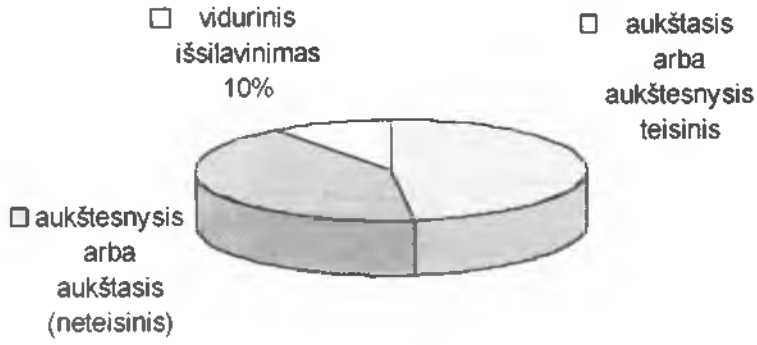
metų - 31 proc., nuo 3 iki 5 metų - 26 proc., nuo 5 iki 10 metų - 17 proc. ir daugiau kaip 10 metų - 4 proc. (žr. 12 diagramą).

12 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL DARBO STAŽĄ

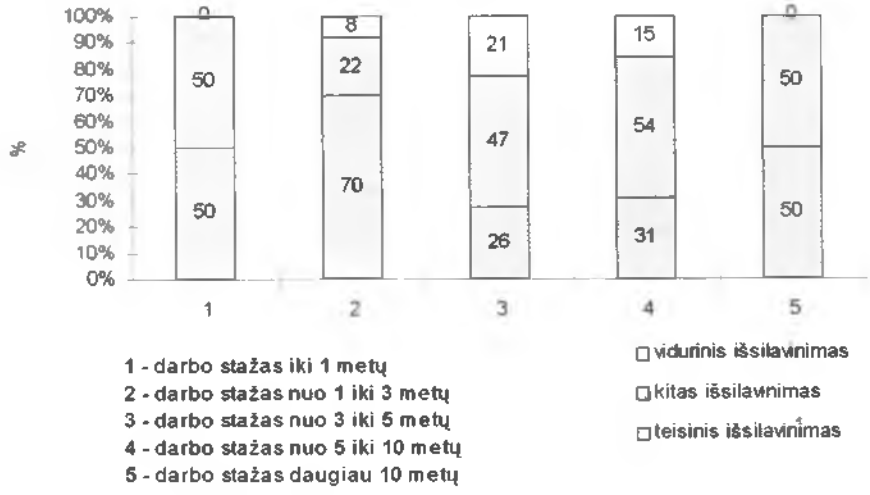
Teisinį aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą turėjo 48 proc. apklaustųjų, 42 proc. - kitos specialybės aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą ir 10 proc. - tik vidurinį išsilavinimą (žr. 13 diagramą).

13 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL IŠSILAVINIMĄ

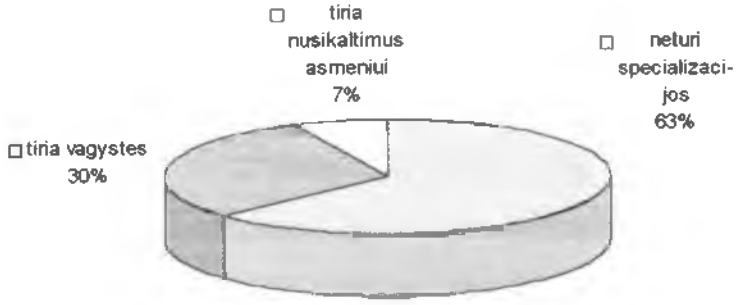
Tarp apklaustųjų teisinį išsilavinimą daugiausia turėjo pareigūnai, kurių darbo stažas nuo 1 iki 3 metų. Kitose darbo stažo grupėse teisinį išsilavinimą turėjo apie 30 proc. respondentų, išskyrus apklaustuosius, turėjusius darbo stažą iki 1 metų ir daugiau kaip 10 metų. Šiose grupėse po 50 proc. apklaustųjų turėjo teisinį arba kitos specialybės išsilavinimą (žr. 14 diagramą).

14 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL DARBO STAŽĄ IR IŠSILAVINIMĄ

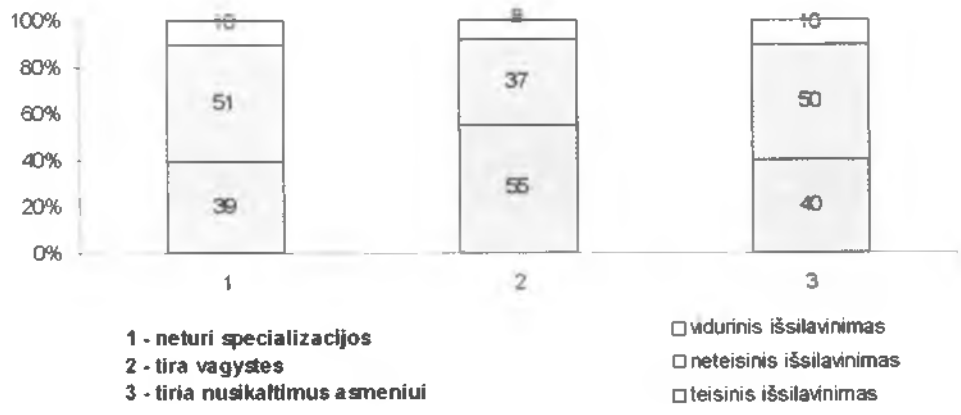
Paanalizuosime apklaustųjų pareigūnų pasiskirstymą pagal tiriamų bylų specializaciją. 63 proc. apklaustų pareigūnų neturėjo apibrėžtos tiriamų bylų specializacijos, tai yra, jie tyrė įvairias bylas; 30 proc. - specializavosi vagysčių tyrime, 7 proc. - tyrė nusikaltimus asmeniui (žr. 15 diagramą).

15 diagrama. APKLAUSTŲ PAREIGŪNŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL TIRIAMAS BYLAS

Paanalizuosime, koks ryšys tarp pareigūnų išsilavinimo ir jų tiriamų bylų specializacijos. Reikia pažymėti, kad iš pareigūnų, tiriančių nusikaltimus asmeniui, tik 40 proc. turi teisinį išsilavinimą; 10 proc.- tik vidurinį išsilavinimą. Iš pareigūnų, tiriančių vagystes, taip pat tik 55 proc. turi teisinį išsilavinimą, 8 proc. yra baigę tik vidurines mokyklas (žr. 16 diagramą).

16 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL TIRIAMŲ BYLŲ SPECIALIZACIJĄ IR IŠSILAVINIMĄ

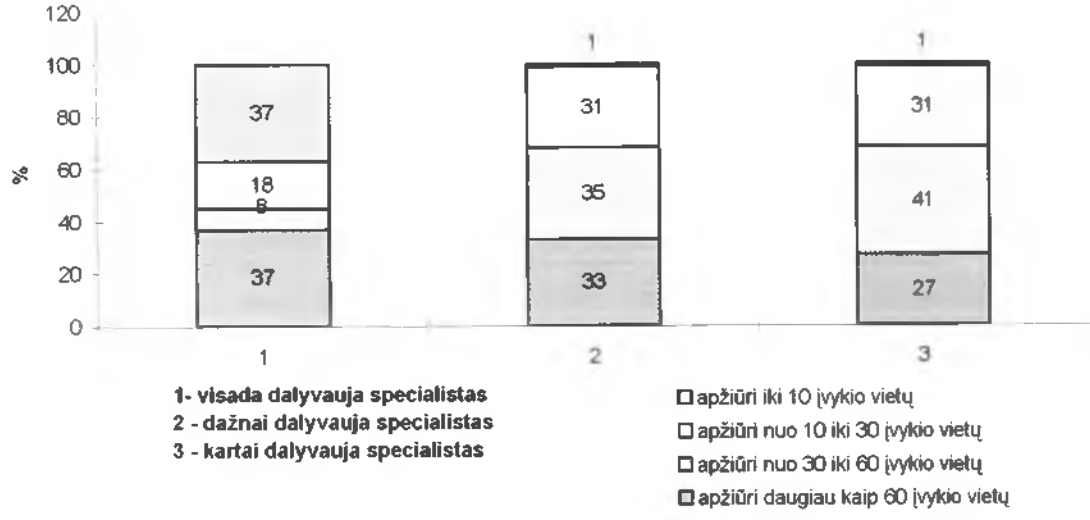

Paanalizuosime, kaip pareigūnai vertina specialisto dalyvavimą įvykio vietų apžiūrose. 14 proc. apklaustųjų nurodė, kad įvykio vietos apžiūroje "visada" dalyvauja specialistas; kad "specialistas dažnai" arba "kartais" dalyvauja apžiūroje nurodė po 43 proc. respondentų.

Specialisto dalyvavimo įvykio vietų apžiūroje dažnumo vertinimas labai daug priklausė nuo įvykio vietų apžiūrų, kurias per metus atliko respondentas, skaičiaus. Analizuodami apklausos duomenis, nustatėme, kad kuo daugiau įvykio vietų per metus apžiūri pareigūnas, tuo kritiškiau jis vertina specialisto dalyvavimą įvykio vietų apžiūrose. Jeigu tarp nurodančių, kad visada apžiūrint įvykio vietą dalyvauja specialistas, yra tik 8 proc. asmenų, kurie per metus apžiūri daugiau nei 60 įvykio vietų, tai tie, kurie apžiūri per metus iki 10 ar iki 30 įvykio vietų, sudaro po 37 proc., tai tarp tų, kurie tvirtina, kad tik kartais įvykio vietos apžiūroje dalyvauja specialistas, yra tik 1 proc.; tų, kurie per metus apžiūri iki 10 įvykio vietų. Tačiau dažniausiai specialisto

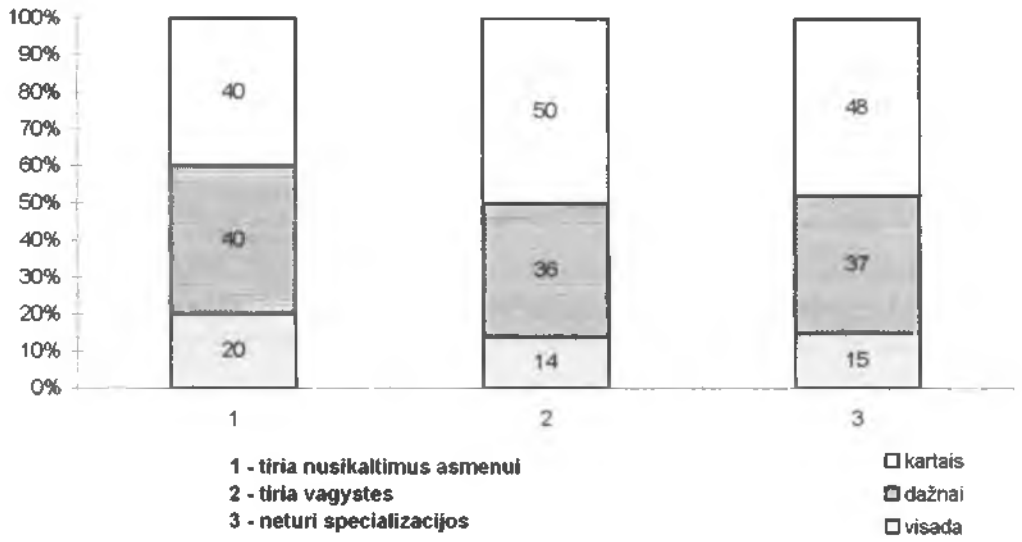
dalyvavimo dažnumą - "tik kartais dalyvauja įvykio vietų apžiūroje" nurodo net 41 proc. apžiūrinčių daugiau nei 60 įvykio vietų per metus (žr. 17 diagramą).

17 diagrama. RYŠYS TARP SPECIALISTO DALYVAVIMO VERTINIMO IR ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪRŲ SKAIČIAUS

Paanalizuosime, koks ryšys yra tarp specialisto dalyvavimo apžiūrint įvykio vietas dažnumo vertinimo ir pareigūno tiriamų bylų specializacijos. Apklausoje dalyvavusių inspektorių pasiskirstymas pagal bylų specializaciją buvo toks: 7 proc. - tyrė nusikaltimų asmeniui bylas, 30 proc. specializavosi vagysčių tyrime ir 63 proc. respondentų neturėjo specializacijos. Detaliau paanalizuosime atsakymus asmenų, turėjusių apibrėžtą specializaciją. Tyrimo metu nustatėme, kad net apžiūrint nusikaltimų asmeniui įvykio vietas, tik 20 proc. apklaustųjų nurodė, kad visada dalyvauja specialistas. Po 40 proc. respondentų nurodė, kad tik "dažnai" arba "kartais" apžiūrint tokias įvykio vietas dalyvauja specialistas. Jeigu apžiūrint nusikaltimų asmeniui įvykio vietas visada dalyvauja specialistas nurodė tik 20 proc. apklaustųjų, tai tik 14 proc. apklaustųjų, tiriančių vagystes, nurodė, kad apžiūrint įvykio vietą "visada"dalyvauja specialistas. Net 50 proc. respondentų, tiriančių šios kategorijos bylas, nurodė, kad tik "kartais "apžiūroje dalyvauja specialistas (žr. 18 diagramą).

18 diagrama APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ SPECIALISTO DALYVAVIMO APŽIŪRINT ĮVYKIO VIETAS VERTINIMO PASISKIRSTYMAS PAGAL JŲ TIRIAMŲ BYLŲ SPECIALIZACIJĄ

Apibendrinant pareigūnų specialisto dalyvavimo apžiūrint įvykio vietas vertinimą, galima daryti išvadą, kad tik apie 15 proc. jų apžiūrimų įvykio vietų "visada" dalyvauja specialistas.

Apklaustų pareigūnų nurodytas specialisto nedalyvavimo apžiūrint įvykio vietas priežastis galima suskirstyti į dvi grupes: pirma, organizacinės -62 proc. apklaustųjų nurodė, kad nėra specialisto. Jų nebuvimo yra taip pat dvi priežastys: pirma, 40 proc. iš jų nurodė, kad iš viso nėra specialisto, ir 22 proc. - kad būna išvykęs į kitą įvykio vietą (tam tikrais momentais jų darbo krūvis būna labai didelis, tai yra, kai vakare grįžę iš darbo žmonės randa apvogtus savo butus). Antra, 38 proc. respondentų nurodė priežastis, susijusias su specialisto kvalifikacija, tarp jų 28 proc. nurodė, kad specialisto pasiruošimo lygis žemas, todėl jų dalyvavimas neduoda jokios naudos, 10 proc. įsitikinę, kad patys turi pakankamai įgūdžių.

Paanalizavus, koks yra bazinis išsilavinimas respondentų, turinčių "pakankamai įgūdžių", paaiškėjo, kad taip mano 44 proc. turinčių teisinį išsilavinimą ir 56 proc. neturintys teisinio išsilavinimo, tarp jų 8 proc. turintys vidurinį išsilavinimą.

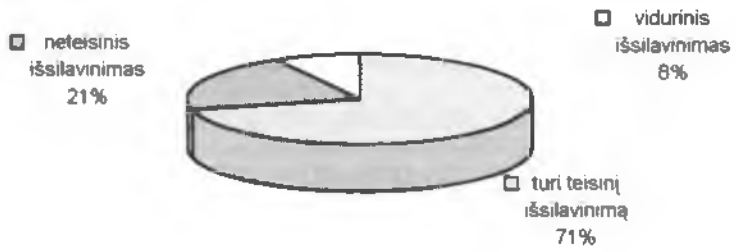
Į klausimą "Ar naudojate technines priemones, jeigu nedalyvauja specialistas" 78 proc. apklaustųjų atsakė teigiamai, nors tik 21 proc. iš jų tvirtino, kad tam turi

pakankamai įgūdžių, 57 proc. manė, kad tam neturi pakankamai įgūdžių, bet vis tiek buvo įsitikinę, kad taip geriau negu visai jų nenaudoti.

22 proc. respondentų nurodė, kad jie nenaudoja techninių priemonių, jeigu įvykio vietos apžiūroje nedalyvauja specialistas.

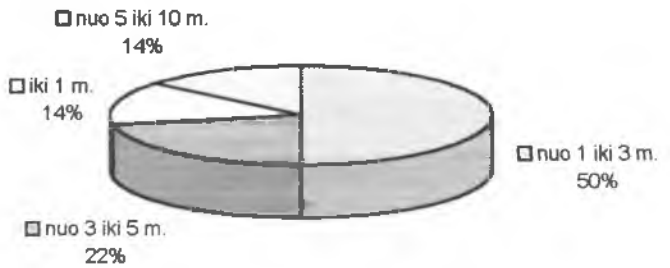
Detaliau išanalizuosime šiuos respondentus trimis aspektais: bazinio išsilavinimo, darbo stažo, specializacijos. Išanalizavus asmenų, nenaudojančių techninių priemonių, bazinį išsilavinimą paaiškėjo, kad net 71 proc. iš jų turi teisinį išsilavinimą ir tik 8 proc. -vidurinį (žr. 19 diagramą).

19 diagrama APKLAUSTŲ PAREIGŪNŲ, NENAUDOJANČIŲ TECHNINIŲ PRIEMONIŲ ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪROJE, PASISKIRSTYMAS PAGAL BAZINĮ IŠSILAVINIMĄ

Analizuojant techninių priemonių nenaudojimo ryšį su darbo stažu paaiškėjo, kad dažniausiai techninių priemonių nenaudoja asmenys, turintys nuo 1 iki 3 metų darbo stažą, tai sudarė 50 proc.; kitą grupę sudarė asmenys, kurių darbo stažas yra nuo 3 iki 5 metų, - 22 proc. (žr. 20 diagramą).

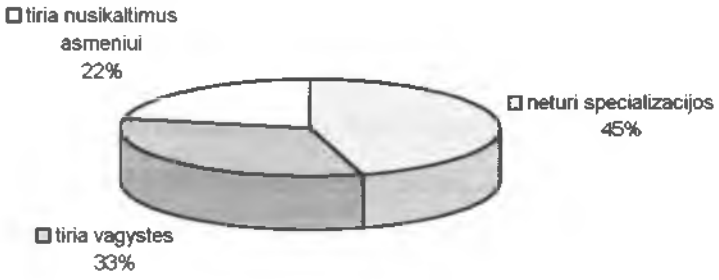
20 diagrama. APKLAUSTŲ PAREIGŪNŲ, NENAUDOJANČIŲ TECHNINIŲ PRIEMONIŲ ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪROJE, PASISKIRSTYMAS PAGAL DARBO STAŽĄ

Paanalizuosime šį kontingentą ir pagal jų tiriamų bylų specializaciją. 50 proc. apklaustųjų, nenaudojančių techninių priemonių, neturi apibrėžtos specializacijos, 36

proc. iš jų tiria vagystes. Mūsų nuomone, tai ir yra vienas iš veiksnių, lemiančių mažą šios rūšies nusikaltimų išaiškinamumą (žr. 21 diagramą).

21 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ, NENAUDOJANČIŲ TECHNINIŲ PRIEMONIŲ ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪROJE, PASISKIRSTYMAS PAGAL SPECIALIZACIJĄ

Išanalizuosime priežastis, dėl kurių apžiūrint įvykio vietą nenaudojamos techninės priemonės. Daugiausia respondentų, net 40 proc., atsakė, kad nenaudoja techninių priemonių todėl, kad jų nėra; kita priežastis, kurią nurodė 32 proc. apklaustųjų, yra ta, kad esą organizacinių problemų jas paimti. Mūsų nuomone, šią problemą galima lengvai išspręsti. Tai rodo, kad kai kuriuose komisariatuose darbas blogai organizuojamas.

Kitos dvi išvardintos priežastys nesusijusios su technikos buvimu: pirma nemokėjimas ja naudotis, tai nurodė 20 proc. apklaustųjų, įvykio vietų apžiūrų metu nenaudojančių techninių priemonių, jeigu nedalyvauja specialistas. Antra, 8 proc. mano, kad jų panaudojimas neduos naudos (žr. 22 diagramą).

22 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ NURODYTOS PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ JIE NENAUDOJA TECHNINIŲ PRIEMONIŲ ĮVYKIO VIETŲ APŽIŪROJE JEI NEDALYVAUJA SPECIALISTAS

Apibendrinant technikos nenaudojimo priežastis galima teigti, kad technikos nenaudojimo objektyvia priežastimi galima laikyti tik jos nebuvimą, o kitos technikos nenaudojimo priežastys yra organizacinio pobūdžio.

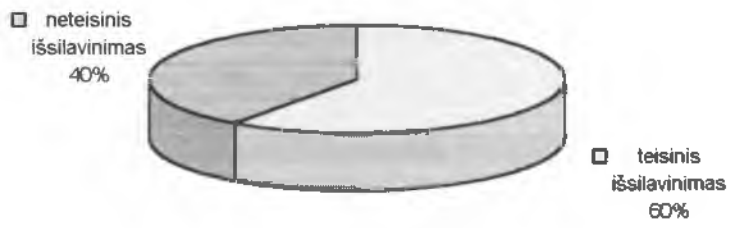
Atskirai analizuosime šias dvi technikos nenaudojimo priežastis: neturėjimą įgūdžių ir, kad jų naudojimas neduoda naudos. Ištyrus paaiškėjo, kad dažniausiai šias technikos nenaudojimo priežastis nurodė asmenys, turintys aukštąjį arba aukštesnįjį teisinį išsilavinimą. Tarp asmenų, nurodžiusių, kad neturi įgūdžių naudoti technines priemones, 50 proc. sudarė respondentai, turintys teisinį išsilavinimą. Tarp manančių, kad technikos naudojimas neduoda naudos, 60 proc. taip pat sudaro asmenys, turintys teisinį išsilavinimą (žr. 23 diagramą).

P23 diagrama. PAREIGŪNŲ, NURODŽIUSIŲ, KAD NENAUDOJA TECHNINIŲ. PRIEMONIŲ, NES NETURI TAM REIKALINGŲ ĮGŪDŽIŲ, PASISKIRSTYMAS PAGAL IŠSILAVINIMĄ

Tarp manančių, kad technikos naudojimas neduoda naudos, 60 proc. taip pat sudaro asmenys, turintys teisinį išsilavinimą (žr. 24 diagramą).

24 diagrama. PAREIGŪNŲ, NURODŽIUSIŲ, KAD NENAUDOJA TECHNINIŲ. PRIEMONIŲ, NES TAI NEDUODA JOKIOS NAUDOS, PASISKIRSTYMAS PAGAL IŠSILAVINIMĄ

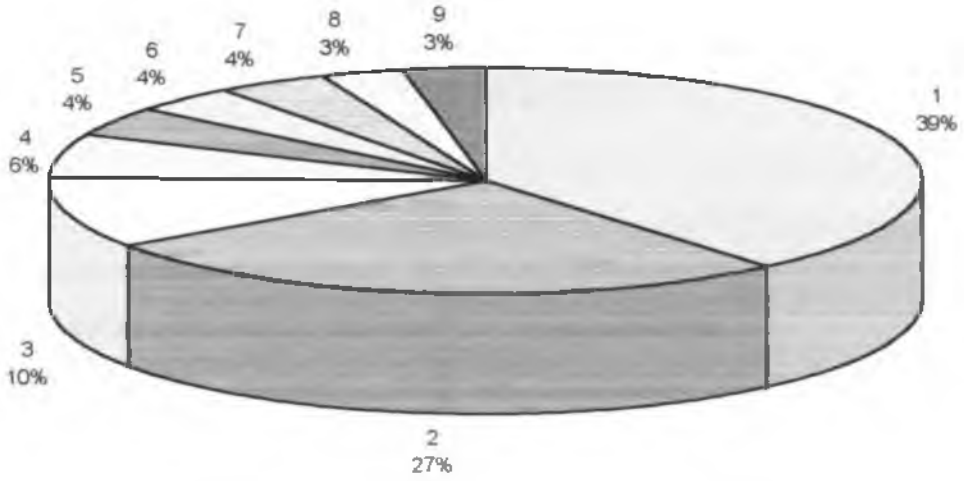

Mūsų nuomone, vertinant atsakymus, reikia turėti omenyje tą faktą, kad šie atsakymai yra labai subjektyvūs. Manytume, kad asmenys turintys, teisinį išsilavinimą, tiesiog labai sąžiningai atsakė į šį klausimą.

Paanalizuosime, kokias mokslines technines priemones dažniausiai naudoja pareigūnai, apžiūrėdami įvykio vietas. 78 proc. apklaustųjų nurodė, kad jeigu įvykio vietos apžiūroje nedalyvauja specialistas, jie patys naudoja technines priemones. Kokios tai priemonės? Prieš tai reikia pažymėti, kad 15 proc. nurodžiusių, kad naudoja mokslinės techninės priemones, galėjo paminėti tik po vieną priemonę, tarp jų 61 proc. turinčių teisinį išsilavinimą.

Išanalizavus pareigūnų nurodytas priemones, paaiškėjo, kad dažniausiai jų naudojama techninė priemonė yra fotoaparatas. Deja, ši priemonė skirta tik vaizdo fiksavimui. Dažniausiai naudojama priemonė, skirta pėdsakų paieškai, yra daktiloskopiniai milteliai - 27 proc. (žr. 25 diagramą).

25 diagrama APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ NURODYTOS MOKSLINĖS TECHNINĖS PRIEMONĖS JŲ NAUDOJAMOS APŽIŪRINT ĮVYKIO VIETAS

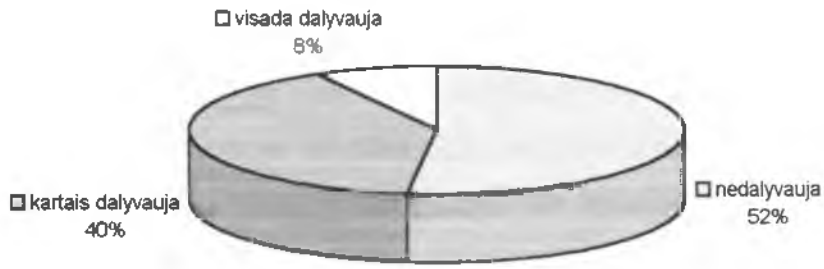

1 - fotoaparatas
2 - daktiloskopiniai milteliai
3 - daktiloskopinė plėvelė
4 - videokamera
5 - gipsas
6 - UV spindulių šaltinis
7 - priemonės darbui su mikropluoštais
8 - polimerinės pastos
9 - padidinamieji stiklai

Į klausimą "Ar naudotų techninės priemones įvykio vietų apžiūrai, jeigu jų būtų", teigiamai atsakė 99, 5 proc. apklaustųjų, 0, 5 proc. atsakė, kad nenaudotų, nes vis tiek neįmanoma rasti pėdsakų.

Paanalizuosime specialių žinių panaudojimą darant kitus tardymo veiksmus. Pradėsime nuo kratos, nes visi respondentai nurodė, kad jiems yra tekę daryti kratas, skiriasi tik jų darymo dažnumas: 84 proc. pareigūnų nurodė, kad jie dažnai daro kratas, o 16 proc. - tik kartais. Specialisto dalyvavimą darant kratą respondentai apibūdino taip: 8 proc. nurodė, kad specialistas visada dalyvauja, 40 proc. - kad dalyvauja tik kartais, o 52 proc. apklaustųjų nurodė, kad specialistas nedalyvauja (žr. 26 diagramą).

26 diagrama APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ SPECIALISTO DALYVAVIMO DARANT KRATĄ VERTINIMAS

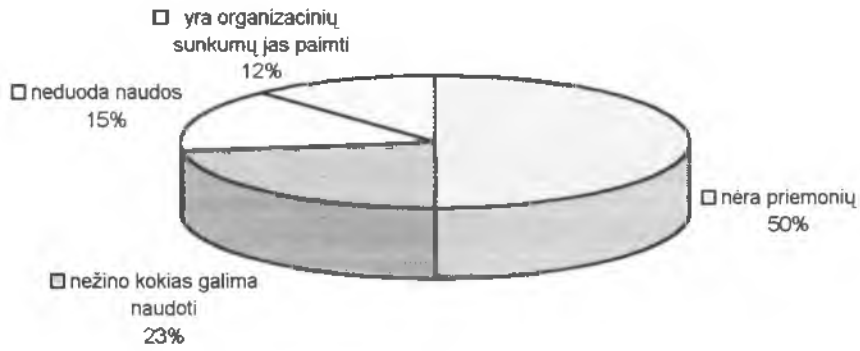
Specialisto dalyvavimo darant kratą būtinumą nurodė 84 proc. apklaustųjų, 16 proc. respondentų mano, kad jo dalyvavimas visai nebūtinas.

Į klausimą "Dėl mokslinių techninių priemonių naudojimo darant kratas" būtinumo buvo gauti tokie atsakymai: 30 proc. nurodė, kad visada naudoja technines priemones , 13 proc. - naudoja tik kartais, 57 proc. apklaustųjų nurodė, kad kratų metu niekada nenaudoja techninių priemonių.

Priemonės, naudojamos darant kratas buvo nurodytos tokios: 52 proc., kad naudoja metalo ieškiklį, 39 proc., kad naudoja fotoaparatą, 9 proc. - videokamerą.

Priežastys, dėl kurių nenaudojamos techninės priemonės, buvo išvardintos šios: nėra priemonių, nežino, kokias galima naudoti, jų naudojimas neduoda naudos, yra organizacinių sunkumų paimti technines priemones (žr. 27 diagramą).

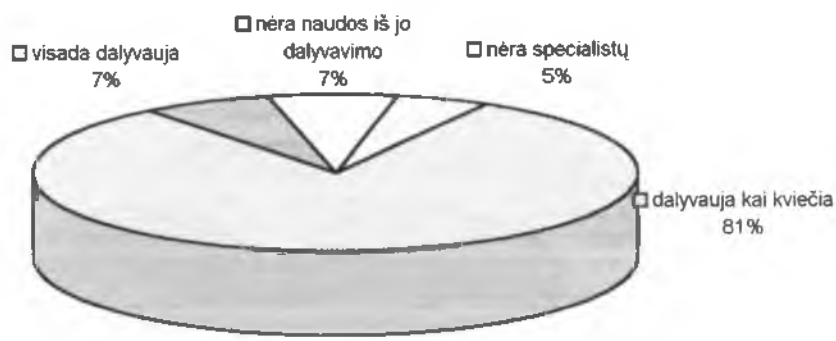
27 diagrama. PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ DARANT KRATAS NENAUDOJAMOS TECHNINĖS PRIEMONĖS

Kad daiktų ir dokumentų apžiūrą atlieka dažnai, nurodė 60 proc. apklaustųjų, tik kartais šį tardymo veiksmą atlieka 29 proc. respondentų ir 11 proc. nurodė, kad jie nėra atlikę daiktų ir dokumentų apžiūros.

Specialisto dalyvavimas šiame tardymo veiksme buvo apibūdintas taip: 7 proc. apklaustųjų nurodė, kad specialistas visada dalyvauja apžiūrint daiktus ir dokumentus; 81 proc., kad specialistas dalyvauja tik tada, kai yra kviečiamas, 7 proc., kad nėra naudos iš jų dalyvavimo; 5 proc., kad nėra specialistų (žr. 28 diagramą).

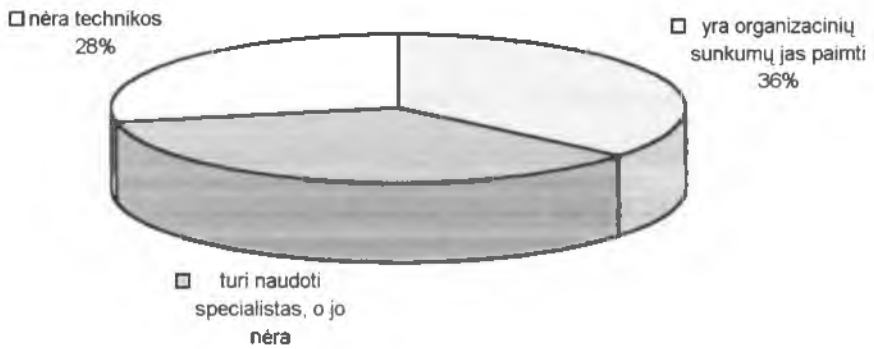
28 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ SPECIALISTO DALYVAVIMO APŽIŪRINT DAIKTUS IR DOKUMENTUS VERTINIMAS

30 proc. apklaustųjų pareigūnų nurodė, kad apžiūrėdami daiktus ir dokumentus visada naudoja mokslines technines priemones, kai tai yra reikalinga, ir 70 proc.,kad

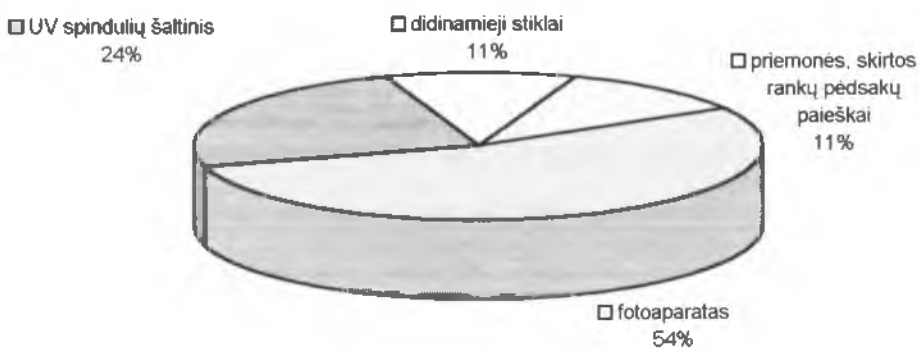
šio tardymo veiksmo metu nenaudoja techninių priemonių. Priežastys, dėl kurių jie nenaudoja techninių priemonių, nurodytos 29 diagramoje.

29 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ NURODYTOS PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ NENAUDOJA TECHINIŲ PRIEMONIŲ APŽIŪRINT DAIKTUS IR DOKUMENTUS

Priemonės, naudojamos daiktų ir dokumentų apžiūroje, nurodytos šios: 54 proc. nurodė, kad tai yra fotoaparatas, 24 proc. -UV spindulių šaltinis ir po 11 proc. - didinamieji stiklai ir priemonės rankų pėdsakų paieškai (žr. 30 diagramą).

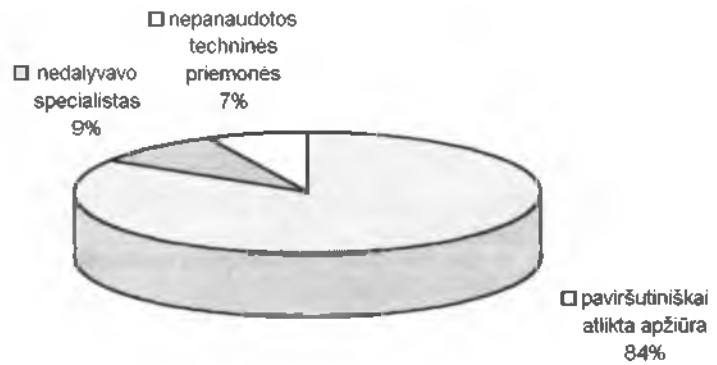
30 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ NURODYTOS TECHNINĖS. PRIEMONĖS, NAUDOJAMOS APŽIŪRINT DAIKTUS IR DOKUMENTUS

Parodymų patikrinime dažnai tenka dalyvauti 47 proc. apklaustųjų. Kad parodymų patikrinimo metu naudoja fiksavimo priemonės, nurodė 82 proc. apklaustųjų. Dažniausiai parodymų patikrinimas fiksuojamas fotografuojant, tai nurodė 85 proc. respondentų, 15 proc. - videofilmavimas.

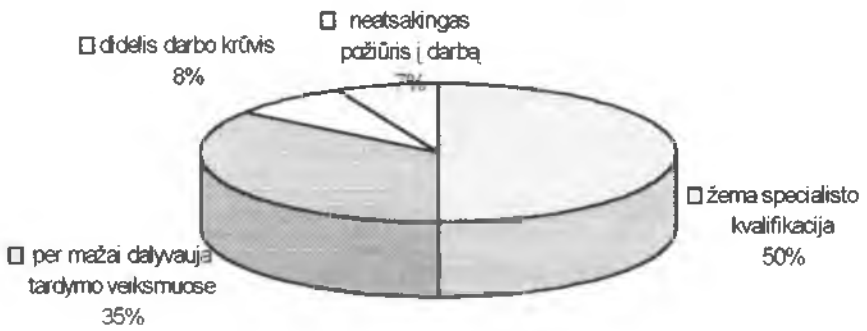
Į klausimą " Ar buvo jūsų praktikoje atvejų, kai parodymų patikrinimo metu buvo rasta naujų pėdsakų ar kitų daiktinių įrodymų", teigiamai atsakė 21 proc. apklaustų kriminalinės policijos pareigūnų. Jie nurodė šias priežastis, dėl kurių pirminių apžiūrų metu nebuvo rasta pėdsakų ar kitų daiktinių įrodymų: 84 proc. - aiškina, kad įvykio vietos apžiūra buvo atlikta paviršutiniškai, 9 proc. nurodo, kad to priežastis yra specialisto nedalyvavimas, ir 7 proc. nurodo, kad daiktinių įrodymų nebuvo rasta, nes nebuvo panaudotos mokslinės techninės priemonės (žr. 31 diagramą).

31 diagrama. APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ NURODYTOS PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ ĮVYKIO VIETOS APŽIŪROS METU BUVO NERASTA PĖDSAKŲ AR KITŲ DAIKTINIŲ ĮRODYMŲ

Į klausimą " Ar jus patenkina specialisto dalyvavimas tardymo veiksmuose" 70 proc. apklaustųjų atsakė teigiamai, 30 proc. yra nepatenkinti specialisto darbu. Pagrindinė priežastis, dėl kurios jų darbu yra nepatenkinti kriminalinės policijos pareigūnai, yra žema specialistų kvalifikacija. Šią priežastį kaip pagrindinę, nurodė net 50 proc.(tarp jų 57 proc. turinčių teisinį išsilavinimą) nepatenkintų jų darbo kokybe, 35 proc. nurodė, kad specialistai turi daugiau dalyvauti tardymo veiksmuose, 8 proc. nurodė, kad per didelis specialistų darbo krūvis. 7 proc. apklaustųjų kaip priežastį, dėl kurios yra nepatenkinti specialisto darbu, nurodė jų atsainų požiūrį į darbą (žr. 32 diagramą).

32 diagrama APKLAUSTŲJŲ PAREIGŪNŲ NURODYTOS PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ JŲ NETENKINA SPECIALISTO DALYVAVIMAS TARDYMO VEIKSMUOSE

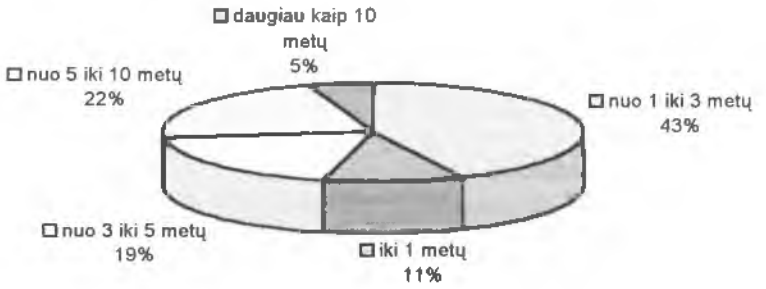

1996-1997 metais buvo apklausta 94 Kriminalistinių ekspertizių departamento prie VRM pareigūnai (66 proc. apklaustųjų dirbo rajoniniuose policijos komisariatuose ir 34 proc. - miestų policijos komisariatuose), o tai sudaro apie 40 proc. visų šios tarnybos darbuotojų.

Tyrimo bendrais tikslais buvo numatyta susipažinti su subjektyviais dalyvavimo tardymo veiksmuose praktinių problemų vertinimais ir specialisto vaidmeniu tardymo veiksmuose. Tyrimui buvo parengta specialisto apklausos anketa, kurioje buvo klausimų apie asmenį (išsilavinimas, darbo stažas), jo dalyvavimą tardymo veiksmuose bei mokslinių techninių priemonių panaudojimą šių veiksmų atlikimo metu.

Pagal darbo patirtį 10 asmenų turėjo darbo stažą iki 1 metų, tai sudarė 11 proc. apklaustųjų. Nuo 1 iki 3 metų darbo stažą turėjo 40 respondentų, tai sudarė net 43 proc. visų apklaustųjų. Taigi iki 3 metų darbo stažą turėjo 50 respondentų, o tai sudarė 54 proc. apklaustųjų. Darbuotojai, kurių darbo patirtis yra iki 5 metų, sudarė net 72 proc. respondentų (žr.33 diagramą). Šie duomenys rodo, kad šios tarnybos darbuotojai nėra labai aukštos kvalifikacijos, nes, mūsų nuomone, profesinę darbo patirtį iki 5 metų negalima dar laikyti labai aukšta.

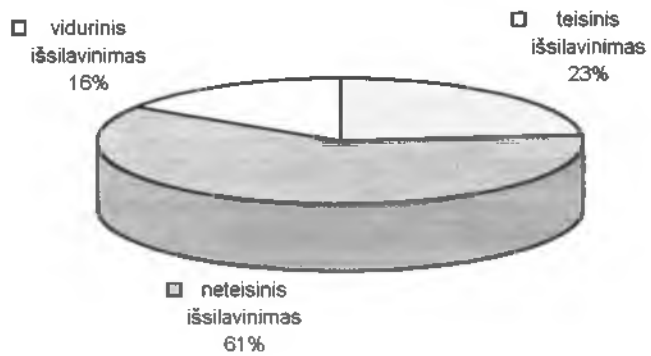
33 diagrama APKLAUSTŲ SPECIALISTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL DARBO STAŽĄ

Svarbus rodiklis, apibūdinantis kadrų parengimą, yra jų bazinis išsilavinimas. Pagal bazinį išsilavinimą 22 apklaustieji turėjo teisinį išsilavinimą, tarp jų 18 asmenų aukštąjį. 16 šių asmenų dirba rajonų policijos komisariatuose ir 6 - miesto komisariatuose, tai sudaro atitinkamai 72 proc. ir 28 proc.. Aukštąjį ir specialųjį neteisinį mokslą buvo baigę 57 apklaustieji, ir tai sudarė net 61 proc. specialistų. 15 asmenų buvo baigę tik vidurinę mokyklą

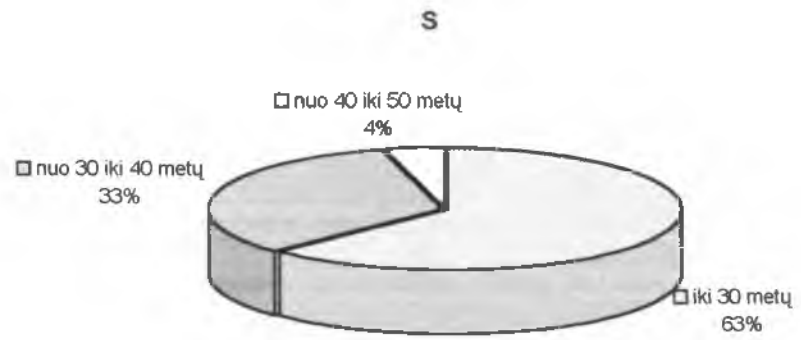
Apibendrinant reikia pažymėti, kad net 72 respondentai neturėjo teisinio išsilavinimo, o tai sudarė 77 proc. visų apklaustųjų specialistų (žr. 34 diagramą).

34 diagrama. APKLAUSTŲJŲ SPECIALISTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL IŠSILAVINIMĄ

Tarp apklaustųjų 59 asmenys turėjo iki 30 metų, 31 asmuo nuo 30 iki 40 metų ir 4 asmenys- nuo 40 iki 50 metų (žr. 35 diagramą).

35 diagrama APKLAUSTŲJŲ SPECIALISTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL AMŽIŲ

Pateikti skaičiai turėtų keltį nerimą dėl stokos asmenų, neturinčių teisinio išsilavinimo kiekio. H.Malevskio nuomone, potencialiai situacija laikui bėgant pasikeis į gerąją pusę[196]. Savo nuomonę jis argumentuoja tuo, kad dabar proc. šios tarnybos darbuotojų amžius nesiekia 30 metų. Mūsų nuomone, su šiuo argumentu negalima sutikti, nes tam tikros specialybės įgijimas nėra susijęs su amžiumi. Negalime sutikti ir su teiginiu, kad praėjus 5 metams, tai yra, kai apytiksliai 31 proc. šios tarnybos pareigūnų amžius bus apie 35 metus, situacija pasikeis į gerąją pusę. Mūsų nuomone, net ir praėjus 5 metams šioje tarnyboje nedirbs daugiau asmenų (savaime aišku, jeigu nebus priimta naujų darbuotojų turinčių teisinį išsilavinimą), turinčių teisinį išsilavinimą. Jeigu nebus dedama jokių pastangų šia kryptimi, tai yra, jei nebus studijuojama neakivaizdiniu būdu, tai ir po 5 metų turinčių teisinį išsilavinimą darbuotojų skaičius šioje tarnyboje nepadidės. Kaip rodo mūsų atlikto tyrimo rezultatai, kuo asmuo turi žemesnį išsilavinimą kokios nors srities arba apskritai jo neturi, tuo jis laiko save labiau kompetentingu netgi tais klausimais, kuriais jis neturi jokio išsilavinimo (plačiau apie tai bus kalbama vėliau).

Mūsų nuomone, specialistu, turinčiu kriminalisto specializaciją gali būti tik asmuo, turintis teisinį bazinį išsilavinimą bei specialų kriminalistikos mokslo ir praktikos pasirengimą. Todėl, jeigu atliekant tardymo veiksmus dalyvauja specialistas, pavyzdžiui, biologas ar chemikas, mūsų nuomone, jis gali atsakyti į klausimus, susijusius su jo kompetencija. Kitų kriminalistinių uždavinių jis negali spręsti, nes tam reikia orientuotis bendruose nusikaltimų tyrimo klausimuose. Todėl mūsų požiūris

[196] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis. Daktaro disertacija. 1997. P.57.

sutampa su H.Malevskio nuomone, kad vis dėlto specialistas kriminalistas privalo turėti bazinį teisinį išsilavinimą.

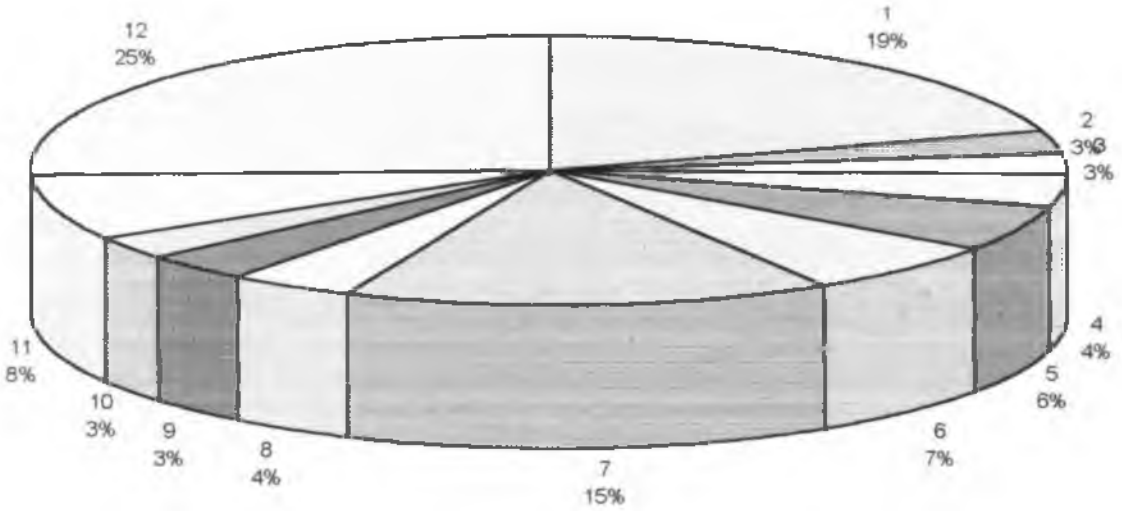
Specialisto dalyvavimas tardymo veiksmuose labiausiai yra siejamas su mokslinių techninių priemonių panaudojimu. Kaip specialistai naudoja technines priemones ir kokias, nagrinėsime atskirai pagal tardymo veiksmus. Tikslingiausia yra pradėti nuo įvykio vietos apžiūros, nes šio veiksmo metu pėdsakų paieškai turėtų būti plačiausiai panaudotos techninės priemonės. Kaip parodė baudžiamųjų bylų analizė bei kriminalinės policijos inspektorių apklausa, technines priemones apžiūrint įvykio vietą faktiškai naudoja tik specialistas.

Iš pradžių reikia pažymėti, kad 15 proc. apklaustųjų neatsakė į klausimą "Kokią techniką dažniausiai naudoja įvykio vietų apžiūrų metu". Tarp atsakiusių į šį klausimą 16 proc. galėjo nurodyti tik vieną kurią nors techninę priemonę.

Apklausos rezultatų analizė parodė,kad dažniausiai naudojama techninė priemonė yra fotoaparatas, jį paminėjo 25 proc. apklaustųjų. Kitos pagal naudojimo dažnumą techninės priemonės yra skirtos rankų pėdsakų suradimui, užfiksavimui bei paėmimui. Trečioje vietoje pagal naudojimo dažnumą yra videokamera, tai sudaro 15 proc.. Taigi šios trys mokslinės techninės priemonės ir sudaro įvykio vietų apžiūros metu specialistų dažniausiai naudojamas technines priemones. Reikia pažymėti, kad tiek fotoaparatas, tiek videokamera priklauso techninėms priemonėms, skirtoms daiktinės aplinkos bei daiktinių įrodymų fiksavimui. Naudodami šias priemones, mes nerasime jokių pėdsakų. Taigi iš to seka, kad specialistai, apžiūrintys įvykio vietą, dažniausiai naudoja tik technines priemones, skirtas rankų pėdsakų paieškai (žr. 36 diagramą).

Turint omenyje, kad nusikaltimų struktūroje vagystės iš butų sudaro proc., tuo metu polimerinių pastų, skirtų laužimo pėdsakų fiksavimui, panaudojimas tesudaro tik 3,3 proc., tuo tarpu metalo ieškiklio naudojimą nurodė 5,5 proc.. Šie duomenys paaiškina, kodėl 250 baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad apžiūrint įvykio vietas, kuriose buvo laužimo pėdsakų, jie niekada nebuvo paimami.

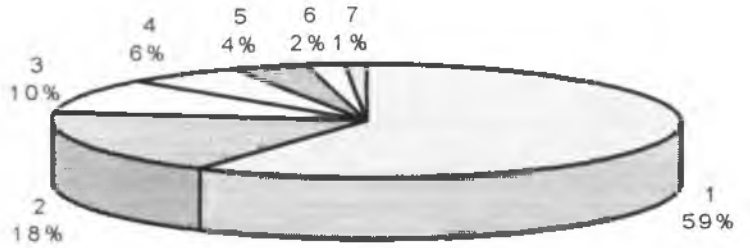
36 diagrama. APKLAUSTŲJŲ SPECIALISTŲ DAŽNIAUSIAI NAUDOJAMOS TECHNINĖS PRIEMONĖS APŽIŪRINT ĮVYKIO VIETAS

1. techninės priemonės darbui su rankų pėdsakais
2. EPI-2
3. priemonės mikropluoštams nuimti
4. priemonės kvapo pėdsakams
5. metalo ieškiklis
6. UV spindulių šaltinis
7. videokamera
8. gipsas
9. polimerinės pastos
10. didinamieji stiklai
11. apšvietimo įranga
12. fotoaparatai

Baudžiamųjų bylų tyrimo metu nustatėme, kad net dalyvaujant specialistui 30 proc. įvykio vietų apžiūrų nerandama jokių nusikaltimo pėdsakų. Respondentams buvo pasiūlyta atsakyti į klausimą "Jeigu įvykio vietos apžiūros metu nerandama pėdsakų, tai, jūsų nuomone, dėl kokių priežasčių". Penki specialistai apskritai negalėjo atsakyti į šį klausimą. Atsakiusieji nurodė šias priežastis: silpnas techninis aprūpinimas, taip mano 59 proc. atsakiusių; apsiribojimas vienos rūšies pėdsakų ieškojimu - 18 proc., iniciatyvos nebuvimas- 10 proc.; silpnas teorinis pasiruošimas - 6 proc.; nesuinteresuotumas galutiniais apžiūros rezultatais - 4 proc.. Net 2 proc. apklaustųjų nurodė laiko stoką apžiūrint įvykio vietą ir 1 proc. paminėjo pavėluotą nuvykimą į įvykio vietą (žr. 37 diagramą).

37 diagrama. APKLAUSTŲJŲ SPECIALISTŲ NURODYTOS PRIEŽASTYS, DĖL KURIŲ APŽIŪRINT ĮVYKIO VIETAS NEPAIMAMI PĖDSAKAI AR KITI DAIKTINIAI ĮRODYMAI

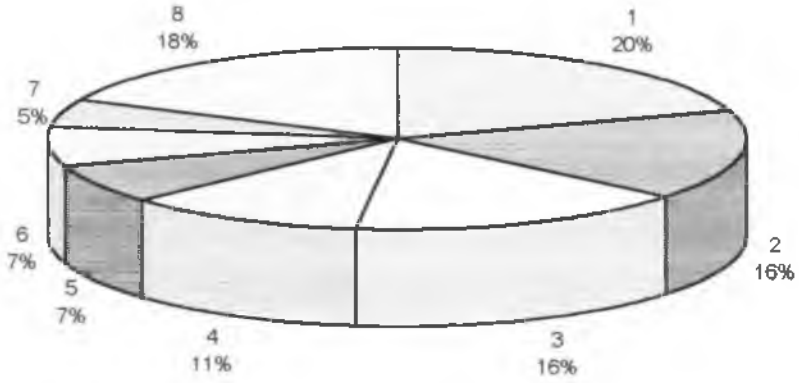
1. silpnas techninis aprūpinimas
2. apsiribojimas vienos rūšies pėdsakų paieška
3. iniciatyvos nebuvimas
4. silpnas teorinis pasirengimas
5. atsainus požiūris į darbą
6. laiko trūkumas
7. nesavalaikis atvykimas į įvykio vietą

Kaip priežastis, dėl kurių įvykio vietų apžiūrų metu beveik nenaudojama technika, respondentai nurodė šias: nėra technikos - 62 proc. , 31 proc. apklaustųjų mano, kad technika yra fiziškai pasenusi; 3 proc. - atsakė, kad technikos panaudojimas neduoda naudos, ir 4 proc. apklaustų specialistų įsitikinę, kad pėdsakų neįmanoma rasti

Kaip priežastį, dėl kurios įvykio vietų apžiūrų metu nerandama pėdsakų, net 62 proc. atsakiusių nurodė mokslinių techninių priemonių nebuvimą. Tai kuriomis techninėmis priemonėmis, specialistų nuomone, jie visų pirma turi būti aprūpinti, kad galėtų kokybiškai atlikti įvykio vietos apžiūrą? Reikia pažymėti, kad vienas specialistas atsakė, jog yra pakankamai mokslinių techninių priemonių. 36 respondentai apskritai negalėjo nurodyti nė vienos priemonės. Specialistų nuomonė, kuriomis techninėmis priemonės jie pirmiausia turi būti aprūpinti, pasiskirstė taip: 20 proc. nurodo, kad labiausiai trūksta fotoaparatų, antrą vietą pagal reikalingumą užima techninės priemonės, skirtos rankų pėdsakų paieškai ir videofilmavimo technika - po 16 proc. (žr. 38 diagramą). Taigi vėl nurodomos priemonės iš esmės, skirtos fiksavimui. Mūsų

nuomone, aprūpinus specialistus jų nurodytomis priemonėmis, įvykio vietose paimamų pėdsakų tikrai nepadaugėtų.

38 diagrama SPECIALISTŲ NURODYTOS TECHNINĖS PRIEMONĖS, KURIŲ JIEMS LABIAUSIAI REIKIA KOKYBIŠKAI ĮVYKIO VIETOS APŽIŪRAI

1. fotoaparatai
2. videokamera
3. tech. Priemonės rankų pėdsakų paieškai
4. mikroskopai
5. kompiuteriai
6. lyginamieji mikroskopai
7. foto technika
8. kitos priemonės

Šiuo metu galiojantis BPK numato tyrėjo pagalbininko - specialisto dalyvavimą įvykio vietos apžiūroje. Kaip jų bendradarbiavimą apibūdina specialistai? 49 proc. apklaustųjų nurodė, kad, apžiūrėdami įvykio vietas, jie dirba savarankiškai; 38 proc. - nurodė, kad tyrėjas labai retai nurodo, ką daryti; 8 proc. pažymėjo, kad tyrėjas dažnai vadovauja jų darbui; 3 proc. specialistų nurodė, kad tyrėjas jiems pastoviai nurodo, ką daryti. 2 proc. apklaustųjų nurodė, kad jų, nuomone, tyrėjai jiems tik trukdo apžiūrėti įvykio vietą.

Kaip patys specialistai vertina įvykio vietos apžiūros organizavimą? 6 proc. apklaustųjų šiuo klausimu neturi jokios nuomonės. Net 35 proc. specialistų nurodo, kad nėra pakankamai apsaugoma įvykio vieta, 29 proc. - nurodo, kad pirmas įvykio vietą turi apžiūrėti specialistas specialistas; 24 proc. respondentų įsitikinę, kad įvykio vietos apžiūrą turi daryti du specialistai, o 6 proc. nuomone, į specialisto darbą apskritai neturi kištis tyrėjas.

Įstatymas numato specialistų dalyvavimą ir atliekant kitus tardymo veiksmus. Paanalizuosime, kaip specialistai patys vertina savo dalyvavimą darant kitus tardymo veiksmus.

Kad apžiūrint daiktus ir dokumentus, dažnai dalyvauja nurodė 40 proc. apklaustųjų; darant šį tardymo veiksmą nėra tekę dalyvauti 7 proc. specialistų. Kad labai retai jiems tenka dalyvauti apžiūrint daiktus, nurodė net 53 proc. apklaustų specialistų. Vis dėlto net 89 proc. specialistų mano, kad jų dalyvavimas apžiūrint daiktus ir dokumentus yra būtinas.

21 proc. apklaustųjų specialistų yra nurodę, kad jiems nėra tekę dalyvauti darant kratą. 52 proc. nurodė, kad jie labai retai kada yra kviečiami dalyvauti darant kratą, ir tik 27 proc. nurodė, kad jie dažnai dalyvauja kratose. Darant kratas, dažniausiai naudojamos šios techninės priemonės: 36 proc. nurodė fotoaparatą, 32 proc. - videokamerą.

Apibendrindami disertacinio tyrimo metu gautus rezultatus bei nusikaltimo tyrėjų ir specialistų atsakymus į pateiktus klausimus galime teigti, kad šiuo metu Lietuvos Respublikoje tiriant nusikaltimus nepakankamai panaudojamos specialios žinios atliekant tardymo veiksmus. Mūsų atliktų tyrimų rezultatus panaudosime savo išvadoms ir pasiūlymams, kuriuos koncentruotai pateiksime disertacinio darbo antros dalies trečiame skirsnyje.

2.2. SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMAS KITOMIS FORMOMIS

Tiriant nusikaltimus specialios žinios yra naudojamos ne tik atliekant atskirus tardymo veiksmus, bet ir kitomis formomis. Kitos procesinės specialių žinių panaudojimo formos reglamentuotos Baudžiamojo proceso kodekse, kurias atskirai analizuosime yra specialisto bei ekspertinis tyrimas ir revizijos darymas. Įstatymas šias specialių žinių panaudojimo formas pripažįsta savarankiškais įrodymais (74 str.).

Tardymo veiksmo metu paimtiems pėdsakams bei kitiems daiktiniams įrodymams, kurių tolesniam tyrimui reikia panaudoti specialias žinias, yra skiriamas tyrimas (gaunama specialisto išvada) arba ekspertizė (gaunamas ekspertizės aktas). Šiuo metu galiojantis Baudžiamojo proceso kodeksas įrodymu pripažįsta ekspertizės aktą, o nuo 1991 m. gruodžio 10 d. - ir specialisto išvadą[1], todėl analizuojant bus kalbama lygiagrečiai apie šias abi specialių žinių panaudojimo formas, neišskiriant atskirai specialisto išvados. Juo labiau, kad kriminalistiniu aspektu skirtumo tarp jų nėra.

Specialių žinių panaudojimo ekspertizės forma tyrimai Lietuvoje buvo atliekami nuolat. Šių tyrimų metu nustatyti ekspertizės panaudojimo trūkumai buvo analizuojami Teismo ekspertizės mokslinio tyrimo instituto (nuo 1991 m. jis vadinasi Teismo ekspertizės institutu) leidžiamuose Informaciniuose laiškuose[2]. Šiuose informaciniuose leidiniuose prie specialių žinių nepanaudojimo ekspertizės forma buvo priskiriama ir daiktų bei pėdsakų nepaėmimas įvykio vietų apžiūrų metu. Mūsų nuomone, specialių žinių nepanaudojimas arba nepakankamas jų panaudojimas tardymo veiksmuose yra atskira specialių žinių panaudojimo sritis, kurios nereikėtų sieti su ekspertize. Tačiau trūkumai padaryti taikant specialias žinias atliekant atskirus tardymo veiksmus turi įtakos ekspertizės darymui.

---

[1] Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo" // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr.3.

[2] Žr. plačiau: Недостатки использования возможностей экспертиз по уголовным делам о нераскрытых убийствах (Информационное письмо). Вильнюс, 1980.
Недостатки и пути совершенствования практики использования экспертизы предварительноым следствием и судом. (метод. Рекомендации). Вильнюс, 1986.
Информационное письмо Нр.13. Вильнюс, 1988.

Specialių žinių panaudojimą tyrimo ir ekspertizės forma analizuosime dviem aspektais. Pirmas aspektas - kaip tyrėjas naudoja turimas specialias žinias. Tai ekspertizės paskyrimas, ekspertizės atlikimui reikiamos medžiagos pateikimas bei būtinų spręsti klausimų formulavimas.

Antras aspektas - tai pačių ekspertizių atlikimas.

Iš pradžių išanalizuosime, kaip tyrėjai panaudoja turimas specialias žinias skiriant ekspertizes bei tyrimus.

1990 m. Respublikinės tarpžinybinės koordinavimo-metodinės teismo ekspertizės klausimų tarybos išleistoje metodinėje rekomendacijoje "Kovos su vagystėmis iš butų respublikoje klausimai" nurodoma, kad iš 30 Kėdainių rajono VRS tardymo poskyrio baudžiamųjų bylų 14-oje nebuvo paskirtos visos reikiamos kriminalistinės ekspertizės, tarp jų- 7 daktiloskopinės ir 11 trasologinių[3].

Disertacinio tyrimo metu nustatėme, kad situacija nepasikeitė ir dabar. 5 proc. mūsų ištirtų baudžiamųjų bylų nebuvo paskirtos visos reikiamos ekspertizės, iš jų 1 proc. sudaro baudžiamosios bylos, kuriose buvo priimti kaltinamieji nuosprendžiai, ir 4 proc. – sustabdytos bylos[4].

Išanalizavę pėdsakus ir kitus daiktinius įrodymus, kuriems nebuvo paskirtos ekspertizės bei tyrimai, nustatėme, kad dažniausiai nepaskiriamos daktiloskopinės ekspertizės[5], tai sudaro 35 proc. visų objektų. Tai visai logiška, nes ir dabar dažniausiai įvykio vietose yra paimami tik rankų pėdsakai. Kitą grupę sudaro biologinės kilmės pėdsakai - 25 proc.. 20 proc. sudaro trasologiniai (būtent avalynės) pėdsakai (žr. 39 diagramą).

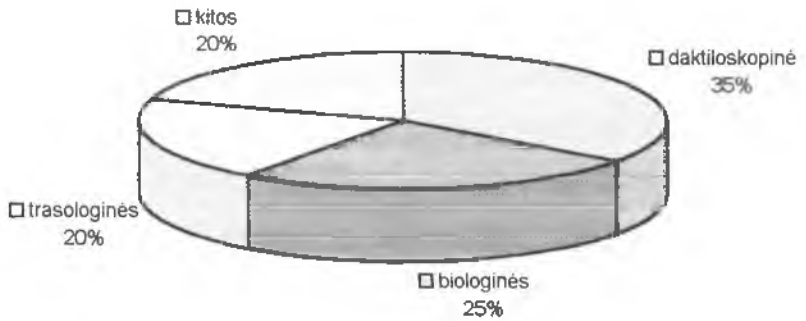
---

[3] Žr. plačiau: Kovos su vagystėmis iš butų Respublikoje klausimais (metodinės rekomendacijos).V., 1990.

[4] Pavyzdžiui, Baudžiamojoje byloje Nr.66-1-058-89 nepaskirta daktiloskopinė ekspertizė, nors įvykio vietos apžiūros protokole nurodyta, kad išimti ant 9 daktiloskopinių plokštelių nukopijuoti rankų pėdsakai: Baudžiamojoje byloje Nr.66-1-146-88 nepaskirtos laužimo ir batų pėdsakų trasologinės ekspertizės, nors įvykio vietos apžiūros metu išimti du medienos gabalėliai su laužimo pėdsakais, o ant dviejų daktiloskopinių plokštelių buvo nukopijuoti avalynės batų pėdsakai.

[5] Pavyzdžiui, 1993m. Prienų raj. policijos komisariate iškeltoje baudžiamojoje byloje dėl automobilio priekinio stiklo vagystės iš garažo įvykio vietos apžiūros metu buvo paimtos kelios daktiloskopinės plokštelės su rankų pėdsakais, tačiau jų ekspertinis tyrimas nebuvo paskirtas. Baudžiamoji byla Nr.79-1-324-93 Prienų raj. policijos komisariatas.

39 diagrama. OBJEKTAI, KURIEMS NEBUVO PASKIRTOS EKSPERTIZĖS

Tyrimo metu pastebėjome tokią tendenciją - nusikaltimų tyrėjai vertina tik identifikacinių ekspertizių išvadas. Jeigu ekspertizės metu nustatoma, kad tiriamas objektas yra tinkamas grupinei priklausomybei nustatyti, tai tyrėjai, atsiradus lyginamajam objektui, jau nesikreipia į specialistus tikslu nustatyti, ar šie objektai yra vienos grupinės priklausomybės[6].

P.Pošiūnas monografijoje "Teismo ekspertizės pagrindai" rašo, kad "ekspertizės skyrimo momento parinkimas turi didelę taktinę reikšmę tiriant nusikaltimus, nes nuo jo priklauso ne tik bylos tyrimo užbaigimas nustatytu laiku, bet dažnai ir išsamus įrodinėtinų aplinkybių nustatymas. Todėl labai svarbu parinkti tinkamą momentą ekspertizei skirti"[7]. Kad šie P.Pošiūno išsakyti teiginiai yra labai svarbūs, rodo ir mūsų atlikto tyrimo rezultatai. Nustatėme, kad kartais tyrėjai pasirenka labai nepagrįstą, mūsų nuomone, ekspertizės skyrimo momentą[8]. Mūsų įsitikinimu, jeigu pėdsakai bei daiktai gali būti tiriami darant ekspertizę, tai ekspertizė turi būti paskirta nedelsiant, nebent nėra lyginamosios medžiagos.

---

[6] Pvz., 1992 m. Vilniaus raj. policijos komisariato baudžiamojoje byloje dėl vagystės iš mokyklos, įvykio vietos apžiūros metu ant daktiloskopinių plėvelių buvo užfiksuoti 4 paviršiniai avalynės pado pėdsakai. Trasologinės ekspertizės metu buvo nustatyta, kad šie pėdsakai tinka avalynės grupinės priklausomybės nustatymui, tačiau, vėliau, išaiškinus įtariamuosius, nebuvo paskirta ekspertizė. Baudžiamoji byla Nr.57-1-120-92 Vilniaus raj. policijos komisariatas.

[7] Pošiūnas P. Teismo ekspertizės pagrindai. V., 1994. P.30.

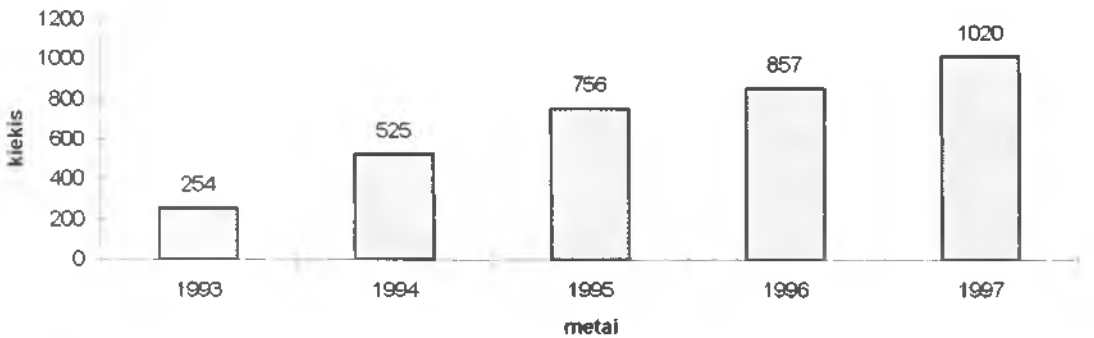
[8] Pvz., A.J. iššaginimo byloje įvykio vietoje paimto prezervatyvo turinio citologinę ekspertizę tyrėjas paskyrė tik praėjus 3 mėn. po jo paėmimo. Baudžiamoji byla Nr.09-2-057-92 AT.
Nužudymo byloje nusikaltimo įrankio- virtuvinio kirvuko biologinė ekspertizė taip pat buvo paskirta praėjus 3 mėn. po įvykio vietos apžiūros. Baudžiamoji byla Nr.17-1-531-94 AT.

Mūsų nuomone, vertas dėmesio yra amerikiečių patyrimas šiuo klausimu: įvykio vietoje kriminalistinės tarnybos (Forensic Science Service) darbuotojai, paėmę, pėdsakus ir kitus daiktinius įrodymus, patys jiems paskiria reikiamus tyrimus[9].

Nustatėme, kad neretai pasitaiko tokie atvejai, kada ekspertiniam tyrimui siunčiami objektai, apie kurių atsiradimą, tai yra kokio tardymo veiksmo metu jie buvo rasti arba paimti, baudžiamojoje byloje nėra jokių duomenų[10].

Rodiklis, kuris vaizdžiai parodo, ar tyrėjai turi ir kaip naudoja kriminalistinės technikos, biologijos, ekonomikos ir kitų sričių specialias žinias, tai papildomos medžiagos pareikalavimas darant ekspertizes. Kaip rodo 1993-1997 m. Teismo ekspertizės institute pareikalautos papildomos medžiagos analizė, kasmet didėjo ekspertizių kiekis, kur buvo pareikalauta papildomos medžiagos (žr. 40 diagramą).

40 diagrama. KIEKIS EKSPERTIZIŲ, KURIOSE BUVO PAREIKALAUTA PAPILDOMOS MEDŽIAGOS 1993-1997 METAIS.

Literatūroje dar nurodoma, kad nusikaltimų tyrėjai nevisada teisingai suformuluoja klausimus ekspertams, ypač dažnai skiriant ekonomines ekspertizes.

Teismo ekspertizės instituto archyve galima rasti po kelis skirtingus ekspertizės nutarimo variantus, kurie rodo, kad tyrėjas nesugeba tinkamai suformuluoti klausimų. Padedant ekspertui klausimai performuluojami.

Dabar išanalizuosime antrą mūsų išskirtą aspektą - tyrimo ir ekspertizės darymą.

Nuo 1996 m. sausio 1 d. Teismo medicinos centras buvo reorganizuotas į Valstybinę teisės medicinos tarnybą prie Sveikatos apsaugos ministerijos[11]. Valstybinės

---

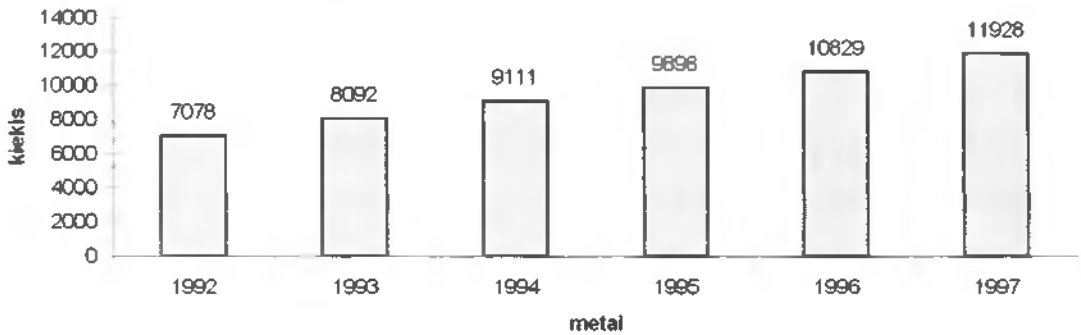
[9] Žr. plačiau: Fisher B. Techniques of crime scene investigation. 1989.

[10] Pvz., A.J. nužudymo byloje biologiniams objektams - plaukams, paskirta teismo med. Ekspertizė, tačiau byloje nėra duomenų, kokio tardymo veiksmo metu, kur ir kada jie buvo paimti. Baudžiamoji byla Nr.64-2-006-92 , 1992 05 11 ekspertizės aktas Nr.170. AT.

teisės medicinos tarnyboje daromos teisės medicinos ekspertizės, kurios pagal "Teisės medicinos ekspertizės nuostatus" priklauso teisės medicinos ekspertizės kompetencijai[12].

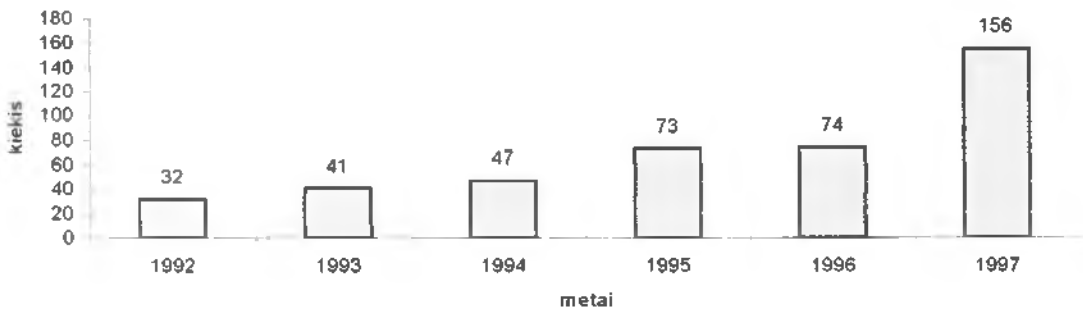
Valstybinėje teisės medicinos tarnyboje atliekamų ekspertizių skaičius per pastaruosius šešerius metus nuolat augo. 1992 m. šioje tarnyboje buvo atlikta 7078 ekspertizės, 1997 m. jau 11928 (žr. 41 diagramą).

41 diagrama. VALSTYBINĖJE TEISĖS MEDICINOS TARNYBOJE ATLIKTŲ EKSPERTIZIŲ DINAMIKA 1992-1997 METAIS.

Per pastaruosius šešerius metus beveik 5 kartus padidėjo šioje tarnyboje atliekamų kompleksinių ekspertizių skaičius. 1992 m. buvo atliktos 32, 1995 m. - 73, o 1997 m. 91 kompleksinė ekspertizė (žr. 42 diagramą).

42 diagrama. VALSTYBINĖS TEISĖS MEDICINOS TARNYBOJE ATLIKTŲ KOMPLEKSINIŲ EKSPERTIZIŲ DINAMIKA 1992-1997 METAIS.

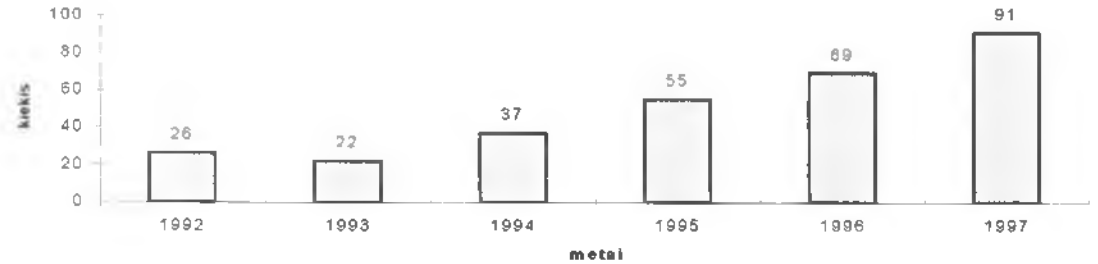

[11] 1995 m. gruodžio 4 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas Nr.658 "Dėl Valstybinės teisės medicinos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos įsteigimo" // Valstybės žinios. 1995 Nr.101.

[12] Žr. Teisės medicinos ekspertizės darymo nuostatai" patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1995 m. lapkričio 20 d. įsakymu Nr.610 // Valstybės žinios . 1995. Nr.101. P.35-38.

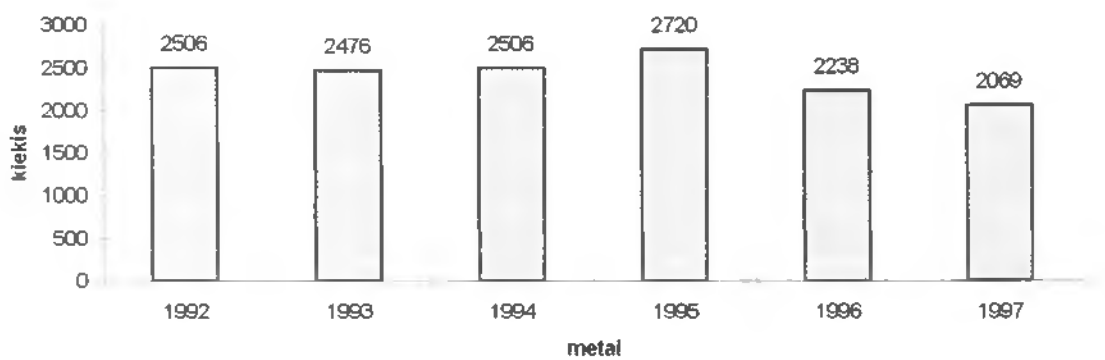
Per analizuojamą laikotarpį padidėjo ir atliekamų pakartotinių ekspertizių skaičius. 1992 m. buvo atliktos 26, o 1997 m. jau 91 (žr. 43 diagramą).

43 diagrama. VALSTYBINĖJE TEISĖS MEDICINOS TARNYBOJE ATLIKTŲ PAKARTOTINIŲ EKSPERTIZIŲ DINAMIKA 1992-1997 METAIS

Valstybinė teismo psichiatrijos ir narkologijos tarnyba atlieka teismo psichologines ir psichiatrines ekspertizes. Šios tarnybos atliekamų ekspertizių skaičius nuo 1992 iki 1994 m. beveik nekito, jis svyravo nuo 2476 iki 2506 ekspertizių per metus. Daugiausia ekspertizių per analizuojamą laikotarpį buvo atlikta 1995 metais, 2720 ekspertizės. Nuo 1996 m. Valstybinės teismo psichiatrinės ir narkologinės tarnybos atliekamų ekspertizių skaičius mažėjo. 1997 m. buvo atliktos 2069 ekspertizės, tai yra beveik 500 ekspertizių mažiau nei 1995 metais (žr. 44 diagramą).

44 diagrama. VALSTYBINĖS TEISMO PSICHIATRIJOS IR NAKOLOGIJOS TARNYBOJE 1992-1997 METAIS ATLIKTŲ EKSPERTIZIŲ DINAMIKA

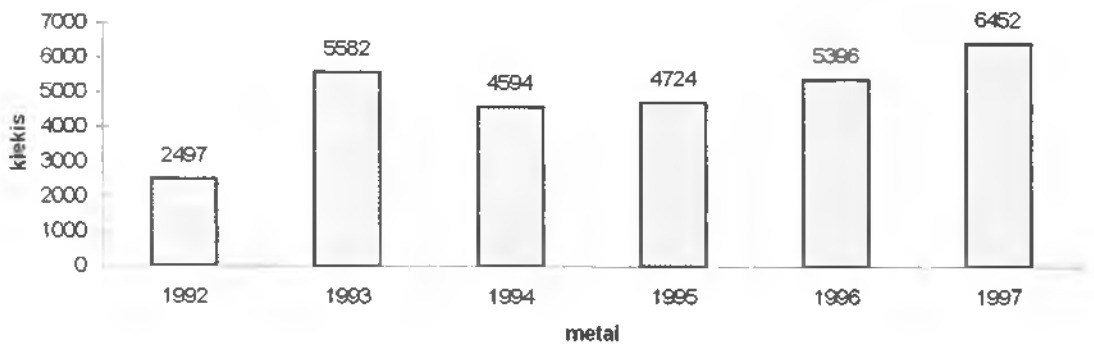

Teismo ekspertizės institute šiuo metu atliekamos 28 rūšių ekspertizės[13]. Per pastaruosius šešerius metus institute atliekamų ekspertizių skaičius padidėjo beveik

[13] "Ekspertizių darymo Lietuvos teismo ekspertizės institute nuostatai", patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 1994 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr.85 // Valstybės žinios. 1995. Nr.4. P.25-35.

tris kartus. 1992 m. buvo atlikta 2623 ekspertizės, o 1997 m. - 6256. Ypač ryškus atliktų ekspertizių padidėjimas buvo 1993 metais, kada palyginti su praėjusiais metais ekspertizių skaičius išaugo net du kartus. Nuo 1995 m. institute atliekamų ekspertizių skaičius kasmet augo (žr. 45 diagramą).

45 diagrama. TEISMO EKSPERTIZĖS INSTITUTE 1992-1997 METAIS ATLIKTŲ EKSPERTIZIŲ DINAMIKA

Paanalizuosime šioje įstaigoje atliktų atskirų ekspertizių rūšių dinamiką. Atskirų rūšių ekspertizių kiekis per šiuos metus padidėjo 4-5 kartus. Pavyzdžiui, techninių ekspertizių skaičius padidėjo net penkis kartus: 1992 m. buvo padaryta tik 245, o 1997 m. jau net 1102 ekspertizės. Tą patį galima pasakyti ir apie rašysenos ekspertizes. 1992 m. jų buvo atlikta 320, o 1997 m. jau 1288 ekspertizės (žr. 6 lentelę).

6.lentelė. Teismo ekspertizės institute 1992-1997 metais atliktų ekspertizių rūšių dinamika.

Ekspertizės rūšis	1992 m.	1993 m.	1994 m.	1995 m.	1996 m.	1997 m.
1.Rašysenos	320	430	563	887	1116	1288
2.Techninės dokumentų	245	2916	1328	781	812	1102
3.Trasologinės	198	225	195	261	275	343
4.Balistinės	240	311	372	297	238	273
5.Ekonominės	87	126	137	193	211	223
6.Autotechninės	686	555	651	949	986	1191
7.Medžiagų ir gaminių	643	938	1117	1104	1339	1602
8.Gaisrų ir darbo saugos	62	29	79	139	153	115
9.Kompiuterinės					13	16
10.Kitos	16	52	38	102	111	124
IŠ VISO	2497	5582	4594	4724	5396	6452

Priklausomai nuo šalyje užregistruojamų nusikaltimų struktūros keičiasi ir ekspertinėse įstaigose atliekamų ekspertizių sudėtis. 1992 m. Teismo ekspertizės institute atliekamų ekspertizių 10 proc. sudarė techninės dokumentų ekspertizės, 1993 m. jos jau sudarė 52 proc. padarytų ekspertizių, o 1997 m.- 17 proc. atliekamų ekspertizių.

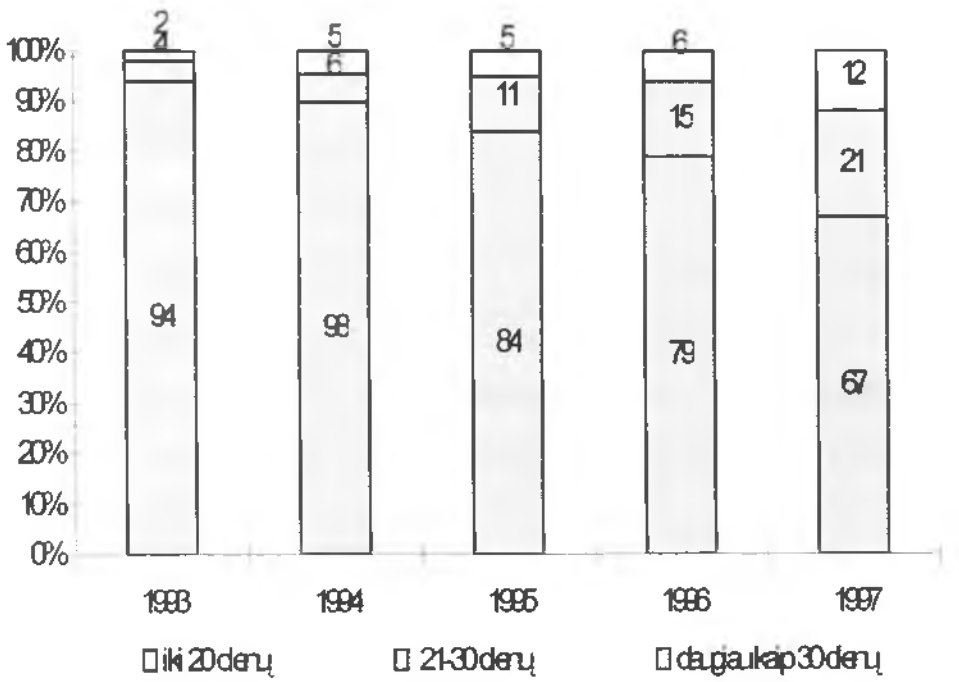
Nuo 1993 m. iki 1995 m. didėjo skaičius ekspertizių, kuriose ekspertai reikalavo pateiki papildomos medžiagos. Per pastaruosius trejus metus šis skaičius sudaro 16 proc. Teismo ekspertizės institute atliekamų ekspertizių. Duomenys apie pareikalautą papildomą medžiagą pagal atskirų ekspertizių rūšis pateikti 7 lentelėje.

7 *lentelė.* 1996-1997 m. pareikalautos papildomos medžiagos pagal ekspertizių rūšis

Ekspertizės rūšis	1996 metai		1997 metai	
	pareikalauta papildomos medžiagos	proc. tos rūšies ekspertizių	pareikalauta papildomos medžiagos	Proc. tos rūšies ekspertizių
1.Rašysenos	239	21	288	22
2.Autotechninės	149	15	148	12
3.Medžiagų ir gaminių	64	11	73	5
4.Trasologinės ir balistinės	39	7	66	10
5.Techninės dokumentų	78	10	64	6
6.Ekonominės	23	11	10	5
6.Fonoskopinės	12	8	5	3
7. Kompiuterinės	3	16	0	0
8.Techninės gaisrų ir darbo saugos	95	62	94	70
IŠ VISO	702		748	

Nusikaltimo tyrėjui yra labai svarbu laikas, per, kurį jis gaus atsakymą į ekspertizei pateiktus klausimus. Reikia pastebėti, kad nuo 1993 m. nuolat mažėja procentas ekspertizių, atliekamų per 20 dienų terminą. Mūsų nuomone, ir 20 dienų terminas yra labai ilgas. 1993 m. net 94 proc. visų ekspertizių buvo atliekama per 20 dienų. Per šešerius metus šių ekspertizių kiekis nuolat mažėjo. 1997 m. jau net 12 proc. ekspertizių buvo daroma ilgiau nei 30 dienų (žr. 46 diagramą).

46 diagrama. 1993-1997 METAIS EKSPERTIZIŲ ATLIKIMO TERMINAI TEISMO EKSPERTIZĖS INTITUTE.

Kasmet didėja ekspertizės neišspręstų klausimų kiekis, tiek absoliučiais skaičiais, tiek ir procentais nuo bendro klausimų skaičiaus. 1994 m. liko neišspręstas 1791 klausimas, o tai sudarė 5 proc. visų klausimų. 1997 m. buvo neišspręsta net 8096 klausimai, o tai sudarė 12 proc. visų užduotų klausimų.

Atskirai paanalizuosime priežastis dėl, kurių 1996-1997 metais liko neišspręsti klausimai. Šios priežastys nurodytos 8 lentelėje.

8 lentelė. Priežastys, dėl kurių 1996-1997 m. nebuvo atsakyta į tyrėjo užduotus klausimus.

Priežastys	Neatsakyta klausimų	
	1996 metai	1997 metai
1.Nepateikti tyrimo objektai	319	545
2.Nekokybiški lyginamieji pavyzdžiai	3743	4296
3.Ekspertas nekompetentingas spręsti pateiktus klausimus	124	177
4.Nėra aparatūros	12	8
5.Nėra tyrimo metodikos	93	172
6.Kitos priežastys	2588	2845
Iš viso	6879	8096

Kaip rodo 8 lentelėje pateikti duomenys, dažniausiai ekspertai negali atsakyti į tyrėjų užduotus klausimus dėl pačių tyrėjų aplaidumo. Tai rodo, kad tyrėjai turi nepakankamai ekspertizės skyrimo specialių žinių. Tyrimą dominantys klausimai lieka neatsakyti ir dėlto, kad ekspertinės įstaigos nėra pilnai aprūpintos reikiama tyriamąja technika ir metodika.

Kasmet šalyje didėja atliekamų pakartotinių ekspertizių skaičius. Kriminalistinių pakartotinių ekspertizių augimo dinamika pateikta 9 lentelėje.

9 lentelė. Pakartotinių kriminalistinių ekspertizių augimo dinamika 1994-1997 metais

Metai	Pakartotinių ekspertizių skaičius	Nepatvirtinta pirminės ekspertizės išvada
1994	21	4
1995	18	6
1996	38	
1997	39	9

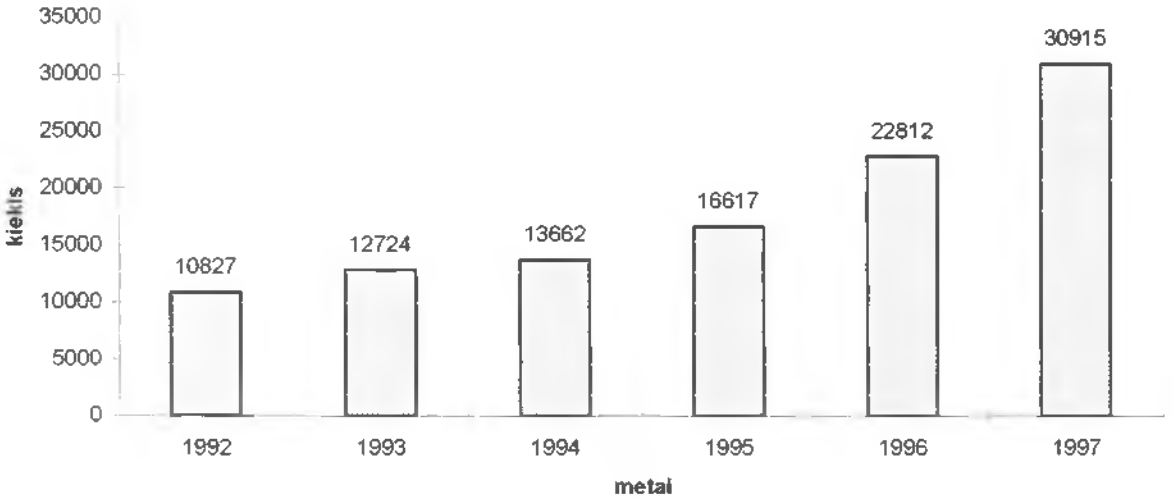
Atskirai paanalizuosime 1996-1997 metais Teismo ekspertizės institute atliktas pakartotines kriminalistines ekspertizes pagal jų rūšis. 1996 m. daugiausia buvo paskirta rašysenos pakartotinių ekspertizių - 11 ekspertizių, iš kurių 5 nebuvo patvirtinta pirminės ekspertizės išvada. 1997 m. daugiausia buvo paskirta pakartotinių autotecninių ekspertizių - 15, iš kurių tik 2 nepatvirtintos pirminės ekspertizės išvados. 1997 m. daugiausia pirminės ekspertizės išvados nebuvo patvirtino rašysenos pakartotinių ekspertizių metu. Tai rodo, kad šalyje ypač aktuali ekspertų kvalifikacijos problema (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Lietuvos teismo ekspertizės institute atliktų pakartotinių ekspertizių pasiskirstymas pagal jų rūšis.

Ekspertizės rūšis	1996 metai		1997 metai	
	paskirta ekspertizių	nepatvirtintos pirminės išvados	paskirta ekspertizių	nepatvirtinos pirminės išvados
1.Rašysenos	11	5	9	4
2.Autotechninės	9	1	15	2
3.Fizikinių tyrimų	1	0	0	0
4.Cheminių ir biologinių tyrimų	2	1	2	1
5.Trasologinių ir balistinių	10	2	8	1
6.Fonoskopinių	1	0	1	1
Iš VISO	34	9	35	9

Kriminalistinių ekspertizių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos viena iš veiklos krypčių yra ekspertizių ir tyrimų darymas. Per pastaruosius šešerius metus departamente atliktų ekspertizių ir tyrimų kiekis nuolat didėjo. Jei 1992 m. buvo atliktos 10827 ekspertizės, tai 1997 m. - jau 30915. Taigi per analizuojamą laikotarpį KED atliekamų ekspertizių ir tyrimų skaičius išaugo daugiau nei tris kartus. Ekspertizių ir tyrimų skaičius tenkantis vienam nusikaltimui per analizuojamą laikotarpį svyravo nuo 0,40 iki 0,68 (žr. 47 diagramą).

47 diagrama. 1992-1997 METAIS KRIMINALISTINIŲ EKSPERTIZIŲ DEPARTAMENTE PRIE VRM ATLIKTŲ EKSPERTIZIŲ IR TYRIMŲ DINAMIKA.

Priešgaisrinės apsaugos departamento prie VRM gaisrų tyrimo centro specialistai atlieka tyrimus nustatydami gaisro židinį. 1995 m. centro specialistai davė 6 išvadas, 1996 m. - 5 ir 1997 m. buvo duotos 5 specialisto išvados dėl gaisro židinio nustatymo.

Tiriant nusikaltimus dažnai reikia gauti prekių ekspertizės išvadą. Prekių ekspertizes atliekama Lietuvos prekių ekspertizės įmonių asociacija[14]. Ši ekspertinė įstaiga veikia komerciniais pagrindais[15].

Kai kurių rūšių ekspertizės atliekamos aukštosiose mokyklose ar mokslo įstaigose[16]. Kadangi šiuo metu nėra ekspertinę veiklą koordinuojančios institucijos, negalėjome pateikti duomenų, kiek šiose įstaigose per metus padaroma ekspertizių.

Kaip parodė aukščiau pateikti duomenys, kiekvienais metais ekspertinėse įstaigose atliekama vis daugiau ekspertizių ir tyrimų. Per analizuojamą laikotarpį respublikos teismo ekspertinėse įstaigose atliekamų ekspertizių skaičius nuo 22908 ekspertizių 1992 m. padidėjo iki 51364 ekspertizių 1997 m. Šalyje padaromų ekspertizių skaičius per šešerius metus išaugo daugiau nei du kartus. Tačiau iki šiol nebuvo pateikta duomenų, kiek ekspertizių ir tyrimų tenka vienam nusikaltimui, o tai

[14] "Prekinių ekspertizių atlikimo nuostatai", patvirtinti Lietuvos prekių ekspertizės įmonių asociacijos Prezidento 1994 m.rugsėjo 2 d..
[15] Asociacija neveda atliktų ekspertizių apskaitos.
[16] Žr. plačiau: Pošiūnas P. Teismo ekspertizės pagrindai. V., 1994. P.87-88.

mūsų nuomone objektyviau atspindi realią specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus situaciją (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. 1992-1997 metais ekspertizių kiekis, tekęs vienam nusikaltimui

Metai	Atlikta ekspertizių ir tyrimų	Nusikaltimų skaičius	Vienam nusikaltimui tenka ekspertizių	Nusikaltimų išaiškinamumas (proc.)
1992	22908	56615	0,40	35,5
1993	28874	60378	0,48	36,8
1994	29873	58634	0,47	40,8
1995	33959	60819	0,56	40,0
1996	41275	68053	0,61	41,3
1997	51364	75816	0,68	42,8

1991 m. gruodžio 10 d. Įstatymu[17] revizija buvo pripažinta procesiniu veiksmu, o revizijos aktas - savarankišku įrodymų šaltiniu. Siekiant užtikrinti specialių žinių panaudojimą ūkinėje - finansinėje srityje, buvo įkurta daug institucijų, kurios kvotos, tardymo organų pavedimu privalėjo atlikti revizijas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. kovo 24 d. nutarimu Nr.271 "Dėl priemonių revizijoms ir ekspertizėms spartinti finansinėse bei ūkinėse bylose" Tardymo departamente prie Vidaus reikalų ministerijos buvo įsteigta revizijos tarnyba[18]. Šiuo nutarimu buvo nustatyta, kad šios tarnybos revizoriai pagal kvotėjų ir tardytojų pavedimus tikrina visų nuosavybės formų įmonių , įstaigų, organizacijų, taip pat fizinių asmenų ūkinę-finansinę veiklą[19].

Ši tarnyba buvo įkurta ir pradėjo savo veiklą tik 1997 m. spalio mėnesį. Tardymo departamento Revizijų tarnybos darbuotojai specialias žinias taiko:

[17] Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr.3.
[18] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 03 24 nutarimas Nr.271 "Dėl priemonių revizijoms ir ekspertizėms spartinti finansinėse bei ūkinėse bylose" // Valstybės žinios. Nr.27.
[19] Šios tarnybos veiklos nuostatai 1998 m. 05. 01 d. dar nebuvo Vyriausybės patvirtinti.

procesinėmis formomis:

- dalyvauja kaip specialistai revizoriai atliekant tardymo veiksmus (dalyvauja apklausose, išimant dokumentų, darant kratas);
- duoda specialisto išvadą;
- atlieka revizijas.

neprocesinėmis formomis:

- teikia žodines konsultacijas (per 1997 m. 3 mėn. suteikta 31 konsultacija; per 1998 m. 4 mėn. suteikta 31 konsultacija);
- teikia rašytines konsultacijas (per 1997 m. 3 mėn. - 4 konsultacijos; per 1998 m. 4 mėn. - 8).

Revizoriai konsultuoja nusikaltimų tyrėjus šiais klausimais: kokius papildomus dokumentus reikia paimti, kaip suformuluoti ekspertizės klausimus ir kt..

Šios tarnybos specialistai kaip specialistai - revizoriai per 1998 m. 4 mėn. dalyvavo 4 vyr. buhalterių apklausose. Revizoriai duoda ir specialisto išvadą (ji nuo revizijos akto skiriasi tik tuo, kad yra supaprastinta rašymo forma ir joje nėra įvadinės dalies, faktiškai pagal tyrimo apimtį tai yra susiaurinta revizija). 1997 m. šios tarnybos specialistai davė 3 specialisto išvadas, o 1998 m. per 4 mėn. -4.

Pagrindinė šios tarnybos veiklos kryptis yra revizijų atlikimas. Per šios tarnybos veiklos laiką, t.y. nuo 1997 m. spalio mėn. iki 1998 m. gegužės mėnesio buvo atliktos 5 revizijos.

Mokesčių policijos prie Vidaus reikalų ministerijos Revizijų tarnyba įkurta 1997 m. liepos 1 d.[20]. Nuo tarnybos įkūrimo iki 1998 m. gegužės 01 dienos šios tarnybos revizoriai atliko 79 revizijas.

1995 m. kovo mėn. prie Finansų ministerijos įkurtas Revizijų departamentas, kurio veiklos svarbiausi uždaviniai yra:

- atlikti pagal teismų, teisėjų, prokurorų, tardytojų, ir kvotėjų raštiškus pavedimus visų nuosavybės formų įmonių, įstaigų ir organizacijų bei fizinių asmenų ūkinės-finansinės veiklos revizijas ir surinkti bylai reikalingus dokumentus, susijusius su revizijų atlikimu;
- dalyvauti kaip specialistams atliekant tardymo veiksmus ar nagrinėjant bylas teisme;

[20] Šios tarnybos revizijų darymo nuostatai patvirtinti 1997 09 09 . įsakymu Nr.7.

- konsultuoti teisėjus, prokurorus, tardytojus ir kvotėjus revizijų skyrimo ir atlikimo klausimais;
- dirbti metodinį darbą revizijų skyrimo ir atlikimo klausimais.

Revizijų departamento prie Finansų ministerijos atliekamų revizijų skaičius kasmet didėjo. 1996 m. buvo atlikta 466, o 1997 m. - 489 revizijos.

Įstatymas reglamentuoja tik procesines specialių žinių panaudojimo formas, tačiau specialios žinios tiriant nusikaltimus naudojamos ir neprocesinėmis formomis, tai yra konsultuojant tyrėjus įvairiais klausimais. Tai yra konsultacijomis, kurios gali būti tiek žodinės tiek rašytinės. Žodinių konsultacijų neregistruojama , todėl ir negalima nurodyti kiek jų būna. Teismo ekspertizės institute 1996 m. buvo tyrėjams suteiktos 50 rašytinių konsultacijų, 1997 m. -41. Dažniausiai tyrėjai konsultuojasi ekonominiais klausimais. 1996 m. ekonominių ekspertizių skyriaus ekspertų suteiktos konsultacijos sudarė 49 proc., o 1997 m. - 30 proc..

Tyrimo metu apklausus 94 Kriminalistinių ekspertizių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnų 15 proc. apklaustųjų neatsakė į klausimą, apibūdinanti jų specialių žinių panaudojimą neprocesinėmis formomis. Klausimai, kuriais specialistai konsultuoja tyrėjus, pasiskirstė taip: 60 proc. nurodė, kad jie dažniausiai pataria, kaip suformuluoti klausimus ekspertizėms, 31 proc. dažniausiai konsultuoja, kaip reikia atlikti tam tikrą tardymo veiksmą (dažniausiai tai yra kaip padaryti parodymų patikrinimą bei asmens atpažinimą): 7 proc. - niekada nekonsultavo (šių asmenų darbo stažas iki 1 metų) ir 2 proc. specialistų nurodė, kad negalėtų konsultuoti, nes neturi tiek žinių (visi taip atsakę į šį klausimą asmenys turi neteisinį išsilavinimą).

Paanalizuosime, kokį bazinį išsilavinimą turi asmenys, konsultuojantys tyrėjus dėl ekspertizės klausimų suformulavimo. Tyrimo metu nustatėme, kad net 15 proc. apklaustųjų, konsultuojančių tyrėjus, šiais klausimais sudaro asmenys, baigę tik vidurinę mokyklą, 22 proc. konsultuojančių turi teisinį išsilavinimą, 57 proc. turi neteisinį išsilavinimą.

Išanalizavus specialių žinių panaudojimą kitomis formomis galima daryti tokias išvadas:

- nusikaltimų tyrėjas ne visais reikiamais atvejais skiria tyrimą arba jį skiria pavėluotai; netinkamai paruošia medžiagą ekspertizei (1997 m. Teismo ekspertizės institute buvo pareikalauta 748 ekspertizėse papildomos medžiagos), ne visuomet teisingai suformuluoja klausimus, kartais netinkamai

įvertina ekspertizės aktą (specialisto išvadą), nustatyta nemažai faktų kada ekspertizei siunčiami objektai,kurie nėra procesiškai įforminti;

- ekspertinėse įstaigose dar trūksta visos reikiamos technikos;
- didėja pakartotinių ekspertizių skaičius. 1997 m. Valstybinėje teisės medicinos tarnyboje buvo atlikta 91 pakartotinė ekspertizė, o Teismo ekspertizės institute - 39, iš kurių 23 proc. nebuvo patvirtinta pirminė išvada.
- ilgėja ekspertizių atlikimo terminai. 1997 m. Teismo ekspertizės institute 233 ekspertizės buvo atliktos per ilgesnį nei 20 dienų terminą;
- revizijų padaliniai įkurti tik nuo 1997 m., todėl jų darbo apibendrinti moksliniu lygiu ir daryti pagrįstas išvadas dar negalima;
- šalyje revizijų darymas išskaidytas daugelyje įstaigų, kas apsunkina metodinį vadovavimą.

2.3. SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMO PROBLEMOS IR PERSPEKTYVOS

Šis skirsnis yra baigiamasis, apibendrinantis atliktus tyrimus, išdėstytus disertacijos antroje dalyje.

Specialių žinių panaudojimo problemas galima būtų suskirstyti į tokias grupes: įstatyminės bazės koregavimas, organizacinių klausimų sprendimas (ekspertizės įstaigų pavaldumo klausimas), specialistų rengimas ir jų kvalifikacijos kėlimas, techninės bazės tobulinimas.

Atskirus specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus klausimus gana aktyviai kėlė jau mūsų minėti autoriai, o ypač P.Pošiūnas.

Mes gi paanalizuosime dabartines specialių žinių panaudojimo problemas, iškilusias rašant šį disertacinį darbą.

Visų pirma panagrinėsime tas problemas, kurios, mūsų nuomone, jau užprogramuotos dabar galiojančiame Baudžiamojo proceso kodekse. Viena iš jų kilo 1993 m. 06. 10 d.[1] padarius BPK papildymą, kurio tikslas buvo padėti tyrėjui, tačiau šis pakeitimas tik įnešė sumaištį. Šiuo BPK papildymu specialistui suteikiama galimybė tirti ne tik tardymo veiksmo metu paimtus daiktinius įrodymus, bet ir atlikti tyrimus bet kada, kai reikia specialių žinių. Iškilo skirtumų nustatymo tarp specialisto, atlikusio tyrimą išvados, ir eksperto išvados,kuri yra toks pat įrodymas, problema. Kriminalistiniu požiūriu tarp jų nėra jokio skirtumo,nes tiek specialistui, tiek ekspertui prieš duodant išvadą reikia atlikti tyrimą, tyrimų metu jie naudoja vienodus metodus bei metodikas. Turimų žinių lygio požiūriu - jie abu turi tokių pačių specialių žinių, skirtumai tarp jų neesminiai.

Literatūroje bei diskusijose išsakyti argumentai, kad specialistas žemesnio lygio, mūsų nuomone, yra nepagrįsti, kadangi specialisto išvadą įstatymas pripažįsta įrodymu.

Kita problema - įstaigų, kuriose daromos kriminalistinės ekspertizės, pavaldumas. Ar kriminalistinės ekspertinės įstaigos turi būti struktūroje tos sistemos, kuri tiria nusikaltimus, ar kitos žinybos. Čia, mūsų nuomone, labai susiaurinama specialių žinių panaudojimo sąvoka, kur specialių žinių panaudojimas apsiriboja tik

---

[1] Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 10 d. įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo" // Valstybės žinios. 1993. Nr.26.

daiktinių įrodymų tyrimu. Keliamas klausimas: kur turi būti tiriami daiktiniai įrodymai? Šiuo klausimu Lietuvos mokslininkai nėra vieningos nuomonės. P.Pošiūnas,E.Kurapka[2] yra tos nuomonės, kad sudėtingų ekspertizių tyrimus šiuo metu tikslinga sukoncentruoti Vidaus reikalų ministerijai nepavaldžiose įstaigose, jų nedubliuojant. Kitos nuomonės laikosi H.Malevski[3] teigdamas, kad ekspertizės rezultatams įtakos negali turėti žinybinis ekspertinės įstaigos pavaldumas. Tuo tikslu visų pirma paanalizuosime užsienio šalių patirtį.

Analizei buvo pasirinktos tiek šalys, kuriose galioja kontinentinė teisės sistema (Danija, Prancūzija, Vokietija), tiek ir šalys, kuriose galioja anglo-saksų teisinė sistema (Škotija, Airija, Jungtinės Amerikos Valstijos). Analizei pasirinktos šalys skiriasi teritorijos dydžiu, gyventojų skaičiumi bei nusikalstamumo lygiu. Manome, kad tai leis sudaryti objektyvesnį vaizdą.

Prancūzijos Respublikos (teritorija - 551600 km^2 , 55 mln. gyventojų) kriminalistinės įstaigos įeina į nacionalinės policijos padalinio - pagrindinio kriminalistinių tyrimų centro- sudėtį. Manome, kad tai yra visai logiška, nes jų pagrindinis uždavinys yra aprūpinti nusikaltimų tyrimą specialiomis žiniomis. Šalyje yra 5 regioninės laboratorijos, kurios užtikrina nusikaltimų tyrimo aprūpinimą techninėmis žiniomis. Laboratorijų poskyriai yra prie vietinių policijos komisariatų[4].

Škotijoje (plotas - 78,8 tūkst.km., 5.5 mln. gyventojų) teismo ekspertinė tarnyba įeina į policijos pajėgų organizacijos sudėtį. Šalyje yra trys viena nuo kitos nepriklausomos laboratorijos, pavaldžios vyresniojo konsteblio pavaduotojui nusikaltimų tyrimams. Laboratorijos glaudžiai bendradarbiauja, keičiasi informacija bei teikia viena kitai mokslinę pagalbą. Vietiniuose komisariatuose yra atskiri padaliniai, kurie užtikrina policijos aprūpinimą kriminalistine technika bei atlieka ekspertizes[5].

Airijos Respublikos Vyriausiojo Komisaro padėjėjo nusikaltimų tyrimui ir saugumo tarnybai yra pavaldi nusikaltimų tyrimo techninio biuro tarnyba. Biure yra 4 laboratorijos, kuriose atliekamos kriminalistinės ekspertizės. Šios tarnybos padaliniai yra prie policijos komisariatų. Jie teikia techninę pagalbą vietose. Nereikia siaurai

---

[2] Žr. plačiau: Pošiūnas P., Kurapka E. Dėl kriminalistikos mokslo ir technikos panaudojimo tiriant nusikaltimus bei nagrinėjant bylas teisme // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.VI. V., 1997. P.65-68.

[3] Žr. plačiau: Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis. Darktaro dsisertacija. 1997.

[4] Les systemes de la Police et les systemes Judiciaire de L'union Europeenne. P.15.

[5] Ten pat.P.42.

suprasti termino "techninės pagalbos teikimas", nes visa kriminalistinės tarnybos veikla siejama su technikos panaudojimu. Vietose yra daromos ekspertizės bei atliekamas kitas ekspertinis kriminalistinis darbas.

Danijos Karalystėje (43,1tūkst.km, 5,1 mln. gyventojų) policija yra Teisingumo ministerijos sudėtyje. Policijai vadovauja Nacionalinis komisaras. Kriminalistinė laboratorija yra departamento, kuris pagal mūsų policijos struktūrą atlieka kriminalinės policijos funkcijas, sudėtyje[6].

Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinis Tyrimų Biuras turi Kriminalistinių tyrimų laboratoriją, kuri užtikrina nusikaltimų tyrimo aprūpinimą specialiomis žiniomis[7]. Prie policijos departamentų taip pat yra kriminalistinės laboratorijos[8].

Plačiau panagrinėsime Vokietijos Federacinės Respublikos kriminalistinės tarnybos sistemą. Vokietija yra federacinė valstybė, kurios atskiros Žemės (Land) turi didelį savarankiškumą. Faktiškai jos valdymo organų struktūra yra nepriklausomos valstybės modelis, išskyrus tam tikras funkcijas, kurios perduotos federacijai. VFR žemių kriminalinė policija (Landeskriminalamt) yra žemių Vidaus reikalų ministerijų sudėtyje. Vokietijoje kriminalistinė technika dažniausiai vartojama plačiąja prasme, tai yra gamtos mokslų kriminalistika (Naturwissenschaftliche Kriminalistik). Gamtos mokslų kriminalistikos tarnyba pagal savo reikšmingumą yra vieno lygio su kitais kriminalinės tarnybos padaliniais, tokiais kaip parengtinis tyrimas ir kiti. Šis padalinys atlieka praktiškai visas ekspertizes, kurių prireikia tiriant nusikaltimus. Toks padalinys (tokio paties organizacinio lygio) yra visų Vokietijos Žemių kriminalių tarnybų sudėtyje. Kartais skiriasi jo pavadinimas ir poskyrių struktūra. Tačiau visur šios tarnybos užduotis yra vienoda: - aprūpinti parengtinį tyrimą bei visą policiją reikalingomis specialiomis žiniomis, ne vien kriminalistinėmis techninėmis, bet taip pat fizikos, chemijos biologijos ir kitų mokslų.

Vokietijos kriminalinės tarnybos struktūra sudaryta kelių lygių principu. Lygių skaičius priklauso nuo Žemės dydžio, gyventojų skaičiaus bei jos administracinio padalijimo. Kaip pavyzdį paanalizuosime Badeno - Viurtembergo (Baden-Wurttemberg) žemės kriminalinės tarnybos organizacinę struktūrą pagal lygius. Šios Žemės plotas -

---

[6] Les systeme de la Police et les systemes Judiciaire de Europeenne. P.48..
Žr.Fisher B. Techniques of crime scene investigation. 1989.
[8] Žr. Forest de P., Gaensslen R., Lee C. Forensic Science. An Introduktion to Criminalistic. New York, McGraw-Hill,Inc. 1983, P.15-27.

37,7 tūkst. km^2, gyvena 10 mln. gyventojų, 1996m. buvo įvykdyta 600 tūkst. nusikaltimų, tai yra 600 nusikaltimų 10 tūkst. gyventojų. Aukščiausias kriminalistinės tarnybos lygis - tai kriminalinės tarnybos sudėtyje esantis Kriminalistinės technikos institutas (Kriminaltechnik- Institut), turintis šešias laboratorijos. Jose atliekamų tyrimų rūšys, mūsų įsitikinimu, visiškai patenkina nusikaltimų tyrimo poreikius. Institutas - tai ekspertinė įstaiga, kurios pagrindinė užduotis - pateikti specialias žinias ekspertizės forma. 1996m. institute buvo atlikta 16 tūkst. tyrimų, dirba 109 darbuotojai (vienas darbuotojas per metus padarė 146 tyrimus)[9]. Prireikus atlikti tokius tyrimus , kurie dėl kokių nors priežasčių nedaromi tos Žemės aukščiausio lygio kriminalistinėje įstaigoje, kreipiamasi į kitos Žemės ekspertinę įstaigą.

Antras, jau žemesnis lygis - Kriminalistinių techninių tyrimų skyrius, esantis prie apygardų komisariatų. Trečiasis lygis - poskyris, esantis kiekviename komisariate. Šio lygio pagrindinė užduotis - užtikrinti specialių žinių panaudojimą vietoje, tai yra dalyvauti atliekant tardymo veiksmus, apžiūrėti įvykio vietas, vesti kartotekas. Centrinė figūra jame yra kriminalistas technikas, kurio aukšta kvalifikacija užtikrina sėkmingą visos kriminalistinės tarnybos sistemos, kartu ir visos kriminalinės tarnybos veiklą.

Apibendrinant atliktos analizės rezultatus galima padaryti išvadą, kad nusikaltimų tyrimas ir jo aprūpinimas specialių žinių panaudojimu visomis, tiek neprocesinėmis, tiek procesinėmis formomis, tai yra ekspertizės darymu, yra vieninga sistema. Todėl ir kriminalistinė tarnyba įeina į tą struktūrą, kur tiriami nusikaltimai. Mūsų nuomone, tai yra teisingas sprendimas, nes kaip kitos struktūros, nesusijusios su nusikaltimų tyrimu, gali geriau žinoti tardymo poreikius. Tokia sistema galioja daugelyje šalių ir jau ilgą laiką patvirtina savo tinkamumą, nes atsižvelgiama į tą perspektyvą, kad įvykio vieta turi būti ne tik apžiūrima, bet ir tiriama[10]. Jeigu teisinga kita, aukščiau išsakyta nuomonė, kad Kriminalistinių ekspertizių departamento pareigūnai turi tik dalyvauti tardymo veiksmuose, o ne daryti ekspertizes, tada mes jau negalime kalbėti apie įvykio vietos tyrimą, nes įvykio vietos tyrimo sąvoka apima ir daiktinių įrodymų tyrimą.

---

[9] Wissenschaftliche Kriminaltechnik.-Neue Entwicklung-Perspektiven. Seminar vom 15. bis 17. Oktober 1996.

[10] Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis. Daktaro disertacija. 1997.

Nereikia užmiršti ir to fakto, kad Teismo ekspertizės institutas buvo įkurtas vadovaujantis žinybiniais interesais[11]. Šiuo metu ekspertizių darymą netikslinga perkelti į Teismo ekspertizės institutą, nes Kriminalistinių ekspertizių departamente atliekama 70 proc. šalyje per metus padaromų kriminalistinių ekspertizių. Teismo ekspertizių institutas negalėtų atlikti tokio jų skaičiaus, juo labiau, kad dabar institute 30 proc. ekspertizių daroma ilgiau nei 20 dienų. Tyrėjai gali rinktis ekspertinę įstaigą. Iš kitos pusės, nusikaltimo tyrėjas, o ateityje - proceso šalys privalo turėti galimybę rinktis ekspertinę įstaigą.

Galiojančio Baudžiamojo proceso kodekso 207 str. nurodoma, kad tardytojas išsiaiškina reikiamus duomenis apie eksperto specialybę ir kompetentingumą. Ką galima nusakyti terminu "specialybė"? Jeigu žmogus įgijo mediko specialybę, tai ar jis jau gali daryti teismo medicinos ekspertizes? Juk ne šiaip sau BPK 201 str. nurodoma, kad išorinę lavono apžiūrą tardytojas daro dalyvaujant gydytojui - teismo medicinos specialistui, o jeigu jo dalyvavimas negalimas,- dalyvaujant kitokiam gydytojui. Taigi tik išorinei lavono apžiūrai atlikti įstatymas numato teismo medicinos specialisto dalyvavimą, čia neužtenka turėti tik gydytojo specialybę.

O kaip nustatyti antrą privalomą komponentą - kompetentingumą? Kas gali jį patvirtinti? Ar tai, kad žmogus 10 metų dirba Vilniaus technikos universitete asistentu, sako ką nors apie jo kompetentingumą, ar straipsniai, kuriuose gvildenamos eismo problemos, nurodo to asmens kompetentingumą autotechninių ekspertizių srityje. Mūsų įsitikinimu, specialybė ir kompetentingumas nieko nesako apie asmens galėjimą daryti teismo ekspertizes.

Dėl šios priežasties JAV pradėtas vartoti " nekvalifikuoto eksperto " (unqualified Experts) terminas. Štai kaip amerikiečių mokslininkas Wiliam W.Willis[12] apibūdina "nekvalifikuotą ekspertą": jie gali būti sutinkami visose profesinėse srityse. Tačiau yra daug save laikančių ekspertais, kurie iš tikrųjų yra nekvalifikuoti. Taip pat dažnai šie asmenys yra savamoksliai arba pretenduoja būti ekspertais daugelyje sričių. Paprastai jie turi ribotą paruošimą, tai yra turi ribotas žinias apie objektą, arba turi pasenusį patyrimą, todėl nėra kompetentingi liudyti apie padėtį konkrečiu atveju. Apskritai, tai yra asmenys, kurie nebuvo susieti su savo disciplina visą privalomą laiką, nėra dirbę su

---

[11] Žr. Pošiūnas P. Ekspertizė naujajame baudžiamojo proceso įstatyme // Teisės problemos. V., 1994. Nr.1. P.76-80.

[12] Willlis W. The Expert Witniss // The journal of Identification. 1993. No.2. P.168.

naujausia technika. Vienas iš eksperto kompetentingumo požymių yra jo specialus paruošimas. Manome, jog belieka tik pritarti šiam " nekvalifikuoto eksperto " apibūdinimui. Mūsų giliu įsitikinimu, net ir Lietuvoje jau praėjo savamokslių ekspertų laikai, kaip tai buvo tarpukario Lietuvoje. 1937m. žurnalo "Teisininkas" Nr.4 rašoma: "Kiekviename apylinkės teisme tenka susidurti su reikalu tirti rašytinius dokumentus, kai kyla įtarimas dėl jų suklastojimo. Ir tokiame provincijos miestuke teisėjas šaukia ekspertu valsčiaus savivaldybės sekretorių, pradinės mokyklos mokytoją arba kitą kokį panašų rašybos "žinovą". Tiesa, tie žmonės rašyti moka, bet šito dar neužtenka, kad galėtų tirti rašyseną"[13].

Teisės terminų žodyne (Black`s Law Dictionary) ekspertas apibūdinamas kaip asmuo, nusimanąs specializuotoje srityje, kurio žinios įgytos išsilavinimo ar specialios patirties dėka, tai žinios dėl dalyko, kurių neturi asmuo, negavęs specialaus mokymo, nesugeba suformuluoti teisingos nuomonės ar padaryti teisingos išvados[14]. Taigi ekspertas JAV teisėje apibūdinamas gana neapibrėžtai. Vokietijos Federacinės Respublikos BPK jis taip pat nėra labai griežtai apibrėžtas. Pagal eksperto apibrėžimą BPK 82 str. juo gali būti asmuo, turintis reikiamų žinių specialiais klausimais, tai yra vos ne kiekvienas asmuo[15]. Taigi nors JAV teisinių terminų žodynuose ekspertas yra apibrėžiamas nelabai griežtai, jam keliami du svarbūs reikalavimai, kurie ir nusako, mūsų manymu, esmę: pirma, ekspertu gali būti tik asmuo, turintis licenziją; antra, jis turi būti ekspertų draugijos narys. Tai ir garantuoja, kad ir turintis net 20-ties metų mašinos vairavimo patirtį asmuo gali būti tik "nekvalifikuotas ekspertas".

Net priėmus naująjį BPK , nemanytume, kad jame būtų tikslinga numatyti tvarką, kokiu būdu įstaigoms, kurių pagrindinė veikla yra visai kitos krypties, gali būti leista daryti ekspertizes. Juolab, kad nė vienos mūsų nagrinėtos šalies (Austrijos, Prancūzijos, Lenkijos, Rusijos, VFR ir kt.) baudžiamojo proceso kodeksuose šitai nėra užfiksuota.

Šiuo metu nėra įstatymų, kurie reguliuotų neekspertinių įstaigų, atliekančių ekspertizes, veiklą, licenzijų, suteikiančių teisę asmenims daryti ekspertizes, išdavimą. Galiojantis BPK to nenumato, ten yra tiktai norma, jog ekspertu gali būti kviečiamas asmuo, turintis specialių žinių.

---

[13] V.R. Ekspertyzos vaidmuo // Teisininkas. 1937. Nr.4. P.102.
[14] Blak's Law Dictionary. St. Paul, 1991. P.401.
[15] Kleinknecht/Meyer Strafprozessordnung. Mit GVG und Nebengesetzen. Munchen, 1991. S.294.

Šį klausimą turėtų išspręsti, mūsų nuomone, prie Vyriausybės įsteigta Valstybinė koordinacinė taryba ekspertizės klausimams, kuri koordinuotų visų ekspertinių įstaigų veiklą, licenzijuotų ekspertų darbą, organizuotų mokslinę metodinę veiklą

Atskirai reikėtų pakalbėti apie kriminalistinės technikos srities specialistų rengimą. Nors ir moderniomis bei pažangiomis techninėmis priemonėmis aprūpinsime kriminalistinę tarnybą, tačiau norimo rezultato galime ir nesulaukti, nes techninės priemonės pačios savaime nedirba. Techninės priemonės veikia tiktai ryšyje technika - žmogus. Šis ryšys yra abipusis. Žmogus, nepraplėtęs savo analizatorių, techninių priemonių pagalba negali matyti giliau bei toliau. Svarbiausias elementas ryšyje technika - žmogus - rezultatai, mūsų įsitikinimu, vis dėlto yra žmogus. Kokia bebūtų technika, ji viena negali duoti galutinio rezultato. Lemiamas veiksnys yra žmogus - kvalifikuotas specialistas. Sąvokai " kvalifikacija" Tarptautinių žodžių žodyne apibūdinti naudojami 3 komponentai: išsilavinimas, specialus mokymas ir tam tikros srities darbo patirtis[16]. Pirmasis komponentas, mūsų nuomone, yra kertinis, bazinis, kiti du komponentai turi juo remtis.

Organizuojant kriminalistinių ekspertinių padalinių veiklą Lietuvoje buvo manoma, kad ekspertu gali dirbti bet kas, o ypač dalyvauti kaip specialistas tardymo veiksmuose. Tokio požiūrio rezultatai pateikti šio skyriaus pirmoje dalyje. Šiuo metu apie 40 proc. Kriminalistinių ekspertinių departamento padalinių darbuotojų neturi teisinio išsilavinimo. Vis dėlto kriminalistika, t.y. mokslas, stovintis pirmoje vietoje tiriant ir aiškinant nusikaltimus, yra teisės mokslas, ir nei Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas, nei Veterinarijos akademija, mūsų įsitikinimu, negali parengti specialistų kovai su nusikalstamumu. Kad bazinis išsilavinimas, duodantis ir teorinį pasiruošimą, yra labai svarbus, pripažįsta ir patys kriminalistinių padalinių darbuotojai, nurodydami, kad viena iš priežasčių, dėl kurios įvykio vietoje nerandama arba randama tik vienos rūšies pėdsakų yra gero teorinio pasiruošimo neturėjimas[17]. Taigi rengiant pareigūnus, mūsų nuomone, svarbiausias klausimas yra jų turimas bazinis išsilavinimas.

Antras komponentas - specialus apmokymas. Asmuo, turintis tam tikra bazinį išsilavinimą, gali būti rengiamas dirbti specializuotoje srityje. Toks mokymas gali būti vedamas ir praktikų metu kartu su teoriniu parengimu.

---

[16] Tarptautinių žodžių žodynas. V., 1985. P.255.

[1] 80 proc. apklaustų KED pareigūnų nurodė šią priežastį.

Trečias komponentas - darbo patirtis. Jai įgyti reikalingas laikas. Jaunas specialistas kurį laiką turi dirbti ne savarankiškai, o vadovaujamas patyrusio specialisto.

Tačiau mokslas žengia, o kai kurios mokslo sritys, reikia pripažinti, netgi lekia į priekį. Teorinės bei praktinės žinios turi būti atnaujinamos kas 4-5 metai, nes šiuo metu jos sensta daug greičiau nei tai vyko prieš 10-15 metų. Tam reikalingi kvalifikacijos kėlimo kursai, kur darbuotojai ne tik atnaujintų senas bei įgytų naujų žinių, bet ir pasidalintų patirtimi. Kitas kelias, verčiantis domėtis profesine literatūra bei atsakingiau žiūrėti į savo darbą, yra mokslinis darbas, kuris turėtų pasireikšti tuo, kad kartą per 1-2 metus specialistas turėtų padaryti pranešimą apie jo praktikoje pasitaikiusius sudėtingiausius atvejus ar padarytas ekspertizes. Kolegos galėtų patys įvertinti tuos atvejus ir patys pasimokyti.

Per kokius asmenis, tai yra specialių žinių nešėjus, tyrėjai galėtų naudotis specialiomis žiniomis. Mūsų nuomone, šiuos žmones galima suskirstyti į tris grupes: kriminalistus technikus, ekspertus, konsultantus. Jų svarbą lemia ne grupės numeris ir vieta, o turimos žinios. Pakalbėsim apie tai išsamiau.

Kriminalistai technikai. Šiuo metu Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių ekspertizių departamento nuostatais yra patvirtinta kriminalisto techniko pareigybė, tačiau iškart atsirado nepatenkintų šiuo pavadinimu, nes "technikas" sulyginamas su žodžiu "pagalbininkas", tame matomas pareigybės sumenkinimas. Taip galvojant, mūsų nuomone, neatsižvelgiama į pačią esmę: kriminalistikos paskirtis yra tarnauti baudžiamajam procesui, nusikaltimų tyrimui. Pačios kriminalistikos atsiradimo istorija yra susijusi su jos pagalbiniu vaidmeniu (padėti ištirti nusikaltimą). Kriminalisto techniko pareigybių pavadinimas, mūsų įsitikinimu, visai atitinka atliekamas funkcijas, nes technikai turi naudoti technines priemones ir būdus įrodymams surasti, įtvirtinti, paimti bei ištirti. Reikia pripažinti, kad šiuo metu galiojančiame BPK "specialisto" procesinės figūros pavadinimas visai neatitinka jos turinio. Visų pirma asmens, įvykio vietoje nesugebančio rasti jokių pėdsakų, negalima pavadinti specialistu. Antra, atlikę tardymo veiksmų protokolų analizę nustatėme, kad patys ekspertinių tarnybų darbuotojai, kriminalistai technikai arba ekspertai, niekada nepasirašydavo, kad dalyvavo kaip specialistai. Mūsų įsitikinimu, nusikaltimo tyrėjo pagalbininko pavadinimas "specialistu" buvo visai tinkamas.

Išanalizavus daugelio šalių nusikaltimų tyrimo organizavimą, reikia konstatuoti, kad kriminalisto techniko pareigybė žinoma šių šalių nusikaltimų tyrimo procese. Kriminalistų technikų yra Vokietijos Federacinės Respublikos, Švedijos, Jungtinių Amerikos Valstijų bei kitų šalių policijos struktūroje. Taigi Lietuva šiuo požiūriu nebus nei perdaug išsišokusi, nei atsilikusi nuo ,kitų valstybių.

Ką gi veikia kriminalistai technikai? Kokios jų funkcijos? Daugelyje šalių jų pagrindinė funkcija - dalyvauti tardymo veiksmuose ir jų metu atlikti darbą su daiktiniais įrodymais (pėdsakais bei kitais daiktais) bei fiksuoti (foto-, video priemonėmis) kitų tardymo veiksmų eigą. Šios pareigybės yra policijos struktūroje. Nors kai kuriose šalyse kriminalistų technikų funkcijos tam tikromis nežymiomis detalėmis skiriasi, tačiau esmė lieka ta pati: padėti tyrėjui (nepriklausomai nuo to, kaip jis vadinasi - "kvotėjas", "tardytojas" ar "tyrimo teisėjas"), surasti, paimti ir ištirti pėdsakus.

Vienas iš svarbiausių klausimų yra specialistų rengimo klausimas. Manome, kad ne pareigybės pavadinimas yra esminis dalykas, o kvalifikacija. Specialistų rengimas, kvalifikacijos kėlimas yra pasaulinė problema. Šia tema diskutuoja didelių ir mažų, turtingų ir vargingų šalių mokslininkai. Mes manome, kad šios diskusijos niekada nebus padėtas taškas. Keičiasi praktikos poreikiai. Vienu metu buvo labiau reikalingi siauros specializacijos specialistai, dabar, ypač JAV, išryškėjo tam tikrų sričių platesnio profilio specialistų poreikis. Todėl ir specialistų rengimo modelis niekada nebus galutinis. Tačiau, mums atrodo, kiekvieno specialistų rengimo modelio svarbiausias akcentas bus specialisto kvalifikacijai keliami reikalavimai.

Daugelyje Europos šalių, tarp jų VFR ir Švedijoje, kriminalistai technikai rengiami Policijos akademijose bei mokyklose.

Kaip ir kur turi būti rengiami kriminalistai technikai Lietuvoje? Manytume, jog šio klausimo sprendimu Lietuva neturėtų išsiskirti iš kitų Europos šalių konteksto ir kriminalistai technikai turi būti rengiami Lietuvos teisės akademijoje. Tam yra keletas svarbių, esminių argumentų: pirma, kriminalistai technikai dirba policijos struktūroje, kuriai specialistus rengia Akademija; antra, čia yra gerai parengta šiuolaikinė mokymo bazė, sukauptas pakankamas materialinis ir intelektualinis potencialas; trečia, pagal pasirašytas bendradarbiavimo sutartis, esant reikalui, Akademija naudojasi Teismo ekspertizės instituto bei Kriminalistinių ekspertizių departamento materialine baze, šių institucijų darbuotojai dalyvauja studentų mokymo pagal specialius kursus "Trasologinė ekspertizė", "Įvykio vietos tyrimas" procese.

Kiek laiko turi būti rengiami specialistai? Mūsų nuomone, bent jau šiuo metu jie turi būti rengiami ne mažiau kaip dvejus metus, kaip Akademijoje ir daroma. Kodėl? Todėl, kad tai yra pirmos grandies specialistai (kai kurių policijos komisarų įsitikinimu, jeigu tai pirma grandis, reiškia, ji turi būti pati silpniausia). Manome, kad nuo kriminalisto techniko darbo didele dalimi priklauso tolesnė nusikaltimo tyrimo sėkmė. Šį teiginį patvirtina ir disertacijos antroje dalyje pateikti faktai. Jeigu įvykio vietos apžiūros metu nerandama jokių pėdsakų, tai šio nusikaltimo tyrimo perspektyvos - menkos. Mūsų nuomone, kriminalistai technikai turi būti labai plačios specializacijos, privalo turėti visų klasikinės kriminalistinės technikos šakų specialių žinių (trasologijos, ginklotyros ir kt.).

Ekspertus, kaip procesinę specialių žinių panaudojimo formą, pripažįsta beveik visų šalių baudžiamojo proceso kodeksai. Ekspertų pagrindinės funkcijos - tirti jiems pateiktus objektus ir aplinkybes tikslu gauti naujų įrodymų.

Ekspertai. Kaip turi būti rengiami šios srities specialistai? Čia reikia išskirti dvi kryptis: tai kriminalistinių specialybių ekspertų ir kitų mokslo žinių pagrindu darančių ekspertinius tyrimus (pvz., fizikiniai bei cheminiai tyrimai) ekspertų rengimas. Ekspertais galėtų tapti asmenys, turintys kokios nors specialybės aukštąjį išsilavinimą, tačiau ekspertui, pvz., kaip ir advokatui, valstybė, mūsų nuomone, turėtų kelti dar didesnius reikalavimus. Todėl toks asmuo, be bazinės specialybės, turėtų dar gauti specialų parengimą ir išklausyti privalomą baudžiamojo proceso bei kitų dalykų kursą. Jis turėtų gauti tam tikros ekspertinės specializacijos specialių parengimą, išmokti atlikti tam tikros rūšies ekspertizes, padaryti tam tikrą skaičių mokomųjų ekspertizių ir tik po tokio pasirengimo laikyti valstybinį kvalifikacinį egzaminą eksperto licenzijai gauti, kad jam būtų suteikta teisė daryti ekspertizes.

Kitas ruošimo būdas galėtų būti rengiant taip vadinamųjų klasikinių kriminalistinių ekspertizių ekspertus. Šie ekspertai turėtų būti rengiami taip pat ne mažiau kaip dvejus metus. Jie, mūsų nuomone, turėtų būti rengiami Lietuvos teisės akademijoje, aktyviai dalyvaujant Kriminalistinių ekspertizių departamento ir Teismo ekspertizės instituto darbuotojams. Turėtų būti priimami tik asmenys turintys aukštąjį

išsilavinimą. Po dviejų mokslo Akademijoje metų jie išlaikytų kvalifikacinį egzaminą eksperto licenzijai gauti[18].

Konsultantai. Ši specialių žinių panaudojimo forma įtvirtinta VFR baudžiamojo proceso kodekse (85 str.). Tai žinovai "Sachverstandige Zeuge ". Jie neatlieka jokių tyrimų, tačiau turimas specialias žinias pateikia teismui apklausos metu. Jie yra apklausiami kaip ir kiti liudytojai. Konsultantais galėtų būti žymūs mokslininkai, labai siauros specializacijos aukštos kvalifikacijos specialistai. Jie konsultuotų tik iškilus labai sudėtingiems klausimams. Ypač svarbus jų vaidmuo turėtų būti tiriant ekonominius nusikaltimus, tai yra teiktų nusikaltimų tyrėjams specialių žinių neprocesinėmis formomis.

Specialių žinių panaudojimo ekspertizės forma problema yra ta, kad šiuo metu Lietuvos Respublikoje tyrimams naudojamos mokslinės metodikos nėra reikiama tvarka aprobuotos, nėra sudaryto praktikoje rekomenduotų taikyti metodikų registro. Dabar kiekviena įstaiga pati aprobuoja daiktinių įrodymų tyrimo ir kriminalistinės technikos panaudojimo metodikas. Ekspertinių tyrimų ir specialių žinių panaudojimo metodikų problema yra savarankiška, ji turi būti nagrinėjama atskirai. Mes tik akcentuosime šiuos momentus:

- ekspertinių tyrimų metodikos turi būti standartizuotos;
- jos turi būti aprobuotos tarpžinybiniu lygiu;
- Šalyje turi būti vedamas ekspertinių tyrimų metodikų registras.

Kaip jau buvo pažymėta, šiuo metu policijos komisariatai nėra pakankamai aprūpinti mokslinėmis techninėmis priemonėmis. Reikėtų nuosekliai ir apgalvotai šalies teisėsaugos institucijas aprūpinti naujausia technika. Visas nusikaltimų tyrimo grandis reikėtų aprūpinti vienoda šiuolaikine kriminalistine technika.

Būtų tikslinga pagal vieningą standartą sudaryti kriminalistinės technikos komplektus. Jie turi būti sukomplektuoti atsižvelgiant į nusikaltimų tyrimo įstaigos lygį: nuovados turėtų būti aprūpintos elementariausia būtina technika, rajonų ir apskričių centriniai padaliniai - kriminalistine laboratorija. Ekspertinės įstaigos turėtų būti aprūpintos šiuolaikine tyrimo technika, atnaujinama kas penki metai.

---

[18] Pvz., Jav rengiami labai siauros specializacijos ekspertai (pvz., daryti daktiloskopines ekspertizes) ir net pagal labai pagreitintą programą, tam reikia net dviejų metų./

APIBENDRINIMAI IR IŠVADOS - PASIŪLYMAI

1. Per pastaruosius šešerius metus labai išaugo nusikalstamumas. 1997 m., palyginti su 1990 m., jis padidėjo net tris kartus. Kovojant su nusikalstamumu, viena iš prioritetinių krypčių, galinčių turėti teigiamos įtakos nusikaltimų išaiškinamumo didėjimui, yra specialių žinių platus ir visapusiškas panaudojimas.

2. Specialios žinios - tai neteisinės ir nekasdienės žinios.

Specialios žinios - tai gilios mokslo, technikos ar bet kurios kitos žmogiškosios veiklos srities žinios, įgytos išsilavinimo ir specialaus studijavimo arba profesinės veiklos dėka, naudojamos gauti įrodomajai arba kitai informacijai, būtinai nusikaltimui ištirti.

3. Specialios žinios realizuojamos panaudojant mokslines technines priemones ir tyrimus pagal empirinę medžiagą, remiantis tiek teorinėmis nuostatomis, tiek aprobuotomis ir tiksliai standartizuotomis tyrimo metodikomis. Tokio standartizavimo būtinumas Lietuvoje šiuo metu yra aktualus ir neatidėliotinas uždavinys.

4. Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus turi atitikti šiuos principus: teisėtumo, moksliškumo, betarpiškumo, saugumo, tiriamojo objekto išsaugojimo. Kiekvienas iš čia paminėtų principų, nors yra autonomiškas, turi savo kriminalistinį krūvį ir sudaro vieningą principų sistemą: pažeidus vieną, pažeidžiami ir kiti principai, nes visi jie yra tarp savęs susiję.

5. Tiriant baudžiamąsias bylas, specialios žinios naudojamos tiek procesine, tiek ir neprocesine (konsultacijos) formomis. Galiojančiame Baudžiamojo proceso kodekse yra numatytos šios specialių žinių panaudojimo formos: specialisto dalyvavimas tardymo veiksmuose, specialisto išvada, ekspertizė, revizija ir patikrinimas. Tokios specialių žinių panaudojimo formos kaip revizija nėra nei Austrijos, nei Vokietijos, nei Lenkijos, nei Prancūzijos baudžiamojo proceso kodeksuose, todėl ir mūsų įstatyme yra tobulintini.

6. Svarbus specialių žinių panaudojimo etapas yra jų naudojimas atliekant tardymo veiksmus, ypač įvykio vietos apžiūrą, nes tai dažnai yra vienintelė galimybė surinkti įrodymus ir gauti informaciją, kuri įgalintų surasti nusikaltėlį.
7. Kaip rodo 250 baudžiamųjų bylų, iškeltų 1988 - 1995 m. analizė, šiuo metu dar labai neefektyviai panaudojamos specialios žinios tiriant nusikaltimus. Iš šioje disertacijoje atliktų tyrimų peršasi išvada, kad Lietuvoje specialių žinių

panaudojimas tiriant nusikaltimus yra nepatenkinamas, jos nedaro reikiamo poveikio nusikaltimų tyrimui.

Tam yra daug priežasčių, iš kurių disertacijoje išskiriama kriminalistinės technikos ir gerai parengtų specialistų stoka. Jeigu ir ateityje nebus padaryta rimtų išvadų dėl specialių žinių panaudojimo, dabartinė padėtis aiškinant nusikaltimus ne tik negerės, o blogės.

8. Pertvarkant specialių žinių panaudojimą tiriant nusikaltimus, tikslinga vadovautis:

- įstatymų bazės korekcija;
- specialistų, tardytojų, kvotėjų ir kt.,kurie naudos specialias žinias tirdami nusikaltimus, parengimas bei jų kvalifikacijos kėlimas;
- šiuolaikinės mokslinės techninės bazės sukūrimas, remiantis nuoseklia ir strategiškai apgalvota teisėsaugos institucijų aprūpinimo technika politika;
- organizacinių - finansinių klausimų sprendimas.

9. Disertacijoje pateikiami šie siūlymai:

9.1. Iš esmės pakoreguoti Baudžiamojo proceso kodeksą šiomis nuostatomis:

9.1.1. Baudžiamojo proceso kodekse reglamentuoti dvi specialių žinių panaudojimo formas: specialisto dalyvavimą tardymo veiksmuose ir ekspertizę.

9.1.2. Siekiant įgyvendinti rungtyniškumo principą, Baudžiamojo proceso kodekse įteisinti nepriklausomų ekspertų institutą.

9.2. Prie Vyriausybės įsteigti Valstybinę koordinacinę tarybą ekspertizės klausimais, kuri rengtų ir vykdytų moksliškai pagrįstą ir įstatymais paremtą specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus politiką. Jos pagrindinės funkcijos galėtų būti tokios:

- organizacinis metodinis vadovavimas ekspertinėms įstaigoms ir nepriklausomiems ekspertams, jų veiklos koordinavimas;
- ekspertinių įstaigų techninio aprūpinimo strategijos nustatymas ir jos vykdymo kontrolė;
- mokslo tiriamųjų darbų specialių žinių panaudojimo srityje organizavimas;
- teismo ekspertų atestacija ir licenzavimas.

9.3. Iš pagrindų pagerinti specialistų rengimą.

9.3.1. Specialistų rengimas turėtų būti orientuotas į perspektyvą pagal patvirtintus specialistų rengimo planus ir programas.

9.3.2. Specialistų rengimo perspektyviniai planai turėtų būti pagrįsti praktikos poreikiais, o programos orientuotos į naujausius mokslo bei technikos laimėjimus ir susietos su teisinės reformos pagrindinėmis nuostatomis. Kadangi Lietuvos teisės akademijoje yra pakankama specialistų rengimo mokslinė, materialinė ir intelektualinė bazė, specialistų kriminalistų rengimas ir jų kvalifikacijos kėlimas galėtų būti sukoncentruotas šioje aukštojoje mokykloje.

9.4. Iš pagrindų pagerinti teisėsaugos institucijų aprūpinimą technika:

9.4.1. Turi būti parengta mokslo ir praktikos poreikiais pagrįsta aprūpinimo technika šalyje politika ir jos pagrindu sudaryta perspektyvinė aprūpinimotechnika programa;

9.4.2. Būtina Lietuvoje sukomplektuoti kriminalistinės technikos komplektus ir jais aprūpinti visų lygių nusikaltimus tiriančias institucijas. .

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Lietuvos ir užsienio valstybių įstatymai bei kiti norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. LR Teisingumo ministerijos leidinys. V., 1996.
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 1994 m. gruodžio 12 d. V.,1994.
3. Lietuvos Respublikos 1993m. birželio 10d. įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinės teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo" // Valstybės žinios. 1993.Nr.26.
4. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991m. gruodžio 10d. įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo" // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr.3.
5. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1967m. spalio 27d.Įsakas "Dėl Lietuvos TSR Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimų ir papildymų" // Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1967. Nr.30.
6. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr.2.
7. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl teisinės sistemos reformos metmenų ir jų įgyvendinimo // Valstybės žinios. 1993. Nr.70.
8. Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais /Red.M. Kavolis. K.,1933.
9. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V., 1989.
10. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V. 1979
11. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 1994 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr.85 "Dėl ekspertizių darymo Lietuvos teismo ekspertizės institute nuostatų patvirtinimo" // Valstybės žinios. 1995. Nr.4.
12. Ekspertizių darymo Lietuvos teismo ekspertizės institute nuostatai" patvirtinti Lietuvos Respubikos teisingumo ministerijos 1994 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr.85 // Valstybės žinios. 1994. Nr. 4.

13. "Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių ekspertizių departamento nuostatai" parvirtinti Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 1994 m. rugsėjo 15 d. įsakymu Nr.647. V., 1994.
14. "Teisės medicinos ekspertizės darymo nuostatai" patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1995m. lapkričio 20d. įsakymu Nr. 610 // Valstybės žinios. 1995. Nr.101.
15. "Valstybinės teisės medicinos tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos nuostatai" patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1995 m. gruodžio 4d. įsakymu Nr. 658 // Valstybės žinios. 1995. Nr. 101.
16. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos "Dėl tardymo, kriminalinės policijos ir kitų kvotos bei kriminalistinių ekspertizių padalinių sąveikos išaiškinant ir tiriant nusikaltimus" instrukcija. V., 1994.
17. " Miestų ir rajonų policijos komisariatų kriminalistinių ekspertizių grupių (laboratorijų) darbo organizavimo instrukcija"// Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 1996.10.14. įsakymas Nr.888.
18. Kodeks postępowania karnego. Wassrawa, 1997.
19. Уголовно-процессуальный кодекс РСФСР с приложением Москва Юрист 1996 637С.
20. Уголовно-процессуальный кодекс ФРГ.Перевод с немецкого и предисловие Филимонова Б.М. Москва, Манускрипт 1994. 204С.
21. Уголовно-процессуальный кодекс Франции. Перевод с французского Боботова С.В. М., Прогресс. 1967.322С.
22. Устав уголовного судопроизводства. Петербург 1914. 332С.

II. Specialioji literatūra ir kitos publikacijos.

23. Alfa. Nusikaltimo vietos apžiūrėjimas // Policija. 1931. Nr.6. P.
24. Ancelis P. Ikiteisminio nusikaltimų tyrimo procesinės ir organizacinės problemos (Lyginamoji teisėtyros studija). Daktato disertacija. V., 1996.
25. Ancelis P., Grigolovičienė D. Tardymo institucijų raidos bruožai Lietuvoje ir jo reorganizavimo problemos // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.2. V., 1994. P.62-80.

26. Apie mokslinę teismo ekspertyzą // Policija. 1935. Nr.2. P.36-38.
27. Baudžiamojo proceso įstatymas. Neoficialus leidinys. K., 1930.
28. Baudžiamojo proceso įstatymas. Projektas. /Red. M. Kriščiukaitis. K., 1924.
29. Baudžiamojo proceso vadovėlis // Vadovėlis policijai. K., 1926.
30. Blieka J., Danisevičius P. Įvykio vietos apžiūra. V., 1962.
31. Bortkevičius F. Kodėl daromos nusikaltimo vietos ir daiktų apžiūrėjimas ir kaip tai reikia daryti // Policija. 1934. Nr.12.
32. Budrevičius K. Apžiūrėjimas // Policija. 1927. Nr.11. P.120-123.
33. Garmus A. Fragmentuoto dubens osteometrinių parametrų prognozavimas // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkričio 12-13 d.). Vilnius, 1991 P.26-27.
34. Gaudutis J. Ką diktuoja mums laikmetis // VRM žinios. 1997. Nr.1. P.7-8.
35. Grafologinės ekspertyzos reikalu // Policija 1935. Nr. 1. P.14-15.
36. Juškevičiūtė J., Kuklianskis S. Kurapka E. Kriminalistikos vystymosi
37. Lietuvoje perspektyvos // LPA mokslo darbai. T.1. V., 1993 P.65-70.
38. Juškevičiūtė J., Malevski H. Dėl "specialių žinių" termino apibrėžimo (lyginamoji studija) // Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. T.VI. V.,1997.P.35-45.
39. Kazlauskaitė D. Kazlauskas M. Eksperto dalyvavimas apžiūroje pagal Austrijos baudžiamojo proceso kodeksą // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkričio 12-13 d.). Vilnius, 1991 P.11-12.
40. Klemas A. Įvykio vietos aprašymas // Policija. 1937. Nr.1.b
41. Klemas A. Valstybės saugumo departamento identifikacijos skyrius it teismo ekspertizė // Kriminalistikos žinynas. 1936. Nr.12. P.266-267.
42. Kriminalinės informacijos biuletenis. LR VRM Nr.3. V., 1993.
43. Kriminalinės informacijos biuletenis. LR VRM Nr.6. V., 1993.
44. Kriminalinės informacijos biuletenis. LR VRM Nr.7. V., 1993.
45. Kuconis P. Specialių žinių panaudojimas kai kurių nusikaltimų rūšių tyrimo metodikos struktūroje // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkričio 12-13 d.). Vilnius, 1991. P.50-51.
46. Kuklianskis S. 1966-1990m. nusikalstamumas Lietuvoje // LPA Mokslo darbai. T.1. V., 1993. P.71-80.
47. Kuklianskis S. Nusikaltimų išaiškinimo problemos // LPA mokslo darbai. T.2. V., 1994. P.81-88.

48. Kuklianskis S. Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys. V., 1995.
49. Kuklianskis S., Kurapka E. Mokslo programa "Nusikalstamumas ir kriminalinė justicija" - kompleksinio nusikalstamumo tyrimo perspektyvos // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T. V., 1995. P.143-148.
50. Kuklianskis S. Žurauskas A. Aktualios procesinės ir kriminalistinės nusikaltimų išaiškinimo problemos // LPA mokslo darbai. T.1. V., 1993. P.54-61.
51. Malevski H. Aktualios prioritetinės įvykio vietos apžiūros problemos // Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė. T.26. V., 1993.
52. Malevski H. Įvykio vietos apžiūros praktinės problemos ir jų sprendimo tendencijos // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.IV.V.,1995. P.159-168.
53. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis. Daktaro disertacija. 1997.
54. Mareckis K. Kiekvienas policistas turi mokėti fotografuoti // Policija. 1938. Nr.3.
55. Mikaila A. V. S. D-to identifikacijos skyrius ir teismo ekspertyzė // Kriminalistikos žinynas. 1935. Nr.4. P.204-205.
56. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veika. V., 1997.
57. Nusikaltimams kelti ir tirti vadovėlis. K., 1925.
58. Palskys E. Apžiūra tarpukario Lietuvos baudžiamajame procese ir kriminalistikoje // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.VI.V.,1997.P.45-64.
59. Palskys E. Baudžiamojo proceso principai naujojo Lietuvos Respublikos BPK projekte // Teisė. T.26. 1993. P.178-181.
60. Palskys E. Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos /1918 - 1940 /. Monografinė studija. V., 1995.
61. Palskys E. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymų raida 1990-1994 metais // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.IV.V.,1995. P.94-114.
62. Palskys E. Mokslinė teismo ekspertizė prieškario Lietuvoje // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.4. V., 1995. P.35-63
63. Palskys E. Nusikaltimai ir kriminalistika. V., 1978.
64. Palskys E. Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme // Soc. teisė. 1968. Nr.3. P.21-28.
65. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. V., 1985.
66. Pošiūnas P. Ekspertizė naujajame baudžiamojo proceso įstatyme // Teisės problemos. V., 1994. Nr.1. P.76-80.

67. Pošiūnas P. Didinti ekspertizės vaidmenį baudžiamajame procese // Teisės apžvalga. V., 1991. Nr.1. P.3-8.

68. Pošiūnas P. Lietuvos teismo ekspertizės institutui - 35-eri // Justitia.Nr. 2. 1996. P.21-23.

69. Pošiūnas P. Lietuvos teismo ekspertizės instituto veiklos apžvalga ir perspektyvos // Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos. Mokslo darbų rinkinys. V., 1996. P.3-21.

70. Pošiūnas P. Kriminalistikos perspektyvos teisinės reformos kontekste // Justitia. 1996 Nr.6. P.12 -13.

71. Pošiūnas P. Revizijos skyrimas ir darymas // Teisės problemos. V., 1994. Nr.4. P.74-80.

72. Pošiūnas P. Teismo ekspertizės mokslinio tyrimo instituto raida ir jo perspektyvos // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos"tezės (1991 m.lapkričio 12-13d.). V., 1991. P.3-9.

73. Pošiūnas P. Teismo ekspertizės pagrindai. V., 1994.

74. Pošiūnas P.Teismo ekspertizės procesiniai, taktiniai ir organizaciniai pagrindai. V., 1988.

75. Pošiūnas P. Jankauskas V. Septintasis Europos teismo ekspertizės institutų sąjungos narių susitikimas Helsinkyje // Justitia Nr. 4. 1996. P.21.

76. Pošiūnas P., Kurapka E. Dėl kriminalistikos mokslo ir technikos panaudojimo tiriant nusikaltimus bei nagrinėjant bylas teisme // Kriminalinė justicija. LPA mokslo darbai. T.VI. 1997. V., P.65-68.

77. Profesoriaus [A.Kriščiukaičio] peržiūrėtos baudžiamojo proceso paskaitos. K., 1928.

78. Radvila N. Rašysenos ekspertizė. Teisė. 1937. Nr.39. P.355-360.

79. Radvila N. Rašysenos ekspertizė ir ekspertai. Teisė. 1936. Nr.34. P.199-201.

80. Rinkevičius J. Daiktiniai įrodymai: mokomoji priemonė. V., 1996.

81. Rinkevičius J. Įrodymų samprata Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje // Vilniaus universiteto mokslo darbai. T.-26.-Vilnius, 1993

82. Rinkevičius J. Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai. V., 1990.

83. Rinkevičius J. Specialisto atliekamas tyrimas ir ekspertyzės darymas // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos"tezės (1991 m.lapkričio 12-13d.). V., 1991. P.9-10.

84. Rub. Apie mokslinę teismo ekspertyzą // Policija. 1935. Nr.2. P.36-37.
85. Survila A. Nusikaltimų tyrimas // Policija . 1930. Nr.4.
86. Šebedevas V. Mokslinė policija. Nusikaltėlių pažinimo ir nusikaltimų tyrinėjimo metodai. T.1. K., 1926.
87. Torvaldas J. Kriminalistikos keliai ir klystkeliai. V., 1981.
88. Veteikis P. Teismo medicinos ekspertizė //Teisė. 1940. Nr.50. P.8-25.
89. Viršila V. Teismo medicina. K., 1922.
90. Ekspertyzos vaidmuo // Teisininkas. 1937. Nr.4. P.101-106.
91. Žalkauskas K. Psichiatrinės ekspertyzės reikalu // Kriminalistikos žinynas. 1935. Nr.1. 24-27.
92. Abam J. Boden- und Staubspuren // Wisseschaftliche Kriminaltechnik - Neue Entwicklungen-Perspektiven. Seminar vom 15.Bis 17. Oktober 1996.S.139-146.
93. Adamczyk J., Kurczewski J. Rola I zadania technika kryminalistyki komendy rejonowej policji. Legionowo, 1995.
94. Ashworth A. The criminal process Clarendon Press Oxford 1994 213P
95. Beck H. Rekonstruktion - eine wichtige methode der Verbrechsaufklarung // Schriftenreihe der Deutschen Volkspolizei. 1995. Nr. 4.
96. Black`s Law Dictionary. St Paul, 1991.
97. Blei H. Tecnik und Beweisverbot // Der Sachbeweis im Strafverfahren. BKA-Vortragareihe Bd24. Wiesbaden, 1979. S.143-148.
98. Bruder W. Ergebnisse einer Ergebung zu Erwartunden der Praktiker an die Kriminaltechnik // Wisseschaftliche Kriminaltechnik - Neue Entwicklungen - Perspektiven. Seminar vom 15. Bis 17. Oktober 1996. S.39-60.
99. Bruder W. Zum Spanungsfeld zwischen Kriminalistischen Erwartungen und den realen Moglichkeiten der Kriminaltechnik aus der Sicht des Kriminaltechnikers// Aktuelle Methoden der Kriminaltechnik und Kriminalistik Band 32 der BKA-Forschungsreihe 1994. Wiesbaden. S. 35-54.
100. Brustle G. Tatortarbeit bei Tageswohnungseinbruchen // Deutsches Polizeiblatt. 1988. Nr.6.
101. Bucherer R. Polizeiliche Verkehrunfallaufnahme. Band 1. - Stuttgart: Boorberg. 1982, 236S.
102. Buchler H., Leineweber H. Bankrau und Sicherungstechnik // Berichte des Kriminalistischen Instituts. Bundeskriminalamt. Wiesbaden, 1984.

103. Bunge E. Technische Forschung im Bundeskriminalamt // Symposium: Wissenschaftliche Kriminalistik. BKA-Forschungsreihe, Wiesbaden, 1983. S.83-82..

104. Bunge H. Moderne Entwicklung in der Kriminaltechnik - Eine Einfuhrung in die Mustererkennung // Der Sachbeweis im Strafverfahren. BKA-Vortragareihe Bd24. Wiesbaden, 1979. S.129-142.

105. Burghard W. Einfuhrung in die Kriminalistik // Lehr- und Studienbriefe. Kriminalistik. Nr.1. 1991. S. 2-23.

106. But is this being professional? // Journal of the Forensic science society. 1992. No.2. P.99-100.

107. Certification Programs of the International Association for Identification //Juornal of Forensic Identification. No.2. 1996. P.169-172.

108. Chustowski T. Postepowanie pzygotowawczeze ze stanoviska procedury karnej kryminalistyki. - Warszawa 1990.

109. Clages H. Kriminalistik für Fachhochschulen.-Stuttgart, 1983

110. Clages H. Klausurenband Kriminalistik Heidelberg Kriminalistik 1989. 157S.

111. Clages H. Der rote Faden Heidelberg Kriminalistik

112. Criminalistics: the future of the expertise //Journal of the Forensic Science Society. NO.3. 1993. P.173-178.

113. Das Bundes Kriminalamt. Wiesbaden. 1991. S. 64.

114. Der Sachverstandige in der Praxis /hrsg. von C.Wellmann. Dusseldorf, Werner 1988.

115. Diplomas in professional subjects General rules and regulations // Science and Justice. 1997. No.2. P.151-158.

116. Donatsch A. Rechtsmediziner als Gutachter // Kriminalistik Nr. 7. 1995. S. 513-518.

117. Emerson V. J. Aktueller wissenschaftlicher Erkenntnisstand beim Sachbeweis // Technik im Dienste der Straftatenbekampfung. Band 35 der BKA-Schriftenreihe. Wiesbaden. 1990. S. 67-80.

118. Eriksson S. Rispling O. Identifieringslarans grunder Stockholm Rydahls Boktryckeri AB 1975 238S.

119. Evet I. Expert evidence and forensic misconceptions of the nature of exact science // Science and Justice. 1996. No.2. P.118-122.

120. Fischer B. Techniques of crime scene investigation
121. Forensic Science Handbook. Editor R.Saferstein. Volume I. Regents/Prentice Hall, 1982.
122. Forensic Science Handbook. Editor R.Saferstein. Volume II. Regents/Prentice Hall, 1988.
123. Forensic sciences: our changing world // Journal of the Forensic science society. 1993. No.2. P.117-120.
124. Forest P., Gaensslen R., Lee H. Forensic Science: An Introduction to Criminalistics. New York, McGraw-Hill,Inc. 1983. 463P.
125. Foth E. Ricter und Sachbeweis // Der Sachbeweis im Strafverfahren. BKA-Vortragareihe Bd24. Wiesbaden, 1979. S. 25-30.
126. Fullgraber U. Das Welt von Gutavhtern // Kriminalistik Nr.7. 1994. 453-464.
127. Gallop A. Market forensics // Journal of the Forensic science society. No.2. P.121-126.
128. Gallop A. Point of view. // Journal of the Forensic science society. 1992. No.1. P.59-67.
129. Garmus A. Problems of the Person's Identifikation from Pelvis Bones // Medicina Legalis Baltica. 1992. No.1-2. P.22-31.
130. Geberth V.J. Practical homicide investigation: tactics, procedures, and forensic techniques. New York, Elsevier. 19 .599P.;
131. Geerds F. Forscungsbedarf aus der Sicht der Wissenschaft // Symposium: Wissenschaftliche Kriminalistik.BKA-Forschungsreihe,Wiesbaden,1983.S.9-26.
132. Glatzel J. Zur Beurteilung der Schuldfahigkeit bei Rauschmittelkonsumenten oder der psychiatrische Sachverstandigen als Gehilfe des Strafrichters // Kriminalistik Nr. 12. 1996 S. 799-804.
133. Gross H. Encyclopadie der Kriminalistik. Leipzig Verlag von F.C.Vogel, 1901.
134. Gross H. Handbuch fur Untersuchungsrichter 1Teil Munchen 1922 .
135. Gurgul J. Sprzęzenie: biegly - prokurator (policjant) // Problemy kryminalistiki. 1997/216. P.30-33.
136. Hadley K. Vocational qualifications in forensic science // Juornal of the Forensic sciense society No. 1. 1994. P.5-9.
137. Hanausek T. Kryminalistyka zarys wykladu. Krakow, 1996.

138. Hanausek T Zarys taktyki kryminalistycznej. Warszawa, 1994.

139. Hamacher H. Naturwissenschaftliche Kriminalistik// . Lehr und Studienbriefe Kriminalistik Nr.2-Hildeh/ Rhld.Verl. Dt. Polizeiliteratur 95S..

140. Hammer J. Erwartungen der Kriminaltechnik an den Auftraggeber unter dem Aspekt der Tatortarbeit // Wisseschaftliche Kriminaltechnik - Neue Entwicklungen - Perspektiven. Seminar vom 15. Bis 17. Oktober 1996. S.61-86.

141. Haward J. Expert scientific evidence under the adversarial system. A travesty of justice? // Journal of the Forensic science society. 1992. No.3. P.225-235.

142. Haward L.R., Psy D. Document-making analysis as expert evidence // The Police Journal. 1997. No.2. P.154-158.

143. Herold H. Erwartungen von Polizei und Justiz in die Kriminaltechnik // Der Sachbeweis im Strafverfahren. BKA-Vortragareihe Bd24. Wiesbaden, 1979. S.75-84.

144. Horvath F. The criminal Investigation Process and the Role of Forensic Evidence: A Review of Empirical Findings // Journal of the Forensic science society. 1996. No.6. P.963-969.

145. Jessnitzer K. Der gerichtliche Sacgvetstandige. Ein Handbuch fur Praxis. Koln, Carl Heymanns Verlag, 1980.

146. Jessnitzer K .Sachverständigengutachten vor Gericht // Der Sachbeweis im Strafverfahren,Band 24der BKA-Schriftenreihe Wiesbaden S.49-52

147. Kalinowski S. Biegly I jego opinia. Warszawa, 1994.

148. Kiesewetter M. Anforderungen an das psychiatrische Gutachten // Kriminalistik.- Nr. 10 1995. S. 657-678.

149. Kiesewetter M. Anforderung an das psychiatrische Gutachten // Kriminalistik Nr. 8-9. 1995. S. 601-605.

150. Kind S. Crime investigation and the criminal trial: three chapter paradigm of evidence // Journal of the forensic science society No3. 1993. P.155-164.

151. Kissling E. "Spuren - suchen, sicher, auswerten" fur den Bereich Bodekunden // Deutsches Polizeiblatt. Fachzeitschrift fur die Polizei in bund und Landern. 1989. Nr.7.

152. Kleinkneckt T. Strafprozeßordnung Mit GVG und Nebengesetzen. München, 1991. S.59-1482.

153. Klocke W. Der Sachverstandige und seine Auftraggeber. Wiesbaden, 1987.

154. Klos J. Neue Moglichkeiten bei der Tatortdokumentation // Internationale Polizei Assoziation Aktuell. 1988. Nr.33.

155. Knuth K. Erwartungen der Kriminaltechnik an den Auftraggeber unter dem Aspekt Auftragsvergaben und Informationsfluss // Wisseschaftliche Kriminaltechnik - Neue Entwicklungen - Perspektiven. Seminar vom 15. Bis 17. Oktober 1996. S.87-102.

156. Koetsche H. Operatine und taktische Erfahrungen bei der Bekampfung von Wohnungseinbruchdiebstahlen. 1990.

157. Kriminalistik. Heidelberg, 1996.

158. Kriminalistik-Lexikon. Heidelberg, 1996.

159. Kriminalteknik. T.1. 1991.

160. Krüger H. Rechtscharakter/ Behördegutachten // Lehr und Studienbriefe Kriminalistik Nr.6,1989. S.47.

161. Kube E. Kriminaltechnik zwischen aktuellen Problemen und Zukunfsorientierung // Aktuelle Methoden der Kriminaltechnik und Kriminalistik Band 32 der BKA-Forschungsreihe. Wiesbaden, 1994. S.77-100.

162. Kube E. Kriminalistik auf dem Sprung ins Jahr 2000? // Kriminalistik. Nr.1. 1995. S.13-20.

163. Kube E., Leineweber H. Polizeibeamte als Zeugen und Sachverstandige, BKA-Schriftreihe. Bd.45.Wiesbaden. 1977.

164. Kube / Storzer Kriminalistik Handbuch fur Praxis und Wissenschaft. Band 1. 1992.

165. Kurras G. Klassische Spure-haben sie eine Zukunf? //Kriminalistik Nr.3. 1991. S.194-197.

166. Lauer J. Daktiloskopie - Eine Disziplin fur Mitdenker oder der Gutachter als Gehilfe des Richters // Kriminalistik Nr. 4. 1993. S. 257-260.

167. Lee H. C. Advances in Finger technology. New York, 1991

168. Leineweber M. Ablehnungsprobleme bei Polizeibediesteten als Sachverstandigen // Der Sachbeweis im Strafverfahren. BKA-Vortragareihe Bd24. Wiesbaden, 1979. S.67-74.

169. Leithoff H. Sachverstandigengutachten vor Gericht // Der Sachbeweis im Strafverfahren. BKA-Vortragareihe Bd24. Wiesbaden, 1979. S.43-48.

170. Magyar J. Die Rolle der "Verfolgung einer warmen Spur" bei der Aufklarung von Straftaten gegen Leben // Kriminalistik und Forensische Wissenschaft. 1988. Nr.69-70.

171. Mast C. Der erste Angriff bei Verkehrsungfallen mit erheblichem Personen- oder Sachschaden // Deutsches Polizeiblatt. 1986. Nr.4.

172. Mergen A. Tatortarbeit als Schlussel zum Erfolg. 1988. Nr.42.

173. Michel L. Gerichtliche Schriftvergleichung. Berlin, 1982.

174. Mittelstrass J. Red Einfluss von Wissenschaft und Technik auf Staat und Gesselschaft // Technik im Dienste der Straftatenbekampfung. Bd.35. Wiesbaden, 1991 S.31-36.

175. Muller G., Habel W. Erhebung des Sacbeweises // Kriminalpolizei. 1986. Nr.4.

176. Münchener Rechts-Leksikon in 3 Bänden. Munchen,

177. Minimum qualifications for latent print examiner trainee //Journal of Forensic Identification. No.4. 1997. P.425-435.

178. Moors H. Setting the scene for science // Journal of the Forensic science society. 1994. No.2. P.76-82.

179. Nix Ch. Ablehnung eines polizeilichen Sachverstandigen // Kriminalistik Nr.2. 1994. S.83-86.

180. Nix Ch. Der Richter und seine Gehilfen // Kriminalistik Nr.7. 1994. S.463-464.

181. Nack A. Beweislehre // Kriminalistik Nr. 7. 1995 S. S.466-470.

182. Osterburg J. Reflections of first generation criminalist // Journal of the Forensic science society No. 4. 1994. P.271-277.

183. Pasquier E. Evalution and Comparison of Materials in Forensic Sciences for Foot/Shoe Impressions // Information Bulletin for Shoeprint/Toolmark Examiners. 1998. No.1 P.151-156.

184. Pfefferli P. Neue Erkenntnisse auf der Tatortdaktyloskopie. Taschenbuch fur Kriminalisten. Bd.39. 1989.

185. Polizeiliche Fachbegriff von A bis Z. Heidelberg, 1991.

186. Polizei - Fach Handbuch Band 1. Heidelberg, 1992.

187. Praxishandbuch Sachverstandigenrecht. Munchen, 1990.

188. Quality assurance guidelines //Journal of Forensic Identification. No.4. 1997. P.431-437.

189. Quo vadis? // Journal of the Forensic science society. 1994. No.2. P.75.

190. Retzlaff~ Pausch Polizei- Handbuch. Kriminalistik- Kriminalogie. 1993.

191. Rudram D. Interpretation of science evidence // Science and Justice. 1996. No.3. P.133-138.

192. Saferstein R. Criminalistics an Introduction to Forensic Science. Regents/Prentice Hall, 1990.

193. Sanner U. Ein Bild des Sachverstandigen in Geschichte und Gegenwart. Kippenheim, 1982.

194. Schley A. Die Kriminalistische Bedeutung von Umwetgutachten // Kriminalistik Nr. 8-9. 1995. S.519-525.

195. Scholz B. Probleme der Tatortarbeit, Probenhandlung, Gutachtenerstellung bei Delikten gegen die Umwelt aus der Sicht des Wissenschaftlers Umweltkriminalitat //PFA- Schlussbericht. Munster, 1985.

196. Schulze G. Beweissicherung Probennahme //BKA- Schriftenreihe. Bd.54. Wiesbaden, 1986.

197. Steinke W. Kriminaltechnik- situationanalyse und Ausblich // Technik im Dienste der Straftatenbekampfung. Band 35 der BKA- Schriftenreihe. Wiesbaden, 1990. S.51-66.

198. Stelzer E. Der Sachverstandige und der Tatort // Kriminalistik und Forensische Wissenschaften. 1988. Nr.71-72.

199. Stullenberg H. Der Tatort // Lehr- und Studienbriefe. Kriminalistik. Nr.1. 1991. S.66-96.

200. Stumper A. Nutzen und Grenzen des Sacgbeweises- aus der Sicht der Polizei und Justiz, des Verteitigers, des Gutachters // Der Sachbeweis im Strafverfahren. BKA-Vortragareihe Bd24. Wiesbaden, 1979. S.149-160.

201. Swanson Ch. Criminal investigation. 1992.

202. Technika kryminalistyczna. T. 1.- Szcrytno, 1993.

203. The image of the scientist and the lawyer // Journal of the Forensic Science society. No.3. 1994. P.147-150.

204. Tomaszewski T. Postanewienie o powezaniu bieglego w teorii I praktyce // Problemy krimynalistyki. 1984. Nr.163. P.

205. Ulbrich W. Tatorteinsatze und Spurenaufkommen mit steigender Kriminalitat gewachsen // Kriminalistik. Nr.3. 1991. S.198-200.

206. Unterwallney A. Technik in der Polizei - Bestandsaufnahme und Ausstattungsbedarf // Technik im Dienste der Straftatenbekampfung. Bd.35. Wiesbaden, 1991 S.81-118.

207. Vermander E. Zur Notwendegkeit einer wischenschaftlichen Kriminalistik aus der Sicht des Praktikers // Symposium: Wissenschaftliche Kriminalistik. BKA-Forschungsreihe, Wiesbaden, 1983. S.27-46.

208. Weihmann R. Kriminalistik. Ein Grunriss fur Studium und Praxis. Hilden, 1996.

209. Weston P.B., Wells K.N. Criminal investigation: Basic perspektives. 1990.

210. Willis W. The Expert Witness// Journal of Forensic Identification. 1993. No.2. P.166-173

211. Wigger E. Kriminaltechnik - Leidfaden fur Kriminalisten. BKA-Schriftreihe Bd.50. Wiesbaden, 1980.

212. Zachert H. Technik und Polizei : Moglichkeiten und Folgen // Technik im Dienste der Straftatenbekampfung. Bd.35. Wiesbaden, 1991 S.37-50.

213. Zakaras A. Identification of the Instrument in the Cases of Stabbing-cutting Wounds made to Alive Persons // Medicina Legalis Baltica. 1992. No.1-2. P.85.

214. Ziegenaus H. Zum Spannungsfeld zwischen kriminalistischen Erwartungen und den realen Moglichkeiten der Kriminaltechnik aus der Sicht des Kriminalisten // Aktuelle Methoden der Kriminaltechnik und Kriminalistik Band 32 der BKA-Forschungsreihe. Wiesbaden, 1994. S.15-34.

215. Аверьянова Т.В. Проблемы законодательной регламентации института судебной экспертизы // Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики. (Тезисы конференции). Киев, 1993. С.25-26.

216. Алмазов Б.Н. Некоторые проблемы использования специальных познаний о психике обвиняемого. // Применение экспертизы и других форм познаний в советском судопроизводстве. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловс, 1984. С.28 -35.

217. Андреев И.С. Организационные проблемы использования современных достижений науки и техники в борьбе с преступностью // Современные достижения науки и техники в борьбе с преступностью. Тезисы конференции. Минск, 1992. С.3-5.

218. Ароцкель Л.Е. Права, обязанности и роль специалистов в производстве следственных и судебных действий // Вопросы криминалистики. Вып.6-7. М., 1964.

219. Арсеньев В.Д. Заблоцкий В.Г. Использование специальных познаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела .Красноярск, 1986.

220. Арсеньев В.Д. Специальные знания и научно-технические средства в уголовном процессе // Криминалистические и процессуальные проблемы расследования. Межвуз. сб.Барнаул, 1983 С.38-46.

221. Арсеньев В.Д. Основы теории доказательств в советском уголовном процессе. Иркутск, 1970.

222. Бахин В.П. Обеспечение внедрения научно-техническимх достижений в следственную практику-функция науки криминалистики // Актуальные проблемы обеспечения следственной практики научно-техническими достижениями. Межвуз. сб. науч. тр. Киев, 1987. С.13-20.

223. Бахин В.П. Совершенствование научно-технического потенциала расследования преступлений // Технические средства и системы в предупреждении и раскрытии преступлений. Межвуз. сбор. Науч. тр. Киев, 1993. С.7-13.

224. Бахин В.П. Пути совершенствования использования научно-технических достижений в расследовании // Современные достижения науки и техники в борьбе с преступностью. Тезисы конференсии. Минск, 1992. С.61-62.

225. Бахин В.П. Проблемы совершенствования внедрения научно-технических достижений в следственную практику // Внедрение в практику новых методов судебной медицины и криминалистики. (Материалы VI конференции научного общества судебных медиков и криминалистов 20-21 октября 1987 г.). Каунас, 1987. С.158-160.

226. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. Т.1. М., 1977.

227. Белкин Р.С. Общая теория советской криминалистики. Саратов, 1986.

228. Белкин Р.С. Ленинская теория отражения и методологические проблемы советской криминалистики. М. Высш. Школа МВД СССР 1970.

229. Белуха Н.Т. Судебно-бухгалтерская экспертиза.М., 1993.

230. Берлянд Г.Ш. Понятие использования доказательств в советском уголовном процессе. // Экспертиза при расследовании преступлений. Вып.9. Вильнюс, 1971. С.22-32.

231. Берлянд Г.С., Винберг А.И. Язык судебной экспертизы. Понятийный аппарат и терминология. Сборник научных трудов. Нр.42. Москва, 1980. С.102-120.

232. Берлянд Г.Ш. Место заключения эксперта в системе доказательств, обосновывающих приговор // Сборник научных трудов. Вып.3. Вильнюс, 1968. С.130-138.

233. Берлянд Г.С. К вопросу о процессуальных основаниях использования заключений экспертов в советском уголовном процессе. // Криминалистика на службе следствия. (Материалы научно-практической конференсии следственных работников Литовской ССр 15-17 декабря 1966 г.). Вильнюс, 1967. С.49-60.

234. Воботов С.В. Правосудие во Франции. М., 1994.

235. Болдырев В.И. Пути повышения эффективности использования криминалистической техники в работе аппаратов уголовного розыска // Экспертная практика. Нр.18. М., 1981. С.17-19.

236. Бутов В. Уголовный процесс Австии. Красноярск, 1988

237. Быховский М.Е. Корниенко Н.А. Процессуальная регламентация участия специалиста в производстве следственных действий // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Свердловск, 1983. С.19-23

238. Бахин В.П., Ищенко А.В. Проблемы рационализации следствия // Теоретические и практические проблемы обеспечения раскрытия и расследования преступлений криминалистическими методами и средствами. Научные труды. Киев, 1992. С.66-74.

239. Вандер М.Б., Старцева. Роль судебной экспертизы в объективизации доказывания // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkričio 12-13 d). V., 1991 P.57-59.

240. Вертель И.Г. Пределы и условия использования обстоятельств дела в судебном медицинском исследовании // Актуальные проблемы судебной психологии и экспертизы на предварительном следствии. Свердловск, 1981. С.53-61.

241. Винберг А.И. Основные принципы советской криминалистической экспертизы. М., 1949.

242. Винберг А.И. Проблемы совершенствования уголовно-процессуального законодательства в облости применения научно-технических средств // Теоретические и методические вопросы судебной экспертизы. М., 1985. С.12-20.

243. Винберг А.И. Специалист в процессе предварительного расследования // Социалистическая законность. 1961. Нр.9. С.30-34.

244. Винберг А.И. Специалист в процессе предварительного расследования. Проблемы судебной экспертизы. Сборник. Нр.1. М., 1961. С.41-49.

245. Винберг А.И. Криминалистическая экспертиза в советском уголовном процессе. М., 1956.

246. Винберг А.И. Основные принципы криминалистической экспертизы. М., 1949.

247. 262. Волкова И.К. Участие органов и судов по борьбе с преступностью. (Тезисы республиканской научной конференции).Вильнюс, 1981. С.15-18.

248. Восилене Э.Ю. Особенности производства судебно-бухгалтерской экспертизы по делам о хищениях животных на селькохозяйственных предприятиях // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Республиканский межведомственный сборник научных работ. Вып.3. Вильнюс, 1991. С.76-81.

249. Восилене Э.Ю., Спечюте А.Л Особенности производства комплексных планого-экономических и бухгалтеских экспертиз по делам о необоснованной выплате премий в строительных организациях // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Республиканский межведомственный сборник научных работ. Вып.3. Вильнюс, 1991. С.86-89.

250. Винберг А.И., Малаховская Н.Т. Предмет и методологические основы науки о судебной экспертизе-судебной экспертологии. Сборник научных трудов. Нр.42. М., 1980. С.74-92

251. Галкин В.М. Средства доказывания в советском уголовном процессе. Ч.2. М., 1968

252. Герасимов В.Н. Научно-технические средства в работе следователя. М., 1985.

253. 320. Гармус А.К. О половом диморфизме метрических признаков костей таза // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Вып.1. Вильнюс, 1988. С.148-151.

254. Гольдман А. вопросы экспертизы в работе защитника. М., 1970.

255. Гончаренко В.И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве. Киев, 1980.

256. Гончаренко В.И. Вопросы использования средств криминалистической техники в уголовном судопроизводстве // Кримналистика и судебная экспертиза. Вып.19. Киев, 1979. С.16-23.

257. Грамович Г.И. Научно-технические средства: современное состояние, эффективность использования в раскрытии и расследовании преступлений. Учебное пособие. Минск, 1989.

258. Грамович Г.И. Основы криминалистической техники (процессуальные и криминалистические аспекты). Минск, 1981.

259. Грамович Г.И. Тактика использования знаний в раскрытии и расследовании преступлений Учебное пособие. Минск, 1987.

260. Громов Устав уголовного судопроизводства. Петербург, 1915.

261. Грановский Г.Л. Экспертные задачи: понятие, структура, стратегия решения // Теоретические и методические вопросы судебной экспертизы. М., 1979.

262. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Спб. 1908.

263. Гусаков А.Н. Взаимодействие следователей и специалистов при моделировании личности неизвестного преступника // Тактика и психология взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.23 - 30.

264. Галаган В.И. К вопросу о проведении экспертизы в стадии возбуждения уголовного дела // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.11. Киев, 1975. С.12-18.

265. Васильев А.Н. Приспособление данных специальных наук и следственной практики как источник формирования криминалистических методов // Использование современных достижений науки и техники в деятельности ия раскрытия и расследования преступлений криминалистическими методами и средствами. Научные труды. Киев, 1992. С.51-56.

266. Громовенко Л.И. О классификации специальных средств органов внутренних дел // Технические средства и системы в предупреждении и раскрытии преступлений. Межвуз. сбор. Науч. тр. Киев, 1993. С.14-16.

267. Данисявичюс П. Некоторые перспективы совершенстования эффективности применения основных средств и методов криминалистической трасологии //

268. Денисюк А.Н. Участие специалиста-медика в деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений. Учебное пособие. Киев, 1988.

269. Денисюк А.Н. Актуальные вопросы применение специальных знаний в облости судебной медицины при расследовании преступлений //

Современные проблемы судебной экспертизы и пути повышения эффективности. Киев, 1983. С.126-128.

270. Джумайни М. Некоторые вопросы подготовки судебных экспертов в капиталистических странах // Тещретические и методические вопросы судебной экспертизы. Сборник научных трудов. М., 1985. С.196-203.

271. Дрейден В.Г. Сырков С.М. Участие эксперта в следственных действия. // Уголовный процесс и криминалистика. М., 1983. С.37-44.

272. Дулов А.В. Вопросы теории судебной экспертизы. Минск, 1957.

273. Евдокимова Н.С. Применение бухгалтерских познаний при расследовании хищений // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1983.С.52-54.

274. Евдокимова Н.С., Осипов В.Н. Участие специалиста при осмотре документов по делам о хищениях на автотранспорте // Тактика Евдокимова и психология взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.17-23.

275. Закатов А.А. О некоторых проблемах использования научно-технических средств в розыскной деятельности следователя // Актуальные проблемы обеспечения следственной практики научно-техническими достижениями. Межвуз. сб. науч. тр. Киев, 1987. С. 67-71.

276. Злобина Т.Г. Некоторые вопросы классификации видов судебной экспертизы // Теоретические и практические вопросы судебной экспертизы. Сборник науч.тр. Вып.38. М., 1979. С.8-13.

277. Зотов Б.Л. Идентификация и криминалистика. М., 1973

278. Зуев Е.И. Повышение эффективности использования специальных познаний в расследовании преступлений // Использование современных достижений науки и техники в деятельности органов и судов по борьбе с преступностью (тезисы республиканской научной конференции) Вильнюс, 1981. С.43-46.

279. Зуев Е.И. Роль специалиста в расследовании преступлений. // Криминалистика на службе следствия. Вильнюс, 1967. С.32-61.

280. Зуев Е.И. Соотношения положения специалиста и эксперта по уголовно-процессуальному законодательству // Некоторые вопросы борьбы с преступностью. Сб статей. Алма-Ата, 1970.

281. Зуйков Г.Г. Общие вопросы использования специальных познаний в процессе предварительного расследования // Криминалистическая экспертиза. Вып.1. М., 1966. С.113-125.

282. Зуйков Г.Г. Участие специалиста в производстве следственных действий // Труды ВНИИ МВД СССР. М., 1967. Нр.10.

283. Ивашков В.А. Из опыта взаимодействия специалиста со следователем и оперативным работником при осмотре места происшествия // Вопросы уголовного процесса и криминалистики. Сборник научных трудов. Нр.25. С.3-6.

284. Использование специальных познаний при расследовании преступлений. Свердловск, 1978.

285. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М., 1990.

286. Ищенко Е.П. Проблемы первоначального этапа расследования преступлений. Красноярск, 1987.

287. Кульмашев Ф.Х. Теоретические особенности проведения экспертиз по делам, связанным с угоном автотранспорта // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1983. С.59-67.

288. Коваленко Е.Г. Биленчук П.Д. Использование некоторых форм специальных знаний в области бухгалтерского учёта и контроля при расследовании социалистического имущества. Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.30. Киев, 1985. С.105-109.

289. Коьаринец Б.М. Участие экспертов-криминалистов в провебении следственных действий по особо опасным преступлениям против личности // Теория и практика судебной экспертизы. Вып.1(2). М., 1964.

290. Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу ССФСР. Под редакцией А.М. Рекункова. М., 1981.

291. Коновалов Е.Ф. Некоторые аспекты взаимодействия следователя и эксперта по делам об имущественных преступления // Тактика и психология взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.12-16.

292. Коновалов Е.Ф. Проблемы расширения сферы применения достижений естественных и технических наук в раскритии преступлений // Применение экспертизы и других форм познаний в советском судопроизводстве. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловс, 1984. С.17 - 23.

293. Коновалов Е.Ф. Соотношение специальных знаний следователя и специалиста-криминалиста // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Свердловск, 1983. С.23-27.

294. Кононенко И.П. Некоторые процессуальные особенности производства судебных экспертиз в экспертном учреждении. // Криминалистика и судебная экспертиза. Нр.12. 1976. С.31-40.

295. Корухов Ю.Г. Правовые основы применения научно-технических средств при расследовании преступлений. М., 1974.

296. Костицкий М.В., Луцюк И.Т. Участие специалиста - психолога в уголовном процесе // Применение экспертизы и других форм познаний в советском судопроизводстве. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловс, 1984. С.71 - 77.

297. Кочнева Л.В. О недостатках в организации и проведении документальных ревизий и бухгалтерских экспертиз на предварительном следствии // Применение экспертизы и других форм познаний в советском судопроизводстве. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловс, 1984. С.35 -40.

298. Криминалистика. Под редакцией А.В.Дулова. Минск, 1996.

299. Криминалистика.Краткая энциклопедия. Авт.-сост. Р.С.Белкин-М., 1993.

300. Криминалистика социалистических стран. М., 1986.

301. Крылов И.Ф. Очерки истории криминалистики и криминалистической экспертизы. Ленингград, 1975.

302. Крылов И.Ф. Судебная экспертиза в уголовном процессе. Л., 1963.

303. Кузнецов П.С. Роль специальных познаний в процессе применения субъективных портретов. // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Сведловск, 1983. С.72-74.

304. Кузнецов П.С. Взаимодействие следователя и специалиста при работе с идеальными (субъективными) следами преступления). // Тактика и психология взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.42 - 48.

305. Кукушкин Ю.А. Взаимодействие следователя и криминалиста на месте происшествия // Экспертная практика. Но.18. М., 1981. С.20-24.

306. Курапка В.-Э.П. Процессуальные и тактические вопросы подготовки материалов для проведения экспертизы предохранительных устройств и особенности оценки её результатов следователем и судом // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Вып.2. Вильнюс, 1989. С.181-195.

307. Курапка В.Э. Пути повышения эффективности профилактикой деятельности эксперта при исследовании предохранительных устройств // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Республиканский межведомственный сборник научных работ. Вып.3. Вильнюс, 1991. С.104-112.

308. Кузьменко Н.К., Грамович Г.И. Проблемы использования результатов достижений научно-технического прогресса в работе органов предварительного расследования // Актуальные проблемы обеспечения следственной практики научно-техническими достижениями. Межвуз. сб. науч. тр. Киев, 1987. С.26-32.

309. Кузьмичёв В.С. Обеспечение принципа научности в следственной тактике // Технические средства и системы в предупреждении и раскрытии преступлений. Межвуз. сбор. Науч. тр. Киев, 1993. С.17-23.

310. Коваленко Е.Г. использование экономических знаний в практике раследования хищений социалистической собственности. // Актуальные проблемы обеспечения следственной практики научно-техническими достижениями. Межвуз. сб. науч. тр. Киев, 1987. С.78-81.

311. Лакис В.И. Комплексная ревизия при расслебовании преступлений // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Вып.3. Вильнюс, 1991. С.57-63.

312. Ланцман Р.М. Функции эксперта в общей системе функций советского уголовного судопроизводства // Экспертиза при расследовании. Вып.9. Вильнюс, 1971. С.33-37.

313. Лисицин В.П. Луцюк И.Т. Обязательное назначение экспертизы. // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Свердловск, 1983. С.74-78.

314. Лисиченко В.К. Научные принципы судебной экспертизы. // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.17. Киев, 1978. С.23-28.

315. Лисиченко В.К. Использование данных естесственныхи технических наук в следственной и судебной практике. Учебное пособие. Киев, 1979.

316. Лисиченко В.К. Циркаль.В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике.Учебное пособие.Киев, 1987.

317. Лисиченко В.К. Циркаль.В.В. Вопросы правового регуливования основных форм применения специальных знаний в уголовном судопроизводстве // Общетеоретические, правовые и организационные основы судебной экспертизы. Сборник научных трудов. М., 1987. С.32-37.

318. Лисиченко В.К. Циркаль В.В. Формы использования специальных познаний и виды участия специалистов на предварительном следствии // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Сведлоск, 1983. С.10-18

319. Лисиченко В.К. Циркаль В. В. Виды участия специалистов на предварительном следствии // Криминалистика и судебная экспертиза.- Респ.ведомств. науч.-метод. сб. Вып.30. 1985. С.3-10.

320. Лицюк И.Т. Участие специалиста-криминалиста в предварительном следствии (по УПК Украинской ССР). Автореф. канд. дисс. М., 1977.

321. Лузгин И.М. Расследование как процесс познания. М., 1969.

322. Лузгин И.М. Участие специалиста-криминалиста в производстве иных следственных действий. Криминалистическая экспертиза. Вып1. М., 1966. С.153-164.

323. Лукашевич В.Г. Интеграция современного научного знания и тенденции построения частных криминалистических теорий. // Теоретические и

практические проблемы обеспечения раскрытия и расследования преступлений криминалистическими методами и средствами. Научные труды. Киев, 1992. С.6-16.

324. Лысов Н.Н. Справка специалиста как источник доказательств. // Актуальные проблемы обеспечения следственной практики научно-техническими достижениями. Межвуз. сб. науч. тр. Киев, 1987. С.53-57.

325. Лившиц Е.М. Участие специалиста в производстве обыска. Криминалистическая экспертиза. Вып1. М., 1966. С.145-152.

326. Лакис В.И. Комплексная ревизия при расследовании преступлений. // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Республиканский межведомственный сборник научных работ. Вып.3. Вильнюс, 1991. С.57-63.

327. Минин А.Я. Основные направления использования вычислительной техники в борьбе с преступностью // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1983. С.99-102.

328. Макаров А.М. Критерии допустимости использования научно-технических средств в уголовном процессе // Уголовный процесс и криминалистика. М., 1983. С.3-8.

329. Макаров А. Доказательственное значение материалов применения научно-технических средств // Социалистическая законность. 1979. Нр.3. С.55-57.

330. Макарова И.Х. Использование специальных экономических познаний при расследовании преступлений в сфере экономики автомобильного транспорта. Автореф. канд. дисс. Свердловск. 1991.

331. Макарова И.Х. Организационно-психологические аспекты взаимодействие следователя и ревизора на стадии возбуждения уголовного дела // Тактика и психология взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.48 - 55.

332. Макушкина Г.Е., Ефимов А.Н. Некоторые тактические особенности взаимодействия следователя и педагога при расследовании преступлений несовершеннолетних // Тактика и психология

взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.103 - 105.

333. Маркс А.В. Тактические особенности участия следователя и специалиста в следственных действиях, связанных с задержанием. // Тактика и психология взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.30-37.

334. Маркс Н.А. Особенности фиксации результатов осмотра живых лиц, проведенного с участием специалиста (по УПК РСФСР и других союзных республик) // Применение экспертизы и других форм познаний в советском судопроизводстве. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловс, 1984. С.81-84.

335. Маркс Н.А. Процессуальные и непроцессуальные формы использования специальных познаний при освидетельствовании. // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Свердловск, 1983. С.37-41.

336. Махов В. Н. Сущность и понятие специальных знаний в советском уголовном процессе // Вопросы борьбы с преступностью. Вып.44. М., 1986. С.56-66.

337. Мельникова Э.Б. Участие специалистов в следственных действиях М., 1964.

338. Миньковский Г.М. Задачи и возможности совершенствования правового регулирования экспертной деятельности // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkročio 12-13 d.) V., 1991. P.41-43.

339. Мирский Д.Я., Ростов М.Н. Вопросы эффективности исследования при решении экспертных задач. Сборник научных трудов. Нр.42. М., 1980. С.44-63.

340. Михеенко М.М. Уголовно - процессуальное право Англии, США и Франции. Киев, 1969. 163С.

341. Морозов Г.Е. Роль специалиста в производстве процессуальных и профилактических действий в стадии предварительного расследования Учебное пособие.-Хабаровск, 1985.

342. Музыка А.А. Использование специальных знаний в облости наркологии в процессе расследования уголовных дел. Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.30. Киев, 1985. С.100-105.

343. Митричев В.С. Судебная экспертиза и смежные отрасли научных знаний. Проблемы общей и судебной экспертологии в связи с судебно-экспертной деятельностью.Сборник научных трудов. Нр.42. М., 1980. С.93-101.

344. Назаренко В.И. Научно-технический прогресси правотворчество // Технические средства и системы в предупреждении и раскрытии преступлений. Межвуз. сбор. Науч. тр. Киев, 1993. С.32-39.

345. Надгорный Г.М. О понятии предмета судебной экспертизы. // Криминалистика и судебная экспертиза. Нр.38. Киев, 1989. С.10-15.

346. Надгорный Г.М. Гносеологические аспекты понятия специальные знания // Криминалистика и судебная экспертиза.-Респ.межведомств. науч.-метод. сб. Киев. Вып.21. С.37-41

347. Надгорный Г.М. Об усилении правовой защтиты интересов личиости, связанных с назначением и производством экспертизы в уголовном процессе // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkročio 12-13 d.) V., 1991. P.43-45.

348. Надгорный Г.М. Понятие специальных знаний // Использование современных достижений науки и техники в деятельности органов и судов по борьбе с преступностью (тезисы республиканской научной конференции). Вильиюс, 1981. С.46-52.

349. Надгорный Г.М. Уголовно-процессуальное законодательство о судебной экспертизе и понятие специальных знаний // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.22. 1981. С.27-30.

350. Надгорный Г.М. К вопросу о формировании судебно-экспертных отраслей знаний // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.17. Киев, 1978. С.15-23.

351. Надгорный Г.М. Предмет судебно-экспертной отрасли знаний и предмет судебной экспертизы // Криминалистика и судебная экспертиза. Киев, 1976. С.37-43.

352. Недостатки и пути совершенствования практики использования экспертизы предварительным следствием и судом: Методические рекоьендации.- Вильнюс, 1986.

353. Недостатки использования возможностей экспертизы по уголовным делам о нераскрытых убийствах и изнасилованиях: Ирформационное письмо.- Вильнюс, 1980.

354. Новиков А.А. Шире внедрядь достижения науки в следственную практику // Внедрение в практику новых методов судебной медицины и криминалистикию (Материалы конференции научного общества судебных медиков и криминалистов 20-21 октября 1987 г.). Каунас, 1987. С.7-8.

355. Орлов Ю.К. Заключение эксперта и его оценка по уголовным делам. М., 1995.

356. Орлов Ю.К. Производство экспертизы в уголовном процессе. Учебное пособие. М. 1982.

357. Осипов В.Н. Организация и проведение ревизии при расследовании хищений на автотранспорте // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1983. С 55-58.

358. Палскис Э. Возникновение и развитие технических средств и научных методов фиксации судебных доказательст. // Учёние записки учебных заведений Литовской ССР. Тейсэ. Т.10. 1983. С.94-107.

359. Перлов И.Д. Экспертиза по новому уголовно-процессуальному законодательству. Проблемы судебной экспертизы. Сборник. Нр.1. М., 1961. С.34-44.

360. Поркшеян О.Х. Нравственность судебно-медицинского эксперта. Третий Всесоюзныий съезд судебных медиков 14-16 декабря 1988 г. Тезисы докладов. Москва, 1988. С.63-64.

361. Порошин Г.Н. Исследоватия места происшествия следователем и экспертом-криминалистом органов внутренних дел. Волгоград, 1979.

362. Пошюнас П. Процессуальная регламентация деятельности эксперта и специалиста в новом уголовно-процессуальном законодательстве //

Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики. Тезисы конференции. Киев, 1993. С.17-18.

363. Пошюнас П.К. Сущность судебной ревизии и её отграничение от судебно-экономических экспертиз // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Республиканский межведомственный сборник научных работ. Вып.3. Вильнюс, 1991. С.42-56.

364. Пошюнас П.К. Правоотношение, складывающиеся при производстве судебно-бухгалтерской экспертизы // Сборник научных трудов. Вып.5. Вильнюс, 1975. С.20-30.

365. Пузене Б.П. Судебно-бухгалтерские экспертизы по установлению недостач (излишков) материальных ценностей на предприятиях бытового обслуживания населения, осуществляющих пошив и ремонт одежды и обуви // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Республиканский межведомственный сборник научных работ. Вып.3. Вильнюс, 1991. С.70-76.

366. Пошюнас П. Судебная ревизия и судебно-экономическая экспертиза. Вильнюс, 1990.

367. Пошюнас П. Об уголовно-процессуальной регламентации проведения ревизии // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Вып.2. Вильнюс, 1989. С.132-146.

368. Пошюнас П. Предмет и задачи, решаемые финансово-кредитной экспертизой // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Вып.1. Вильнюс, 1988. С.92-98.

369. Пошюнас П.К вопросу о формах участия специалистов в области бухгалтерского учёта в расследовании уголовных дел // Криминалистика на службе следствия. Вильнюс, 1967 С.39-48.

370. Пошюнас П. Применение бухгалтерских познаний при расследовании и предупреждении преступлений. Вильнюс, 1977.

371. Пошюнас П., Лакис В. О понятии специальных экономических знаний и классификации судебной экономической экспертизы // Сборник научных работ. Вып.6. Вильнюс, 1980. С.31-42.

372. Прасолова Э.М. Теория и практика криминалистической экспертизы. М., 1985.

373. Пучков В.А. Использование достижений научно-технического прогресс в целях повышения эффективности раскрытия и расследования тяжких преступлений против личности // Проблемы совершенствования деятельности следственных и экспертных подразделений ОВД. Сборник научных трудов. Волгоград, 1989. С.118-123.

374. Пучкова Е.М. Сущность и классификация задач в судебных экспертиз // Теоретические и практические вопросы судебной экспертизы. Сборник науч.тр. Вып.38. М., 1979. С.52-72.

375. Пучкова Т.М. Формирование специальных экспертных познаний в свете современных тенденций развития научного знания. Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР. Сборник научных трудов. Нр.42. М., 1980. С.121-136.

376. Пучкова Т.М. Формирование специальных экспертных познаний в свете современных тенденций развития научного знания // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР. Сборник научных трудов. Нр.42. М., 1980. С121-136.

377. Рооп Х. Уголовно-процессуальные проблемые аспекты судебной экспертизы. (Монография). Таллин, 1992.

378. Ростов М.Н. Особенности специальных знаний, определяющие возможность участия эксперта в уголовном процессе при проведении комплексных криминалистических исследований. // Процессуальные аспекты субедной экспертизы. Сборник научных трудов. М., 1986. С.62-83.

379. Сабутис Л. Повышение эффективности внедрения достижения науки и техники в следственную практику // Вопросы борьбы с преступностью и судебной экспертизы. Вып.2. Вильнюс, 1989. С.3-10.

380. Салтевский М.В. Научно-технический прогресс-основа развития и внедрения новых нарравлений криминалистических исследований в практику // Актуальные проблемы обеспечения следственной практики научно-техническими достижениями. Межвуз. сб. науч. тр. Киев, 1987. С.6-12.

381. Самарина Т.М. Значение экспертного осмотра места происшествия и вещественных доказательств // Проблемы и практика трасологических и

баллистических исследований. Сборник научных трудов ВНИИСЭ. Нр.17. М., 1976.

382. Сегай М.Я. Предмет науки криминалистики и методологические проблемы современных достижений науки и техники в уголовном судопроизводстве // Использование современных достижений науки и техники в деятельности органов и судов по борьбе с преступностью (тезисы республиканской научной конференции) Вильнюс, 1981. С.12-15.

383. Селиванов Н.А. Понятие и виды криминалистической экспертизы. // Современные проблемы судебной экспертизы пути повышения эффективности деятельности судебно-экспертных учреждений в борьбе с преступностью. Тезисы конференции. Киев, 1983. С.39-41.

384. Селиванов Н.А. Привлечение специалистов к расследованию (обзор практики по материалам следственных органов прокуратуры). М., 1973.

385. Селиванов Н.А. Правовые положения деятельности эксперта в советском уголовном процессе // Проблемы судебной экспертизы. Сборник научных работ. Нр.1. М., 1961. С.71-74.

386. Селиванов Н.А. Участие специалиста в предварительном следствии // Практика применения нового уголовно-процессуальнлго законодательства. М., 1962. С.18-22.

387. Селиванов Н. Леви А7 Правовая регламентация научно-технических средств в уголовном судопроизводстве. // Социалистическая законность. 1979. Нр.11. С.46-47.

388. Серов В.А. Специальные познания и формы их использования при расследовании и рассмотрении уголовных дел // Социальное развитие и право. 1980. С.68-73.

389. Серов В.А. Использование научно-технических познаний и средств в доказовании по уголовным делам. Автореф. канд. дисс. М., 1980.

390. Серов В.А. Специальные познания и формы их использования при расследовании и рассмотрении уголовных дел. // Социальное развитие и право. М., 1980. С.68-73.

391. Серов В.А. Участие специалиста в расследовании уголовных дел. // Проблемы правосудия и уголовного права. М., 1978. С.77-85.

392. Скопенко С.Ф. Уременко В.В. Практика привлечения специалистов к участию в расследовании преступлений // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып11. Киев, 1975. С.5-11.

393. Скорченко П.Т. О повышении роли экспертно-криминалистической службы и расследовании преступлений // Экспертная практика. Но.18. 1981. С.10-16.

394. Снетков В.А. Актуальные проблемы криминалистической техники. Но.18. М., 1981. С.44-49.

395. Сокиран Ф.М. Научно-технические средства как элемент психологического воздействия на предварительном следствии // Актуальные проблемы обеспечения следственной практики научно-техническими достижениями. Межвуз. сб. науч. тр. Киев, 1987. С.63-66.

396. Соколовский З.М. Понятие специальных знаний // Криминалистика и судебная экспертиза.-Респ.межведомств. науч.-метод. сб. Вып.6. Киев, 1969. С.15-22.

397. Соколовский З.М. Проблемы использования в уголовном специальных знаний при установлении причинной связи явлений. Автореферат.дис..д-ра юрид. наук. Харьков, 1968. С.8

398. Сорокотягин И.Н. Использование специальных познаний при расследовании преступлений. Свердловск, 1978

399. Сорокотягин И.Н. Применение специальных познаний с целью разрешения сложных следственных ситуаций // Применение экспертизы и других форм познаний в советском судопроизводстве. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловс, 1984. С.3-11.

400. Сорокотягин И.Н. Специальные познания в расслебовании преступлений. Ростов, 1984.

401. Сорокотягин И.Н. Системно-структурная характеристика специальных познаний и формы их использования в борьбе с преступностью // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Свердловск, 1983.

402. Сорокотягин И.Н. Понятие и виды взаимодействия следователя и свебущих лиц (специалистов, экспертов) // Тактика и психология

взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.4-11.

403. Сорокотягина Д.А., Сорокотягин И.Н. Использование специальных познаний в предварительной проверке материалов расследования // Тактика и психология взаимодействия следователя и эксперта. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1989. С.55-61.

404. Стебиж В.В. Участие педагога в допросе несовершеииолетнего // Применение экспертизы и других форм познаний в советском судопроизводстве. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловс, 1984. С.67-70.

405. Стриижа В.К. Бахин В.П. Проблемы полноты использования иаучно-технических возможностей в расследовании // Криминалистика судебная экспертиза Нр.38. Киев, 1989 С.80-37.

406. Стунгис К.-Ю.А. Применение специальных автотехтических знаний в расследовании и судебном рассмотреиии дел о нарушении правил безопасности движения и эксплуатации автотранспорта.-Автореф. Канд. дисс.-М.,1973.

407. Сегай М.Я. Предмет науки криминалистики и методологические проблемы современных достижеиий науки и техники в уголовном судопроизводстве // Использование современных достижений науки и техники в деятельности органов и судов по борьбе с преступностью (тезисы республиканской научной конференции) Вильнюс, 1981. С.12-15.

408. Судебные экспертизы. М., 1989.

409. Теория и практика криминалистической экспертизы. Сборник. Нр.9. М., 1962.

410. Торбин Ю.Г. Использование специальных познаний при изучении тела и одежды живого человека // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Свердловск, 1983. С.42-47.

411. Торбин Ю.Г. Криминалистика сегодня. Ростов-иа-Дону, 1996.

412. Трубачёв А.Д. Использование специальных познаний при производстве тактических операций в процессе выявления и расследования хищений // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1983. С.46-51.

413. Турчин Д. Специалист в уголовном процессе // Социалистическая законность. 1970. Нр.10. С.43-45.

414. Филимонов Б.А. Уголовный процесс ФРГ. М., 1974.

415. Фридман И.Я. О некоторых процессуальных вопросах экспертных исследований // Mokslinės konferencijos "Teismo ekspertizės aktualijos" tezės (1991 m. lapkričio 12-13 d.). V. 1991. P.47-49.

416. Хилобок М.П. Участие специалиста-криминалиста в следственном осмотре и освидетельствовании // Криминалистическая экспертиза. Вып.1. М., 1966. С.126-138.

417. Хилобок М.П. Участие специалиста-криминалиста в следственном эксперименте. Криминалистическая экспертиза. Вып.1.М.,1966.С 139-144

418. Хитоядов Б.С. Организация следственных действий с участием специалиста. // криминалистика и вопросы борьбы с преступностью. Сборник научных трудов. Ташкент, 1985. С.132.-137.

419. Циркаль В.В. Участие группы специалистов в следственных действиях. Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.19. Киев, 1979. С.59-64.

420. Циркаль В.В. Участие специалистов в подготовке к проведению следственных действий. // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.17. Киев, 1978. С.44-49.

421. Циркаль В.В. Некоторые особенности тактики допроса с участием специалиста. // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып.22. М., 1981. С.51-54.

422. Чепас А.Б. Применение специальных познаний при выяснении обстоятельсв, способствующих совершенню преступлений // Криминалистика на службе следствия. (Материалы научно-практической конференсии следственных работников Литовской ССр 15-17 декабря 1966 г.). Вильнюс, 1967. С.159-165.

423. Шиканов В.И. Актуальные вопросы уголовиого судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса.Иркутск, 1978.

424. Шиканов В.И Использование спецнальных познаний при расследовании убийств. Иркутск, 1976.Шкляр Б.М. Почему некоторые квартирные кражи остаются нераскрытыми // Вопросы борьбы с преступностью и

судебной экспертизы. Сборник научных трудов. Вып.3. Вильнюс, 1988. С.95-104.

425. Шкляр Б.М. Некоторые аспекты внедрения в практику уголовного судопроизводства научно-технических средств // Использование современных достижений науки и техники в деятельности органов и судов по борьбе с преступностью (тезисы республиканской научной конференции) Вильнюс, 1981. С.74-80.
426. Шляхов А.Р. Задачи и пути их решения в свете НТР. Сборник научных трудов. Нр.42. М., 1980. С.3-26.
427. Шляхов А.Р. Классификация судебных экспертиз. Волгоград, 1980.
428. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза: организация и проведение. М., 1979.
429. Шляхов А.Р. Процессуальные права и обязонности руководителя экспертного учреждения // Криминалистикс и судебная экспертиза. Нр.6. 1976. С.160-163.
430. Шляхов А.Р. Задачи судебной экспертизы. Экспертные
431. Штромас А.Ю. Деятельность сведущих лиц в советском уголовном процессе. Дисерт. канд. юрид. наук. 1963.
432. Эйсман А.А. Экспертология в системе научного знания. Сборник научных трудов. Нр.42. М., 1980. С.64-73.
433. Эльдкин П.С. Цели и средства их достижения и советском уголовно-процессуальном праве. Лунинград, 1976.
434. Эйсман А.А.Заключения эксперта (структура и научное обоснование). М., 1967.
435. Юридический энциклопедический словарь. М., 1973.
436. Яблоков Н.П. Куликов В.И. Перспективные направления использования современных технических средств для получения информации об обстановки совершения преступлений // Применение специальных познаний в борьбе с преступностью. Свердловск, 1983. С.66-71.

1. PRIEDAS.

BAUDŽIAMOSIOS BYLOS ANKETA

I. Bendri duomenys

1.1. Tardymo (kvotos) organas, atlikęs parengtinį tyrimą:
1. generalinė prokuratūra.....
2. miesto prokuratūra.....
3. rajono prokuratūra.....
4. tardymo departamentas prie VRM.....
5. policijos komisariatas
6. kita (nurodykite)

1.2. Baudžiamoji byla Nr. .....

pagal kaltinimą (BK str.) .....

1.3. Sprendimas byloje:
1. Kaltinamasis nuosprendis
2. Išteisinta pagal BPK straipsnį
3. byla sustabdyta
4. byla nutraukta
5. byla perduota tardymui papildyti

1.4. Bylos trumpas turinys

II. ATSKIRI TARDYMO VEIKSMAI

2. ĮVYKIO VIETOS APŽIŪRA

2..1. Ar daryta įvykio vietos apžiūra:
1. taip
2. ne

2.2. Įvykio vietos apžiūrą darė:
1.prokuratūros tardytojas
2. VRM tardytojas
3. kvotėjas
4. kriminalinės PK inspektorius
5. apylinkės inspektorius
6. kitas pareigūnas (nurodyti) .....

2.3. Įvykio vietos apžiūroje dalyvavo:
1. nurodyta tik pavardė, nenurodytos pareigos
2. specialistas (nenurodyta specializacija)
3. specialistas (nurodyta specializacija)
4. teismo medicinos specialistas.....
5. kitas (nurodyti) .....
6. niekas nedalyvavo

2.4.Jeigu įvykio vietos apžiūroje nedalyvavo specialistas, tai ar jo dalyvavimas buvo būtinas:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

2.5.Jeigu taip, tai kokios srities specialistas turėjo dalyvauti (nurodyti)

1. trasologas
2. balistas
3. biologas

2.6.Ar nurodyta, kokie naudoti įvykio vietos apžiūros taktiniai būdai:
1.taip
2.ne
2.7.Jeigu taip, tai nurodyti kokie.
2.8.Įvykio vietos apžiūra atlikta:
1.bute
2.gyvenamajame name ir ūkiniuose pastatuose
3.transporto priemonėje
4.atviroje vietovėje
5.gyv. name
6. sodo namelyje
7.kitur (nurodyti) .....
2.9.Įvykio vietos apžiūros metu buvo apžiūrėta;
1.betarpiškai tik įvykio vieta
2.įvykio vieta ir artimos patalpos
3.įvykio vieta ir teritorija aplink įvykio vieta
4.negalima spręsti
5.nenurodyta
6.kita (nurodyti).....
2.10.Ar apžiūrėti galimi nusikaltėlių atvykimo ir išvykimo keliai:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne
4.kita (nurodyti).....
2.11.Ar pilnai atlikta įvykio vietos apžiūra:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne
2.12.Jeigu apžiūrėta ne viskas, tai kas dar buvo būtina apžiūrėti(nurodyti).
2.13.Ar apžiūrint įvykio vieta buvo panaudotos mokslinės techninės priemonės:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne
4.kita (nurodyti).....
2.14. Jeigu taip, tai išvardinti kokios
1.daktoplokštelės
2.daktomilteliai
3.polimerinės pastos
4. darbui su mikro pluoštais.
2.15.Jeigu ne, tai kokias reikėjo panaudoti (nurodyti)
2.16.Kaip galima spręsti, kad buvo panaudotos mokslinės techninės priemonės:
1.nurodyta protokole
2.nurodyta protokole ir pagal išimtus pėdsakus
3.tik pagal išimtus pėdsakus ir kitus daiktinius įrodymus
4.kita(nurodyti).....
2.17.Ar įvykio vietos apžiūros metu buvo išimti pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai:
1.taip
2.ne
2.18.Jeigu taip, tai išvardinti kokie
1.rankų
2.kojų
3.biologiniai
4.kraujo.....
5.kiti (nurodyti)
2.19.Ar įvykio vietos apžiūros protokole nurodyta nuo kokių daiktų nuimti pėdsakai: 1.taip
2.nepilnai
3.ne

4.kita (nurodyti).....

2.20.Ar įvykio vietos apžiūros metu buvo rastų, bet nepaimtų pėdsakų ar kitų daiktinių įrodymų;

1.taip
2.ne
3.negalima pasakyti

2.21.Jeigu taip, tai išvardinti kokie

1.rankų
2.avalynės
3.laužimo

2.22.Sprendžiant iš įvykio vietos apžiūros protokolo, ar įvykio vietoje dar buvo galima rasti daugiau pėdsakų ar kitų daiktinių įrodymų;

1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

2..23.Jeigu taip, tai išvardinti kokių:

1.rankų
2.avalynės
3.kvapo
4.laužimo
5.mikropluoštų
6.biologiniai
7.kraujo.....
8.kitų (nurodyti).....

2.24. Ar įvykio vietoje buvo fotografuota|

1.taip
2.ne viskas
3.ne

2..25. Jeigu įvykio vieta neužfiksuota foto juostelėje, tai ar galima susidaryti aiškų įvykio vietos vaizdą:

1.taip
2.dalinai
3.ne

2..26.Ar protokole nurodyta, kas buvo fotografuota:

1.taip
2.dalinai
3.ne

2.27. Ar nuotraukos darytos laikantis kriminalistinės fotografijos rekomendacijų|

1.taip
2.nepilnai
3.ne

2.28. Jeigu nepilnai, tai kokių rekomendacijų nesilaikyta (nurodyti)

2.1.29. Ar nuotraukose užfiksuoti daiktai, ant kurių rasti pėdsakai:

1.taip
2.nevisi
3.ne
4.pėdsakų nerasta

2.30. Jeigu nevisi, tai nurodyti kokie .....

2..31. Ar nuotraukose užfiksuoti įvykio vietoje paimti daiktai bei pėdsakai:

1.taip
2.nevisi
3.ne
4.nieko nepaimta

2.32. Jeigu nevisi, tai nurodyti kokie neužfiksuoti

2.33. Ar įvykio vieta užfiksuota videojuostoje:

1.taip
2.ne
3.nebuvo būtina

2.34. Ar prie įvykio vietos apžiūros protokolo pridėta įvykio vietos schema ar planas:

1.taip
2.dalinai
3.ne

2.35. Jeigu ne, tai ar be schemos ar plano galima susidaryti aiškų įvykio vietos vaizdą:
1.taip
2.dalinai
3.negalima
2..36. Ar plane, schemoje pažymėta, kur rasti pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai:
1.taip
2.nevisi
3.ne
2.37. Jeigu nevisi, tai kokių pėdsakų ar kitų daiktinių įrodymų radimo vieta nenurodyta (nurodyti)
.....
2.38. Ar įvykio vietos apžiūros protokole nurodyta, kaip įpakuoti paimti pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai:
1.taip
2.nevisi
3.ne
4.nieko paimta
2.39 Jeigu nevisi, tai kas nenurodyta .....
2.40. Kam buvo panaudota informacija surinkta įvykio vietoje:
1.apžiūrai
2.atpažinimui
3.ekspertiniam tyrimui
4.nebuvo panaudota
5.kita (nurodyti) .....
2.41. Ar visiems pėdsakams ir kitiems daiktiniams įrodymams, kuriems būtinas ekspertinis tyrimas, buvo paskirtos ekspertizės|
1.taip
2.ne
3.kita (nurodyti).....
2.42. Jeigu ne, tai nurodyti, kokie daiktiniai įrodymai ir kokiam ekspertiniam tyrimui nepasiųsti
.....
2.43. Ar paskirtose ekspertizėse užduoti visi reikiami klausimai:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne
2.44. Jeigu ne, tai nurodyti kokioje ekspertizėje ir koks klausimas neužduotas.....
2.45. Ar ekspertizių metu gauta informacija (įrodymai) turėjo reikšmės bylos tyrimui:
1.taip (nurodyti kokią)
2.dalinai (nurodyti kokią)
3.neturėjo reikšmės (nurodyti kodėl)
2.46. Ar prie įvykio vietos apžiūros protokolo yra pridėtos nuotraukos
1.taip
2. ne
2.47. Ar prie įvykio vietos apžiūros protokolo pridėti negatyvai
1.taip
2. ne

III. APKLAUSA

3.1. Ar buvo daryta apklausa panaudojant mokslines technines priemones ar dalyvaujant specialistui:
1.taip
2.ne
3.2. Ar buvo daryta apklausa panaudojant mokslines technines priemones:
1.taip
2.ne
3.3. Jeigu taip, tai nurodyti kokias .....
1.garso įrašas
2.video įrašas
3.kita (nurodyti) .....
3.4. Ar dalyvavo apklausoje specialistas:
1. taip

2. ne

3.5. Jeigu taip, tai nurodyti koks .....

3.6. Jeigu ne, tai ar turėjo dalyvauti:

1.taip

2.negalima spręsti

3.ne

3.7. Jeigu taip, tai koks (nurodyti).....

3.8. Koks proceso dalyvis buvo apklaustas:

1. kaltinamasis
2. įtariamasis
3. nukentėjusysis
4. liudytojas
5. kitas (nurodyti) .....

3.9. Kam buvo panaudota informacija.....

IV. AKISTATA

4.1. Ar buvo daryta akistata panaudojant mokslines technines priemones:

1.taip

2.ne

4.2. Jeigu taip, tai nurodyti kokias:

1.fiksavimas foto juostoje

2.video įrašas

3.garso įrašas

4.kita (nurodyti) .....

4.3. Jeigu ne, tai ar reikėjo panaudoti mokslines technines priemones:

1.taip

2.negalima spręsti

3.ne

4.4.Jeigu taip, tai kokias (nurodyti).....

4.5. Ar akistatos metu dalyvavo specialistas:

1.taip

2.ne

4.6.Jeigu taip, tai nurodyti koks .....

4.7. Jeigu ne, tai ar turėjo dalyvauti:

1.taip

2.negalima spręsti

3.ne

4.8.Jeigu taip, tai koks specialistas turėjo dalyvauti (nurodykite).....

4.9. Kam buvo panaudota akistatos metu gauta informacija (nurodykite)

V. KRATA

5.1. Ar buvo daryta krata:

1. taip
2. ne

5.2. Pas kurį proceso dalyvį buvo daryta krata:

1. kaltinamąjį
2. įtariamąjį
3. kita (nurodykite).....

5.3. Kas darė kratą:

1. prokuratūros tardytojas
2. VRM tardytojas
3. kvotėjas
4. kitas pareigūnas (nurodykite).....

5.4.Ar darant kratą dalyvavo specialistas:

1.taip

2.negalima spręsti

3.ne

5.5.Jeigu taip, tai koks specialistas dalyvavo:

1.nurodyta tik pavardė, nenurodytos pareigos
2.specialistas (nenurodyta specializacija)
3.trasologas
4.balistas
5.biologas
6.kitas (nurodykite).....

5.6.Jeigu kratos metu nedalyvavo specialistas, tai ar jo dalyvavimas buvo būtinas:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

5.7.Jeigu taip, tai kokios srities specialistas turėjo dalyvauti:
1.trasologas
2.balistas
3.biologas
4.med. ekspertas
5.psichologas
6.kitas (nurodykite) .....

5.8. Kur buvo daroma krata:
1.bute .....
2.bute ir pagalbinėse patalpose .....
3.gyvenamajame statinyje.....
4.gyvenamajame statinyje ir pagalbinėse patalpose .....
5.negyvenamajame statinyje.....
6.transporto priemonėje .....
7.vietovėje .....
8. kitur (nurodyti) ....

5.9. Koks buvo kratos tikslas:
1.surasti lavoną ....
2.surasti daiktus, ant kurių liko nusikaltimo pėdsakai
3.surasti daiktus, į kuriuos tiesiogiai kėsinosi
4.surasti daiktus, rodančius, kad slepiamas nusikaltimas
5.surasti neteisėtu verslu pagamintų daiktų bei jų gaminimo aparatų
6.surasti, daiktinių įrodymų .....
7.surasti iš apyvartos išimtus daiktus .....
8.surasti be leidimo laikomus daiktus .....
9.surasti nusikaltimo įrankius .....
10.kita (nurodykite) .....

5..10. Ar darant kratą buvo panaudotos mokslinės techninė priemonės:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

5.1. Jeigu taip, tai nurodyti kokios .....

5.12. Jeigu ne, tai ar reikėjo panaudoti mokslines technines priemones:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

5.13.Jeigu taip, tai nurodyti kokias .....

5.14. Kaip galima spręsti, kad buvo panaudotos mokslinės techninė priemonės:
1.nurodyta protokole
2.nurodyta protokole ir pagal rastus pėdsakus bei kitus daiktinius įrodymus
3.tik pagal rastus pėdsakus ir kitus daiktinius įrodymus
4.kita (nurodykite) .....

5.15. Ar kratos metu rado nusikalstamos veiklos įrodymų:
1.taip
2. negalima spręsti
3.ne

5.16.Jeigu taip, tai kokius įrodymus rado (nurodykite)

5.17. Kam buvo panaudoti kratos metu rasti pėdsakai bei kiti įrodymai (nurodykite)
1.ekspertiniam tyrimui
2.kita (nuroduti)

5.18. Ar protokole nurodyta kur rasti nusikalstamos veiklos įrodymai:
1.taip
2.nepilnai
3.ne
5.19.Jeigu taip, tai nurodykite kur .....
5.20. Ar nufotografuoti kratos metu rasti pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai:
1.taip
2.ne visi
3.ne
5.21. Ar užfiksavo kratos eigą video juostoje:
1.taip
2.ne
3.nebuvo būtina
5.22. Ar sudarė kratomo objekto schemą ar planą:
1.taip
2.ne nepilnai
3.ne
5.23. Jeigu taip, tai ar pažymėjo, kur rado nusikalstamos veiklos įrodymus:
1.taip
2.ne visus
3.ne
5.24. Ar asmuo, pas kurį darė kratą ir nerado nusikalstamos veiklos įrodymų, vėliau buvo pripažintas kaltinamuoju:
1.taip
2.ne
3.kita (nurodyti).....
5.25. Jeigu taip, tai ar kratos metu buvo galima rasti jo nusikalstamą veiklą patvirtinančių įrodymų:
1.taip
2.negalima spręsti
3.dar nebuvo galima rasti
4.ne
5.kita (nurodykite).....
5..26. Jeigu taip, tai dėl kokios priežasties nebuvo rasti nusikalstamą veiklą patvirtinantys įrodymai:
1.atliko paviršutiniškai
2.nenaudojo mokslinių techninių priemonių
3.nedalyvavo specialistas
4.kita (nurodykite) .....
5.1.27. Foto trūkumai:
1. nėra mastelinės liniuotės
2. kita (nurodyti)

VI. POĖMIS

6.1. Ar buvo darytas poėmis:
1. taip
2. ne
6.2. Ar darant poėmį dalyvavo specialistas:
1. taip
2. negalima spręsti
3. ne
6.3. Jeigu taip, tai koks specialistas dalyvavo:
1. nurodyta tik pavardė, nenurodytos pareigos
2. specialistas
3. medikas
7. kitas (nurodykite).....
6.4. Jeigu darant poėmį nedalyvavo specialistas, tai ar jo dalyvavimas buvo būtinas:
1. taip
2. negalima spręsti
3. ne
6.5. Jeigu taip, tai kokios srities specialistas turėjo dalyvauti:

1. med. ekspertas
2. trasologas
3. kitas (nurodyti)

6.6. Ar darant poėmį buvo panaudotos mokslinės techninės priemonės:
1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

6.7. Jeigu taip, tai nurodyti kokios .....

6.8. Jeigu ne, tai ar reikėjo panaudoti mokslines technines priemones:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

6.9. Jeigu taip, tai nurodyti kokias reikėjo panaudoti

6.10. Kaip galima spręsti, kad buvo panaudotos mokslinės techninė priemonės:
1.nurodyta protokole
2.nurodyta protokole ir pagal išimtus pėdsakus
3.tik pagal išimtus pėdsakus ir kitus daiktinius įrodymus
4.kita (nurodykite) .....

6.11. Ar išimti daiktai išsamiai aprašyti:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

6.12. Ar paimti daiktai nufotografuoti:
1.taip
2.ne

6.13. Kam panaudotas poėmis:
1.ekspertiniam tyrimui
2.įrodymui
3.kita (nurodyti) .....

VII. DAIKTŲ IR DOKUMENTŲ APŽIŪRA

7.1. Ar buvo apžiūrėti daiktai ar dokumentai:
1.taip
2.ne

7.2. Ar apžiūrint daiktus ar dokumentus dalyvavo specialistas:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

7.3. Jeigu taip, tai koks specialistas dalyvavo:
1.nurodyta tik pavardė, nenurodytos pareigos
2.specialistas
3.trasologas
4.kita (nurodyti).....

7.4. Jeigu apžiūrint daiktus ar dokumentus nedalyvavo specialistas, tai ar jo dalyvavimas buvo būtinas:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

7.5. Jeigu taip, tai kokios srities specialistas turėjo dalyvauti:
1. trasologas
2. balistas
3. kita (nurodyti).....

7.6. Ar apžiūrint daiktus ar kitus dokumentus buvo panaudotos mokslinės techninė priemonės:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne
7.7. Jeigu taip, tai išvardinti kokios .....
7.8. Jeigu ne, tai ar reikėjo panaudoti mokslines technines priemones
1.taip
2.ne galima spręsti
3.ne
7.9. Jeigu taip, tai nurodyti kokias:
7.10. Kaip galima spręsti, kad buvo panaudotos mokslinės techninė priemonės:
1.nurodyta protokole
2.dalinai nurodyta protokole ir pagal surastus pėdsakus
3.tik pagal surastus pėdsakus
4.kita (nurodyti) .....
7.11. Ar ant daiktų ar dokumentų buvo rasti pėdsakai
1.taip
2.ne galima spęsti
3.ne
4.neieškojo nors reikėjo
7.12. Jeigu taip, tai nurodyti kokie .....
7.13. Jeigu ne, tai ar panaudojus mokslines technines priemones galima buvo juos rasti:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne
7.14. Ar apžiūrėti daiktai ar dokumentai buvo nufotografuoti
1.taip
2.ne
7.15. Ar apžiūrėti daiktai ar dokumentai buvo užfiksuoti video juostoje:
1.taip
2.ne
7.16. Ar yra negatyvai:
1.taip
2.ne
7.17. Kokius pėdsakus galėjo rasti:
1.rankų
2. kitus (nurodyti)
7.18. Protokolo trūkumai:
1.neaprašyti individualūs požymiai
2.kita (nurodyti)

VIII. PARODYMAS ATPAŽINTI

8.1. Ar buvo darytas parodymas atpažinti:
1. taip
2. ne
8.2. Ar darant parodymą atpažinti dalyvavo specialistas:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne
8.3. Jeigu taip, tai koks specialistas dalyvavo:
1. nurodyta tik pavardė, nenurodytos pareigos
2. specialistas
3. trasologas
4. psichologas
5. kitas (nurodykite).....
8.4. Jeigu nedalyvavo specialistas, tai ar jo dalyvavimas buvo būtinas:
1. taip
2. negalima spręsti

3. ne

8.5.Jeigu taip, tai koks specialistas turėjo dalyvauti:
1. trasologas
2. psichologas
3. kitas (nurodykite).....

8.6. Kokie objektai buvo pateikti atpažinti:
1.gyvi asmenys
2.lavonas
3.daiktai .....
4.gyvūnai
5.kita (nurodykite) .....

8.7. Kaip buvo pateikti objektai atpažinti:
1.natūroje
2.nuotraukoje
3.videojuostoje
4.kita (nurodykite).....

8.8. Ar parodymo atpažinti metu buvo naudojamos mokslinės techninės priemonės:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

8.9. Jeigu taip, tai nurodykite kokios .....

8.10. Jeigu nebuvo panaudotos, tai ar reikėjo panaudoti mokslines technines priemones:
1.taip
2.negalima spręsti
3.ne

8.11. Jeigu taip, tai nurodykite kokias.....

8.12. Ar parodymo atpažinti metu buvo fotografuojama:
1.taip
2.ne

8.13. Ar parodymo atpažinti metu buvo daromas video įrašas:
1.taip
2.ne
3.nebuvo būtina

8.14. Ar parodymo atpažinti metu buvo daromas garso įrašas:
1.taip
2.ne
3.nebuvo būtina

8.15. Ar gera nuotraukų kokybė:
1.taip
2.ne

8.16. Jeigu ne, tai nurodykite kas blogai:

8.17. Ar yra pridėti negatyvai:
1.taip
2.ne

8.18. Kokie yra protokolo trūkumai (nurodyti)

8.19. Ar yra nuotraukos.
1.taip
2. ne

IX. TARDYMO EKSPERIMENTAS

9.1. Ar buvo darytas tardymo eksperimentas:
1. taip
2. ne

9.2. Koks buvo tardymo eksperimento tikslas:
1. nustatyti tam tikrų veiksmų atlikimo galimybę
2. patikrinti galimybę suvokti atitinkamus faktus
3. patikrinti profesinius ar kitus įgūdžius
4. nustatyti įvykio mechanizmo detales
5. nustatyti pėdsakų susidarymo mechanizmui

6. kita (nurodykite) .....

9.3. Kokie baudžiamojo proceso dalyviai dalyvavo:
1. liudytojas
2. nukentėjusysis
3. įtariamasis
4. kaltinamasis
5. kitas (nurodykite) .....

9.4. Ar darant tardymo eksperimentą dalyvavo specialistas:
1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

9.5. Jeigu taip, tai koks specialistas dalyvavo:
1. nurodyta tik pavardė, nenurodytos pareigos
2. specialistas
3. trasologas
4. balistas
5. kitas (nurodykite).....

9.6. Jeigu nedalyvavo specialistas, tai ar jo dalyvavimas buvo būtinas:
1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

9.7. Jeigu taip, tai kokios srities specialistas turėjo dalyvauti:
1. trasologas
2. balistas
3. psichologas
4. kitas (nurodykite)

9.8. Ar darant tardymo eksperimentą buvo panaudotos mokslinės techninė priemonės:
1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

9.9. Jeigu taip, tai nurodykite kokios

9.10. Jeigu ne, tai ar reikėjo panaudoti:
1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

9.11. Jeigu taip, tai nurodykite kokias .....

9.12. Ar darant tardymo eksperimentą buvo fotografuojama:
1. taip
2. ne

9.13. Ar darant tardymo eksperimentą buvo darytas video įrašas:
1. taip
2. ne

9.14. Ar darant tardymo eksperimentą buvo darytas garso įrašas:
1. taip
2. ne

9.15. Kam buvo panaudota gauta informacija (nurodyti)

X. PAVYZDŽIŲ LYGINAMAJAM TYRIMUI PAĖMIMAS

10.1. Ar buvo paimti pavyzdžiai lyginamajam tyrimui:
1. taip
2. ne

10.2. Kokie pavyzdžiai buvo paimti lyginamajam tyrimui (nurodykite):

10.3. Ar paimant pavyzdžius lyginamajam tyrimui dalyvavo specialistas:
1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

10.4. Jeigu taip, tai koks specialistas dalyvavo:
1. nurodyta tik pavardė, nenurodytos pareigos

2. specialistas (nenurodyta specializacija
3. medicinos ekspertas
4. trasologas
5. kitas pareigūnas (nurodykite) .....

10.5. Jeigu paimant lyginamuosius pavyzdžius nedalyvavo specialistas, tai ar jo dalyvavimas buvo būtinas:

1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

10.6. Jeigu taip, tai kokios srities specialistas turėjo dalyvauti (nurodykite) .....

10.7. Ar paimant pavyzdžius lyginamajam tyrimui buvo panaudotos mokslinės techninė priemonės:

1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

10.8. Jeigu taip, tai nurodykite kokios .....

10.9. Jeigu ne, tai ar reikėjo panaudoti mokslines technines priemones:

1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

10.10. Jeigu taip. tai kokias reikėjo panaudoti (nurodykite).

XI. PARODYMŲ PATIKRINIMAS

11.1. Ar buvo darytas parodymų patikrinimas vietoje:

1. taip
2. ne

11.2. Ar darant parodymų patikrinimą vietoje dalyvavo specialistas:

1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

11.3. Jeigu taip, tai koks specialistas dalyvavo:

1. nurodyta tik pavardė, nenurodytos pareigos
2. specialistas (nenurodyta specializacija)
3. trasologas
4. kitas pareigūnas (nurodykite) .....

11.4. Jeigu parodymų patikrinime vietoje nedalyvavo specialistas, tai ar jo dalyvavimas buvo būtinas:

1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

11.5. Jeigu taip, tai kokios srities specialistas turėjo dalyvauti:

1. trasologas
2. biologas
3. kitas (nurodykite).....

11.6. Ar darant parodymų patikrinimą vietoje buvo panaudotos mokslinės techninė priemonės:

1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

11.7. Jeigu taip, tai nurodykite kokios .....

11.8. Jeigu ne, tai ar reikėjo panaudoti mokslines technines priemones

1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

11.9. Jeigu taip, tai kokias reikėjo panaudoti (nurodykite).

11.10. Kaip buvo užfiksuotas parodymų patikrinimas vietoje

1. fotografuojant
2. darant video įrašą
3. darant garso įrašą
4. braižant schemas bei planus

5. kita (nurodykite)

11.11. Ar darant parodymų patikrinimą vietoje buvo rasti nauji pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai:

1. taip
2. negalima spręsti
3. ne

11.12. Jeigu taip, tai nurodykite kokie:

11.13. Dėl kokių priežasčių jie nebuvo rasti pirminės apžiūros metu:

1. nenaudojo mokslinių techninių priemonių
2. nedalyvavo specialistas
3. kita (nurodykite)

11.14. Kokią reikšmę šie pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai būtų turėję bylos tyrimui (nurodykite)

11.15. Ar yra nuotraukos

1. taip
2. ne

11.16. Ar yra negatyvai

1.taip
2.ne

2. PRIEDAS

POLICIJOS PAREIGŪNO APKLAUSOS ANKETA

1.BENDRI DUOMENYS

1.Jūs dirbate:

1.centriniame aparate
2.miesto PK
3.rajono PK
4.nuovadoje
5.kitur (nurodykite).....

2. Jūsų pareigos:

1.tardytojas
2.kvotėjas
3.kriminalinės policijos inspektoriumi
4.apylinkės inspektorius
5.kita (nurodykite).....

3.Jūsų amžius:

1.iki 30 metų
2.nuo 30 iki 40 metų
3.nuo 40 iki 50 metų
4.virš 50 metų

4.Jūsų bendras darbo stažas VRM sistemoje:

1.iki 1 metų
2.nuo 1 iki 3 metų
3.nuo 3 iki 5 metų
4.nuo 5 iki 10 metų
5.nuo 10 iki 15 metų
6.virš 15 metų

5.Jūsų darbo stažas tardytoju arba kvotėju (inspektoriumi):

1.iki 1 metų
2.nuo 1 iki 3 metų
3.nuo 3 iki 5 metų
4.nuo 5 iki 10 metų
5.nuo 10 iki 15 metų
6.virš 15 metų

6.Jūsų išsilavinimas:

1.aukštasis teisinis
2.aukštasis neteisinis (nurodykite kokia specialybė)
3.aukštesnysis teisinis
4.aukštesnysis neteisinis
5.vidurinis
6.kita (nurodykite)

7.Kokių kategorijų bylas dažniausiai tiriate:

1.vagystes:
2.prieš asmenį
3.auto įvykiai
4.neturiu specializacijos
5. kita (nurodykite).....

1.ĮVYKIO VIETOS APŽIŪRA

1 Maždaug kiek įvykio vietų apžiūrų jums tekdavo atlikti per metus:

1.neteko daryti savarankiškai

2.iki 10 apžiūrų
3.nuo 10 iki 20
4.nuo 20 iki 30
5.nuo 30 iki 50
6.virš 50
7. daugiau

2.Ar Jums apžiūrint įvykio vietą dalyvauja specialistas:
1.visada
2.dažnai
3.kartais
4.retai
5.tik apžiūrint tam tikras įvykio vietas (nurodykite kokias
6.niekada nedalyvauja
7. kita (nurodykite).....

3.Jeigu dalyvauja specialistas, tai ką jis daro:
1.ieško pėdsakų ar kitų daiktinių įrodymų
2.fiksuoja pėdsakus
3.įpakuoja daiktinius įrodymus
4.naudoja technines priemones
5.konsultuoja, kur reikia ieškoti pėdsakų
6.pataria, kaip naudotis techninėmis priemonėmis
7. kita (nurodykite).....

4.Jeigu nedalyvauja specialistas, tai dėl kokios priežasties:
1.nėra specialistų
2.manau, kad tai neduoda naudos, nes jų pasiruošimo lygis žemas
3.manau, kad pats turiu pakankamai įgūdžių
4. kita (nurodykite).....

5.Jeigu įvykio vietos apžiūroje nedalyvauja specialistas, tai ar reikia, kad jis dalyvautų:
1.taip, nes tardytojas negali turėti tiek įgūdžių, kad pilnai panaudotų mokslinių techninių priemonių galimybes:
2.nereikia, nes tardytojas pats turi naudoti mokslines technines priemones
3. kita (nurodykite).....

6.Ar apžiūrint įvykio vietą naudojate mokslines technines priemones:
1.visada
2.dažnai
3.kartais
4.retai
5.tik apžiūrint tam tikras įvykio vietas (nurodykite kokias)
6.niekada nenaudoju
7. kita (nurodykite).....

7.Jeigu apžiūrint įvykio vietą nedalyvauja specialistas, tai ar jūs pats naudojate mokslines technines priemones:
1.taip, nes turiu pakankamai įgūdžių
2.taip, nors ir neturiu tam pakankamai įgūdžių, bet vis tiek geriau negu aplamai jų nenaudoti
3.nenaudoju
4. kita (nurodykite).....

8.Jeigu apžiūrint įvykio vietą naudojate mokslines technines priemones, tai dažniausiai kokias (nurodykite)
1. neatsakyta
2. fotoaparatas
3. videokamera
4. padidinimo stiklai
5. polimerinė pasta
6. daktiloskopinė plėvelė
7. milteliai rankų pėdsakams ryškinti
8. ultravioletiniai spindulių šaltiniai
9. gipsas
10. metalo ieškiklis
11. infraraudonųjų spindulių šaltinis
12. EPI-2

13. kita (nurodykite)

9.Jeigu apžiūrint įvykio vietą nenaudojate mokslinių techninių priemonių, tai kodėl:

1.nėra technikos

2.neturiu įgūdžių naudotis, o specialisto nėra

3.manau, kad tai neduoda naudos

4.yra organizacinių problemų paimti techniką (nurodykite kokių).

5. kita (nurodykite).

10.Ar naudotumėte mokslines technines priemones įvykio vietai apžiūrėti, jeigu jų būtų:

1.taip

2.ne, nes manau, kad tai vis tiek neduotų naudos

3.ne, nes neįmanoma rasti pėdsakų

3. kita (nurodykite).....

11. Kaip dažniausiai fiksuojate įvykio vietą

1. fotografuojate

2. filmuojate

3. braižant schemas bei planus

4. kita (nurodykite) .

5. 12. Jūsų nuomone, kokių mokslinių techninių priemonių reikia, kad pilnai apžiūrėti įvykio vietą (nurodykite):

1. neatsakyta į kl.
2. fotoaparatas
3. videokamera
4. padidinimo stiklai
5. polimerinė pasta
6. daktiloskopinė plėvelė
7. milteliai rankų pėdsakams ryškinti
8. ultravioletiniai spindulių šaltiniai
9. gipsas
10. metalo ieškiklis
11. infraraudonųjų spindulių šaltinis
12. EPI-2
13.kita (nurodykite)

13.Jūsų nuomone, kaip turi būti organizuota įvykio vietos apžiūra. Kokie pareigūnai turi dalyvauti ir ką daryti (pagrįskite savo nuomonę)

1. neatsakyta
2. kriminalistas
3.. kinologas
5.kita (nurodykite)

III.APKLAUSA

1.Ar Jūsų komisariate yra garso įrašymo technika:

1.taip
2.ne
3.nežinau

2.Jūsų nuomone, ar reikėtų, kad apklausoje dalyvautų specialistas:

1.taip
2.ne
3.kita (nurodykite)

3. Jeigu taip, tai kokios srities (nurodykite)

IV.KRATA

1.Ar teko daryti kratą:

1.taip
2.tik dalyvauti
3.ne

2.Kiek kartų teko daryti kratą:

1.dažnai
2.tik keletą kartų
3.neteko
4.kita (nurodykite)

3.Ar darant kratą naudojate mokslines tech. priemones:

1.taip
2.ne

4.Jeigu taip tai kokias (nurodykite)

5.Jeigu ne, tai kodėl nenaudojate:

1.nežinau, kokias galima naudoti
2.nėra priemonių
3.yra organizacinių sunkumų jas paimti
4.manau, kad tai neduos jokios naudos
5.kita (nurodykite)

6.Ar darant kratą dalyvauja specialistas:

1.visada
2.labai retai
3.kada tikslinga, kad dalyvautų
4.ne

5.kita (nurodykite)

7.Jūsų nuomone, ar darant kratą turi dalyvauti specialistas:
1.taip, nes
2.ne, nes
3.kita (nurodykite)

8.Jūsų nuomone, ar kratos būtų rezultatyvios, jeigu jose dalyvautų specialistas:
1.taip
2.ne
3.kita (nurodykite)

V.POĖMIS

1.Ar naudojate mokslines tech. priemones poėmiui paimti:
1.taip
2.ne
3.neteko daryti poėmio
4.nenaudojau, nes neteko daryti tokio poėmio

VI.DAIKTŲ IR DOKUMENTŲ APŽIŪRA

1.Ar teko daryti daiktų ir dokumentų apžiūrą:
1.neteko
2.keletą kartų
3.dažnai
4.kita (nurodykite)

2.Ar apžiūros metu naudojate tech. priemones:
1.naudoju
2.retai
3.dažnai
4.visada, kada reikia
5.kita (nurodykite)

3.Jeigu nenaudojate moksl. tech. priemonių, tai kodėl
1.nėra priemonių
2.yra organizacinių sunkumų jas paimti
3. manau, kad vis tiek neįmanoma rasti pėdsakų
4. manau, kad tech. priemones turi naudoti specialistas
5. kita (nurodykite)

4.Jeigu naudojate tech. priemones, tai kokias (išvardinkite)

5.Ar apžiūros metu dalyvauja specialistas:
1.visada
2.kada kviečiu
3.niekada nedalyvauja, nes nėra naudos iš jo dalyvavimo
4.nėra specialisto
5.kita (nurodykite)

VII.PARODYMŲ PATIKRINIMAS VIETOJE

1.Ar teko daryti parodymų patikrinimą:
1.taip
2.ne

2.Jeigu taip, tai ar buvo Jūsų praktikoje tokių atvejų, kad parodymų patikrinimo metu buvo rasti nauji pėdsakai ar kiti daiktiniai įrodymai:
1.taip
2.ne

3.Jeigu taip, tai Jūsų nuomone, kodėl jie nebuvo rasti apžiūros metu
1.nenaudojo tech. priemonių
2.nedalyvavo specialistas
3.paviršutiniškai buvo atlikta apžiūra

3.PRIEDAS

SPECIALISTŲ APKLAUSOS ANKETA

1.BENDRI DUOMENYS

1.Jūs dirbate:

1.KED centriniame aparate

2.miesto PK

3.rajono PK

5.kitur (nurodykite).....

2.Jūsų amžius:

1.iki 30 metų

2.nuo 30 iki 40 metų

3.nuo 40 iki 50 metų

4.virš 50 metų

4..Jūsų darbo stažas specialistu:

1.iki 1 metų

2.nuo 1 iki 3 metų

3.nuo 3 iki 5 metų

4.nuo 5 iki 10 metų

5.nuo 10 iki 15 metų

6.virš 15 metų

6.Jūsų išsilavinimas:

1.aukštasis teisinis

2.aukštasis neteisinis (nurodykite kokia specialybė)

3.aukštesnysis teisinis

4.aukštesnysis neteisinis

5.vidurinis

6.kita (nurodykite)

7.Maždaug kiek įvykio vietų apžiūrų jums tekdavo atlikti per metus:

1.neteko daryti savarankiškai

2.iki 10 apžiūrų

3.nuo 10 iki 20

4.nuo 20 iki 30

5.nuo 30 iki 50

6.virš 50

8.Jeigu apžiūrint apžiūrint įvykio vietą naudojate mokslines technines priemones, tai kokias (nurodykite)

9.Jeigu apžiūrint įvykio vietą nenaudojate mokslinių techninių priemonių, tai kodėl:

1.nėra technikos

2.technika fiziškai pasenusi

3.manau, kad tai neduos naudos

4.manau, kad neįmanoma rasti pėdsakų

5.kita (nurodykite)

10.Jūsų nuomone, kokiomis mokslinėmis techninėmis priemonėmis pirmiausia turi būti aprūpinti specialistai (nurodykite)

11.Jeigu įvykio vietos apžiūros metu nerandama pėdsakų, tai , Jūsų nuomone, dėl kokios priežasties:

1.silpnas techninis aprūpinimas

2.iniciatyvos nebuvimas

3.apsiribojimas ieškojimu tik vienos rūšies pėdsakų

4.silpnas teorinis pasiruošimas

5.nesuinteresuotumas galutiniais apžiūros rezultatais

6.kita (nurodykite)

12.Apžiūrint įvykio vietą tardytojas Jums:

1.pastoviai nurodo ką daryti

2.dažnai nurodo ką daryti

3.retai nurodo ką daryti

4.dirbu savarankiškai

5.kita

13.Jūsų nuomone, kaip turi būti organizuota įvykio vietos apžiūra (nurodykite)

14.Ar dalyvaujate apžiūrint daiktus ir dokumentus:

1.dažnai

2.retai

3.labai retai

4.neteko dalyvauti

5.kita (nurodykite)

15.Jūsų nuomone, ar reikia, kad apžiūrint daiktus ir dokumentus dalyvautų specialistas:

1.taip, nes

2.kartais, nes

3.ne, nes

4.kita (nurodykite)

15.Ar dalyvaujate darant kratas:

1.neteko

2.labai retai

3.dažnai

4.kita (nurodykite)

16.Kokias mokslines tech. priemones naudojate kratos metu (nurodykite)

17.Jūsų nuomone, kokių mokslinių tech. priemonių labiausiai reikia darant kratas (nurodykite)

18.Kokiais klausimais konsultuojate:

1 kaip geriau atlikti tardymo veiksmą (nurodykite kokį dažniausiai

2.kaip suformuluoti klausimus ekspertizei

3. nekonsultuoju, nes neturiu tam žinių

4. niekada nesikonsultavo

5. kita (nurodykite)

19.Jūsų nuomone, kaip turi būti organizuota ekspertinių įstaigų struktūra (nurodykite)

20.Jūsų nuomone, kaip turi būti organizuotas ekspertų ruošimas (nurodykite)

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

1. Kriminalistikos vystymosi Lietuvoje perspektyvos. Bendraautoriai: S.Kuklianskis, E.Kurapka, H.Malevski, A.Pošiūnas, A.Žurauskas // LPA mokslo darbai. 1993. T.I. P.65-70.
2. Kriminalistikos technika. Praktikumas. Bendraautoriai: E.Kurapka, H. Malevski, J.Ivanauskas. V., 1994. 187p.
3. Dėl specialių žinių termino apibrėžimo. Bendraautoris: H.Malevski // Kriminalinė justicija. LTA mokslo darbai. 1997. T.6. P.35-45.
4. Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus procesinių formų apžvalga // Kriminalinė justicija. LTA mokslo darbai. l998. T.9. (priimta spaudai).